

JACK LONDON

UÇURUM İNSANLARI

ENGİN
YAYINCILIK

Türkçesi: Zeyyat Özalpsan

UÇURUM İNSANLARI

YAZARIN ÖNSÖZÜ

Bu kitabı oluşturan deneyimleri 1902 yazında yaşadım. Londra'nın yeraltı dünyasına bir kâşifin-kine benzetilebilecek bir tutumla girdim. Oraları, görmemiş olanların öğretilerindense, ya da daha önce gidip orayı görmüş olanların sözlerine bağlı kalmaktansa, kendi gözlerimle görmek istedim. Ayrıca, yeraltı dünyasındaki hayatı ölçmek için belirli ve basit bir ölçütüm vardı. Oradaki yaşam, daha çok yaşama, fiziksel ve ruhsal sağlığa yöneliyorsa iyiydi; daha az yaşama, yaralanmış, güdükleştirilmiş ve yozlaşmış yaşama yöneliyorsa kötüydü.

Okuyucu çok kolaylıkla fark edecektir ki, gördüklerimin çoğu kötüydü. Yine de bu kitabı yazdığım dönemin, İngiltere'de "iyi zamanlar" olarak değerlendirildiği unutulmamalıdır. Karşılaştığım açlık ve barınacak yer yokluğu gibi sorunlar en büyük refah dönemlerinde bile ortadan kaldırılamamış olan müzmin bir sefalet durumuydu.

Söz konusu yazın ardından sert bir kış geldi. İstirap ve mutlak açlık öyle bir noktaya ulaştı ki, toplum bununla baş edemedi. Çok sayıda işsizler büyük kalabalıklar oluşturdu ve her gün Londra'nın sokaklarında ekmek diye bağırarak yürüdüler. 1903 yılının Ocak ayında The New York Independent gazetesine yazan Bay Justin McCarthy, orada yaşanan durumu şu sözlerle özetliyor: "Düşkünler evlerinde, her gün ve her gece kapılarında ekmek ve barınacak yer için yalvaran aç yığınlarını içeri alacak yer yok. Bütün hayırsever kuruluşlar Londra'nın daracık arka sokaklarındaki tavan aralarında ve bodrum katlarında açlıktan ölecek bir halde oturanlara daha çok yiyecek sağlamak için servetlerini tükettiler. Londra'nın çeşitli bölgelerindeki Kurtuluş Ordusu* lojmanları, barınacak yer ve yiyecek sağlanamayan işsiz ve açlar tarafından muhasara altına alındı."

İngiltere'de olan bitenler üzerindeki eleştirilerimin çok fazla karamsar olduğu ileri sürüldü. Bu söylenenleri hafife alarak diyorum ki, iyimserler arasında belki de en iyimser olan kimse benim. Ama ben insanlığa siyasi toplu değerlendirmeden çok, tek tek birey olarak yaklaşıyorum. Toplum büyüyüp geliyor, bu arada siyasi makineler de parçalanıp "döküntü" haline geliyor. İngilizler için insanlık, kadınlık, sağlık ve mutluluk gibi, geniş ve gülümseyen bir gelecek görüyorum. Ama siyaset makinelerinin çoğunu, ki günümüzde kötü yönetilmektedirler, döküntü yığınınından başka bir şey olarak görmüyorum.

Jack London Piedmont, California

* Kurtuluş Ordusu: Fakirler için para toplayan bir Protestan grubu.

Uçuruma iniş

Ey İsa, bak şu şehirdeki halimize, Halimizden anla ve acı bize Yüzümüz cennete doğru dönük, Zorluk içinde yaşamayalım diye.

Thomas Ashe

"Ama bunu yapamazsın, sen de biliyorsun," dediler, Londra'nın Doğu Yakası'nın derinliklerine dalmak için yardımlarına başvurduğum dostlarım. "Sana yol göstermeleri için polise gitsen daha iyi olur," diye eklediler sonra da, akıllarına yepyeni bir fikir gelmiş gibi. Karşılarında ne yaptığını bilmeyen bir deli varmış da, onlar da bu psikolojik havaya insanüstü bir çabayla ayak uydurmaya çalışıyormuş gibiydiler.

"Ama ben polise gitmek istemiyorum," diye karşı çıktım. "Yapmak istediğim şey, Doğu Yakası'nın derinliklerine girip orada olup bitenleri kendi gözlerimle görmek. Bu insanların orada nasıl yaşadığını, neden yaşadığını ve ne için yaşadığını öğrenmek istiyorum. Kısaca söylemek gerekirse, orada yaşamak istiyorum."

"Ama orada yaşamak istemezsin ki!" dedi herkes, yüzlerine kazınmış olan bir memnuniyetsizlik ifadesiyle. "Diyorlar ki, orada öyle yerler varmış ki, insan hayatı delikli bir metelik bile etmezmiş..."

"Tam da benim görmek istediğim yerler," diyerek sözlerini kestim.

"Ama oralarda yaşayamazsın, bunu sen de biliyorsun," oldu şaşmaz cevap.

"Sizi görmeye vaazlarınızı dinlemek için gelmedim," diye cevap verdim sert bir ses tonuyla. Anlayışsızlıkları beni sinirlendirmişti. "Ben buranın yabancısıyım. Bir şekilde orada yaşamaya başlamak için, sizden bana Doğu Yakası hakkında bildiklerinizi anlatmanızı istiyorum."

"Ama biz Doğu Yakası hakkında hiçbir şey bilmiyoruz. Oralarda bir yerde işte..." Ellerini belli belirsiz, güneşin seyrek aralıklarla, ara sıra doğduğunun görüldüğü yere doğru salladılar.

"O zaman ben de Cook'a giderim," dedim.

"Hah, tamam," dediler rahatlayarak. "Cook kesinlikle bilir."

Ama Ah Cook, Ah, Thomas Cook ve Oğullan... Sen ki dünyanın en şaşkın yolcularına keçi yollan bulur, patikalan temizler, hiç tereddüt etmeden anında, kolayca ve hızla, beni Afrika'nın derinliklerine götürebilir ya da Tibet'in damına çıkarabilirsin, dünyanın dört bir yanına üzerinde adın yazılı yol işaretleri koyarsın ama sadece bir taş atımı uzaklıktaki Londra'nın Doğu Yakası'na giden yolu bilmezsin ha!

"Bunu yapamazsınız, biliyorsunuz," dedi Cook Seyahat Acentası'nın "Ucuz Geziler" bölümünde çalışan yer ve yol parası uzmanı. "Bu öylesine -öhhö- alışılmadık bir şey ki."

"Polise başvurun," diye tamamladı sözlerini otoriter bir ses tonuyla, ben ısrar edince. "Doğu Yakası'na yolcu götürmüyoruz; hiç böyle bir istek almadığımız için nasıl bir yer olduğu konusunda hiçbir şey bilmiyoruz..."

"Boş verin bunları," diyerek araya girdim. Adamın itirazlarının seline kapılarak bürodan dışarıya sürüklenmekten kendimi kurtarmak istiyordum. "Benim için yapabileceğiniz bir şey var. Benim amacımın ne yapmak olduğunu önceden bilmenizi istiyorum; böylece başıma bir iş geldiğinde kimliğimi teşhis edebilirsiniz." "Ah, anlıyorum; eğer cinayete filan kurban giderseniz, bizim cesedi teşhis etmemizi istiyorsunuz."

Bunu öylesine neşeli ve soğukkanlı bir tavırla söylemişti ki, o anda kaskatı kesildim ve kadavramın, soğuk suların durmaksızın damladığı bir kütüğe uzandığını gördüm. O ise üzerime eğilmiş, Doğu Yakası'nı görmek isteyen bu deli Amerikalı'nın cesedini üzgün ve sabırlı bir halde teşhis etmeye çalışıyordu.

"Hayır, hayır," diye cevap verdim; "istediğim sadece başım aynasızlarla belaya girerse kimliğimi belirtmeniz." Kullanılan lehçeyi gerçekten yavaş yavaş kavramaya başladığımdan, son sözlerimi büyük bir heyecan içinde söylemişim.

"Bu," dedi, "Merkez Büro'yu ilgilendiren bir konu." Sonra da, "Siz de biliyorsunuz ki, bu benzeri görülmemiş bir durum," diye ekledi özür diler gibi.

-21-

Merkez Ofis'teki adam mırın kırın etti. "Müşterilerimiz hakkında bilgi vermemeyi kural edinmişizdir," dedi.

"Ama bu durumda," diye üsteledim ben, "kendisiyle ilgili bilgi vermenizi isteyen müşterinizin kendisi."

Yeniden mırın kırın etti.

"Elbette," diye acele, onun konuşmasına fırsat vermeden davrandım. "Bunun benzeri görülmemiş bir durum olduğunu biliyorum, ama..."

"Ben de zaten buna işaret edecektim," diye devam etti duraksamadan, "bu benzeri görülmemiş bir durum ve sizin için bir şey yapabileceğimizi sanmıyorum."

Bütün bunlara karşın, oradan ayrıldığımda elimde Doğu Yakası'nda yaşayan bir dedektifin adresi vardı, Amerikan Başkonsolosluğu'nun yolunu tuttum ve orada sonunda, kendisiyle "iş yapabileceğim" birini buldum. Mırın kırın etmek, kaşları kaldırmak, açıkça kuşkulanan ya da anlamsız şaşkınlık yoktu. Birinci dakikada kendimi tanıtır projemi açıkladım, düşüncelerimi ilke olarak kabul ettirdim. İkinci dakikada yaşımı, boyumu ve kilomu sorarak beni baştan aşağı süzdü. Ve üçüncü dakikada, el sıkışıp ayrılırken, "Tamam Jack, seni unutmayacağım gibi izini de kaybetmeyeceğim," dedi.

Sonunda rahat bir soluk alabilmişim. Ar-dımdaki bütün gemileri yakmıştım, artık hiç kimsenin hakkında bir şey bilmediği o yabancı insanlar ormanına dalmakta serbesttim. Ama bu kez karşıma yeni bir güçlük çıkmış-

-22-

tı; o da kır sakallı, iyi giyimli, beni saatlerdir "şehir"de dolaştıran arabacımdı.

"Beni Doğu Yakası'na götür!" diye emrettim, yerime otururken.

"Nereye dediniz, bayım?" diye sordu şaşkınlıkla.

"Doğu Yakası'nda herhangi bir yere. Devam et."

Yakışıklı arabacım birkaç dakika sokaklarda amaçsızca dolaştıktan sonra arabayı durdurdu. Arabanın tavanındaki küçük kapağı kaldırarak eğildi ve kafası karışmış bir halde yüzüme baktı.

"Nereye gitmemizi emretmişsiniz?" diye sordu.

"Doğu Yakası'na," diye tekrarlardım. "Belirli bir yere gitmek istemiyorum. Sen yalnızca dolaştır beni."

"Ama adres neresi, bayım?"

"Buraya baksana sen!" diye gürledim. "Beni Doğu Yakası'na götür, hem de hemen!" Ne demek istediğimi anlamadığı her halinden belliydi, kapakçıktan başını geri çekti ve homurdanarak atlan tırısı kaldırdı.

İnsan Londra caddelerinde yoksulluğun pek farkına varmayabilir, ama herhangi bir yerden yapılacak beş dakikalık bir yürüyüş sizi bir yoksul mahallesine çıkaracaktır. Arabacımın beni götürdüğü bölge sonu gelmeyen bir yoksul mahallesiydi. Sokaklar yeni ve değişik sayılabilecek bir ırkla dolmuştu. Bunlar, kısa boylu, perişan, içtikleri biradan sar-saklaşmış insanlardı. Kilometrelerce, tuğla yapıların, bakımsızlığın ve sefaletin kol gezdi-

-23-

ği sokakların arasından geçtik. Sağda solda ya sarhoş bir erkek ya da bir kadın sallanıyordu, hava ağıza alınmaz küfürlerin, kavgaların, bağırışların sesleriyle doluydu. Pazar yerinde, sarsak ihtiyar erkek ve kadınlar çöpler ve çamurların arasında çürümüş patates, fasulye ve sebze arıyorlardı. Bu arada küçük çocuklar çürümüş, küflenmiş meyve döküntülerinin çevresine kara sinekler gibi üşüşmüş, kollarını omuzlarına kadar vıcık vıcık çöplerin arasına daldırıyor, ara sıra çürümüş ekmek parçalarını bulup çıkarıyor ve anında midelerine indiriyorlardı.

Bütün yol boyunca kiralık tek bir arabaya bile rastlamadım. Sanki benim arabam çok farklı, daha güzel bir dünyadan gelmiş gibi, çocuklar peşimize takılmış, arabanın yanından koşuyorlardı. Görebildiğim tek şey, tuğla duvarlar, çamurlu yollar, avaz avaz haykıran çocuklardı. Hayatımda ilk kez kalabalık korkusu sardı. Deniz korkusu gibi bir şeydi bu; o sefil kalabalık, birbirinin üstüne binen sokaklar, sanki engin ve pis kokulu bir denizin dalgalarıydı, yükselip beni altlarına almak için tehdit ederek yalayıp yutacağa benziyorlardı.

"Stepney, bayım, Stepney İstasyonu!" diye seslendi arabacım.

Çevreme bakındım. Burası gerçekten de bir tren istasyonuydu, arabacım bu yabaniliğin içinde duyup bildiği tek yer burasıymış gibi beni umutsuzca buraya getirmişti.

"Ne olmuş?" dedim.

Budalaca bir şeyler geveledi, başını salladı, oldukça sefil bir hali vardı. Sadece "Ben

-24-

buralarm yabancıyım," diyebilirdi. "Eğer gelmek istediğiniz yer Stepney İstasyonu değilse, gideceğiniz yeri ben nereden bileyim?"

"Sana ne istediğimi söyledim," dedim. "Arabayı sürmeye devam et, gözünü dört aç ve eski elbiselerin satıldığı bir dükkân gördüğünde köşeyi dönene kadar ilerledikten sonra dur ve beni indir."

Parasını alıp alamayacağından giderek kuşkulunmaya başladığını görebiliyordum, ama çok geçmeden freni çekti ve yolun gerisinde eski elbiseler satan bir dükkân bulunduğunu söyledi.

"Paramı vermeyecek misin?" diye yalvaran bir ses tonuyla sordu. "Bana yedi şilin altı peni borcunuz var."

"Evet," diye güldüm, "vereyim de bu seni son görüşüm olsun değil mi?"

"Hey Tanrım, eğer paramı vermezseniz ben de sizi son kez görmüş olacağım," diye karşılık verdi.

Bu arada pejmürde kılıklı bir seyirci kalabalığı arabanın çevresinde toplanmıştı.

Kahkahalarla gülerek eski elbiseler satan dükkâna doğru yürüdüm.

Asıl güçlük dükkâna girdikten sonra başladı. Tezgâhtan gerçekten eski elbise almak istediğime inandıramıyordum. Boşu boşuna bana yeni ceketler ve pantolonlar satmaya çabaladıktan sonra, az kullanılmış eski elbiseleri önüme sererken, bir yandan kuşkuyla yüzüme bakıyor, bir yandan da kara kara düşünüyordu. Bunu, beni ezme için yaptığı belliydi, korkudan, aldıklanm için daha fazla

-25-

para ödeyeceğimi düşünüyordu. Onun gözünde ben başı belada bir adam, ya da nehrin öbür tarafından gelen birinci sınıf bir suçluydum. Yani her iki durumda da polisten kaçan biriydim.

Ama ben sadece malların değeri ile fiyatları arasındaki insafsız fark için onunla tartışmaya girmiştim. Sonunda yavaş yavaş gözü açıldı ve pazarlık yapmasını bilen çetin ceviz bir müşteriyle karşı karşıya olduğunu anladı ve nihayet iyice yıpranmış olmasına karşın sağlam bir pantolon, tek düğmesi kalmış eski püskü bir ceket, kömür küreyicilerinin kullandığı açıkça belli olan bir çift postal, ince deriden bir kemer ve çok pis kumaş bir kasket aldım. Sadece iç çamaşırlarım ve çoraplarım yeniydi ve sıcaktı, ama bunlar da herhangi bir Amerikalı yetimden çalınıp, uygun bir biçimde bana satılmış olabilirlerdi.

"Yaman bir adammışsm," dedi, sahte bir hayranlıkla, eşyalar için en sonunda anlaştığımız on şilini ona uzatırken. "Anam avradım olsun ki, Petticut Lane'de az sürtmemişsin-dir. Bir kere ayağındaki pantolona kim olsa beş şilin verir, ayakkabılarına gelince en azından iki şilin altı peni eder. Ceketine, şapkana, ateşçi fanilana ve diğerlerine ise söyleyecek bir şey yok."

"Aldığım mallara kaç para verirsin?" diye sordum aniden. "Sana bu eşyalar için on şilin ödedim, şimdi sekiz şilin verirsen geri satarım. Ne dersin ha?"

Ama o sırtıp başını salladı. Ben sıkı bir pazarlık yaptığımı sanmama rağmen, karşıma-

daki tezgâhtarın beni kazıkladığının üzümlere farkına varmıştım.

Döndüğümde, arabacıyı polisle baş başa buldum. Polis, sertçe beni süzdükten ve özellikle koltuğumun altındaki paketi iyiden iyiye inceledikten sonra, arabacıya başının çaresine bakmasını belirten bir bakış atarak dönüp gitti. Arabacı da ona borçlu olduğum yedi şilin altı peniyi almadan bir adım bile kıvıldamayacağını söyledi. Parayı ödedim. Bunun üzerine dünyanın öteki ucuna kadar beni

götürebileceğine hazır olduğunu söyledi. Israr ettiği için bol bol özür diledi. Parayı peşin aldığını çünkü Londra'da tuhaf müşterilerle karşılaşabileceğini belirtti. Dünyanın öteki ucuna kadar götürmedi, ama Kuzey Londra'daki Highbury Vale pansiyonuna götürdü. Bavullarım orada beni bekliyordu. Ertesi gün, hafif ve rahat olan ayakkabılarımı ve yumuşak, gri seyahat elbisemi çıkardım. Yanımda bulunan tek elbiseydi. Sonra, bu yırtık pırtık giysileri bir satıcıya yok pahasına satmak zorunda kalan tanımadığım, hayal bile edemediğim bir adamın elbiselerini üstüme geçirdim.

İçime de ateşçi fanilamın kol dirseğine acil durumlar için kefen parası olarak kullanılacak altın bir İngiliz lirasını dikip giydim. Sonra oturup rahat geçen yıllarımın belirtisi olan yağlarımı, yumuşak derimi ve deriden belli olan sinirlerimi seyrederek kendi kendime ahlak dersi verdim. Çünkü fanilam kıldan yapılmış bir gömlek gibi sertti ve her tarafıma batıyordu, ama ben, kişi ne kadar nazenin

-27-

olursa olsun yirmi dört saatten fazla sıkıntı çekmeyeceğinden emindim.

Giysilerimin geri kalanını giymek oldukça kolaydı, ama kaba postallarım epeyce uğraştırdı. Sanki tahtadan yapılmış gibi sertti, sayalarını uzun süre yumruklarımın dövüp yumuşattıktan sonra ayağıma geçirebildim. Sonra, birkaç şiline aldığım bir bıçağı, bir mendili, kaba kıyım tütününü ve kahverengi sigara kâğıtlarını ceplerime yerleştirdim. Merdivenleri paldır küldür inip, kötü bir şeyler olacağını önceden sezen arkadaşlarıma elveda dedim. Tam kapıdan dışarı çıkarken karşılaştığım sevimli orta yaşlı bir kadın halimi görünce, gülümsemesini tutmak için dudaklarını büzdü, suratına yayılan sevimli bir gülücüğe engel olamayıp birtakım tuhaf hayvani sesler çıkardı ki, biz bunu "gülmek" olarak tabir ederiz.

Daha sokağa çıkar çıkmaz elbiselerimin diğer insanlar üzerinde yaptığı etki beni şaşırttı. İlişkiye girdiğim avam tabakasının tavırlarına karşı hâkim olan tavrim kaybolmuştu. Çabucak, göz açıp kapayıncaya kadar, onlardan biri olmuşum. Eski püskü, dirsekleri incelmış ceketim onların sınıfına ait olduğumun bir işaretiydi. Daha önce bana karşı göstermiş oldukları saygı yok olup gitmiş, yerini paylaşılan bir arkadaşlık almıştı. Kadife elbiseli ve boynuna kirli bir atkı sarmış olan adam artık bana "bayım" ya da "patron" diye seslenmiyordu. Bundan böyle onun için "arkadaş"tım; bu sözde, bir güzellik ve içtenlik, başka hiçbir kelimedede olmayan bir sıcaklık ve bir yakınlık vardı.

-28-

Patron! Bu sözde bir üstünlük, güç ve otorite havası vardı. Bu adam, altındakilerin sırtına çıkmıştı ve altındakiler de onun ağır yükünden biraz olsun kurtulabilmek umuduyla onu daha da yukarıya kaldırıyorlardı. Bu söz, sadaka istemenin bir başka yoluydu.

Bu da bana, yırtık pırtık giysilerimin içinde yurt dışına çıkmış ortalama bir Amerikalı'nın hiçbir zaman tadamadığı bir zevki yaşattı. O Avrupa'ya gelen Amerikalı gezgin, Lidya Kralı Kresus kadar zengin değilse, çok kısa bir süre içinde kendini, gün doğumundan batımı-na kadar parasını çalmak için onu kovalayan sefil hırsızlar

güruhu tarafından içine itildiği müzmin bir cimrilik içinde bulur ve para cüzdanını, çevresindekilerin yüzünü kızartacak yerlere saklayacak kadar ileri gidebilir. Yırtık pırtık giysilerimin içinde bahşış verme salgınından kurtuldum ve çevremdekilerle eşitlik temelinde karşılaşma fırsatını elde ettim. Evet, daha gün sona ermeden masaları toplamaya başlamıştım; atının dizginlerini tuttuğum için karşılığında avucuma bir peni sıkıştıran bir beyefendiye, büyük bir minnettarlıkla, "Çok teşekkür ederim, bayım," diyordum.

Yeni kılığımın üzerimde yaptığı öbür değişiklikleri de keşfettim. Kalabalık caddelerde karşıdan karşıya geçerken, üzerime gelen arabalardan kendimi korumak için daha hızlı hareket etmek zorunda kaldığımı fark ettim. Üzerimdeki elbiselerimin hayatımı ucuzlattığı büyük ölçüde dikkatimi çekmişti. Daha önceleri, polise yol sorduğumda, genellikle, "Oto-

-29-
buse mi bineceksiniz yoksa arabaya mı?" derlerdi. Şimdi ise davranışları bir tuhaf olmuş, "Yürüyerek mi, yoksa arabayla mı?" diye sormaya başlamışlardı. Ayrıca, önceleri demiryolu istasyonlarında, "Birinci mi yoksa ikinci sınıf mı?" diye sormak kuraldandı. Şimdi ise hiçbir şey sormuyorlardı, uzattığım para ne olursa olsun üçüncü sınıf bilet veriyorlardı.

Ama bütün bunların getirdiği bir şey vardı: İngiliz alt sınıfıyla gerçek olarak ilk defa yüz yüze geliyor ve onlann asıl kişiliklerinin ne olduğunu öğreniyordum. Sokak köşelerinde ya da meyhanelerde aylaklar ve işçiler benimle gevezelik ettiğinde, bir erkeğin bir başka erkekle konuştuğu gibi, son derece doğal konuşuyorlardı; konuştukları konulardan ve konuşma biçimlerinden benden herhangi bir çıkar beklemedikleri belli oluyordu.

Sonunda Doğu Yakası'nın derinliklerine girdiğimde, kalabalık korkusunun artık beni rahatsız etmediğini sevinerek fark ettim. Bundan böyle bu kalabalığın bir parçası olmuştum. Engin, pis kokulu denizin dalgalan yükselmiş ve beni altına almıştı ya da ben hafifçe suya dalmıştım. Bunda korkulacak hiçbir şey ve üzerimde ateşçi fanilamdan başka yitirecek bir şeyim yoktu.

-30-

II* Johnny Upright

İnsanlar sağlıklı ya da umutlu olamayacakları pis sığınaklarda yaşıyor, ama memnuniyetsizlikle kendi talihlerini kovalıyor ve başkalarının sahip olduğu zenginliğe boş bir memnuniyetsizlikle bakıyorlar.

Thorold Rogers

Size Johnny Upright'ın adresini verecek değilim. Diyelim ki Doğu Yakası'nın en saygın sokağında oturmaktadır. Bu sokak Amerika'da çok sıradan sayılsa bile, Doğu Yakası denilen bu çölde gerçek bir vahadır. Her tarafı pislikle çevrelenmiştir ve sokaklarda genç, pespaye ve pis bir gençlik kuşağı dolaşmaktadır. Ama bu sokağın kaldırımları, bir dereceye kadar, oynayacak başka bir yerleri olmamasına rağmen ıssızdır, terk edilmiş gibi bir havası vardır ve çok az insan gelip geçmektedir.

Bütün sokaklarda olduğu gibi, bu sokakta da evler komşu evlerle omuz omuzadır. Her bir evin tek girişi vardır: Ön kapılan... Her bir ev yaklaşık altı metre

genişliğindedir ve arka taraflarında tuğla duvarlarla çevrili avlular vardır; yağmur yağmadığı zamanlarda bir insan buradan koyu maviye çalan kurşun ren-
-31-

gi gökyüzünü seyredebilir. Ama şu unutulmamalıdır ki, burada Doğu Yakası'nın zenginliklerinden söz ediyoruz ve bu sokakta oturanların bazılarının durumu orta hizmetçisi tutacak kadar iyidir. Bizim Johnny Up-right'm da böyle bir orta hizmetçisi vardır. Bunu iyi biliyorum, çünkü dünyanın bu belirli köşesinde tanıdığım ilk kişi böyle bir orta hizmetçisiydi.

Johnny Upright'ın evine geldiğimde beni karşılayan "orta hizmetçisi" oldu. Şimdi dikkatinizi çekmem gerekir ki, bu kadının hayattaki konumu oldukça acınacak ve rezil bir haldedir, ama bana acıma dolu bir bakışla hor görerek baktı.

Davranışlarından açıkça konuşmamızı kısa tutmak istediği anlaşılıyordu. Günlerden pazardı; Johnny Upright evde yoktu ve bu nedenle de yapılabilecek bir şey yoktu. Oysa ben direndim ve yapılabilecek bir şeyler olup olmadığı konusunda tartışmaya başladım. Sonunda Bayan Upright kapıda görüldü ve yüzüme bile bakmadan, kapıyı neden hemen kapatmadı diye kızını azarladı.

Hayır, Johnny Upright evde yoktu, üstelik pazar günleri kimseyi kabul etmezdi. Bu çok kötü. Ben iş mi arıyordum? Hayır, tam tersine; gerçekte, onun da çıkarma olabilecek bir iş konusunda Johnny Upright'ı görmeye gelmişim.

Kapıdaki kadınların ifadeleri birden değişti. Aradığım beyefendi kilisedeydi, ama bir saate kadar eve dönmüş olacaktı. O zaman da onu görmek mümkündü.

-32-

Lütfen içeri girer miydim? Hayır, hanımefendi böyle bir şey demedi. Ama ben köşedeki meyhaneye giderek orada bekleyeceğimi söyleyerek beni içeri davet etmeleri için ağızlarını aramıştım. Köşe başındaki meyhaneye gittim, ama kiliseye gitme zamanı olduğundan, "delik" kapalıydı. Yağmur vıcık vıcık çiseliyordu ve ben de, çevredeki evlerden birinin eşiğine oturarak beklemeye başladım.

"Orta hizmetçisi" oturduğum eşiğe kadar geldi, üstü başı pisti, kafası karmakarışık, hanımefendinin, beyefendiyi mutfakta bekleyebileceğimi söylemesi için kendisini gönderdiğini belirtti.

"Buraya iş aramaya o kadar çok insan geliyor ki," diye özür dilercesine açıkladı Bayan Johnny Upright. "Umarım sizinle konuşma tarzımdan ötürü bana kızmamışsınızdır."

"Hiç önemli değil, hiç önemli değil," diye cevap verdim, en kibar halimi takınarak, üstüme başıma bir çekidüzen verdim. "Sizi anlıyorum, emin olun. Buraya, sizi üzüntüden öldürecek kadar çok insanın iş aramaya geldiğinden eminim."

"Gerçekten de öyle," diye cevap verdi, dokunaklı ve manalı bir bakışla. Bunun üzerine beni mutfaka değil de, yemek odasına götürdü. Bu bir iltifattı. Bunun da sadece düzgün davranışımın karşılığı olduğunu biliyordum.

Mutfakla aynı katta bulunan ve zeminden bir buçuk metre aşağıda olan yemek odası o kadar karanlıktı ki (oysa daha gün ortasıydı), gözlerimi karanlığa alıştırmak için bir süre ayakta kalmak zorunda kaldım. Tepesi ancak

-33-

kaldırımla aynı seviyede olan pencereden pis bir ışık süzülüyordu ve ben bu ışıktaki gazete okunabileceğini fark ettim.

Johnny Upright'ın gelmesini beklerken sizlere buraya gelmemin nedenini anlatmalıyım: Doğu Yakası'nın insanlarıyla birlikte düşüp kalkar, yer içer ve yaşarken, sığınabileceğim bir liman istiyordum; bulunduğum çevreden çok uzak olmamalıydı. Ara sıra oraya gidip yeniden güzel elbiselerime ve temizliğime kavuşabilmeliydim. Ayrıca böyle bir limanda bana gelen mektupları alabilir, aldığım notlar üzerine çalışabilir, pisliği üzerimden atıp sefaleti, uygarlıkla değiştirebilirdim. Yalnız bu işte bir ikilem vardı; eşyalarımın güvenliğe olacağı bu evin sahibesinin benim sürdürdüğüm çifte hayattan şüphelenmemesi gerekiyordu. Ama ev sahibesinin, kiracısının çifte hayatıyla ilgilenmemesi, eşyaların güvenliğe olması durumunu da tehlikeye sokacaktı. İşte Johnny Upright'ı bu ikilemden kurtulmak için görmeye gelmişim. Otuz yıldan beri sürekli Doğu Yakası'nda çalışan, rıhtımlarda çalışmış eski bir mahkûm tarafından kendisine takılan adla ün yapıp dört bir yanda tanınan bu dedektif, bana dürüst bir pansiyoncu kadın bulacak olan tek adamdı ve bu kadın, kiracısının garip gidiş gelişle-riyle hiç ilgilenmeyecek ve onun suçlu biri olduğunu düşünmeyecekti.

Adamın iki kızı, ondan önce kiliseden döndüler; Pazar giysileri içinde gerçekten hoş kızlardı. Ne var ki kenar mahalle güzellerini tanımlayan sıksa ve narin bir güzelliği bu; gün

-34-

batımında gökyüzünün renkleri nasıl solarsa çarçabuk solup gitmeye yazgılı bir güzellik.

Sanki bir tür garip bir hayvanmışım gibi apaçık bir hayret ve merakla bana baktılar. Ve beklediğim sürece benimle hiç mi hiç ilgilenmediler. Sonra Johnny Upright geldi ve kendisiyle görüşmem için beni üst kata davet ettiler.

"Yüksek sesle konuş," diye sözümü kesti ben konuşmaya başlar başlamaz. "Çok kötü üşütmüşüm, bu yüzden kulaklarım iyi duymuyor."

Ah, Sherlock Holmes ve İhtiyar Sleuth'un gölgeleri! Görevi, bağıra bağıra vereceğim bilgileri kaydetmek olan yardımcısının evin neresine saklandığım merak ediyordum.

Bu güne kadar Johnny Upright'ı birçok kez gördüm ve bu olay hakkında kafam her seferinde karıştı. Adam gerçekten üşüttüğü için mi beni bağıra bağıra

konuşturuyordu, yoksa yan odaya yerleşmiş olan yardımcısı beni duysun diye mi böyle yapmamı istiyordu? Bu işin içinden hiç çıkamadım. Ama bir şeyden eminim;

Johnny Upright'a kendimi ve projemle ilgili gerçekleri anlatmama rağmen, o kararını ertesi güne bırakmıştı. Ertesi gün toplum kurallarına uygun bir kıyafetle ve atlı

arabayla kapısının önüne geldiğimde verdiği selam yeterince samimiydi. Çay içen ailesinin arasına katılmak üzere birlikte yemek odasına indik.

"Biz alçakgönüllü kişileriz," dedi. "Gösterişe pek önem vermeyiz. Senin de bizi olduğumuz gibi, alçakgönüllü halimizle kabul etmen gerekir."

-35-

Kızlar beni selamlarken kızanp bozardılar. Bu arada babaları onları daha fazla utandırmamak için hiçbir çaba göstermedi.

"Ha! Ha!" diye kahkahayla gürleyerek, eliyle masaya bütün tabak çanağı şangırdatacak bir şekilde vurdu. "Kızlar dün senin bir parça ekmek istemek için geldiğini düşünmüşler! Ha! Ha! Ha!"

Kızlar gözlerini kırpıştırarak yanakları al al öfkeyle inkâr ettiler. Sanki yırtık pırtık giysiler içinde bir adamın hiç de yoksul olmayabileceğini ayırt edebilmek onlar için çok kolay bir şeymiş gibi.

Sonrasında ekmek ve marmelat yerken birbirine zıt kutuplan olan bir oyun başladı: Kızlar yanlışlıkla bir dilenci sanılmamın bana yapılmış bir hakaret olduğunu varsayıyorlar, babalan ise benim dilenci sanılmayı başaracak kadar akıllı olmama iltifatlar yağıyor-du. Bu oyundan ekmek, marmelat ve içtiğim çay kadar hoşlanmıştım. Oyun Johnny'nin bana pansiyon bulmak için hazırlanmasına kadar devam etti. Kolaylıkla da bana bir yer buldu. Kendi saygın ve zengin sokağında, kendi evinden bir düzine ev kadar uzakta ve kendi evinin tıpatıp benzeri bir evdi bu.

-36-

Kıralık Odam ve Başkaları

yoksullar, yoksullar, yoksullar, ayakta kalıyorlar,

Ticaret'in eli tarafından sıkıştırılıyorlar,

İçeriye açılan bir kapıya karşı

Bu basınç ebediyen sertleşiyor;

Derin bir iç çekiyorlar

Dışandaki özgürlük için,

Orada sanat, tatlı eğlence, dönüştürüyor gökyüzünü

Göksel bir melodiye.

Sidney Lanier*

Londra'nın Doğu Yakası'nın değerlerine göre, haftada altı şiline ya da bir buçuk dolara kiraladığım bu oda, gerçekten başanh bir iş olmuştu. Amerikan değerlerine göre ise, kaba saba döşenmiş, rahatsız ve çok küçüktü. Bir süre sonra çok az mobilyası olan odama sıradan bir yazı makinesi de ekleyince, odada dönecek yer kalmamıştı; sonunda büyük bir maharet ve soğukkanlılık gerektiren bir solucan kıvraklığıyla odamın içinde dolaşmayı başardım.

Odaya yerleştikten, daha doğrusu eşyala-

Amerikalı yazar (1842-1881) Güneyli büyük yazarların ilkiydi, İngiliz şair Keats'in imge evrenini Amerikalı şair Whitman'm etkisiyle birleştirdi.

-37-

nmı yerleştirdikten sonra, eski püskü elbiselerimi giyindim ve dolaşmak için dışarı çıktım. Kiralık oda meselesi kafamda yepyeni bir konuydu. Kendimi yoksul, bir karısı ve kalabalık ailesi olan bir adam olarak düşünerek kiralık bir yer aramaya koyuldum.

İlk keşfim çok az boş evin olduğu ve bunların da birbirlerinden uzak bulunduğuydü. Büyük bir alanda millerce, değişik yönlerde yürümeme rağmen hâlâ boş bir ev bulamamam, bu bölgenin "son derece kalabalık" olduğunun kesin kanıtıydı.

Ailesi yoksul olan genç bir adam olarak bu berbat semtte ev kiralayabilmemin imkânsız olduğu apaçık ortadaydı. O zaman ben de, karımı, çocuklarımı ve malımı

mülkümü yerleştirebileceğim odalara, mobilyasız odalara baktım. Böyle çok yer yoktu; ama buldum, çoğunlukla tek odalıydılar. Bir oda, yoksul bir adamın ailesiyle birlikte yerleşip, yemek pişirip yemesi ve uyuması için yeterli görülüyordu. İki odası var mı diye sorduğumda, sahipleri yüzüme, sanki karşılarında, kendisine verilenden daha fazlasını isteyen bir Oliver Twist varmış gibi bakmaya başladılar.

Yoksul bir adam ve ailesi için sadece bir oda yeterli olmakla kalmıyordu; aynı zamanda tek odalı evlerde oturan birçok ailenin yanlarına bir ya da iki kiracı alacak kadar yerden tasarruf ettiklerini de öğrendim. Bu odalar haftalık 75 sent ile 1,5 dolar arasında bir ücretle kiralanabiliyordu, ama gelen bir kiracı haftalık 15 sent ile 25 sent arası bir para ödeyerek bu odalarda kendisine yatacak

-38-

bir yer bulabiliyordu. Hatta birkaç şilin daha fazla ödemeyi göze alarak ev sahibiyle birlikte yemek bile yiyebilirdi. Ama ben, bu konuyu yeterince inceleyemedim; varsayımsal bir ailem olduğu temelinde çalıştığım için, bu, kendi adıma kınanacak bir hataydı.

Sadece baktığım evlerde değil, çevredeki binlerce evde de banyo olmadığını öğrendim. Bu koşullar altında, kanm, çocuklarım ve birkaç kişiye de kiraladığımız bu daracık odamızda teneke bir leğenin içinde banyo yapmamız gerekecekti ki, bu da gerçekleşmesi imkânsız bir şeydi. Ama, öyle görünüyor ki, bunun karşılığı sabundan tasarruf etmektir. Böylece sen sağ ben selamet diyordu buranın insanları.

Üstelik, bu dünyada her şey öylesine güzel ayarlanmıştı ki, Doğu Londra'da neredeyse her gün yağmur yağdığından ister istemez sokaklarda doğal banyomuzu yapıyorduk.

Doğru, gördüğüm yerlerin sağlık koşulları berbattı. Bitirilmemiş lağım ve drenaj, bozuk tesisat, kötü havalandırma, nemden ve genel aksaklıklar yüzünden karımın ve çocuklarımın hızla difteriye, krup hastalığına*, tifoya, yılançığa, kan zehirlenmesine, bronşite, zatürreeye, vereme ve bunlara benzer başka hastalıklara yakalanması çok kolaydı. Elbette ölüm oranı da aşırı derecede yüksek olacaktı. Ama her şeye rağmen yapacağım ayarlamayı bir daha gözden geçirdim. Doğu Londra'da yaşayan, büyük bir ailesi olan yoksul bir adamın yapacağı en akıllıca iş, ailesinden kurtulmaktır; Doğu Londra'nın koşulları öy-

• Krup: Akut, üst solunum yolu enfeksiyonu. -39-

leydi ki, bu son derece doğaldı. Elbette, bu süreç içinde mahvolma riski de vardı.

Yapmam gereken ayarlama çok net değildi, ama bir yerlerde olduğundan eminim. Ve keşfedildiğinde bunun çok güzel ve ustaca bir ayarlama olacağı kanıtlanacaktı, yoksa bütün düzen bozulur ve bir şeyler yanlış giderdi.

Ancak hiçbir oda kiralamayıp Johnny Up-right'ın sokağında tuttuğum odama döndüm. Karımı, çocuklarımı ve kiracılarımı bu odada yerleştireceğim yerleri düşünmeye başlayınca kafam gittikçe karışmaya başladı ve sonunda odayı bütünüyle göremeyecek hale geldim. Genişliği insanı dehşete düşürüyordu. Haftada altı şiline tuttuğum oda bu olabilir miydi? İmkânsız! Ama pansiyoncu kadın rahat olup olmadığını öğrenmek için kapıya vurup içeri girdiğinde kuşkularımı dağıttı.

"Ah, evet, efendim," dedi, sorduğum soruya karşılık olarak. "Bu sokak son kalan sokaklardan biri. Sekiz on yıl önce bütün sokaklar burası gibiydi ve insanlar oldukça saygıdeğerdi. Ama buraya akın edenler bizim gibileri buralardan sürüp çıkardılar. Şimdi bu sokakta oturanlar o eskilerden geri kalanlar. Çok korkunç, efendim!"
Sonra da bu bölgeye yapılan sonu gelmez akının mahalledeki ev kiralarını nasıl yükselttiğini ve bu arada da her şeyin değerini düşürdüğünü anlattı.
"Görüyorsunuz ya, efendim, bizim gibiler, diğerleri gibi kalabalığa pek alışkın değildir. Daha fazla yere ihtiyacımız var. Bizim sadece bir aile olarak yaşayabildiğimiz böyle bir ev-

-40-

de, diğerleri, yabancılar ve alt sınıftan insanlar beş ya da altı aile bir arada oturuyorlar. Öyle olunca da bizim verebileceğimiz kiradan daha fazlasını verebiliyorlar. Gerçekten çok korkunç efendim; hele yalnızca birkaç yıl önce bu mahallenin saygıdeğer ve sakin bir yer olduğu düşünülürse."

Kadının yüzüne baktım. Karşımda İngiliz işçi sınıfını simgeleyen en güzel örneklerden biri vardı. Londra, doğusuna doğru yayılan gürültücü ve çürümüş insan akını tarafından yavaş yavaş yok ediliyordu. Bankaların, fabrikaların, otellerin ve işyeri binalarının gelişip büyümesi Londra'nın yoksul halkının göçebe bir toplum olmasına neden olmuştur. Dalga dalga doğuya doğru göç etmişler, mahalle mahalle her yeri doldurup bozmuş, daha iyi durumda bulunan işçi sınıfını önlerine katarak ya ezmiş ya da şehrin kenarlarına sürmüştür. Ve bu baskının, birinci kuşakta olmasa bile ikinci ya da üçüncü kuşakta başarıya ulaşacağına hiç kuşku yoktur.

Johnny Upright'ın oturduğu sokağın sonunun gelmesi de birkaç aylık bir iştir ve o da zaten bunun farkındadır.

"Birkaç yıla kadar," diyor, "kira kontratım sona eriyor. Mal sahibi de bizim sınıftan. Şimdiye kadar buradaki evlerinin kirasını ar-tırmadığı için burada kalabildik. Ama bir gün gelir, satabilir ya da ölebilir, ki bu da bizim için aynı kapıya çıkar.

Varsayalım ki, evi para canlısı birisi aldı, asmalarımın bulunduğu arka taraftaki toprak parçasına bir izbe yaptırdı, eve ekledi ve odalarını da isteyene kiracıya verdi. İşte o zaman, Johnny Upright'ın işi bitti demektir!"

Gerçekten de bir an için Johnny Upright'ı, iyi yürekli karısını, güzel kızlarını, pasaklı hizmetçisini diğer birçok hayalet gibi, peşlerinde canavar gibi kükreyen şehrin önünde, sıkıntılı karanlık içinde daha da doğuya doğru göç ederken gördüm.

Ama Johnny Upright bu göçte yalnız değil. Uzakta, çok uzaklarda, şehrin kenarının saçaklarında, küçük işadamları, küçük yöneticiler ve başarılı satıcılar yaşar. Bu adamlar sayfiye evlerinde, ortak duvarlı villalarda, güzel bahçeli evlerde, geniş odalı ve doya doya nefes alınacak yerlerde otururlar. Kaçıp kurtuldukları Uçurum'u düşündüklerinde gururla kendi kendilerine şişinirler ve diğer insanlara benzemedikleri için de Tann'ya şükrederler. Ama işe bakın ki, onların üzerine Johnny Upright ile peşindeki canavar şehir gelecektir; evler bir sihir gibi yerden bitecek, bahçeler yapılacak, villalar birçok eve bölünecek, sonunda Londra'nın karanlık gecesi yağlı bir tabut örtüsü gibi üzerlerine çökecektir.

-42-

IV* Bir İnsan ve Uçurum

Bir anlık bir sessizlikten sonra

Biçimsiz bir tas konuşuyor;

Çarpıkça eğilimler gösterdiğim için gülüyorlar bana:

Ne! Çömlekçinin eli mi titredi?

Ömer Hayyam*

"Sana diyorum, kiraya verecek bir odan var mı?"

Bu sözleri, Pool yakınlarındaki ve Limeho-use'dan çok uzakta olmayan pis bir kahvede masasını paylaştığım iri yarı, yaşlıca bir kadına omzunun üzerinden, umursamaz bir ses tonuyla söylemişim.

"Evet, var," diye cevap verdi kısaca. Görünüşüm, belki de evinin gerektirdiği refah standardının yanına bile yaklaşamıyordu.

Başka bir şey söylemedim, sessizce önümdeki ince dilimlenmiş domuz pastırmamı yiyip, iç bulandırıcı çayımı içtim. Dört peni olan hesabımı ödemek için cebimden on şilin çıka-ncaya kadar da benimle fazla ilgilenmedi. Beklediğim sonuç elde edilmişti.

* İranlı filozof, şair ve matematikçi (1047-1122). En önemli yapıtı dilimize de birçok kez çevrilen Rubailer1 dir.

-43-

"Evet, efendim," diye atıldı gönüllü olarak. "Kiraya verilecek güzel bir evim var. Siz de beğenirsiniz herhalde. Yolculuktan yeni mi döndünüz, efendim?"

"Odanın kirası ne kadar?" diye sordum, merakını görmezden gelerek.

Apaçık bir şaşkınlıkla beni baştan aşağı süzdü. "Ben oda kiraya vermiyorum; sürekli kiracılarıma bile oda vermezken, bir yabancıya hiç vermem."

Büyük bir hayal kırıklığına uğramış bir halde, "O zaman başka yerlere bakmam gerekecek," dedim.

Ama benim on şilinin görüntüsü onu fazlasıyla heyecanlandırmıştı. "İki kiracının yanında size güzel bir yatak verebilirim," diye üsteledi. "İyi, saygıdeğer, dürüst insanlardır."

"Ama ben iki kişiyle birlikte yatmak istemiyorum," diye karşı çıktım.

"Aynı yatakta yatmak zorunda değilsiniz ki. Odada üç yatak var ve çok küçük bir oda da değil."

"Ne kadar?" diye sordum.

"Haftada üç şilin, devamlı kiracılarıma iki buçuk şiline veriyorum. Adamları seveceksiniz, bundan eminim. Biri depoda çalışıyor. İki yıldır benim yanımda. Öbürü ise altı yıldır. Altı yıl efendim. Gelecek cumartesi tam altı yıl iki ay olacak."

"Sahne işçiliği yapar," diye devam etti. "Ciddi, saygıdeğer bir insandır. Benim yanımda olduğu altı yıl içinde bir kere bile işini ka-çırmadı. Evi de seviyor. Hatta kimi zaman şimdiye kadar oturduğu yerler içinde en iyisi-

-44-

nin benimki olduğunu iddia eder. Onun ve diğer kiracıların yemeklerini de ben yaparım."

Masum bir tavırla, "Sanırım para biriktiri-yordur," diye ima ettim.

"Tanrı inandırırın, para biriktirdiği falan yok! Aslında kazandığı parayla da başka bir yerde daha rahat yaşayamaz."

Kadının bu sözleri üzerine ben o uçsuz bucaksız Batı'mı düşündüm. Sınırsız gökyüzü altında, binlerce Londra'ya yetecek kadar sınırsız temiz havası olan Batı'mı. Oysa buradaki namuslu ve güvenilir adam bir gece bile işine gitmeyi ihmal etmemişti; tutumlu ve dürüsttü, iki adamla birlikte bir odada oturuyor, bunun için haftada iki buçuk şilin ödüyordu ve yaşadığı bütün deneyimlerden sonra da bunun sürdürebileceği en iyi yaşam olduğu hükmüne varıyordu! Ben de, cebimdeki on şilin verdiği güçle, eski püskü elbiselerimle aralanna katılacak ve onlann yanında yatacaktım. İnsanın ruhu yalnızdır, ama kimi zaman bir odada üç yatak varken daha da yalnız olabilir ve cebinde on şilini olan biri, yabancı insanlann arasına kabul ediliyordu.

"Ne kadar zamandır buradasın?" diye sordum.

"On üç yıl oluyor, efendim; odayı beğenmediniz mi?"

Konuşurken, ayaklarını sürüye sürüye ağır ağır kiracılan için yemek pişirdiği küçük mutfakta dolaşıyordu. İçeri ilk girdiğimde de, hummalı bir şekilde çalışmaktaydı, sohbetimiz sırasında da oturmadı. Hiç kuşkusuz meşgul bir kadındı. "Beş buçukta kalkıyor,"

-45-

"akşamları en son yatağa o giriyor," on üç yıldır "kan ter içinde" çalışıyordu. Bunca yıllık çalışmanın ödülü olarak eline geçen de kır saçlar, dökülen elbiseler, çökük omuzlar, tepeden tırnağa bir pasaklılık, duvarlar arasından caddeye beş metre uzaklıktan bakan pis ve gürültülü bir kafede bitmek tükenmez bir işti. Çevresindeki rıhtım boyu da çirkin ve mide bulandırıcıydı.

Ben kapıdan çıkarken, "Bakmak için yeniden gelecek misiniz?" diye sordu istekle. Dönüp ona bakarken, eski, bilgece bir deyimim altında yatan derin gerçeği hissettim. "Erdem, kendi kendisinin ödülüdür."

Yanma gittim. "Hiç tatil yaptın mı?" diye sordum. "Tatil mi!"

"Canım işte, birkaç gün kırlara çıkmak, temiz hava, boş bir gün, bilirsin işte, dinlenmek."

"Ah Tanrım!" diye güldü, elindeki işi ilk kez bırakarak. "Tatil, ha? Benim gibiler için mi? Düşün bir kere!.. Ayağma dikkat et!" Bu son sözü sert bir sesle söylemişti, çünkü çürümüş eşikten geçerken tökezlemiştim.

Batı India rıhtımının yakınında çamurlu suya kederli kederli bakan genç bir adamla karşılaştım. Gözlerinin üzerine itfaiyeci kasketi indirmişti. Üzerindeki elbiseler şüphe götürmez bir şekilde denizci olduğunu anlatıyordu. Lafi fazla uzatmadan, "Merhaba, arkadaş," diye selam verdim ona. "Wapping'e nasıl gideceğimi bana tarif edebilir misin?"

"Buraya sığır gemisinde çalışarak mı gel-

-46-

din?" diye karşılık verdi. Anında milliyetimi anlamıştı. Bunun üzerine konuşmaya başladık, sohbetimiz meyhanede devam etti ve sonra da birkaç kadeh "half and half" adlı içkiden içtik. İçki içmek bizi daha da yaklaştırdı. Görünüşe göre cebimdeki

bütün param olan bir şilin kadar bozukluğu çıkarıp yatak için bir kenara altı peni ayırdım; kalan altı peniyi de daha fazla içki içmek için bir kenara koydum. O ise bir şilinin tamamıyla içki içmemizi önerdi.

"Benim arkadaş dün gece birileriyle fena dalaştı," diye açıkladı. "Aynasızlar da onu alıp götürdüler. İstersen bu gece yanımda kalabilirsin. Ne dersin?"

"Tamam," dedim, bir şilinlik birayla kendimizi ıslattıktan, sefil bir sığınakta sefil bir yatakta geceyi geçirdikten sonra onun nasıl bir adam olduğunu iyice öğrenmiştim. Bir bakıma Londralı alt sınıf işçilerini temsil ediyordu ki, sonraki deneyimlerim bunu doğruladı.

Londra doğumluydu, kendinden önce babası da ayyaştı, itfaiyecilik yapmıştı. Çocukluğunda evi, sokaklar ve rıhtımlar olmuştu. Okumayı hiçbir zaman öğrenememiş, buna hiç ihtiyaç da hissetmemişti; okumak boşuna ve yararsız bir beceriydi, en azından kendi sosyal durumundaki bir adam için.

Bir annesi, sürüyle yaygaracı erkek ve kız kardeşleri vardı. Hepsi de iki odaya tıkmış-lardı ve her geçen gün daha da kötüleşen koşullar altında yaşıyorlardı. Evdekiler kendisinin bulduğundan çok daha kötü yemekler yiyor ve düzensiz besleniyorlardı. Gerçekte,

-47-

kendi yiyeceğini bulamayacak kadar talihsiz olduğu dönemler dışında eve hiç gitmiyordu. Ufak tefek hırsızlıklar yapıyor, sokaklarda ve rıhtımlarda dileniyordu. Miço olarak bir iki sefer, birkaç sefer de ateşçi olarak denize çıkmıştı. Şimdi ise itfaiyeci olmuş ve hayatının zirvesine ulaşmıştı.

Tuttuğu yol sonucunda kendi kendisine bir yaşam felsefesi edinmişti. Çirkin ve tiksindirici bir felsefeydi, ama onun bakış açısından bakıldığında çok mantıklı ve anlamlıydı. Ona neden yaşadığını sorduğumda, hemen, "Sarhoş olmak için," diye cevap verdi. Yaşamayı ve para kazanması için yapılan bir deniz yolculuğu ve sonra parasını alıp, deli gibi sarhoş olmak, birahanelerde rastladığı benim gibi birkaç bozukluğu kalmış arkadaşlardan otlakçılık etmek, bu otlakçılık bitince de denize yeni bir yolculuk ve sonuçta yine rezil yaşama çemberi.

Varoluşunun tek amacının içki içmek olduğunu anlattıktan sonra, "Ya kadınlar," dedim.

"Kadınlar mı!" Kadehini hızla barın üstüne vurduktan sonra dokunaklı bir nutuk atmaya başladı. "Deneyimlerimin bana öğrettiğine göre kadının benden uzak kalması gerekir. Onlar hiçbir işe yaramaz, dostum; hiçbir işe yaramaz. Benim gibi bir adamın neden kadına ihtiyacı olsun, ha? Söyle bana. Bir zamanlar annem vardı, o yeterliydi. Bir sürü çocuk doğurdu. Babam eve geldiği zaman zavallı adamın dünyasını karartırdı, zaten babam da eve pek uğramazdı, şükür ki. Birbir-

-48-

lerine hayatı zindan ederlerdi. Nedeni neydi peki? Annem elbette. Çünkü babamı mutlu edememişti, nedeni bu. Sonra başka kadınlar da var, ama cebinde birkaç şilini olan yoksul bir ateşçiye nasıl davranırlar ki? En iyisi sarhoşluk, hem de uzun bir sarhoşluk. Oysa kadınlar adamın parasını öyle şipşak çeker alır ki, zavallının tek

kadeh içecek parası kalmaz. Bunu biliyorum. Benim de zamparalıklarım oldu, ben de neyin ne olduğunu bilirim.

"Sonra sana şunu söyleyeyim; kadının olduğu yerde bela vardır. Bağırışlar, ağırışlar, kavga, bıçaklama, aynasızlar, hâkimler, bir aylık ağır iş cezası ve sonuçta dışarı çıktığında cebine para koymazlar."

"Ama ya bir eş ve çocuklar," diye ısrar ettim. "Kendine ait bir ev, bunun gibi şeyler işte. Düşünsene, denizden dönmüşsün, bacaklarına tırmanan küçük çocuklar, mutlu ve gülen, sofrayı kurarken seni öpen bir kadın. Yatmaya giderken seni öpücüklerle boğan ocuklar. Tatlı mırıldılarla kaynayan tencere, nerede olduğuna, neler gördüğüne dair yapılan konuşmalar, sonra sen evde yokken evde olan bütün ufak tefek olaylar ve..."

"Aman Tanrım!" diye bağırdı, yumruğuyla şakacı bir şekilde omzumu dürtükledi.

"Nereye varmak istiyorsun, ha? Öpen bir kadın, bacaklarıma tırmanan çocuklar, mırıldılarla kaynayan tencere. Sefere ıktığın zaman ayda dört pound on şilin, sefere ıkmadığınday-sa hiçbir şey, para yok. Sana dört pound on şilinle nelere sahip olacağımı bırak da anlatayım: Devamlı hır güre çıkaran bir kadın, bağ-

-49-

nşan, zırlayan çocuklar, kömür olmadığı için kaynamayan tencere, işte sahip olabileceğim şeyler. Bunlar bir adamı yeniden seve seve denize çıkarmaya yeterli olacak nedenler. Ne için? Bir kadın için! Seni sefil etmek için mi? Çocuklar? Öğüdüme kulak ver, dostum, bunlarda gözün olmasın. Bana bak! Ne zaman canım isterse o zaman bira içiyorum, beni bekleyen ekmek için ağlayan kadın ya da çocuklar da yok. Senin gibi arkadaşlarım ve içecek biram olduktan sonra ben mutluyum. Sonra iyi bir gemi bulup yeniden denize çıkmak. Onun için hadi bir kadeh daha içelim. İçki bana yeter."

Yirmi yirmi iki yaşlarında bu genç adamla daha fazla konuşmama gerek kalmadan, sanırım, onun yaşam felsefesini ve bunun altında yatan ekonomik nedenleri yeterince kavramıştım. Ev yaşamı ne demek hiç bilmemişti. "Ev" kelimesi onun için tatsız bir kurumdan başka bir şey ifade etmiyordu. Babasının düşük geliri, aynı yolun yolcusu olan diğerlerinin yaşamı, onun gözünde bir eş ve çocuklara sahip olmanın, bir erkeğin sefaleti olduğu kanısını ortaya çıkarmıştı. Bilinçsiz bir hazzı, ahlakî değerlere ilgisiz ve maddeci olan bu adam, kendisi için mümkün olan en büyük mutluluğu aramış ve bunu ikide bulmuştu.

Genç bir ayyaş; olgunlaşmadan çöken bir adam; bir ateşçinin işini yapamayacak kadar fiziksel yetersizlik. Sonu bir hendek ya da bir düşkünler evi. Doğduğu andan beri çevresindeki bütün güçler onu katılaştırmış. Kendi perişan, çaresizlik dolu geleceğini benim de

-50-

sarsamadığım bir kayıtsızlıkla görüyor. Ama yine de doğuştan kötü ve yabani biri değildi. Normal bir zihniyeti, ortalamadan daha iyi bir fiziği vardı. Uzun kirpiklerinin gölgelediği gözleri mavi ve yuvarlaktı ve birbirlerinden uzaktı. Bakışlarında bir tebessüm ve sanki gözlerinin arkasında bir mizah gizliydi. Kaşları ve yüzünün genel hatları güzeldi, biçimli bir ağzı, yumuşak dudakları vardı, ama daha şimdiden ağzının

kenarında sert bir kıvrım belirmeye başlamıştı. Çenesi zayıftı, ama yine de çok zayıf değildi; daha zayıf çeneli kişilerin çok daha yüksek bir mevki sahibi olduklarını görmüştüm.

Kafası biçimliydi ve öylesine mükemmel bir boynun üzerine yerleştirilmişti ki o gece yatağa girmek için soyunduğunda vücudunun güzelliği beni hiç şaşırtmadı. Daha önce jimnastik salonlarında, vücut geliştirme merkezlerinde soyunan birçok adam görmüştüm. Çoğu, yaptıkları egzersizler ve iyi bir beslenme sonucunda güzel bir vücuda sahip olmuşlardı. Ama hayatımda bugüne dek dört beş yıl sonra yıkılmaya mahkûm, yirmi iki yaşındaki bu genç ayyaşınki kadar güzel bir vücuda rastlamamıştım. .

Böyle bir hayatı harcamak sanki kutsal bir şeye karşı yapılan bir saygısızlıktı. Yine de şunu itiraf etmek zorundayım ki, Londra'da, dört pound on şilinlik bir kazançla evlenmemekte haklıydı. Tıpkı sahne işçisi gibi, bir odayı iki adamla birlikte paylaşarak iki yakasını bir araya getirmekten mutluydu. Oysa temelsiz bir aile kurup birkaç adamla birlikte

-51-

daha ucuz bir odada yaşasaydı, iki yakasını bir araya getirmeyi asla başaramayacaktı. Her geçen gün, Uçurum insanların evlenmesinin yalnızca bir akılsızlık değil, bir suç olduğuna da inanmaya başladım. Bu toplumsal dokuda onlara yer yoktu; toplumun bütün güçleri onları yok oluncaya dek daha aşağılara yuvarlıyordu. Uçurumun dibinde güçsüz, sersemlemiş ve budaladan başka bir şey değillerdi. Yeniden çıkmaya ça-balasalar bile, hayat orada öylesine ucuzdur ki, çabalan kendiliğinden yok olur. Dünyanın çarkları onların üzerinde döner, ama onlar çarka katılıp bir pay almaya aldırılmazlar. Zaten buna katılmak ellerinde de değildir. Üstelik, dünyanın dönen çarklarının onlara ihtiyacı da yoktur. Çok kalabalıktırlar, uygun değildirler, yukarı çıkmak için uçurumun dik kenarlarına yapışırlar ve daha aşağıya kaymamak için çalgınca mücadele ederler.

Kısacası, Londra Uçurumu uçsuz bucaksız bir mezbahadır. Her geçen yıl, her geçen onyıllar boyunca taşra İngilteresi, merkeze güçlü bir yaşam nehri olarak akar. Bunlar sadece kendilerini yenileyememekle kalmazlar, üçüncü kuşaktan sonra yok olmaya mahkûmdurlar. İşinin ehli uzmanlar, babaları ve büyükbabaları Londra'da doğmuş olan Londralı bir işçinin bu konuda çok nadir bulunur bir örnek olduğunu iddia ediyorlar.

Bay A. C. Pigou, "yok olan onda biri" meydana getiren yaşlı yoksulları ve onlardan geriye kalanları Londra'nın nüfusunun yüzde 7,5'ünü oluşturduğunu söylüyor. Bu da de-

-52-

mek ki, geçen yıl, dün, bugün, ya da şu anda, bu yaratıkların 450,000'i "Londra" denilen toplumsal çukurun dibinde sefalet içinde ölüyor. Nasıl öldüklerine gelince, size bu sabahki gazeteden bir örnek aktanyorum.

İHMAL VE DİKKATSİZLİK

"Dün Dr. Wynn Westcott, Holborn Mahallesi, Doğu Sokağı 32 numarada oturan 77 yaşındaki Elizabeth Crews'un geçen çarşamba günü gerçekleşen ölümünü

soruşturmaya gitmiştir. Bayan Alice Mathieson ölen kadının yaşadığı evin sahibi olduğunu, onu en son geçtiğimiz pazartesi günü gördüğünü ve yalnız yaşadığını söylemiştir. Holborn Mahalle-si'nin muhtan Bay Francis Birch de, merhumun söz konusu odada 35 yıldır oturduğunu bildirmiştir. Tanık, ayın Tinde çağıldığı zaman yaşlı kadını çok korkunç bir durumda bulmuş, ceset kaldırdıktan sonra ambulans ve sürücü dezenfekte edilmek zorunda kalmış. Dr. Chase Fennell, ölümün yatakta yatmaktan oluşan yaralar sonucu kan zehirlenmesine, ihmal ve dikkatsizliğe ve çevre pisliğine bağlı olarak gerçekleştiğini söylemiş ve bunu kabul eden jüri, kadının gömülmesi için izin vermiştir."

Kadının ölümündeki olayda en şaşırtıcı olan yan, ilgililerin bu olaya bakışlarındaki ve karar verişlerindeki kendini beğenmiş gönül rahatlığıdır. Yetmiş yedi yaşındaki ihtiyar bir kadının ihmal ve dikkatsizlik sonucu öldüğü şeklinde bir hüküm vermek, bu olaya çok

-53-

iyimser bir şekilde bakmaktır. Kadın kendi hatası sonucu ölmüştür ve sorumluluğu kadının üzerine atan toplum, gönül rahatlığı içinde kendi işlerini yapmaya devam etmiştir.

"Yok olan onda bir" hakkında Bay Pigou şöyle demektedir: "Bu kişiler ya bedensel güç yoksunluğu, ya zekâlarının kıtlığı, ya kas yetersizliği, ya da bu üç nedenin bir araya gelmesinden ötürü, verimsiz ve isteksiz işçilerdir ve sonuç olarak kendi kendilerine geçinmekten acizdir... Bilgi açısından o kadar geridirler ki, sağ ellerini sol ellerinden ayırt edemezler; kendi evlerinin numaralarını bile şaşırırlar. Vücutları zayıftır, dayanıksızdır, sevgileri sapıktır ve aile yaşamının ne demek olduğunu hemen hemen hiç bilmezler."

Dört yüz elli bin kişi büyük bir kitledir. Genç itfaiyeci bunlardan sadece biriydi ve pek az olan söyleyeceklerini söyleyebilmesi için büyük bir sürenin geçmesi gerekti. Onların hep bir ağızdan konuştuklarını duymak istemem. Merak ediyorum, acaba Tanrı onları duyuyor mu?

-54-

V* Uçurumun Kıyısındakiler

Emin olun ki, Londra'nın Doğu Yakası'nda arkamda bıraktığım hayattan daha berbat, daha alçalıcı, daha umutsuz, çekilmez derecede kasvetli ve sefil hiçbir şey görmedim.

Huxley

Doğu Londra'ya ilişkin ilk izlenimim doğal olarak genel bir izlenimdi. Ayrıntılar daha sonra belirmeye başladı. Sefaletin kargaşası içinde orada burada belli ölçüde bir mutluluğun hüküm sürdüğü küçük yerler buldum. Sapa sokaklarda, esnafların oturduğu ve kaba saba bir aile yaşamının sürdürüldüğü bir dizi ev gördüm.

Akşamüstleri erkekler ağızlarında pipoları ve bacaklarına tırmanmış çocuklarıyla evlerin kapılarında görünüyor, kadınlar dedikodu yapıyor, kahkahalar ve eğlence sokaklar boyu uzayıp gidiyordu. Bu insanların mutlulukları açıkça büyüktü; çünkü, çevrelerini kuşatan perişanlığa oranla, kendilerini kurtarmışlardı.

Ama yine de bu karınlarının tok olmasından kaynaklanan kasvetli ve hayvani bir

Thomas Henry Huxley: İngiliz fizyolog (1825-1895). -55-

mutluluktur. Hayatlarının başat yanı maddeci olmalarıdır. Hayal gücünden yoksun, aptal ve hantaldırlar. Uçurum, görünüşe bakılırsa, onları saran ve cansızlaştıran sersemletici bir uyuşukluk havası sızdırır. Dine boş vermişlerdir. Görünmez Olan onlara ne dehşet ne de sevinç verir. Görünmez Olan'ın farkında bile değillerdir. Varoluştan tek istedikleri, ya da istemeyi hayal ettikleri şey, tok bir karın, akşamlan bir pipo ve düzenli içebilecekleri içkidir.

Eğer hepsi bu kadar olsaydı bir sorun kalmazdı; ama hepsi bu kadar değil. İçlerine battıkları bu tatmin edici uyuşukluk, ölümü önceleyen ölümcül bir hareketsizliktir. İlerleme yoktur. Onlar için ilerleme olmaması da gerisingeriye Uçurum'a yuvarlanmaları anlamına gelir. Kendi hayatlarında düşmeye başlamış olabilirler, ama bu düşüşün tamamlanmasını çocuklarına ve çocuklarının çocuklarına bırakırlar. Burada yaşayanlar hayattan istediklerinin her zaman daha azını elde ederler; o kadar az şey isterler ki, zaten az olan şeyden daha azı onları kurtaramaz.

Gerçekte kent yaşamı insan için doğal olmayan bir yaşamdır; ama Londra'nın kent yaşamı o kadar doğal olmayan bir yaşamdır ki, ortalama bir kadın ya da erkek işçi buna dayanamaz; kafa ve beden durmaksızın çalışmanın zayıflatıcı etkisiyle çökertilir. Ahlaki ve fiziksel dayanıklılık yıkılır; toprakla uğraşmaktan daha yeni çıkmış dayanıklı bir işçi, kentteki ilk kuşakta kötü bir işçi haline gelir. Teşvikten ve destekten yoksun olan ikinci

-56-

kent kuşağı, babasının yaptığı işi fiziksel olarak yapmakta gerçekten yetersiz olduğu için Uçurum'un dibindeki mezbahaya yollanır.

Hiçbir şey olmasa, asla kaçamadığı, içine çektiği hava bile onu zihinsel ve fiziksel olarak zayıflatmaya yeterlidir. Öyle ki, kırdan Londra'ya yok etmek ve yok edilmek üzere hızla akan taze ve güçlü yaşamla yaşanamayacak bir hale gelir.

Doğu Yakası'nın havasını dolduran hastalık yapan mikroplan bir yana bırakalım; ama şehri saran dumanı göz önünde bulunduralım. Kew Gardens Müdürü Sir William Thistleton-Dyer, bitkiler üzerinde biriken dumanı incelemektedir. Onun hesaplarına göre, Londra'nın içinde ve dışında, her hafta her çeyrek mil karede is ve katranlı hidrokarbon içeren altı ton katı madde birikmektedir. Bu miktar, her hafta her mil kare başına yirmi dört tona, her yıl mil karede 1248 tona eşittir. Geçenlerde St. Paul Katedrali'nin saçaklarından katı, kristalleşmiş kireç sülfatı birikintisi toplanmıştır. Bu birikinti havada bulunan sülfürik asidin taşlarda bulunan kireç karbonatı üzerindeki etkisinden kaynaklanmaktadır. İşte bu havadaki sülfürik asit Londralı işçiler tarafından hayatlan boyunca gece gündüz sürekli olarak solunmaktadır.

Çocukların itiraz edilemeyecek şekilde çürük yetişkinler olarak büyüdükleri kesindir. Canlılık ve dayanıklılıktan yoksun, zayıf bacaklı, dar göğüslü, halsiz bir soy olan bu çocuklar örselenerek büyüyorlar ve taşradan istila edercesine gelen gürüha karşı hayvanca

-57-

bir ölüm kalım mücadelesine giriyorlar. Demiryolu işçileri, hamallar, otobüs sürücüleri, mısır ve kereste taşıyıcıları gibi, bedensel dayanıklılıkla çalışan işçilerin

çoğu taşradan gelmektedir. Başkent Polis İdaresi'nde aşağı yukarı 12,000 taşra doğumluya karşılık 3,000 Londra doğumlu memur bulunmaktadır.

Böylece insan, Uçurum'un kelimesi kelimesine kocaman bir insan öldürme makinesi olduğu kararma varmaya zorlanıyor. Ve ben, tok karınlı esnafın kapılarda oturduğu küçük, sapa sokaklardan geçerken, onlar için, çukurun dibinde ölmekte olan 450,000 yitik ve ümitsiz sefil insana karşı duyduğumdan daha fazla bir keder duyduğumun farkına vardım. Onlar hiç olmazsa ölmektedir, bu bir gerçek; oysa bunların iki, hatta üç kuşak boyunca sürecek olan ağır ve ölüme hazırlayıcı acılardan geçmesi gerekecek. Ama yine de yaşam kalitesi iyi. İçinde bütün insani imkânları barındırıyor. Daha iyi koşullar verilse, yüzyıllar boyunca yaşamaya devam edebilir ve içlerinden fişkıracak olan büyük adamlar, kahramanlar, sanat ustaları, yaşadıkları sürece dünyayı daha iyi bir hale getirebilirler.

Küçük, sapa sokağından atılıp da dibe doğru öldürücü düşüşüne başlamış olanların temsilcisi sayılabilecek bir kadınla konuştum. Kocasını makine montajcısı ve Mühendisler Sendikası'nın üyesiydi. Kocasının iyi bir mühendis olmadığı düzenli bir iş bulamamasından anlaşılıyordu. Düzenli bir iş bulmak için gerekli olan enerji ve girişkenliğe sahip değildi.

-58-

Çiftin iki kızı vardı ve dördü birlikte neza-keten "oda" dediğimiz iki delikte yaşıyorlar ve buraya haftada yedi şilin ödüyorlardı. Sobaları yoktu, yemeklerini şöminenin içine yerleştirdikleri tek göz bir gaz ocağında pişiri-yorlardı. Mal mülk sahibi insanlar olmadıkları için, sınırsız gaz kullanmaları imkânsızdı. Yani havagazı saati kullanarak aydan aya fatura ödemek onlar için mümkün değildi. Ama bunun yerine saate akıllıca bir makine yerleştirmişlerdi. Bu makineye bir peni atınca gaz gelmeye başlıyor, bir peni değerinde gaz geldikten sonra makine otomatik olarak kapanıyordu. "Bir penilik gaz göz açıp kapayıncaya kadar bitiyor," diye açıkladı kadın, "bu yüzden yemeklerimizi ancak yarı pişmiş yiyebiliyoruz."

Açlık, yıllardan beri onların bir parçası olmuş. Çoğu zaman daha fazla yemek yemek istemiş, ama sofradan yan aç yan tok kalkmışlar. Bir kere uçuruma düşüş başladı mı, gıdasızlık, canlılığın tükenmesinde ve düşüşün hızlanmasında önemli bir etkidir. Ve bu kadın ağır işçiydi. Kendi deyişiyle, sabah 4.30'dan gece en son yatana kadar, düzinesi yedi şiline çift farbalı kumaş etekler dikiyordu. Düzinesi 1.75 dolara ya da etek başına 14 sente denk gelmektedir.

Kocasını iş bulabilmek için sendikaya üye olmak zorundaydı ve sendika ondan her hafta bir şilin altı peni almaktaydı. Ayrıca, grev olduğu zamanlarda çalışmak istemiş ve bu nedenle, her seferinde sendikanın kasasına on yedi şilin ceza ödemek zorunda kalmıştı.

-59-

Kızlardan büyüğü, bir kadın terzisinin yanında haftada bir şilin altı peniye, yani 37 sente çalışmış, ama ölü mevsim gelince işten çıkarılmıştı. Oysa, orada dikiş sanatını öğrenip kendini yetiştirmek amacıyla çok düşük ücret karşılığında çalışıyordu. Daha sonra haftada beş şilin aldığı bir bisiklet mağazasında iş bulmuş ve üç yıl çalışmıştı.

Her gün işe gitmek için iki mil, eve dönmek için de iki mil yürüyordu ve işe geç kaldığı için birkaç kez haftalığından kesilmişti.

Erkek ve kadın içinse, oyun oynanıp bitmişti. Elleriyle tutunacakları ve ayaklarını basacakları bir yer kalmadığından çukura yuvarlanıyorlardı. Ama ya kızlara ne olacaktı? Domuz gibi yaşadıkları, müzmin gıdasızlıktan halsiz kaldıkları, kafaca, ahlaken ve bedenen tüketildikleri bu toplumda, nasıl olacaktı da içine yuvarlanmak için doğdukları bu Uçurum'un dışına tırmanacak bir şans bulacaklardı?

Ben bunları yazarken aradan bir saat geçti ve hava her türlü düzenbazlığın mubah olduğu bir korkunçlukla karardı. Benim avlumla arka arkaya olan avluda bir kavga gürültüdür gidiyor. Sesler ilk kulağıma geldiğinde, ben bunları köpeklerin havlama ve hırlama sesleri sanmıştım. İnsanların, böyle bir durumda kadınların, böylesine korkunç bir gürültü çıkarabileceklerine kendimi inandırmam için birkaç dakikanın geçmesi gerekti. Kavga eden sarhoş kadınlar! Bunu düşünmek bile hoş değil; dinlemek ise çok daha kötü. Kavgalar genellikle şöyle olur:

-60-

Abuk sabuk boş laflar, avaz avaz ciğerleri patlayıncaya kadar bağırarak birkaç kadın; sonra bir anlık sessizlik, bu sessizliğin içinde duyulan bir çocuk ağlaması ve ağlayarak yalvaran genç bir kız; bir kadının, sert ve kulak tırmalayan çığlığı, "Vurdun bana! Bana vurdun işte!" Sonra bir darbe! Meydan okuma kabul edilmiş ve kavga yeniden şiddetlenmiş. Manzaraya hâkim olan evlerin arka pencerelerine meraklı seyirciler dizilmiştir. Vuruşların sesi ve insanın kanını donduran küfürler şu anda kulaklarıma kadar geliyor.

Bir anlık ara; "Bırak o çocuğu diyorum sana!" Birkaç yaşında olan çocuğun dehşet içinde attığı çığlıklar. "Tamam, kes artık!" diye ısrarla tekrarlanan ve belki de yirminci kez avazı çıktığı kadar: "Şimdi yiyeceksin bu taşı kafana!" diyen bir ses. Sonra herhalde taş kafaya iniyor ki, ortalığı dolduran avaz avaz çığlıklar.

Yeniden bir ara; anlaşılabilir kavgacılarından biri geçici olarak etkisizleştirilmiş, ayıltılmaya çalışılıyor ve çocuğun sesi yeniden duyuluyor, ama bu sefer dehşetli değil, daha çok, yorgun bir ses.

Sesler giderek yükseliyor, şunun gibi:

"Evet ha?"

"Evet!"

"Evet ha?"

"Evet!"

"Evet ha?"

"Evet!"

Her iki taraf da hızla birbirlerini onaylıyor ve anlaşmazlık yeniden baş gösteriyor.

Kavga-

-61-

cılardan biri üstünlüğü ele geçirmiş olmalı ki, öteki kavgacı, "Adam öldürüyorlar!" diye çığlığı basıyor ve bu adam öldürüyorlar sözü çağıl-dayarak akıyor ve sonunda boğulup gidiyor. Kuşku yok ki öbürü gırtlakım sıkılmış olmalı.

Kavgaya yeni sesler karışıyor; yan cenahtan bir saldı; sıkılan gırtlak kurtulmuş olmalı ki "adam öldürüyorlar sesi" öncekinden daha yüksek çıkıyor; genel bir homurdanma, herkes kavgaya karışıyor.

Yine bir ara; yeni bir ses, genç bir kız sesi; "Elbette anamın tarafını tutacağım şırfıntı." Aynı konuşma beş kere tekrarlanıyor: "Ne istersem onu yaparım!" Anaların, kızların, herkesin katıldığı bir kör dövüşü bu. Bu sırada ev sahibem arka merdivenlerden kavgayı seyreden kızını içeri gelmesi için çağırıyor. Bense bütün bu duyduklarının onun ahlakı üzerinde ne gibi etkiler yaptığını merak ediyorum.

-62-

Tava Sokağı ve Cehenneme Bir Bakış

Aç hayvanlar, yiyorlar ve ölüyorlar, Biz de öyle, dünya bir domuz anın.

"Domuzluğun çaresi yoktur," Diyor bir sürü adam, acele içinde.

Sidney Lanier

Üçümüz de Mile End yolundan aşağı doğru yürüyorduk ve içimizden biri kahramandı. On dokuz yaşında incecik bir delikanlıydı. O kadar zayıf ve narindi ki, ufacık bir rüzgâr esintisi onu iki büklüm eder, önüne katıp sürükleyebilirdi. Alev alev yanan bir sosyalistti, coşkunluğunun ilk sancılarını çekiyordu ve bu uğurda şehit olmaya hazırdı. Gerek kürsülerde, gerekse masa başında konuşmalar yaparak, birkaç yıl önce Neşeli İngiltere'nin sükûnetini bozan Boer mitingleri* lehinde birçok ev içinde ve sokaklarda tehlikeli ve etkin bir rol almıştı. Yolda yürürken bir yandan da bana karıştığı küçük küçük olayları anlatıyordu; parklarda ve tramvaylarda uğradığı saldırılar; öfkeli kalabalık tarafından kürsüden alaşağı edilip zalimce dövülen konuşmacılardan son-

• Boer mitingleri: Boer Savaşı sırasında yapılan gösteriler. -63-

ra kürsüye çıkıp ortalığı yatıştırıcı konuşmalar yapmak zorunda kalması; üç arkadaşı ile birlikte sığındıkları kilisede havada uçuşan mermiler ve renkli camların paramparça olması ve polis müfrezeleri tarafından kurtan-İmçaya kadar serserilerle dövüşmek; merdivenlerde, galerilerde, balkonlarda baş döndürücü meydan savaşları; kırılmış cam çerçeve, yıkılan, çöken merdivenler, alt üst edilmiş dersaneler, kınlan kafalar ve kemikler... Bütün bunları anlattıktan sonra üzüntüyle iç çekerek bana bakıp şunları söyledi: "Yapılı, güçlü insanları nasıl da kıskanıyorum! Ben öyle küçük bir keneyim ki, iş kavgaya dökülünce elimden fazla bir şey gelmiyor."

Yürürken her iki arkadaşıma tepeden bakarak güçlü Batı'mı ve orada kıskandığım cesur ve yiğit adamları hatırladım. Aynı zamanda, bir aslanın kalbine sahip olan bu genç keneye baktığımda, bu tiplerin ara sıra barikatlar kurup insanların nasıl ölmesi gerektiğini bütün dünyaya gösterdiklerini düşündüm.

Bu arada az bir ücret karşılığında bir ayakkabı imalathanesinde çok çalışan yirmi sekiz yaşındaki diğer arkadaşım konuşmaya başladı.

"Ben yürekli bir adamımdır, yürekli," diye açıkladı. "Dükkândaki diğer arkadaşlara hiç benzemem. Onlar beni insanlığın güzel bir örneği olarak gösteriyorlar. Biliyor musun, tam yetmiş kilo geliyorum."

Kendisine seksen beş kilo geldiğimi söylemeye utandığımından, verdiği bilgiden memnun olmuş görüldüm. Zavallı, biçimsiz kü-

-64-

çük adam! Sağlıksız renkteki teni, normallik-ten uzak çarpık çurpuk bir vücudu, çökmüş bir göğsü, uzun saatler boyu çalışmanın sonucu müthiş derecede eğrilmiş omuzlan vardı ve kafası sanki yerinden çıkmış gibi öne doğru sallanıyordu! O, "yürekli bir adamdı!"

"Boyun kaç?"

"Bir yetmiş," diye cevap verdi böbürlenerek, "dükkândaki arkadaşlar da..."

"Senin dükkânı bir göreyim," dedim.

Dükkândaki mesai bitmişti; ama ben yine de görmek istiyordum. Leman Sokağı'ndan geçtik, Spitalfields'den sola kıvnldık ve Tava Sokağı'na daldık. Çamurlu kaldınmlarda bir çocuk sürüsü gürültüyle oynuyordu; sanki kurbağaya yeni dönüşmüş kurbağa yavrulan gibi kuru bir havuzun dibindeydiler. Dar bir kapıdan geçtik. Öylesine dardı ki, zorunlu olarak eşiğe çökerek analığın tüm kutsallığına iftira eder gibi çıplak göğüslerinden küçük bir bebeği emziren bir kadının üstüne bastık ve kadının arkasındaki karanlık, dar holde suların içinde oynayan suniyle çocuğun arasından geçip, daha dar ve pis bir merdivenden zorlukla üç kat yukarı çıktık; her katta altmış santime elli santim genişliğinde pislik ve süprüntüyle dolu birer sahanlık vardı.

Ev denilen bu iğrenç yerde bulunan yedi odanın altısında, her iki cinsten ve her yaştan yirmi kadar insan yemek pişiriyor, yiyor, uyuyor ve çalışıyordu. Odaların ortalama büyüklüğü dokuz metrekareyi geçmiyordu. Biz yedinci odaya girdik; beş adamın "ağır iş gördüğü" bir odaydı. Öteki odalardan daha kü-

-65-

çüktü ve üzerinde çalışılan masa odanın büyük bir kısmını kaplıyordu. Masanın üzerinde beş kundura kalıbı vardı, ama işlerini yapacak olan adamlara çok az yer kalmıştı; çünkü geri kalan yer kartonlarla, derilerle, ayakkabı sayısı demetleriyle, sayaları ayakkabı tabanına tutturmak için kullanılan çeşitli malzemelerle doluydu. Bitişik odada bir kadın ve altı çocuk yaşıyordu. Bir başka pespaye delikte ise dul bir kadın, on altı yaşında veremden ölmek üzere olan tek oğluyla yaşıyordu. Bana söylendiğine göre, kadın sokaklarda şekerleme satıyor ve oğlu için her gün gerekli olan üç litre sütü alacak parayı çoğu zaman bir araya getiremiyordu. Ayrıca çok zayıf, ölmek üzere olan bu oğlan etin tadını haftada bir kere tadabiliyordu; ancak yediği etin türünü ve kalitesini insan denen domuzun yemek yiyişini hiç seyretnememiş olanlar asla hayal bile edemezler.

"Öksürdüğü zaman bir felaket," dedi işçi arkadaşım, ölmekte olan çocuğu kastederek.

"Çalışırken sesini duyuyoruz, çok korkunç, gerçekten korkunç bir şey!"

Öksürük ile şekerlemenin ne demek olduğunu öğrenmiş, aralarında yeni bir bağlantı bulmuştum; kenar mahallelerde yaşayan çocukların çevresine düşmanca yeni bir tehdit daha eklenmişti.

Yapılacak iş olduğu zamanlar, kan ter içinde çalışan arkadaşım bu avuç içi kadar odada, kışın tepelerinde neredeyse bütün gün yanan bir lambayla dört adamla birlikte çalışıyordu ve beş kişinin gün boyu soluk al-

-66-

dığı bu odanın ağırlaşmış havasına bir de lambanın isı ekleniyordu.

Bana işin yoğun olduğu iyi zamanlarda "haftada otuz şilin" kadar çok fazla kazancı olduğunu söyledi. Otuz şilin! Yedi buçuk dolar!

"Ama bu kadar parayı içimizde ancak en usta olan kazanabilir," diye de değerlendirdi. "O zamanlar günde on iki on üç on beş saat çalışıyoruz. Terlememizi bir görsen aklın başından gider! Her tarafımızdan ter fişkirir! Bizi o durumda bir görsen, gözünü kamaştırır. Çiviler ağzımızdan sanki bir makineden fırlar gibi çıkar. Şu ağzıma bir bak."

Baktım. Dişler, madeni çivilerin sürekli sürtünmesiyle diplerine kadar erimiş, kömür karası olup çürümüştü.

"Dişlerimi sürekli temizliyorum," diye ekledi, "yoksa daha kötü olurlardı."

Daha sonra işçilerin kendi aletlerini, çivilerini, kartonlarını, kira ve ışık parasını kendilerinin sağlaması gerektiğini söyledi. Elbette bu durumda kazandıkları otuz şilin azalıyordu.

"Peki ama otuz şilin gibi çok para kazandığınız bu yoğun iş mevsimi ne kadar sürüyor?" diye sordum.

"Dört ay," dedi. Yılın geri kalan bölümünde ise, bana verdiği bilgiye göre, haftada ortalama "yarım sterlin" ile "bir sterlin" arasında kazanıyorlardı. Bu da iki buçuk dolar ile beş dolara denkti. İçinde bulunduğumuz haftanın yarısı geçmişti ve her biri sadece dört şilin, yani bir dolar kazanmışlardı. Üstelik bu miktarın oldukça iyi para olduğu konusunda beni ikna etmeye çalıştı.

-67-

Pencereden dışarı baktım. Aslında buradan komşu binaların arka avlularının görünmesi gerekiyordu. Ama arka avlular yoktu, daha doğrusu, ahır gibi evlerle, insanların yaşadığı inek barakalarıyla kaplanmıştı. Bu ahır gibi evlerin çatılan pislikle örtülüydü; kimi yerlerde bu pislik birkaç metre kalınlığa ulaşıyordu. İkinci ve üçüncü katların pencerelerinden baktığımda balık kılçıkları, kemikler, çöp, eski bez parçaları, eski postallar, kırık çanak çömlek, kısacası domuz ahırından farksız insan barınaklarından atılan döküntüleri görüyordum.

"Bu yıl bu mesleğin son yılı; makineleri aldıktan sonra bize yol verecekler," dedi işçi arkadaşım, kederle. Holdeki çocuk kalabalığını aşır, bu sefer göğüsleri çıplak annenin üzerine basmamaya dikkat ederek dışarı çıktık.

Daha sonra Londra İlçe Meclisi tarafından Arthur Morrison'un "Jago Çocuğu" nun oturduğu kenar mahallelerde belediyenin yaptığı konutları ziyaret ettik. Buradaki binalarda nüfus çok daha yoğundu, ama daha sağlıklı yerlerdi ve daha üst sınıftan olan işçilerle esnaflar oturuyordu. Kenar mahalle insanları açıkça başka kenar mahallelere sürülmüşler ya da yeni kenar mahalleler yaratmışlardı.

"Şimdi," dedi bir insanın gözlerini kamaştıracak kadar hızlı çalışan yiğit işçi arkadaşım, "sana Londra'nın ciğerlerinden birini göstereceğim. Burası Spitalfields Bahçesi." "Bahçe" kelimesini küçümseyerek ağzına almıştı.

İsa Kilisesi'nin gölgesi Spitalfields Bahçe-

-68-

si'nin üzerine düşmüştü ve İsa'nın Kilisesi'nin gölgesinde, öğleden sonra saat üçte, bir daha asla görmek istemeyeceğim bir manzara gördüm; evimdeki kendi gül bahçemden bile daha küçük olan bu bahçede tek bir çiçek bile yoktu. Sadece yer yer çimenler vardı. Çevresi ise, Londra'nın bütün parklarında olduğu gibi, evsiz erkek ve kadınların geceleri içeri girip de uyumalarını engellemek için sivri uçlu demirlerle çevrilmişti.

Biz bahçeye girerken, elli ile altmış yaşları arasında yaşlı bir kadın yanımızdan geçti. Sarsak hareketlerle, çuval bezine sarılı, üzerinde bir ileri bir geri sallanan iki bohça taşıyarak yürüyordu. Bu kadın başıboş bir hayat yaşıyordu. Evsiz barksız zavallı biri, cesedi andıran vücudunu düşkünler evinin kapısından içeri sürüklemeyecek kadar özgür ruhluymuştu. Bir salyangoz gibi evini sırtında taşıyordu. Çuval beziyle sanlı iki bohçasında ev eşyaları, giyecekleri, yatak çarşafı ve bir kadının değerli olan malzemeleri vardı.

Çakıl döşeli dar yoldan yürüdük. Yolun her iki tarafındaki sıralarda sefil, mahvolmuş bir insan topluluğu oturuyordu. Pislik ve paçavra yığınıydılar. Her birinde akla gelebilecek bütün iğrenç deri hastalıkları vardı. Açık yaralar, çürükler, her türlü hayvana benzeyen yüzleriyle, yan yan bakan canavarlar. Soğuk ve ürpertici bir rüzgâr esiyordu. Bu yaratıklar eski püskü giysileri içinde birbirlerine sokulmuşlardı; çoğu ya uyuyor ya da uyumaya çalışıyordu. Yaşı yirmiden yetmiş kadar değişen bir düzine kadın vardı.

-69-

Dokuz aylık bir bebek sert tahta sıraya yatırılmıştı, üzerinde ne bir örtü, ne de başının altında bir yastık vardı. Üstelik yanında çocuğa bakan kimse de yoktu. Diğer yanda, yarım düzine adam oldukları yerde uyuyor ya da birbirlerine yaslanıyorlardı. Başka bir yerde bir aile oturuyor, çocuk annesinin kollarında uyuyor, kocası (ya da dostu) acemi bir halde harap olmuş bir ayakkabıyı tamir etmeye uğraşıyordu. Başka bir sırada, bir kadın, salkım saçak olmuş eski püskü elbisesinin sarkan ipliklerini bir bıçakla keserek düzeltiyor, bir başka kadın, elinde iğne iplikle yırtıkları dikiyordu. Onların bitişğinde bir adam, uyuyan bir kadını kollarının arasında tutuyordu. Daha ileride, elbisesi çamurdan kaskatı kesilmiş yirmi beş yaşından daha büyük olmayan genç bir adam kafası bir kadının kucağında uykuya dalmıştı.

Bu uyuma hali kafamı fazla karıştırmıştı. Neden on kişiden dokuzu uyuyor ya da uyumaya çalışıyordu? Ama çok geçmeden bunun da nedenini öğrendim: Yasalara göre evsiz barksız olanların geceleri uyumaları yasaktı. İsa Kilisesi'nin kemer altında, taş sütunların haşmetli bir dizi halinde gökyüzüne yükseldiği yerde sürüyle adam ya uyuyor ya da uyukluyordu. Hepsi öyle bir uyuşukluk içindeydiler ki bizim bu davetsiz misafirliğimiz onları ne meraklandırdı ne de rahatsız etti.

"Londra'nın ciğeri, ha," dedim; "hayır, bu bir çiban; çürümekte olan açık bir yara."

"Hey, neden getirdiniz beni buraya?" diye sordu alev alev yanan genç sosyalist, güzel

-70-

yüzü, hem ruhu hem de midesi bulandıgın-dan kül gibi olmuştu.

"Buradaki kadınlar," dedi rehberimiz, "kendilerini bir iki meteliğe, hatta bir dilim bayat ekmeğe satarlar."

Bunu neşeyle dudak bükerek söylemişti.

Daha fazla ne söylerdi bilmiyorum; çünkü gerçekten hastalanan sosyalist bağırdı: "Tanrı aşkına, çekip gidelim buradan!"

-71-

|vn*

Victoria Nişanı Kazanan Adam

Kalabalık nüfuslu kentin insanları feryat ediyor, yaralının ruhu çığlık atıyor.

Eyüp*

Düşkünler evinin geçici koğuşuna girmenin hiç de kolay olmadığını anladım. Şimdiye kadar iki girişimde bulundum, ama başarılı olamadım, kısa zamanda üçüncü girişimimi yapacağım. İlk denediğimde saat akşam yediydi ve cebimde dört şilinim vardı. Bu deneme sırasında iki hata yaptım: Öncelikle, düşkünler evinin geçici koğuşunda yatmak için başvuran insanın yoksul ve meteliksiz olması gerekiyor ve bunun için sıkı bir aramadan geçiriliyor, gerçekten de yoksul olması gerekiyordu ve değil dört şilin, dört peni bile kapı dışarı edilmesi için yeterli bir servetti. İkinci olarak, gecikme hatasına düştüm. Akşam saat yedi, bir yoksulun fukara yatağında yatabilmesi için geç bir saatti.

Saf ve iyi yetiştirilmiş kişiler için izin verin de geçici koğuşun ne anlama geldiğini anlatayım: Burası, evsiz, yataksız, meteliksiz

Tevrat'taki Eyüp bölümünün başkişisi. -73-

kişilerin, eğer yeterince şanslıysalar, yorgun kemiklerini dinlendirebilecekleri bir binaydı. Ertesi güne, bir önceki yatak borçlarını ödemek için adeta yol işçisi gibi ağır işlerde çalışırlardı.

Geçici koğuşa girmek için yaptığım ikinci girişim daha hayırlı bir şekilde başladı. Öğle vakti giriştim işe, yanımda alev alev yanan genç sosyalist ile bir başka arkadaş vardı. Cebimdeki paranın tamamı ise üç metelikti. Beni Whitechapel Düşkünler Evi'ne götürdüler. Önce bir köşeden bir süre gözetledim. Saat öğleden sonra beşi birkaç dakika geçiyordu, ama şimdiden uzun ve kasvetli bir kuyruk vardı ve bu kuyruk, binanın köşesine kadar uzanıyor, sonra da gözden kayboluyordu.

Gerçekten yürekler acısı bir manzaraydı. Kadınli erkekli bir kalabalık kurşun rengi, soğuk bir gün sonunda geceyi geçirmek için bir fakir korunağı arıyorlardı. Bu görüntünün cesaretimi neredeyse kırdığını itiraf etmeliyim. Bir dışının bekleme salonunda bekleyen bir çocuk gibi, birdenbire başka bir yerde olmak için sayısız neden buldum. Kendi içimde yaptığım mücadelenin izleri yüzüme vurmuş olmalı ki, arkadaşarımdan biri, "Korkaklık etme; başarabilirsin," dedi.

Elbette başarabilirdim; ama böyle bir kalabalığın arasında cebimdeki üç meteliğin bile muhteşem bir servet olduğunun farkına vardım. Haksız üstünlüğümü ortadan kaldırmak için, cebimdeki bozuklukları boşalttım. Sonra arkadaşarıma veda ettim ve yüreğim

-74-

heyecandan gümbür gümbür atarak sokağı arşınlayıp kuyruğun sonundaki yerimi aldım. Sendeleye sendeleye ölüme giden dik yokuşu tırmanan yoksul insanların

oluşturduğu kuyruk gerçekten acıklıydı; bu kadar acıklı olduğunu hayal bile edemezdim.

Yanımda kısa boylu, sağlam yapılı bir adam duruyordu. Yaşlı olmasına rağmen dinç ve sağlıklıydı, keskin yüz hatlarına sahipti. Uzun yıllar güneşin ve havanın kavurduğu kırışık, kösele gibi sert bir derisi vardı: Yüzünden ve gözlerinden denizci olduğu belliydi. O anda aklıma Kipling'in Galley Esiri adlı şiirinden bir bölüm geldi: Omzumdaki nişanla, sıkın çeliğin açtığı yaralarla; Vurulan kırbaçların bıraktığı izle, asla iyileşmeyen yaralarla;

Okyanusa bakmaktan zayıflayan gözlerimle, Ödendi hizmetlerimin karşılığı..." Şüphelerimde ne kadar haklı olduğumu, dizelerin nasıl özellikle bu konuya uygun olduğunu sizler de öğreneceksiniz:

"Daha fazla dayanamayacağım, dayanamayacağım!" diye yakınıyordu öteki yanındaki adama. "Koskoca bir cam kıracağım, kocaman bir cam, o zaman on dört gün hiç olmazsa yatacak bir yerim olur, hiç korkmam, hem verdikleri yemek burada verdiklerinden daha iyi. Ama galiba eskisi gibi cesur değilim." Bu fikir sonradan aklına gelmiş, üzüntülü bir sesle boyun eğerek söylenmişti.

"İki gecedir açıktayım," diye devam etti; "önceki gece iliklerime kadar ıslandım, artık

-75-

daha fazla dayanamıyorum. Yaşlanıyorum, bir sabah bir yerlerde leşimi bulacaklar." Ateşli bir heyecanla benden yana döndü: "Sakın yaşlanmana izin verme, delikanlı. Gençken ölmeye bak, yoksa benim halime düşersin. Sana doğruyu söylüyorum. Ben seksen yedi yaşındayım ve ülkeme erkekçe hizmet ettim. İyi komutamdan dolayı koluma üç şerit, bir de Victoria nişanı taktılar. İşte bütün bunlara karşılık elimdekine bak. Keşke ölmüş olsaydım, keşke ölmüş olsaydım. Ama rezil ölüm gelmekte nedense acele etmiyor."

Gözleri nemlendi; yanındaki adamın onu teselli etmesine fırsat kalmadan, sanki bu dünyada insanın dert edeceği hiçbir şey yokmuş gibi hareketli bir deniz şarkısı mırıldanmaya başladı.

İki gecedir sokaklarda sürttükten sonra düşkünler evinin önündeki kuyrukta beklerken bana şu hikâyeyi anlattı:

Daha çocuk denecek bir yaşta İngiliz donanmasına yazılmış. Kırk küsur yıl sadakatle ve iyi hizmet etmiş. İsimler, tarihler, komutanlar, limanlar, gemiler, görevler ve savaşlar bir ırmak gibi dudaklarından dökülüyordu. Ama düşkünler evinin kapısında defter kalem çıkarıp not almak mümkün olmadığı için, bütün bunların hepsini hatırlamam imkânsız. Kendi deyimiyle, "Birinci Çin savaşı"na gitmiş. Daha sonra Doğu Hindistan Şirketi'ne katılıp Hindistan'da on yıl hizmet etmiş. İsyân zamanında İngiliz donanması ile birlikte yeniden Hindistan'a dönmüş. Burma ve Kınm savaşlarında görev yapmış. Bütün bunlara ek olarak

-76-

dünyanın dört bucağında İngiliz bayrağına hizmet etmek için savaşmış, çabalamış.

Sonra o olay olmuş. Ufak tefek bir olay, ama asıl nedenini tam olarak hatırlayamıyorum. Belki de teğmene getirilen kahvaltı hoşuna gitmemişti; ya da bir gece önce çok geç yatmıştı; ya da alacaklıları sıkıştırıyordu; ya da komutan onunla sert konuşmuştu. Nedeni ne olursa olsun, o belirli günde teğmen sinirliydi. Denizciye gelince, o, diğer arkadaşlarıyla birlikte ön taraftaki donanımı "düzeltiyordu."

Şimdi, şuna dikkat edin, denizci kırk yıldan daha fazla bir süredir donanmadaydı, gösterdiği başarılarından üç sırma takmış ve savaştaki mükemmel yararlılığından dolayı kendisine verilen Victoria nişanına sahipti. Yani kötü bir denizci olamazdı. Teğmen sinirliydi; teğmen ona kendi adı yerine başka bir adla seslenmişti; hiç de hoş olmayan bir adla; işin içine anasını karıştıran bir sıfat. Ben çocukken, anamıza böylesi bir hakaret edildiğinde küçük iblisler gibi kavga etmek düstu-rumuzdu; dünyanın dört bucağında benim yanımdaki adamların birçoğu başkalarının anasına sövdükleri için can verdiler.

Her neyse, teğmen, denizciye bu isimle seslenmiş. O an rastlantı bu ya, denizcinin elinde demir bir manivela kolu ya da kol demiri varmış. Anında elindeki teğmenin kafasına indirmiş ve denize yuvarlamış.

Sonrasını adamın kendi ağzından dinleyelim: "Ne yaptığının farkına varmışım. Yönetmeliği biliyordum, kendi kendime, 'İşin bitti, -77-

Jack, oğlum,' dedim. 'Bari tam bitir şunun işini.' Arkasından denize atladım. Kararım kesindi. İkimiz de boğulacaktık. Bu işi becermeme ramak kalmıştı, ama tam o sırada amiral gemisinin filikası yanımdan geçiyordu. Su yüzüne çıkmıştık. Adamı tutmuş, yum-rukluydum. Bu da hesabımın görülmesine yetti. Eğer vurmasaydım, hatamı fark ettiğimi, onu kurtarmak için arkasından denize atladığımı iddia edebilirdim." Sonrası askeri mahkeme, ya da deniz davalarının görüldüğü yer neresiyse orası. Giydiği hükmü ezberden anlatıyor, kelimesi kelimesine, sanki yıllar yılı birçok kez tekrarlamış ve ezberlemiş gibi. Subaylara karşı yapılan bu hareketin, disiplin ve saygı kuralları gereği cezası ise rütbesinin sıradan erliğe indirilmesi; bütün ikramiyelerden yoksun bırakılması; emeklilik hakkının elinden alınması; Victoria nişanından vazgeçmesi; donanmadan iyi huylu bir denizci siciliyle terhis edilmemesi -bunu en büyük hakaret olarak kabul ediyordu- elli kırbaç yemesi ve iki yıl hapse mahkûm edilmesiydi.

"Keşke o gün boğulmuş olsaydım, keşke Tanrı beni yanına alsaydı," diye bitirdi sözlerini. Kuyruk ilerlemişti ve artık köşeyi dönmüştük.

Sonunda, yoksulların grup grup içeri alındıkları kapı göründü. Ve ben burada şaşırtıcı bir şey öğrendim: Bugün günlerden çarşambaydı, hiçbirimiz cuma sabahına kadar bırakılmayacaktık. Ayrıca, siz tütün kullananlar, kulak verin: Tütün sokmamız ya-

-78-

saktı. İçeri girerken tütünlerimizi teslim edecektik. Bana anlatıldığına göre bazen dışarı bırakılırken tütünler geri veriliyor, bazen de imha ediliyordu.

Yaşlı savaş adamı bana bir ders verdi. Kesesini açarak tütünü -azıcık bir şeydi zaten- bir kâğıt parçasına boşalttıktan sonra sıkıca yassıtarak sardı ve çorabına sokarak

ayakkabısını giydi. Benim tütünü de çorabımın içine gitti, çünkü tütün kullanan herkesin bildiği gibi, tütünsüz geçecek kırk saat tam bir eziyettir.

Kuyrukta yavaş yavaş ama emin adımlarla ufak kapıya doğru yaklaşıyorduk. Tam o sırada demir bir ızgaranın üstünde duruyorduk ve altımızda bir adam görünüyordu.

Yaşlı denizci ona seslendi:

"Daha kaç kişiyi alacaklar?"

"Yirmi dört oldu," verilen cevap.

Endişeyle önümüzdekilere bakıp saydık. Otuz dört kişi vardı. Çevremdekilerin yüzüne hayal kırıklığı ve korku çökmüştü. Aç susuz ve beş kuruşuz, uykusuz, sokaklarda bir gece geçirmek hiç de güzel bir şey değildir. Ama biz tüm umutsuzluğa karşılık hâlâ umutlanıyorduk. Kapının önünde on kişi kalınca, kapıcı bizi geri çevirdi.

"Doldu," dedi, kapıyı güm diye kapatırken.

Seksen yedi yaşına rağmen, yaşlı denizci bir şimşek gibi topuklarının üzerinde dönerek, başka bir yerde barınak bulma umuduyla hızla yürümeye başladı. Ben ise geçici koğuşlar konusunda bilgisi olan iki adamla nereye gitmek gerektiği hakkında konuşmaya

-79-

başladım. Üç mil ötedeki Poplar Düşkünler Evi'nde karar kıldılar ve yola koyulduk. Köşeyi dönerken, içlerinden biri, "Bugün buraya girmem gerekiyordu," dedi. "Saat birde geldim ve kuyruk yeni yeni oluşmaya başlamıştı. Ama bunlar orospu çocuğu. İçeri her gece, ama her gece hep aynı adamları alıyorlar."

Arabacı ile Marangoz

Bir insanı perişan eden şey ölmesi, hatta açlıktan ölmesi bile değildir. Birçok insan ölmüştür; herkes ölecektir. Ama nedenini bilmediğimiz şey sefil yaşamaktır; çok çalışıp yine de bir şey kazanamamaktır; aşırı yorulmak, tecrit edilmek, soğuk evrensel bir bağla sanlı olmaktır.

Cariyle*

Sivri çene sakalı hariç yüzünün her tarafı pırıl pırıl tıraşlı olan arabacıyı, Amerika'da olsaydım, usta bir işçiden hali vakti yerinde bir çiftçiye kadar her meslekten biri sanırdım. Marangoza gelince, herhalde onun marangoz olduğunu hemen anlardım. Mesleği her halinden belliydi; zayıftı, sıırım gibiydi, dikkatle bakan gözleri vardı ve meslekte geçen kırk yedi yıllık çalışmanın sonucunda elleri, aletleri kullana kullana irileşip kabalaşmıştı. Her ikisi için de en büyük sıkıntı yaşlanmış ve çocuklarının, büyüyüp onlara bakacakları yerde, ölmüş olmalarıydı. Yaşlarını belli ediyorlardı ve sanayii girdabından, onların yerlerini alan daha genç ve kuvvetli rakipler tarafından çıkarılıp atılmışlardı.

-80-

Thoraas Cariyle: İskoç yazar (1795-1881). -81-

Whitechapel Düşkünler Evi'ndeki geçici koğuştan geri çevrilen bu iki adam benimle birlikte Poplar Düşkünler Evi'ne gidiyordu. Fazla bir şansımız yok diye düşünüyorlardı; ama bize kalan bir deneme yapmaktı. Ya Pop-lar'da yatacak ya da gece sabaha kadar sokaklarda sürtecektik. Her iki adam da yatak konusunda

endişeliydiler, çünkü söylediklerine göre, "göçmek üzereydiler." Elli sekiz yaşında olan arabacı son üç geceyi açıkta ve uykusuz geçirmişti. Altmış beş yaşındaki marangoz ise beş gecedir dışardaydı.

Ama, ey sevgili, yumuşak, kanlı canlı, her gece bembeyaz çarşafli yatakların ve havadar odaların sizleri beklediği insanlar! Londra sokaklarında yorgun bir gece geçirmenin nasıl bir ıstırap olduğunu sizlere nasıl anlatabilirim? İnanın bana, doğu yönünde şafağın söktüğünü görünceye kadar binlerce yüzyılın geçtiğini sanır; ağrıyan her kasınızın acısıyla avaz avaz bağırarak ağlayıncaya kadar tir tir titrer ve nasıl bu kadar sızaba dayanıp yaşadığınıza siz de şaşardınız. Bir sıranın üstünde dinlenecek olsanız ve yorgun gözleriniz kapansa, inanın ki bir polis sizi kaldıracak ve sert bir sesle, "Kıyımda bakalım!" diye size emredecektir. Bir sıraya oturup dinlenebilirsiniz, ama sıralar azdır ve aralarında epey bir uzaklık vardır. Ancak dinlenmek, uyumak anlamına gelirse, oradan kalkmanız, yorgun vücudunuzu sonsuz sokaklar boyunca sürüklemeniz gerekir. Eğer umutsuz bir kurnazlıkla ıssız dar bir sokak ya da karanlık bir geçit bulup da yatarsanız, her yerde hazır ve

-82-

nazır olan polis sizi aynı şekilde bozguna uğratıp oradan da atacaktır. Sizi sürüp atmak polisin görevidir. Çünkü yasaların gücü sizin oradan sürülüp atılmanızı ister. Ama şafak söküp de, kâbus sona erince, dinlenmek için evinizin yolunu tutar ve ölünceye kadar bu maceranızın hikâyesini sizi hayranlıkla dinleyen arkadaş topluluklarına anlatırsınız. Bu da büyüye büyüye dehşetli bir hikâye olur. Sizin Londra sokaklarında geçirdiğiniz sekiz saatlik geceniz Odysseia, siz de Homeros olursunuz.

Ama benimle birlikte Poplar Düşkünler Evi'ne yürüyen bu evsizler için durum aynı değildir. Ve bu gece Londra'da onlardan, kadınlı erkekli, yirmi beş bin kişi var. Ama lütfen yatağınıza girerken bu gerçeği hatırlamayın; eğer olmanız gerektiği kadar yumuşak biriyseniz, her zamanki gibi rahat edip uyu-yamayabilirsiniz. Ama altmış yetmiş seksen yaşlarında olan yaşlı adamlar vardır, kötü beslenmişlerdir, ne etleri ne kanlan vardır, şafağın söküşünü sizin gibi selamlayamazlar. Amansız gece üzerlerine yeniden çöreklenin-ceye kadar bütün gün deli gibi ekmek kırıntıları peşinde yalpalaya yalpalaya koşacaklar ve bu beş gece, beş gün tekrarlanacaktır... Ey sevgili, yumuşak, kanlı canlı insanlar, siz bunu nasıl anlayabilirsiniz ki?

Mile End yolu boyunca arabacı ile marangozun arasında yürüyordum. Mile End yolu geniş bir caddedir; Doğu Londra'nın kalbini ikiye yarar ve bu cadde üzerinde on binlerce insan yaşar. Bunu size anlatıyorum, çünkü

-83-

belki böylece gelecek paragrafta anlatacaklarımı tam olarak değerlendirebilirsiniz. Dedğim gibi, yol boyunca yürüyorduk. Onlar kızıp ülkeye sövüp saydıkları zaman ben de onlarla birlikte sövdüm. Yabancı ve korkunç bir ülkede tek başına kalmış bir Amerikalı yetim gibi sövüp sayıyordum. Onları bu halime inandırmaya çalışırken ve bunda da başarılı olurken, beni "denizci" sandılar. Safahat âleminde parasını yiyip bitirmiş, elbiselerini kaybetmiş -karaya çıkan gemiciler arasında alışılmadık bir şey değildir bu-, geçici olarak beş kuruşsuz kalmış, yeni bir gemi arayan biriydim. Genel

olarak İngiliz âdetlerini ve özel olarak da geçici koğuşlar hakkında hiçbir şey bilmeyişim bundan ileri geliyordu. Ben de bu nedenle koğuşları merak ediyordum. Arabacı, hızımıza ayak uydurmakta güçlük çekiyordu -o gün hiçbir şey yemediğini anlatmıştı-, ama gri ve eski paltosu rüzgârda kederle sallanan, zayıf ve aç marangoz, uzun kollarını sallayarak yorulmak nedir bilmeden hızlı adımlarla yürüyor ve bu haliyle bana bir çakalı hatırlatıyordu. Her ikisinin de gözleri yürürken ve konuşurken yoldaydı ve arada sırada biri ya da diğeri eğilip yerden bir şeyler alıyor, ama bu arada da hızlarından hiçbir şey de kaybetmiyorlardı. Topladıklarının sigara ve sigara izmaritleri olduğunu düşündüm ve bir süre dikkat etmedim. Daha sonra farkına vardım.

Çamurlu ve balgamlı kaldırımlardan, portakal, elma kabukları, üzüm salkımları topluyor ve bunları yiyorlardı. Dışleriyle yeşil erik

-84-

çektrdeklerini kırıyor, içlerini yiyorlardı. Bu iki adam fasulye tanesi büyüklüğündeki ekmek kırıntılarını, kimsenin elma koçanı demeyeceği kadar kararmış, pis elma koçanlarını topluyorlar, onları ağızlarına atıyorlar ve çiğneyip mideye indiriyorlardı. Ve bunlar, Tanrı'nın 1902 yılının 20 Ağustosunda, saat akşamın altısı-y-la yedisi arasında, dünyanın görüp görebileceği en büyük, en zengin ve en güçlü imparatorluğunun tam göbeğinde oluyordu.

Bu iki adam konuşuyorlardı. Aptal değillerdi. Sadece yaşlıydılar. Ve kaldırımdaki çer-çöplerden bağırsakları dayanılamayacak kadar pis kokular salan bu iki adam, kanlı bir devrimden bahsediyor, anarşistlerin, fanatiklerin, çılgınların konuşacağı gibi konuşuyorlardı. Onları kim suçlayabilirdi? O gün yediğim üç öğün iyi yemeğe, istediğim zaman yatacağım rahat ve sıcak yatağa, toplumsal felsefeme, şeylerin yavaş gelişimi ve dönüşümüne dair evrimsel inancıma karşın, bütün bunlara karşın, diyorum ki, ya onlarla birlikte bu ipe sapa gelmez şeyler hakkında konuşacak ya da dilimi tutacaktım. Zavallı budalalar! Devrimleri yapanlar sizin gibiler değildir. Ve onlar ölüp kısa zaman içinde toza dönüştüklerinde, Mile End yolundan Poplar Düşkünler Evi'ne giden yol boyunca tükürüğe boğulmuş kaldırımlardan çerçöp toplayan başka budalalar da kanlı devrimden bahsedeceklerdir.

Yabancı ve genç bir adam olduğum için arabacı ile marangozun bana yaptıkları bazı açıklamalar kısa ve açtı; bir an önce bu ül-

-85-

keyi terk etmemi öneriyorlardı. "Tanrı bana izin verirse," dedim onlara, "sadece lüks yerlere gideceğim. Yakında izimi bile bulamayacaksınız." Söylediklerimi anlamaktan çok, gücünü hissettiler ve başlarını onaylayarak salladılar. "Aslında insanı kendi iradesinin dışında suçlu olmaya zorluyorlar," dedi marangoz. "İşte karşıdayım, yaşlıyım, gençler benim yerimi alıyor, elbiselerim gittikçe eskiyor ve her geçen gün iş bulmak giderek zorlaşıyor. Yatmak için geçici koğuşlara gidiyorum. Öğleden sonra saat ikide ya da üçte orada olmalıyım yoksa içeri giremem. Bugün ne olduğunu gördün. Böyle olunca nasıl bir iş arayabilirim? Farz et ki geçici koğuşa girdim, ne olacak? Yarın bütün gün orada kalacağım, ama ertesi gün çıkaracaklar. Sonra ne olacak? Yasa, benim aynı gece on millik bir çevrede başka bir geçici koğuşa

giremeyeceğimi söylüyor. O zaman oraya zamanında yetişebilmek için bütün gün yürümek zorunda kalacağım. Bu koşullar altında nasıl kendime bir iş arayacağım? Yürümediğimi düşün. İş aradığımı düşün. Daha gözünü açıp kapamadan gece olacak ve yeniden bütün gece uykusuz ve aç kalacağım. Ertesi sabah iş aramak için ne halde olacağım? Bir yolunu bulup uykumu herhangi bir parkta almalı -Spitalfields'daki İsa Kilisesi'nin hayali hâlâ gözlerimin önündeydi- ve yiyecek bir şeyler bulmalıyım. Şu halime bakın! Yaşlıyım, çökmüşüm ve bir daha belimi doğrultma şansım yok."

"Burada bir geçiş parası toplama kapısı olacaktı," dedi arabacı. "Arabacılık yaptığım

-86-

günlerde birçok kere geçiş paramı burada ödedim."

Konuşmaya uzun bir ara verildikten sonra, "İki gündür sadece üç tane iki penilik çörek yedim," dedi marangoz.

Uzun bir sessizlikten sonra, "İkisini dün yedim, üçüncüsünü de bugün," diye tamamladı.

"Ben bugün hiçbir şey yemedim," dedi arabacı. "Çok bitkinim. Bacaklarım korkunç ağrıyor."

"Çivi'den aldığın çörekler o kadar sert ki, insan koca bir bardak su olmadan rahatça kemiremiyor," dedi marangoz. Herhalde bana bilgi vermek istiyordu. Ona "çivi"nin ne olduğunu sorduğumda, "Geçici koğuş," dedi. "Argosunu söyledim, anlayacağın." Ama beni asıl şaşırtan şey "argo" kelimesinin onun sözcük dağarcığında olmasıydı; birbirimizden ayrılmadan önce onun kelime dağarcığının hiç de zayıf olmadığını öğrenmiştim.

Eğer Poplar Düşkünler Evi'ne girmeyi başarırız, nasıl bir davranışla karşılaşmayı beklemem gerektiğini sordum. Her ikisi de bana fazlasıyla bilgi verdiler. İçeri girince soğuk bir banyo yaptıktan sonra, bana yüz seksen gram ekmekle "üç parça yulaf ezmesi" vereceklermiş. "Üç parça", yarım kilonun üç çeyreği anlamına geliyor; "yulaf ezmesi" ise üç buçuk kova sıcak suda karıştırılan üç parça yulaf ununun sulu karışımıydı.

"Sanırım süt, şeker, bir de gümüş kaşık," diye alay eder bir tavırla sordum.

-87-

"Korkmana gerek yok. Adama sadece tuz verirler. Ben kaşık bile verilmeyen yerler gördüm. Kâseyi kaldırdığın gibi başına diker, dilinin yardımıyla mideye indirirsin." "Ackney'de iyi yulaf ezmesi verirler," dedi arabacı.

Marangoz, "Gerçekten nefis bir yulaf ezmesi o," diye övdü; her ikisi de birbirlerine dokunaklı gözlerle baktılar.

"Doğu tarafındaki St. George'da su ve un verirler," dedi arabacı.

Marangoz başını salladı. Bütün düşkünler evini biliyordu.

"Peki sonra?" diye sordum.

Bana, hemen yatağa gönderileceği bilgisini verdiler. "Sabah saat beş buçukta kaldırırlar, kalkar elini yüzünü yıkarsın, elbette eğer sabun varsa. Sonra akşamki gibi yulaf ezmesi ve yüz seksen gram ekmek."

"Her zaman yüz seksen gram vermezler," diye düzeltti arabacı.

"Elbette vermezler; çoğu zaman öyle ekşidir ki yiyemezsin bile. İlk zamanlar ne ekmeği ne de yulaf ezmesini yiyebiliyordum. Ama şimdi kendi payımı yediğim gibi, başka biri-ninkini de yiyebilirim."

"Ben üç kişinin hakkını yiyebilirim," dedi arabacı. "Bütün gün ağzıma lokma girmedim."

"Peki daha sonra?"

"Sonra sıra iş yapmaya gelir, üstüpleri alır, yerleri temizler, ovalar, ya da taş kırarsın. Ben taş kırmak zorunda değilim; altmışımı geçtim. Ama sana kırdırırlar. Genç ve güçlüsün."

j

-88-

"Benim hoşuma gitmeyen şey," diye homurdandı arabacı, "bir hücreye kilitlenip üstüpu toplamak. Hapishaneyi andırıyor."

"Peki farz edelim ki, geceyi geçirdikten sonra, üstüpu toplamayı, taş kırmayı ya da başka bir iş yapmayı reddettim. O zaman ne olur?" diye sordum.

"Korkma, ikinci kez yapmayı reddettiğinde; seni içeri atarlar," diye cevap verdi marangoz. "Böyle bir şeyi denemeni tavsiye etmem, evlat."

"Sonra öğle yemeği gelir," diye devam etti. "Yüz seksen gram ekmek, on beş gram peynir ve soğuk su. Daha sonra işini bitirirsin; önceki gibi yüz seksen gram ekmek ve yulaf ezmesinden oluşan akşam yemeğini yer, sonra da altıda yatmaya gidersin. Ertesi sabah işlerin bitmişse salıverirler."

Mile End yolundan ayrılalı uzun bir süre olmuştu. Bir sürü kasvetli, karışık, kıvrılan sokaklardan geçtikten sonra Poplar Düşkünler Evi'ne geldik. Alçak bir duvarın üstüne mendillerimizi yaydık ve her birimiz kendi mendiline, sahip olduğu eşyaları koydu. Sadece yeteri kadar tütün çoraplara sokulmuştu. Sonra, kurşuni gökyüzünün son ışıklan da solarken, buz gibi esen merhametsiz rüzgârın altında, ellerimizde acınacak küçük bohçalarımızla durup beklemeye başladık. Düşkünler evinin kapısı önünde kimsesiz bir topluluktuk.

Yanımıza üç işçi kız geldi ve içlerinden biri acıyan gözlerle bana baktı. Geçip gittikten sonra bakışlarımla onu izledim, geri dönmüş,

-89-

hâlâ acıyan gözlerle bana bakıyordu. Yaşlı adamları fark etmemişti bile. Ulu Tanrım, genç, dinç ve kuvvetli olan bana acıyordu da benim yanımda duran iki yaşlı adama acıması yoktu! Genç bir kadındı; ben de genç bir erkek, kim bilir hangi belli belirsiz cinsel arzulan onu benim gibi birine acıması için tahrik etmişti. Hangi hassasiyeti onu acımaya kadar indirmişti? Yaşlı adamlara acımak fedakârca bir duygudur; üstelik, düşkünler evinin kapısı yaşlı adamların görünmeye alışık oldukları yerdir. Bu yüzden kız onlara acımadı, sadece bunu en az, daha doğrusu hiç hak etmeyen bana acıdı. Aklaşmış saçlar, gerektiği kadar şeref ve saygıyla mezara gitmiyorlar bu Londra şehrinde.

Kapının bir yanında zil, öte yanında Tirîr düğme vardı.

"Zili çal," dedi arabacı.

Herhangi birinin kapısında genellikle yaptığım gibi, kapının tokmağını tutup çanı çaldım.

Dehşete düşmüş bir ses, "Aman, aman!" diye haykırdı. "O kadar sert çalma!" Elimi çektim, bana sitem eden gözlerle baktılar; sanki bir yatak ve yulaf ezmesi bulma şanslarını tehlikeye atmıştım. Hiç kimse gelmedi. Şansa bakın ki, yanlış zili çalmıştım ve kendimi daha iyi hissediyordum.

"Düğmeye bas," dedim marangoza.

"Hayır, hayır, biraz bekle," diye arabacı acele araya girdi.

Bütün bunlardan sonra, yılda otuz dolar ile kırk dolar arasında maaş alan bir düşkün-
-90-

ler evi kapıcısının çok titiz, önemli bir şahsiyet olduğu ve yoksullar tarafından kendisine bu şekilde davranılmayacağı sonucuna vardım.

Böylece bekledik, çok uzun süre bekledik. Sonunda arabacı parmağını sinsice düğmeye yaklaştırdı ve mümkün olan en kısa, en zayıf şekilde düğmeye dokundu.

Yüzlerinden ölüm kalım ifadesi akan bu bekleyen adamlara baktım. Ama bekleyenlerden hiçbirinin yüzü kapıcının gelmesini beklerken marangoz ve arabacının yüzündeki endişeli belirsizliği taşıyordu.

Kapıcı geldi. Yüzümüze bile bakmadı. "Dolu," deyip kapıyı kapattı.

"Diğerleri gibi sokakta geçecek bir gece daha," diye homurdandı marangoz. Loş ışıkta arabacının benzi soluk ve kül rengi görünüyordu. "Fark gözetmeden yapılan hayırseverlik kötüdür," der profesyonel insansever-ler. Ne yapalım, kötü olmaya karar verdim.

"Gel; bıçağımı çıkar ve benimle gel," dedim arabacıya, karanlık bir sokağa çekeleyerek.

Korkarak yüzüme baktı ve geri çekilmeye çalıştı. Belki de beni yaşlı yoksulların başına musallat olan yeni bir Karındeşen Jack sanmıştı. Ya da kendisini işlenecek bir suça ortak etmek istediğimi düşünmüştü. Ne düşünürse düşünsün, korktuğu gün gibi açıktı.

Kitabın başında, zor durumlarda kullanılmak üzere ateşçi fanilamın koltuk altına altın bir İngiliz lirası dikiğim hatırlanacaktır. Bir cambaz gibi davranıp eğilip bükülerek dikilmiş olan yuvarlak madeni parayı gösterene kadar, arabacının bana yardım etmesini sağ-

-91-

layamadım. O zaman bile eli o kadar titriyordu ki, dikişler yerine kolumu kesecek diye korktum ve bıçağı elinden alıp bu işi kendim yapmak zorunda kaldım. Altın para dışarı yuvarlandı, onların aç gözlerinde bir servetti bu para; hep birlikte en yakın kahveye doğru koşturduk.

Elbette onlara sadece bir araştırmacı, bir sosyoloji öğrencisi olduğumu ve Londra'nın diğer yarısındaki insanların nasıl yaşadığını öğrenmek istediğimi açıklamak zorunda kaldım. Aynı anda ikisi de midye gibi kapandılar. Artık onlardan biri değildim; konuşmam değişmiş, sesimin tonu farklılaşmıştı, kısacası, ben üstün bir sınıftandım ve kendi sınıf bilinçlerinin farkına varmışlardı.

"Ne istersiniz?" diye sordum, garson siparişleri almaya geldiğinde.

"İki dilim ekmekle bir fincan çay," dedi uysalca arabacı.

"İki dilim ekmekle bir fincan çay," dedi uysalca marangoz.

Bir an durup içinde bulunduğum durumu düşündüm. Benim tarafımdan kahveye davet edilmiş iki adam var. Altın liramı görmüşler ve benim bir yoksul olmadığımı anlamışlar. İçlerinden biri o gün bir meteliklik çörek yemiş, diğeri ise ağzına hiçbir şey koymamış. Ve ikisi de "iki dilim ekmekle bir fincan çay" istiyorlar! Her ikisi de iki meteliklik sipariş vermişler. Bu arada "iki dilim ekmek" iki dilim yağlı ekmek demektir, bunu belirtmem gerek.

Bana karşı da, düşkünler evinin kapıcısına karşı tutumlarını belirleyen aynı alçalmış -92-

alçakgönüllülükle davranıyorlardı. Oysa ben bunu kabul etmeyecektim. Adım adım siparişlerini arttırdım -yumurta, domuz pastırması, daha çok yumurta, daha çok domuz pastırması, daha çok yağlı ekmek, vs. Her seferinde daha başka bir şey istemediklerini söylüyor, ama önlerine geleni aç kurtlar gibi silip süpürüyorlardı. Arabacı, "On beş günden beri içtiğim ilk fincan çay," dedi.

"Nefis bir çay," dedi marangoz.

Her biri birer litre çay içti. İnanın bana, içtikleri bulaşık suyu gibi bir şeydi. Bira, şampanyaya ne kadar benziyorsa bu da çaya o kadar benziyordu. Yo hayır, bu "büyülü su"ydü ve çaya hiç mi hiç benzemiyordu.

İlk şaşkınlık atlatıldıktan sonra, yemeğin onların üzerindeki etkisine dikkat etmek oldukça şaşırtıcıydı. Başlangıçta kederliydim, defalarca intihan nasıl düşündüklerinden söz ettiler. Daha bir hafta önce arabacı bir köprünün üstünde durup suya bakmış ve intiharı düşünmüştü. Marangoz hararetle suyun iyi bir intihar yolu olmadığı konusunda ısrar ediyordu. Her şeyden önce boğuşması, kurtulmak için çabalaması gerekiyordu. "En kolayı" kurşundu, ama bu işi yapacak tabancayı nereden bulacaktı? Güçlük buradaydı.

Sıcak "çay" midelerine indikçe daha da neşelendiler ve kendileri hakkında daha çok konuştular. Arabacı, karısını ve çocuklarını gömmüş, geriye sadece oğlu kalmıştı, o da büyümüş ve küçük işinde ona yardımcı olmuş. Sonra olan olmuş ve otuz bir yaşındaki

-93-

oğlu da çiçek hastalığından ölmüştü. Bu olaydan kısa bir süre sonra baba sıtmaya tutulmuş ve üç ay hastanede yatmış ve artık işi de bitmişti. Hastaneden çıktığı zaman zayıf ve bitkindi, ona yardım edecek oğlu da yoktu, küçük işi batmış, tek bir yük bile alamaz olmuştu. Evet, olanlar olmuş ve oyun bitmişti. Adamın her şeye yeniden başlama şansı yoktu. Bütün arkadaşları yoksul olduğundan ona yardım edebilecek durumları yoktu. Taç giyme töreni için yapılan hazırlıklarda çalışmak için sağa sola başvurmuştu. "Beni hasta eden bir cevap aldım; 'Hayır! Hayır! Hayır!' Geceleri uyumaya çalıştığım zaman hep aynı sözleri duyuyordum: 'Hayır! Hayır! Hayır!'" Daha geçen hafta Hackney'de çıkan bir ilana cevap vermişti, başvurduğunda yaşını öne sürmüşler, "Ah, çok yaşlısın, gereğinden de yaşlısın," demişlerdi.

Marangoz, babasının yirmi iki yıl hizmet ettiği orduda doğmuştu. Aynı şekilde, iki erkek kardeşi de orduya girmişti. Biri başçavuşluğa kadar yükselip İsyân'dan sonra Hindistan'da ölmüş; yedi yıl Doğu'da Roberts'in emrinde çalışmış olan diğeri ise

Mısır'da kaybolmuştu. Marangoz orduya katılmamıştı ve işte bu yüzden hâlâ bu gezegendeydi.

"Bak, ver şu elini," dedi, eski gömleğini sıvadı. "Artık sadece anatomi uzmanlarının işine yararım, o kadar. Eriyip gidiyorum, bayım, açlıktan eriyip gidiyorum. Hele şu kaburgalarımın bir dokununu, anlarsınız."

Elimi gömleğinin altına sokup kaburgalarının üzerinde gezdirdim. Derisi, bir parşö-

-94-
men gibi kemiklerinin üzerinde gerilmişti. Parmaklarımı çamaşır yıkanan oluklu bir tahtanın üzerinde dolaştıyormuşum gibi hissettim.

"Yedi yıllık bir mutluluğum oldu," dedi. "İyi bir karım, üç de güzel kızım vardı. Ama hepsi öldü. On beş gün içinde kızıl hastalığı kızlarımı elimden aldı."

"Bundan sonra, bayım," dedi arabacı, araya girerek. Sohbeti daha neşeli konulara çekmek istiyordu. "Bundan sonra, sabahları artık düşkünler evi kahvaltısı yiyemem."

"Ben de," diye onayladı marangoz. Ve ondan sonra, birbirleriyle eski, geçmiş günlerde kanlarının onlar için pişirdiği güzel yemeklerden konuşmaya başladılar.

"Bir keresinde tam üç gün orucumu bozmadan dolaştım," dedi arabacı.

"Ben de beş gün," diye ekledi arkadaşı, bunun anısıyla içini keder basmıştı. "Bir keresinde tam beş gün, mideme bir portakal kabuğundan başka bir şey girmedim. Zayıf biri buna dayanamazdı, bayım, neredeyse ölüyordum. Kimi zaman, geceleri sokaklarda yürürken o kadar büyük bir umutsuzluğa kapılıyordum ki, ya atı kazanmaya ya da semeri kaybetmeye karar veriyordum. Ne demek istediğimi anlıyorsunuz değil mi, bayım? Büyük bir soygun yapmayı düşünüyordum. Ama sabah olunca öylesine aç ve üşümüş oluyordum ki bir sıçana bile zarar verecek halim kalmıyordu."

Yedikleri yemek içlerini ısıtınca, böbürlenmeye başlayıp siyasetten konuştular. Size sa-

-95-

dece şunu söyleyebilirim ki, siyasetten ortalama orta sınıf insanları kadar bilgili bir halde konuşuyorlardı. Hatta dinlediğim orta sınıf insanların bazılarının çok daha bilgiliydiler. Beni asıl şaşırtan şey, dünyanın durumu, coğrafyası, halkları, yakın ve çağdaş tarihi hakkındaki sağlam bilgileri oldu. Dediğim gibi, bu iki adam hiç de budala değildi. Sadece yaşlıydılar ve çocukları yaşayıp onlara ocağın yanında rahat bir yer sağlayamadan ölmüşlerdi.

Son olayı anlatmadan edemeyeceğim. Köşe başında onlarla vedalaşırken her ikisi de cep-lerindeki birkaç şilinle mutluydular; o gece yatacak bir yer bulmaları kesindi.

Sigaramı yakıp, yanan kibriti tam atacakken arabacı uzanıp elimden aldı. "Ziyan etmeyin, bayım," dedi. Ona vermiş olduğum sigarayı yakarken, marangoz da aynı kibriti kullanmak için, piposunu doldurmakta acele ediyordu.

"Ziyan etmek iyi bir şey değildir," dedi.

"Evet," dedim, ama o sırada elimi üzerinde gezdirdiğim ve oluklu çamaşır tahtasını andıran kaburga kemiklerini düşünüyordum.

-96-

|IX*

"Çivi"

Eski Ispartahların akıllıca bir yöntemleri vardı; sayılan çok fazla artınca kölelerini bıraktıktan sonra onları avlarlar, mızraklar ve üzerlerine tükürürlerdi. Avlanma yöntemlerimiz şimdi gelişti, ateşli silahların ve sürekli orduların keşfinden sonra şimdi böyle bir av daha da kolaylaştı! Belki nüfusu en kalabalık ülkede, yılda üç gün, o yıl içinde sayıları artmış olan yoksulların tamamını vurmak için yeterli olacaktır. Cariyle

Her şeyden önce, onu böylesine bir rezilliğe sürüklediğim için bedenimden, ona böylesine rezilce şeyler yedirdiğim için midemden af dilemek zorundayım. "Çivi"ye gittim, orada uyudum, orada yedim ve aynı zamanda oradan kaçtım.

Whitechapel Düşkünler Evi'nin geçici koğuşuna girmek için yaptığım iki başarısız girişimden sonra, bir üçüncüsüne giriştim. Sabahleyin erkenden kalktım ve öğleden sonra saat üç olmadan o sefil kuyruğa girdim. Saat altı olmadan önce "içeriye" almıyorlardı, ama o erken saatte ben yirminci sıradaydım; bu sırada içeriye sadece yirmi iki kişinin alınaca-

-97-

ğı söylentileri dolaşıyordu. Saat dört olduğunda sırada otuz dört kişi vardı. Son on kişi bir tür mucize olmasını ümit ederek sırada bekliyorlardı. Birçok kişi daha geldi, kuyruğa baktıktan sonra çekip gittiler. "ÇivTnin dolu olacağı onlar için acı bir gerçektir.

Başlangıçta pek konuşma falan olmadı. Orada durmuş öylece dikiliyordum. Derken bir yanımdaki adamla diğer yanımdaki adam aynı anda çiçek hastalığından aynı hastanede yattıklarını keşfettiler. Tedavi olan bin altı yüz hasta bu iki adamın tanışmasına engel olamamıştı. Burada dostluklarını sürdüreceklerdi. Soğukkanlı bir halde, çok gerçekçi bir anlatımla hastalıklarının en iğrenç yönlerini tartışıp birbirleriyle kıyaslıyorlardı. O hastanede ortalama ölüm oranının altında bir olduğunu öğrendim. İçlerinden biri üç ay, diğeri ise üç buçuk ay yatmış ve bu süre içinde "kokuş-muş"lardı. Sinirlerim gerilmeye, tüylerim diken diken olmaya başlamıştı ya, yine de onlara hastaneden çıkmalı ne kadar olduğunu sordum. Biri, iki hafta, öbürü üç hafta önce dışarı çıkmıştı. Yüzleri feci biçimde delik deşik olmuştu -yine de her ikisi de bunun böyle olmadığını iddia ediyordu-, ayrıca, ellerinde ve tırnaklarının altında hâlâ iş görmekte olan çiçek hastalığı "tohumları" gösterdiler. Hatta içlerinden biri, nasıl bir şey olduğunu öğrenelim diye tırnağının altından bir tohum çıkarıp havaya attı. Tohum havada patlayıverdi. O havaya fırlatırken elbiselerimin içinde bü-züldükçe büzüldüm ve tohumun üzerimde patlamamış olmasını umut ettim.

-98-

Her iki olayda da, onların "köprü altlarında yatmaları"nın nedeninin çiçek hastalığı olduğunu öğrendim. Hastalığa yakalandıkları sırada her ikisinin de işleri varmış ve her ikisi de hastaneden "beş kuruşsuz" çıkmışlar. Önlerinde onları iş arama gibi iç sıkıcı bir iş bekliyormuş. Şu ana kadar herhangi bir iş bulamamışlar ve sokaklarda üç gün üç gece sürttükten sonra "dinlenmek" için "çivf"ye gelmişler.

Öyle görünüyor ki, yalnızca yaşlı insanlar önceden tasarlanmamış talihsizlikleriyle cezalandırılmıyor, aynı zamanda hastalığa yakalanan ya da kaza geçirenleri de aynı

akıbet bekliyor. Daha sonra, bir başka adamla konuştum. Kuyruğun başında duran bu adama "Ginger" diyorduk. Hiç kuşku yoktu ki kuyrukta saat birden beri bekliyor olmalıydı. Bir yıl önce, bir gün, bir balık tüccarının yanında çalışırken, kendisi için çok ağır olan bir kasa balık taşıyormuş. Sonuç: "Bir şey kırılmış," kasa yere düşmüş, o da yanına.

Hemen kaldırıldığı hastanede ilk olarak bunun fitik olduğunu söylemişler, şişen yeri tedavi etmişler, ovalaması için de biraz vazelin verip, hastanede dört saat tuttuktan sonra yoluna gitmesini söylemişler. Ama sokaklarda iki ya da üç saat dolaştıktan sonra yine yere arka üstü devrilmiş. Bu kez bir başka hastaneye gitmiş ve onu iyice "yamamışlar". Ama mesele şu ki, işveren kendi yanında çalışırken kaza geçiren bu adam için parmağını bile kıpırdatmamış, kesinlikle hiçbir şey yapmamış, hatta hastaneden çıktığında ona "da-

-99-
ha hafif bir iş vermeyi" de reddetmiş. Ginger artık işsiz, beş kurusuz bir adam. Hayatını kazanmasının tek yolu ağır işlerde çalışmak-mış. Bundan böyle ağır iş yapması imkânsız olduğundan ölene kadar onu, "çivi", fakirler evi ve sokaklardan başka bir şey beklemiyor. Yiyecek ve barınacak bir yer bulmak için bu yerlere başvurmaktan başka bir çaresi yok. Olan olmuş, işte bu kadar. Kaldıramayacağı kadar ağır bir balık kasesinin altına girmiş ve hayattan bekleyebileceği bütün mutluluk bir kalemde silinmiş hayat kitabından.

Kuyruktaki birkaç kişi Amerika'da bulunmuştu. "Keşke kalsaydık," diyorlardı ve oradan ayrılma aptallığını yaptıkları için kendi kendilerine sövüp sayıyorlardı. Onlar için İngiltere zindan olmuştu, kaçma umudu bulunmayan bir zindan. Bu zindandan kaçmalarına imkân yoktu. Ne yol parasını toplayabilirlerdi, ne de bir iş bularak oraya gidebilirlerdi. Ülke onlar gibi yoksullarla istila edilmişti.

Ben elbiselerini kaybetmiş bir gemiciydim; yiyecek param yoktu. Hepsi birden kederime ortak olup bana iyi bir öğüt verdiler. Kısaca söylemek gerekirse, şunu öğütüyorlardı: "Çivi" gibi yerlerden uzak durmayı. Buralarda benim işime yarayabilecek bir şey yoktu. Ne yapıp etmeli sahile gitmeli ve bir gemide iş bularak buradan kaçıp kurtulmak için elimden geleni yapmalıydım. Mümkünse bir işe girip birkaç kuruş para biriktirmeli, sonra da bu parayla herhangi bir kamarota karşı tarafa geçmemi sağlayacak bir iş bulması için rüşvet vermeliydim. Benim er ya da geç bu -

100-
ülkeden kurtulmamı sağlayacak olan gençliğime ve kuvvetime gıpta ediyorlardı. Artık, ne gençtiler ne de güçlü. Yıllar ve İngiltere'deki ağır işler onları çökertmiş ve onlar için oyun oynanıp bitmişti.

Buna rağmen içlerinde hâlâ genç olan biri vardı ve ben onun eninde sonunda bu sefaletten kurtulacağından emindim. Birleşik Devletler'e çok gençken gitmiş ve orada kaldığı o dört yıl boyunca en çok on iki saat işsiz kalmıştı. Para biriktirmiş, çok zengin olmuş ve daha sonra anavatanına dönmüştü. Şimdi ise, "çivTnin önünde kuyruk bekliyordu.

Bana anlattığına göre son iki yıldır aşçı olarak çalışıyordu. Çalışma saatleri sabah yediden akşam on buçuğa kadarmış. Cumartesi günleri ise gece yanma kadar çalışıyor; haftada doksan beş saat çalışarak yirmi şilin, yani beş dolar kazanıyormuş. Bu onun "çivi"deki ilk gecesiydi. Sırf dinlenmek için gelmişti. Düşkünler evinden çıkar çıkmaz yüz on millik yolu yürüyerek Bris-tol'e gitmeye niyetliydi; orada Birleşik Devletler'e giden bir gemi bulmayı düşünüyordu.

Ama kuyruktaki insanlar onunla aynı çapta değillerdi. Bazıları yoksul, enkaza dönmüş hayvanlardı, meramlarını anlatmaktan aciz ve duygulan nasırlaşmış insanlardı, ama bütün bunlara rağmen birçok yönden hepsi de iyi kişilerdi. Günlük işini bitirdikten sonra evine dönen bir arabacının tam önümüzde arabasını durdurduğunu hatırlıyorum. Onu karşılayan küçük yavrusu umutla arabaya tırmanmaya çalıştı. Ama araba büyüktü, umutlu -101-

yavru ise çok küçük. Çocuk arabaya binmek için defalarca uğraştı, ama başaramadı. Bunun üzerine, üstü başı en perişan olanlardan biri sıradan çıkıp çocuğun arabaya binmesine yardım etti. Bu hareketteki erdem sevgiydi, başka bir şey değil. Arabacı yoksuldu ve adam bunu biliyordu; adam "çivi" kuyruğunda bekliyordu ve arabacı da bunu biliyordu; adam küçük bir hareket yapmış ve arabacı ona teşekkür etmişti. Tıpkı sizin ya da benim, yapılan bir işe teşekkür etmemiz gibi.

Bir başka güzel olay da "Hopper" ile "ihtiyar kadın" arasında geçmişti. "İhtiyar kadın" yani karısı onun yanına geldiğinde yaklaşık yarım saattir kuyruktaydı. Kendi sınıfına göre kadın güzel giyinmişti, kırlaşmış başında yıpranmış bir bere, kolunun altında ise çuval bezinden bir bohça vardı. Kadın onunla konuşurken, adam kadına doğru uzandı, eski berenin altından dışarı fırlamış bir tutam beyaz saçı yakaladı, becerikli bir şekilde parmaklarına doladı ve özenle kulağının arkasından beresinin içine soktu. İnsan yapılan bu ufacak hareketten birçok sonuca ulaşabilir. Adam hiç kuşku yok ki karısını temiz, derli toplu olmasını isteyecek kadar çok seviyordu. Düşkünler evinin kuyruğunda beklerken bile ondan gurur duyuyordu ve adamın isteği, kuyrukta bekleyen diğer talihsizlerin gözünde karışırım güzel görünmesiydi. Ama hepsinden önemlisi, bütün bunların altında yatan şey, adamın karısına beslediği büyük sevgiydi; çünkü bir erkek, umursamadığı bir kadının temizliği ve derli topluluğunu kafası--102-

na takmaz. Üstelik böyle bir kadına sahip olduğu için gurur da duymaz.

Konuşmalarından ağır işçiler olduklarını çıkardığım bu adam ile karısının neden bir yoksul evine sığınmak istediklerini kendi kendime soruyordum. Adam gururluydu, yaşlı karısından ve kendinden gurur duyuyordu. Benim gibi acemi birinin "şerbetçi otu yolarak" ne kadar kazanabileceğini düşündüğünü ona sorduğumda beni baştan aşağı şöyle bir süzüp bunun bazı şartlara bağlı olduğunu söyledi. Bir yığın insan oldukça ağır bir tempoda şerbetçi otu topluyor ve bu yüzden başarısız oluyorlardı. Bir insan başarılı olmak için kafasını kullanmalı ve parmaklarını hızlı, hem de çok hızlı kullanmalıydı. Kendisi ve kansı bu işi çok iyi yapıyorlar ve yıllardır bu işte çalışıyorlardı.

"Geçen yıl ilk defa ot toplamaya giden bir arkadaşım vardı," dedi adam. "Ama sadece bir ay gitmesine rağmen cebinde iki pound on şilinle geri döndü."

"Görüyorsun ya," dedi Hopper, ses tonunda hayranlık vardı. "Eli çabuktu. Sanki bu işi yapmak için doğmuştu."

"Sanki bu işi yapmak için doğan" bir adam bir ay çalışarak iki pound on şilin, yani yirmi buçuk dolar kazanıyordu! Ve ayrıca, üzerinde bir battaniye bile olmadan uyuyor ve Tanrı bilir hangi koşullar altında yaşıyordu! Öyle bir an olur ki, herhangi bir şey için "doğuştan" yetenekli olmadığımı şükrederim, şerbetçi otu yolmak için bile.

"Şerbetçi otu" yolmak için gereken alet

-103-

edevat hakkında Hopper bana çok değerli öğütler verdi. Ve siz yumuşak ve narin insanlar bir gün Londra'ya gelecek olursanız sizlere verilecek öğütlere mutlaka kulak verin.

"Eğer yemek pişirecek malzemen ve yiyecek kap kaçağın yoksa yiyebileceğin tek şey peynir ekmek olacaktır. Bu hiç de güzel bir şey değil, inan bana! İçecek çayın olmalı, sebze ve arada sırada da et yemelisin, elbette eğer adam gibi çalışabilmek ve para kazanmak istiyorsan. Sadece soğuk yemekler yiyerek bu işin altından kalkamazsın. Bak sana ne yapacağını anlatayım, evlat: Sabahleyin erkenden çöp tenekelerini bir kolaçan et. İçinde yemek pişirebileceğin bir yığın teneke kutular bulacaksın; güzel teneke kutular, içlerinden bazıları harikadır. Ben ve ihtiyar karım bizimkileri bu şekilde buluruz. -Karısının tuttuğu bohçayı gösterdi, bu sırada kadın gururla başım sallıyor, basan ve refahlarının bilinciyle gözleri parlamaya başlıyor bana bakıyordu.-"Sırtımdaki bu palto bir battaniye kadar mükemmel," diye devam etti, paltonun ne kadar kalın olduğunu hissedebilmem için eteğini elime tutuşturdu. "Kim bilir, belki de çok geçmeden kendime bir battaniye de bulabilirim." Kadın yeniden başını salladı ve gözleri panl-dadı. Bu kez kocasının çok geçmeden kendine bir battaniye bulacağından ölesiye emindi.

Kendinden geçmiş bir halde, "Ben buna tatil yapmak diyorum, yani şerbetçi otu toplamaya," diye tamamladı sözlerini. "İki üç po-und'u bir araya getirmek ve kışa hazırlık yapmak için temiz iş. Hoşuma gitmeyen tek şey

-104-

-bunu söylerken sesi çatlak çıkmıştı- 'toynak tıkırdatmak' zorunda kalmak."

Geçen yıllar, enerji dolu bu çiftte kendilerini açıkça belli ediyordu. Parmaklarını kullanarak hızla çalışmak hoşlarına gidiyordu, ama yürümek anlamına gelen "toynak tıkırdatmak" onlara giderek ağır geliyordu. Kır saçlarına baktım ve gelecek on yıl içinde ne hale geleceklerini merak ettim.

Her ikisi de ellisini geçkin bir başka adamla yaşlı karısının kuyruğa girdiğini fark ettim. Kadın, kadın olduğu için "çivi"ye kabul edildi; ama adam çok geç kalmıştı, karısından ayrılmak zorunda kaldı ve bütün gece sokaklarda sürtmek üzere dönüp gitti.

Kuyruk beklediğimiz sokak, bir duvardan öbür duvara, ancak altı buçuk metre genişli-ğindeydi. Yaya kaldırımları bir metre enin-deydi ve ailelerin oturduğu bir sokaktı. Çoğunluğu işçiydi ve aileleri karşıımızdaki evlerden bizi izliyorlardı. Ve her gün, öğleden sonra saat birden altıya kadar bizim perişan "çivi" kuyruğumuz onların

ön kapılarının ve pencerelerinin hâkim olduğu başlıca görüntüydü. Tam karşımızda evinin kapısında oturmuş olan bir işçi, uzun ve yorucu bir iş gününün ardından dinlenip soluklanmaya çalışıyordu. Karısı onunla gevezelik etmek için yanına geldi. Kapı girişi ikisi için çok dardı, bu yüzden kadın ayakta duruyor, çocukları ise önlerinde sere serpe oturuyordu. Birkaç adım ötede de "çivTye gireceklerin kuyruğu başlıyordu; ne işçinin mahremiyeti vardı, ne de kuyrukta bekleyen fakir fukaranın.

-105-
Ayaklarımızın dibinde mahallenin çocukları oynuyordu. Bizim varlığımız onlar için alışılmadık bir şey değildi. Davetsiz misafirler değildik. Çevrelerindeki tuğla duvarlar ve kaldırım taşları kadar doğal ve tanıdık. Bu kuyruğun manzarasına karşı doğmuşlar ve yaşadıkları kısa ömürleri boyunca hep bu kuyruğu görmüşlerdi. Saat altıda kuyruk hareketlendi ve üçerli gruplar halinde içeri alındık. Adın, yaşın, mesleğin, doğum yerin, yoksulluk derecen, önceki gece yattığın yer gibi sorular düşkünlerin evinin yöneticisi tarafından şimşek hızıyla soruluyordu. Oradan ayrıldığımız zaman karşıma dikilen bir adam elime tuğlaya benzer bir şey tutuşturduktan sonra kulağımın dibinde bağırdı: "Bıçak, kibrit ya da tütün var mı?" "Hayır, efendim," diyerek, içeri giren herkes gibi ben de yalan söyledim. Bodrum katına inen merdivenlere geldiğimde elimdeki tuğlaya baktım ve buna, kullanılan dile bir hakaret sayılmazsa, "ekmek" denilebileceğini gördüm. Ağırlığına ve sertliğine bakılırsa kuşkusuz mayasız olmalıydı.

Bodrumda ışık oldukça loştu. Ben daha ne olduğunu anlamadan başka biri öteki elime bir maşrapa sıkıştırdı. Sonra daha karanlık bir odaya tökezledim; burada sıralar, masalar ve insanlar vardı. Oda iğrenç kokuyordu. Kasvetli karanlık ve belirsizlikten yükselen mırıltılar burasını adeta cehennem bölgelerine girilen bir bekleme odasına dönüştürüyordu.

Adamların çoğu yorgun ayakları yüzünden ıstırap çekiyor, yemek yemeden önce

-106-
ayakkabılarını çıkıyor, ayaklarından çorap yerine sardıkların kirli paçavraları çözüyorlardı, bu da odaya hâkim olan iğrençliği artırırken, benim iştahımın kapanmasına neden oluyordu.

Bir hata yapmış olduğumun farkına vardım. Daha beş saat önce tıka basa öğle yemeği yemiştım, önümde beni bekleyen yiyecekleri yiyebilmem için meğer birkaç gün oruç tutmam gerekiyormuş. Maşrapada, bir litrenin dörtte üçü kadar Hindistan mısırıyla sıcak su karışımı vardı. Adamlar pis masaların üzerine saçılmış tuz öbeklerine ekmeklerini banıp yiyorlardı. Aynı şeyi ben de denedim, ama bana sanki ekmek ağzıma saplanıyormuş gibi geldi ve marangozun sözlerini hatırladım: "Ekmeği rahatça yiyebilmek için en az bir litre suya ihtiyacın vardır."

Öbür adamların gittiklerini gözlemlediğim karanlık köşeye gittim ve orada su buldum. Sonra dönüp ezmeye saldırdım. Kumaş gibi tatsız, baharatsız ve acıydı. Ezme boğazımdan geçtikten sonra ısrarla ağzımda kalan acı tattan özellikle iğrendim. Yiğitçe mücadele ettim, ama bana verilen öğütleri tutamadım, sadece altı kaşık ezme ve ekmek yiyebilmeyi başardım. Yanımdaki adam kendi payını yemişti, üstüne

üstlük benimkini de silip süpürdü, maşrapaları tertemiz etti ve daha fazlasını yemek için aç gözlerle çevresine baktı.

"Bir 'şehirli'yle tanıştım, bana güzel bir öğle yemeği ısmarladı," diye açıkladım.

"Bense dün sabahtan beri ağzıma bir lokma koymadım," diye karşılık verdi.

-107-

"Peki ya tütün?" diye sordum. "Buradaki herif bizi rahatsız eder mi?"

"Yok canım," diye cevap verdi bana. "Korkmana hiç gerek yok. Burası en kolay 'çivilerden biridir. Başka yerleri bir görsen. Seni donuna kadar ararlar."

Maşrapalar sıyrılıp tertemiz edildikten sonra, sohbet koyulaşmaya başladı. "Buranın yöneticisi her zaman kâğıtlara bizimle ilgili bilgiler yazar," dedi yanımda oturan adam.

"Ne diyor hakkınızda?" dedim.

"Ne diyecek? Bizim reziller sürüsü ve çalışmak istemeyen alçaklar olduğumuzu söyleyerek bir sürü sahtekârlıktan söz ediyor, yirmi yıldan bu yana hep aynı şeyleri duyarım ama hiçbir enayinin sahtekârlık yaptığını görmedim. Son olarak da şunu söylüyor: Buradan çıkarken fakir fukara cebinde ekmek kabukları ile çıkarmış da, yoldan geçen ihtiyar bir beyefendi görünce ekmek kabuğunu lağım çukuruna attıktan sonra çukurdan çıkarmak için de ihtiyar beyefendinin bastonunu ödünç alır ve sonra da ihtiyar beyefendiden sadaka koparmış."

Anlatılan bu hikâyeyi büyük bir alkış tufanı selamladı, karanlıktan bir yerlerden nutuk atan kızgın bir ses yükseldi:

"Taşrada yiyeceklerin iyi olduğunu söyler dururlar. Doğrusu görmek isterdim. Daha yeni Dover'dan geldim, yemek ne demek be! İnsana içecek su bile vermiyorlar. Buradakin-den bile daha az yemek veriyorlar."

"Kent eyaletinin asla dışına çıkmayan ser-

-108-

seriler var," dedi ikinci bir ses, "ve burada rahatça göbeklenirler."

"Kent'e de gittim ben," diye devam etti birinci ses, daha da hiddetlenerek. "Tanrı biliyor ya, hiç yemek filan görmedim. Herifler, sana ne kadar çok yemek verdiklerinden söz ederler ama, 'çivi'ye girdikleri zaman kendi paylarını yedikleri gibi senin payına da göz dikmekten geri kalmazlar."

"Londra'da öyle herifler var ki," dedi masada, karşımda oturan bir adam, "istedikleri zaman yiyecek bir şeyler buluyor ve asla taşraya gitmeyi düşünmüyor. Bütün bir yıl Londra'da kalıyor, üstelik yatacak yer aramaya da gece saat dokuz ya da ondan önce başlamıyorlar."

Bu söylenenleri hep bir ağızdan doğrula-dılar.

"Ama bu herifler çok akıllı," dedi hayran bir ses.

"Elbette öyleler," dedi bir başka ses. "Ama senin benim gibiler bu işi yapamaz.

Onları doğuştan gelen bir yetenek. Bu herifler arabaların kapılarını açarlar, doğdukları gündün beri gazete satarlar. Üstelik bu işi onlardan önce anne babaları da yapmıştır. Eğitimidirler yani. Böyle bir işe sen ben kalksak, açlıktan ölürüz."

Bu sözler de koro halinde doğrulandı. Çünkü içlerinde yılın on iki ayı yalnızca "çivi"nin yemekleri ile yaşayan ve düşkünler evi dışında hiçbir yerden ezme ya da ekmek bulamayan adamlar vardı.

"Ben bir keresinde Stratford çivisinde iki

-109-

buçuk şilin aldım," dedi yeni bir ses. O anda ortalığa bir sessizlik çöktü ve herkes bu harika hikâyeyi dinlemeye başladı. "Üç kişiydik, taş kırıyorduk. Kıştı, buz gibi bir soğuk vardı. Diğer ikisi şayet devam ederlerse canlarının çıkacağını söyleyip işi bıraktılar; ama ben ısınmak için devam ettim. Sonra gardiyanlar geldiler, diğer ikisi işten kaçtıkları için on dört gün hapis cezası aldılar, ama benim işe devam ettiğimi görünce aralarında iki buçuk şilin denkleştirip beni salıverdiler."

Bu adamların çoğunluğunun, hayır, hepsinin çiviye sevmediklerinin ama mecbur kaldıkları zaman geldiklerinin farkına vardım. "Dinlendikten" sonra iki üç gün, geceyi sokakta geçirecek kadar güç topluyor ve sonra yeniden dinlenmek için buraya girmek zorunda kalıyorlardı. Elbette, zor yaşam koşulları bünyelerini çabucak perişan ediyordu, bunun farkındaydılar; ama işler hep böyle gittiği için de bu durumda pek aldırıyorlardı.

Amerika'da serserilik denen şeye burada "köprü altında yatmak" diyorlardı.

Karşılaştıkları en büyük güçlüğü, yiyecek bulmaktan bile zor olanın, şekerleme yapacak, yatacak, uyuyacak yer bulmaları olduğu konusunda anlaşıyorlardı. Bunun en büyük nedeni fırtınalı havalar ve yasaların katı olmasıydı. Oysa adamlar evsiz olmalarının nedeni olarak yabancı göçmenleri, özellikle Polonyalı ve Rus Yahudilerini görüyorlardı. Bu göçmenler, daha düşük ücretlerle onların yerlerini alıyor ve bu iğrenç düzenin ayakta kalmasına neden oluyorlardı.

-110-

Saat yedide banyo yapıp yatmaya çağrıldık. Elbiselerimizi çıkardık, ceketlerimizin içine sardık, kemerlerimizle bağladıktan sonra bir yığın halinde döşemenin üzerine bıraktık. Haşaratların yayılması için nefis bir buluştu bu. Sonra ikişer ikişer banyoya girdik. İki adi banyo küveti vardı. Şunu biliyorum: Bizden önceki iki adam bu suda yıkanmışlardı, biz de aynı suda yıkandık ve küvetteki su bizden sonra yıkanacaklar için de değiştirilmedi. Ben bu kadarını gördüm, ama yirmi ikimizin de aynı suda yıkandığından fazlasıyla eminim.

Ben bu güvenilmez suyu üzerime sıçratmaktan başka bir şey yapmadım ve benden öncekilerin ıslattıkları bir havluyla çabucak kurulandım. Sırtı haşaratın ısırıklarından ve devamlı kaşınmaktan kan çanağına dönmüş bir zavallıyı gördüğüm zaman eski serinkanlılığım bir türlü yerine geri gelmedi.

Sonra elime bir gecelik tutuşturdular. Bunu benden önce kaç kişinin giydiğini merak etmekten kendimi alamadım. Koltuğumun altında bir çift battaniye ile yatakhane kısmına geçtim. Burası iki kısa demir tırabzanın boydan boya geçtiği uzun, dar bir odaydı. Bu tırabzanların arasına hamaklar yerine bir seksen uzunluğunda, yarım metre genişliğinde yelken bezi gerilmişti. Bunlar yataktı, aralarında on beşer santim aralık vardı ve yerden yaklaşık yirmi santim yüksekliğindeydi. İşin en zor yanı, baş

kısmının ayak ucundan biraz daha yüksekte olmasıydı; bu da insanın vücudunun sürekli aşağıya kaymasına neden

-111-

oluyordu. Aynı tırabzanlara bağlı olduğundan, bir adam kımıldadı mı, bu kımıldanış ne kadar hafif olursa olsun, herkes sallanıyordu. Ne zaman uykuya dalacak olsam, vücudu aşağı kayan biri eski pozisyonuna geri dönmek istediğinden yeniden uyanıyordum.

Uyuyuncaya kadar saatler geçti. Yattığımızda saat daha yediymiş ve tiz çığlıklar atarak sokakta oynayan çocukların sesleri neredeyse gece yarısına kadar devam etti. İçerideki koku korkunçtu, mide bulandırıcıydı, bu arada hayal gücüm iyice zincirlerinden boşanmıştı. Vücudum bükülüyor, tüylerim diken diken oluyor, çıldıracak bir hale geliyordum. Hırıltılar, homurtular ve horlamalar sanki deniz canavarları tarafından çıkarılıyordu. Zaman zaman, kâbus görenlerin attığı çığlıklar hepimizi uyandırıyor. Sabaha doğru, göğsümde dolanan bir fare ya da buna benzer bir hayvan tarafından uyandırıldım. Uykudan uyanıklığa geçilen o kısa süre içinde, daha kendime gelmeden, öyle bir çığlık bastım ki sesim ölüleri bile uyandırabilirdi. Her neyse, yaşayanları uyandırdım ve yaptığım bu uygunsuz davranış yüzünden bana sövüp saydılar.

Ama sabah oldu, saat altıda verilen kahvaltı akşamki gibi ekmek ve yulaf ezmesinden oluşuyordu; kahvaltıyı başka birine verdim. Sonra her birimize değişik işler yapmamızı söylediler. Kimisi yerleri fırçalayıp temizliyor, kimisi üstüğü topluyordu. Sekizimiz, yolun karşısındaki Whitechapel hastanesine çöp toplamaya gönderildik. Yediğimiz ezmenin ve yattığımız yelken bezinin karşılığını bu şekilde--

112-

de ödüyorduk. Bana kalırsa, ben orada yiyip yatmakla bu karşılığı defalarca ödemiştim.

En tiksindirici işi biz yaptığımız halde, gruptaki diğer insanlar bu işi yapmak için seçildiklerinden kendilerini şanslı sayıyorlardı.

"Elini sürme dostum, hemşire bunun öldürücü olduğunu söylüyor," diye beni uyardı çalışma arkadaşım, içine çöp tenekesini boşaltacağı torbayı açtığımda.

Hastaların yattıkları koğuşların çöpleriymiş bunlar ve arkadaşımın ne elimi sürmeye, ne de çöplerin bana değmesine izin vermeye niyetimin olmadığını söyledim. Yine de bu torbayı ve başka torbalan beş kat aşağı indirmek ve güçlü dezenfektanların serpildiği büyük çöp tenekelerine boşaltmak zorunda kaldım.

Belki de bütün bunlarda bilgece bir lütuf vardır. Aslında bu düşkünler evi, aşevi ve sokakta yaşayan insanlar için birer engeldir. Ne kendilerine bir yararları vardır, ne de başka-lanna. Varlıklarıyla dünyayı kanştınp altüst ederler ve en iyisi yoldan çekilmeleridir. Yaşadıkları zorluklardan çökmüş olan, kötü beslenen bu insanlar herhangi bir hastalığa her zaman için ilk yakalanacak olan insanlardır; keza en hızlı şekilde ölecek olan yine onlardır.

Toplumun güçlerinin, onları varoluşun dışına fırlatmaya eğilimli olduklarını hissederler. Üstünde beş cesetle cenaze arabası içeri girdiğinde, biz morgu dezenfekte ediyorduk. Konuşmanın konusu hemen "beyaz zehir" ve "kara jack" adı

verilen ilaçlara döndü. Çalı-şanlann hemen hemen hepsi, hastanenin başına dert kesilen ya da durumlan çok kötü

-113-

olan yoksul erkek ya da kadınların bu ilaçlar verilerek "temizlenip" bu dünyadan ayrılanların yanına gönderildikleri üzerinde fikir birliği ediyorlardı. Yani, tedavisi imkânsız ya da aşın velvelecı olanlar bir doz "kara jack" ya da "beyaz zehir" verilerek öteki tarafa gönderiliyorlardı. Bunun gerçekten böyle olup olmaması hiç önemli değil. Asıl mesele, bunun böyle olduğuna dair bir duyguya sahip olmaları ve bu duyguyu ifade edecek "kara jack", "beyaz zehir", "temizleme" gibi kelimelerle yeni bir dil yaratmış olmalarıdır.

Saat sekizde hastanenin altındaki bodrum katma indik. Orada bize çay ve hastane artıkları getirildi. Bu artıklar anlatılması imkânsız bir karışıklık içinde koskocaman bir tepsiye üst üste yığılmıştı. Ekmek parçalan, topak topak yağ ve domuz eti, kızarmış etlerin yanık derileri, kısacası her türlü hastalıktan mustarip hastaların ellerinden ve ağızlarından arta kalanlar. Adamlar bu artıklara ellerini daldırıyor, karıştırıp eşeleyerek, inceleyip, beğenmediklerini bir kenara atarak, beğendiklerini kapışıyorlardı. Hiç de güzel bir manzara değildi. Domuzlar bile yemek yerken bundan daha pis davranamazlardı. Ama zavallılar açtı ve bu çerçöpü aç kurtlar gibi yiyorlardı. Daha fazla yiyecek halleri kalmadığında kalanları mendillerinin içine dolduruyor, gömleklerinin içine atıyorlardı.

"Bir keresinde, buraya daha önce geldiğimde, dışarıda bir sürü domuz pırzolası buldum," dedi Ginger, bana. "Dışarı" dediği yer, güçlü ilaçlarla dezenfekte edilen çöp te-

-114-

nekeleri idi. "Çok vardı, fazla et yoktu üzerlerinde ama gene de fena değildi. Kollanma doldurup hemen kapıdan sokağa fırladım. Verebilecek birini arıyordum ama ortada kimsecikler yoktu. Deli gibi koşmaya başladım. Görevli herif de peşimden koşuyordu. Herhalde kaçtığımı sanıyordu. Beni yakalamadan önce, yaşlı bir kadına rastladım ve pırzolanın önlüğüne boşaltıverdim."

Ey Yardımseverlik, Ey İnsanseverlik, şu "çivi" denilen yere in de Ginger'dan bir ders al. Uçurum'un dibinde öylesine fedakârca davranmıştı ki böylesine Uçurum'un dışında pek rastlanmıyor. Bu Ginger'ın yaptığı bir iyilikti, eğer yaşlı kadın "üzerinde fazla et olmayan" domuz pırzolanından bulaşıcı bir hastalık kaptıysa onun için çok daha hayırlıydı, çünkü böylece sonuna daha çabuk yaklaşıacaktı. Bana öyle geliyor ki bu olayda en göze çarpan şey, zavallı Ginger'ın bu kadar çok yiyeceğin ziyan olacağı düşüncesiyle "çığına dönmüş" olmasıdır.

Geçici koğuşların kuralı, içeri giren bir adamın iki gece bir gün içeride kalması gerektiğidir; ama ben görmek istediğimi yeterince görmüş, yulaf ezmemin ve yelken bezimin karşılığını ödemiştim, kaçmaya hazırlanıyordum.

"Hadi gel, sıvışalım," dedim arkadaşlarımdan birine, cenaze arabasının geldiği açık kapıyı göstererek.

"Kafadan on dört gün hapis mi yiyelim?"

"Hayır; kaçabiliriz."

"Ben buraya dinlenmeye geldim," dedi

-115-

kendini beğenmişçesine. "Bir gece daha kalmamın bana zararı dokunmaz."

Adamların hepsi aynı fikirdeydi, bu yüzden ben yalnız "sıvışmak" zorunda kaldım.

"Kalmak için bir daha asla buraya gelemezsin," diye beni uyardılar.

"Hiç korkum yok," dedim, anlayamadıkları bir coşkuyla. Kapıdan sıvışarak, sokaktan aşağı hızla yürümeye başladım.

Dosdoğru kaldığım odaya gittim, üstümü değiştirdim. Kaçışımın üzerinden bir saat geçmeden bir Türk hamamında derime nüfuz etmiş mikroplar ve başka şeyleri terleyerek atmaya çalışıyor ve keşke vücudum yetmiş değil de yüz derece sıcaklığa dayanabilseydi diye düşünüyordum.

-116-

Sancak Taşımak

İşçinin ürüne kurban edilmesini istemiyorum. İşçinin benim konforum ve gururum için, ne de benimki gibi büyük bir sınıf için kurban edilmesini istemiyorum. Daha kötü pamuklu bez imal edilsin, ama insanlar daha iyi bir durumda olsun. Dokumacı işine karşı üstünlüğünden yoksun bırakılmasın.

Emerson*

"Sancak taşımak" bütün gece sokaklarda yürümek anlamına gelir. Ve ben yükseltilen bu sancağın mecazi amblemiyle neler olduğunu görebilmek için kendimi dışan attım. Erkekler ve kadınlar bu büyük şehirde bütün gece sabahlara kadar sokaklarda yürürler, ama ben Batı Yakası'nı seçtim, Leicester Meydanı'nı esas aldım ve Thames kenarlarından Hyde Park'a kadar keşif yürüyüşüne çıktım.

Tiyatrolar boşaldığı sırada şiddetli bir yağmur yağıyor, eğlence yerlerinden dışan dökülmüş olan göz alıcı kalabalık araba bulmakta zorluk çekiyordu. Sokaklarda bir yığın

Ralph Waldo Emerson: Amerikalı yazar ve filozof (1803-1882) "Aşkincılık" diye adlandırılabilir ve şiirsel bir gizemcilik olarak nitelenebilecek bir felsefenin ilkelerini ortaya koydu. İlk anarşist yazarlardan biri sayılabilir.

-117-

araba vardı, ama ne yazık ki çoğu doluydu ve ben işte burada, geceyi bir dam altında geçirmek için gereken parayı kazanmak uğruna arabasız hanımefendilere ve beyefendilere araba bulmaya umutsuzca çabalayan paçavralar içinde insanlar ve küçük çocuklar gördüm. "Umutsuzca" kelimesini bilerek kullanıyorum; çünkü bu perişan, evsiz barksız insanlar sırlıklam olmanın karşılığında yatacak bir yer bulabilme umuduyla kumar oynuyorlar ve gördüğüm kadarıyla sırlıklam olmalarına rağmen yatacakları yatağı kaybediyorlardı. Fırtınalı bir gecede ıslak elbiselerle dolaşmak, yetersiz beslenme, bir hafta ya da bir aydır etin tadına bakmamış olmak, bir insanın öyle kolay kolay katlanamayacağı büyük bir zorluktu. Ben karnım tok, sırtım pek, hava sıfırın altındayken bütün gün dolaşmış ve yine de ıstırap çekmişim, ama kötü beslenmiş, kötü giyinmiş, sırlıklam ıslanmış insanların bütün gece sancak taşınmasıyla kıyaslandığında benimki hiçbir şey değildi.

Tiyatrodan çıkan kalabalık evlerine gidince sokaklar sessizleşip ıssızlaştı. Ortalıkta yalnızca her yerde hazır ve nazır olan polisler görünüyor, loş ışıklı fenerlerini kapı aralıklarına, geçitlere, erkek, kadın ve çocukların rüzgârdan ve yağmurdan korunmak için sığındıkları saçak altlarına tutuyorlardı. Oysa Piccadilly o kadar da tenha sayılmazdı. Kaldırımları, yanlarında erkek olmayan iyi giyimli kadınlarla aydınlanmıştı. Bir erkek bulmak için uğraşan kadınlardan ötürü orada, başka bir yerde olduğundan daha fazla hayat ve ha-

-118-

reket vardı. Ama saat üçte son kadın da gözden kayboldu ve işte o zaman sokak gerçekten ıssızlaştı.

Saat bir buçukta sürekli yağın şiddetli yağmur durdu, daha sonra yeniden sabaha kadar sağanak halinde yağdı. Evsizler sığındıkları saçak altlarından çıktılar, kan dolaşımını hızlandırıp ısınmak için aşağı yukarı yürümeye başladılar.

Gecenin erken saatlerinde, Leicester Meydanı'ndan çok uzak olmayan Piccadilly'de duran elli altmış yaşlarında, tamamen bir enkaz olan yaşlı bir kadın fark ettim. Görünüşe bakılırsa, ne yağmurdan kaçacak ne de yürüyecek mecali yoktu. Ne zaman eline bir fırsat geçse aptal aptal sokak ortasında duruyor, sanırım gençlik günlerini, kanının kaynadığı zamanları düşünüyor, ama yine de bu fırsatı sık sık bulamıyordu. Çünkü her durduğunda, polis onu yürümeye zorluyordu. Bir erkeğin attığı adımı, ayaklarını sürüyerek ortalama altı adımda ancak atabiliyordu. Saat üç olduğunda St. James Sokağı'na kadar ilerle-yebilmişti. Saat dördü vurduğu zaman onu Green Park'ın demir tırabzanlarına yaslanmış, horlaya horlaya uyurken gördüm. O sırada şiddetli bir sağanak yağıyordu ve zavallı kadın iliklerine kadar ıslanmış olmalıydı. Sabahın saat birinde kendi kendime şöyle dedim; "Londra şehrinde beş kuruşsuz yoksul bir genç olduğunu ve sabahleyin iş araman gerektiğini düşün. O zaman iş arayacak ve eğer bulursan çalışacak gücü kendinde bulmak için biraz uyuman gerekir."

-119-

Böylece bir binanın taş merdivenlerine oturdum. Beş dakika sonra, yüzüme bir polis bakıyordu. Gözlerim açıldı, bu yüzden sadece homurdandı ve geçip gitti. On dakika sonra kafam dizlerimin üzerine düşmüştü, uyuk-luyordum. Aynı polis gelip sert bir ses tonuyla, "Hey sen, kalk bakalım oradan!" dedi.

Kalktım. Ve tıpkı o yaşlı kadın gibi yürümeye başladım; ne zaman uyuklayacak olsam bir polis bitiveriyor ve beni uyandırıyor. Çok geçmeden, bunu yapmaktan vazgeçtiğimde, genç bir Londralı'yla yürüyordum -sömürgelerde bulunmuştu ve tekrar oralara gitmek istiyordu. Bu sırada bir binanın altına doğru uzanıp karanlıkta gözden kaybolan açık bir geçit fark ettim. Giriş, alçak bir demir kapıyla kapatılmıştı. "Hadi," dedim. "Şu kapının üzerinden atlayıp içerde güzel bir uyku çekelim." "Ne?" diye cevap verdi ve birkaç adım geriye doğru çekildi. "Sonra da üç ay içeri atsınlar bizi! Aklımı kaçırmadım!"

Daha sonra, on dört on beş yaşlarında bir çocukla Hyde Park'tan geçiyordum. Zayıf, gözleri çukurlaşmış, hasta ve oldukça perişandı.

"Gel, parmaklığın üzerinden atlayıp fundalıkların altında uyuyalım," diye önerdim.

"Aynasızlar bizi orada bulamazlar."

"Hiç merak etme," diye cevap verdi. "Orada park bekçileri var, seni altı ay içeri atarlar."

Zaman değişmişti, ne yazık! Çocukken, kapı aralıklarında uyuyan evsiz çocuklar görürdüm. Gelenekselleşmişti ve bu durum hiç

-120-

kuşkusuz daha bir yüzyıl edebiyatımızda yer alacak, ama katı gerçek olarak çoktan sonu geldi. Kapı aralıkları ile çocuklar yine buradalar, ama o mutlu birleşme artık yok. Kapı aralıkları boş kalıyor ve çocuklar uykusuz bir halde sancak taşıyorlar.

"Kemerlerin altındaydım," diye homurdandı başka bir genç oğlan. "Kemerler" diyerek, Thames Nehri'nin üzerinden geçen köprülerin altını kastediyordu. "Yağmur çok şiddetli yağmaya başlayınca kemerlerin altına sığındım. Aynasızın biri gelip beni kovaladı. Gene döndüm girdim kemer altına, aynasız gelip beni yine kovaladı. 'Hey!' dedi, 'ne yapıyorsun orada?' Kemer altından çıkıp, 'Ne o? Yoksa Tann'nın belası köprüyü çalacağımı mı sandın?' dedim."

Sancak taşıyanlar arasında, kapılarını diğer parklardan daha önce açtığı için Green Park ün yapmıştır. Sabahleyin saat dördü çeyrek geçe bir sürü insanla birlikte Green Park'a girdik. Yağmur yine yağıyordu, ama gece yürüyüşünden o kadar yorgun düşmüşlerdi ki, sıralara uzanıp anında uykuya daldılar. Adamların çoğu boylu boyunca ıslak çimenlere uzandılar, yağmur hiç durmaksızın üzerlerine yağıyordu, ama daldıkları uyku, tükenmişliğin uykusuydu.

Ve ben şimdi yasaların gücünü eleştirmek istiyorum. Onlar yasalardır, bu yüzden neyi dilerlerse onu buyururlar; ama ben sadece onların buyruklarının saçmalığını eleştirmeyi göze alıyorum. Evsizleri bütün gece boyunca bir aşağı bir yukarı yürütüyorlar. Kapı aralık--121-

larından, geçitlerden sürüp çıkartıyorlar, parklara sokmuyorlar. Bütün bunların açık olan amacı onları uyutmamaktır. Pekâlâ, yasaların onları uyutmama ya da başka bir şey yapma gücü vardır; ama öyleyse neden parkların kapılarını sabah saat beşte açıyor ve evsizlerin içeri girip uyumasına izin veriyorlar? Eğer amaçları onları uyutmamaksa, neden sabah beşten sonra uyumalarına izin veriyorlar? Yok, eğer amaçları onları uykusuz bırakmamaksa neden gecenin daha erken saatlerinde uyumalarına izin veriyorlar?

Bu bağlamda, diyeceğim ki, aynı gün öğleden sonra saat birde Green Park'a gittim ve çimenlere uzanmış uyuyan yüzlerce eski püs-kü giyimli zavallı saydım. Pazar öğleden son-rasıydı, güneş ara sıra görünüyordu ve iyi giyimli Batı Yakalılıların binlercesi kanlan ve ço-cuklarıyla hava almak için parkı doldurmuşlardı. Bu korkunç, dağınık ve uyuyan serseriler onlar için hoş bir görüntü oluşturmuyordu; ama serseriler de, biliyorum ki, bir gece önce uyumak isterlerdi.

İşte böyle, sevgili yumuşak insanlar, eğer Londra'yı ziyaret edip de sıralarda ve çimenlerde uyuyan bu adamları görürseniz, sakın onları çalışmak yerine uyumayı tercih eden tembel yaratıklar olduğunu düşünmeyin lütfen. Şunu bilin ki, yasalar

onlan bütün gece sokaklarda yürütmüştür ve gündüzleri de parklardan başka uyuyacak yerleri yoktur.

-122-

|XI* Askı

Şunu biliyorum ki, hepimizin içimizde taşıdığımız sağlıklı bir vücuda sahip olma arzusu, yanında başka arzular da taşır; çünkü hastalık tohumlarının, en zengin insanların bile çektikleri bu hastalıkların, ilk olarak nerede ekildiğini kim bilebilir? Atalarımızın rahat yaşamasından belki; ama yine de ben sık sık yoksulluktan kuşkuluyorum.

William Morris*

Ama, bütün gece sancak taşımış olmama rağmen sabah olunca Green Park'ta uyumadım. İliklerime kadar ıslanmış, -bu doğru,-aynca yirmi dört saat uyumamıştım; ama iş arayan meteliksiz bir adamın maceralarını yaşayarak, kendi işime bakmalıydım, önce kahvaltı etmeli, daha sonra iş aramalıydım.

Gece dolaşırken, Thames Nehri'nin Surrey tarafında bir yerde Kurtuluş Ordusu'nun her pazar sabahı yıkanmamış insanlara bedava kahvaltı dağıttığını duymuştum. -Ve bu arada şunu da belirtmem gerekir ki, sancak taşıyan

• İngiliz yazar, sanatçı ve siyaset adamı (1834-1896). Gelecekteki toplumun eşitliğe ve kardeşliğe dayanan bir toplum olacağına inanıyordu.

-123-

adamlar sabahlan yıkanmamış olurlar ve yağmur yağmadığı sürece de yıkanma şansları yoktur.- Bunun tam da benim aradığım şey olduğunu düşündüm; sabah yapılan bir kahvaltı ve sonra da bütün bir gün iş aramak.

Yorucu bir yürüyüş oldu. Yorgun bacaklarımı sürükleye sürükleye St. James Sokağı'ndan Pall Mall'a yürüdüm; Trafalgar Meydanı'nı geçip sahile yöneldim. Surrey tarafına varmak için Waterloo Köprüsü'nü geçtim, Blackfriars Yolu'nu aştım, Surrey Tiyatro-su'nun yakınlarında bir yere çıktım ve saat yedi olmadan önce Kurtuluş Ordusu'nun barakalarına vardım. Bu barakalar "askıydı. "Askı" argoda, bedava yemek yenilebilen yer anlamına gelir.

Geceyi yağmur altında geçirmiş çeşit çeşit insanlardan oluşan kederli bir kalabalık toplanmıştı. Ne şaşılacak bir sefalet bu! Ve nasıl da sınır tanımaz! Yaşlılar, gençler, her çeşitten çocuklar. Kimisi ayakta uyuyordu; on on beş tanesi rahatsız bir halde taş basamakların üzerine yayılmış, derin uykudaydılar. Eski püskü elbiselerinin deliklerinden ve yırtıklarından yer yer kırmızı derileri görünüyordu. Sokağın her iki tarafında ve karşısında bulunan her bir kapı ağzını iki üç adam işgal etmiş, hepsi başlan dizlerine düşmüş, uyuyordu. Ve şu da unutulmamalı ki, bu günler İngiltere'nin zor zamanlan değildi. Her şey her zamanki gibi sürüp gitmekteydi; ne zor, ne de kolaydı.

Derken bir polis geldi. "Kalk bakalım, seni pis domuz! Hey! Hey! Kalkın çabuk oradan!"

-124-

Ve tıpkı domuzlar gibi onlan kapı aralıklarından sürüp çıkardı ve Surrey'in dört bir yanından esen rüzgânın önüne kattı. Ama merdivenlerde uyuyan kalabalıkla

karşılaştığında afalladı. "Korkunç!" diye haykırdı. "Korkunç! Hem de pazar sabahı! Ne güzel bir manzara! Hey! Hey! Kalkın bakalım, sizi baş belalan!"

Elbette korkunç ve insanı sarsan bir manzaraydı bu. Ben bile sarsılmıştım. Kendi kızımın böyle bir manzarayla gözlerini kirletmesini ya da böyle bir yere yanm milden fazla yaklaşmasını istemezdim; ama -oradaydık işte ve şimdi siz de oradasınız, "ama"dan başka söylenebilecek ne olabilir ki?

Polis çekip gitti, hepimiz bal çanağının çevresine üşüşen anlar gibi yeniden toplandık. Bizi bekleyen mükemmel bir kahvaltı yok muydu? Milyon dolarlık banknotlar dağıtsay-dılar bundan daha fazla ısrarla ve çılgınca bir araya toplanmazdık. Bazüan yeniden uykuya dalmışlardı. Polis yeniden geldiğinde dağılı-verdik. Uzaklaşp da sahil temizlenir temizlenmez yeniden yerlerimize döndük. Saat yedi buçukta küçük bir kapı açıldı ve bir Kurtuluş Ordusu askeri kafasını dışarı uzattı.

"Kapının önünü böyle tıkanmanın bir anlamı yok," dedi. "Sadece ellerinde biletleri olanlar içeri girebilecek. Bileti olmayanlar ise saat dokuzda kadar içeri alınmayacak." Ah, şu kahvaltı! Demek saat dokuzdaydı! Bir buçuk saat daha beklenecekti! Bileti olanlara nasıl da gıpta ediliyordu. Onların içeri girmesine, yıkanmasına, kahvaltı gelin -

-125-

ceye kadar oturup dinlenmelerine izin verilecek, bizlerse aynı kahvaltıyı sokakta bekleyecektik. Biletler önceki gece sokakta ve sahildeki sette dağıtılmıştı. Bilet sahibi olmak ise bir marifet eseri değil, şans konusuydu.

Saat sekiz buçukta biletli daha bir yığın adam içeri alındı. Saat dokuzda küçük kapı bize de açıldı. Her nasılsa itişe kakışa içeri girdiğimizde kendimizi balık istifi gibi bir avluda bulduk.

Amerika'dayken Amerikalı bir serseri olarak birçok kez kahvaltı edebilmek için mücadele etmiş; ama hiçbir zaman buradaki kahvaltıyı elde edebilmek için gösterdiğim çaba kadar çaba harcamamıştım. İki saatten daha uzun bir süre dışarıda bekledim. Bir saatten daha fazla da tıka basa dolu bu avluda vakit geçirdim. Bütün gece ağzıma hiçbir şey koymamış, zayıf ve baygın düşmüştüm. Bu arada kirlenmiş elbiselerden ve yıkanmış vücutlardan çıkan koku tıka basa sıkışmış insanların sıcaklığından buram buram tütüyor, iştahımı kapatıyor ve neredeyse midemi altüst ediyordu. Birbirimize o kadar sokulup sıkışmıştık ki, bazıları bu fırsattan yararlanarak ayakta uyumaya başladılar.

Şimdi, Kurtuluş Ordusu hakkında genel bir bilgi sahibi değilim; burada yapacağım eleştiri Kurtuluş Ordusu'nun Surrey Tiyatrosu yakınındaki Blackfriars Yolu'nda çalışan kısmı için olacak. Öncelikle, bütün gece ayakta olan insanları saatlerce ayak üstünde bekletmek zalimce olduğu kadar gereksizdir de. Zayıf düşmüştük, açtık, bütün gece yaşa-

-126-

dığımız zorluklardan tükenmiştik, ama yine de hiçbir mantıklı açıklaması olmadan ayakta bekledik de bekledik.

Bu kalabalığın arasında bir sürü denizci vardı. Bana öyle geldi ki her dört adamdan biri gemi arıyordu ve içlerinden en azından bir düzinesinin Amerikalı denizciler olduğunu fark ettim. "Karada" olmalarının nedenine gelince, hepsinden aynı hikâyeyi dinledim ve ben denizdeki işlerden biraz anladığımdan anlattıkları hikâye gerçek gibi göründü. İngiliz gemileri, denizcileri gidiş dönüş için işe alıyorlardı ve bu yolculuklar kimi zaman üç yıl sürüyordu; ana liman olan İngiltere'ye dönmeden önce hiçbiri izin alıp gemiyi terk edemiyordu. Ücretleri düşüktü, yemekler berbattı ve çalışma şartları korkunçtu. Çoğu zaman bu denizciler kaptanları tarafından Yeni Dünya'da ya da sömürgelerde gemiyi terk etmek zorunda bırakılırlar; arkalarında da yüklü miktarda alacakları kalır. Bu da kaptanlar ya da gemi sahipleri, ya da her ikisi için birden ayrı bir kazanç olur. Sadece bu nedenden olsun ya da olmasın, çok sayıda gemicinin gemilerini terk ettikleri bir gerçektir. O zaman, eve dönüş yolculuğu için, gemi karada bulabildiği denizcileri işe alır. Bu denizciler dünyanın başka yerlerinde alınan ücretlerden daha fazlasını alırlar, ama İngiltere'ye vardıklarında gemiden ayrılacaklarını taahhüt etmeleri karşılığında. Bunun nedeni oldukça açıktır; onları daha uzun bir süre için işe almak başarısız bir iş politikası olur; çünkü gemicilerin ücretleri İngiltere'de daha

-127-

düşüktür ve sahiller de her zaman işsiz denizcilerle dolup taşar. İşte bu anlattıklarım Amerikalı denizcilerin Kurtuluş Ordusu barakalarında neden toplandıklarını açıklar. Başka gariban yerlerde gemiden ayrılmak-tansa İngiltere'ye gelmişlerdi, ama belki de bütün yerlerin içinde en garibi olan burada sahile çıkmışlardı.

Ayrıca kalabalığın içinde yirmiye yakın Amerikalı daha vardı, bunlar denizci değil "şahane serseri"lerdi; arkadaşları "dünyayı dolaşan rüzgârlar"dı. Bunlar her zaman neşelidirler, her şeyi başlıca özellikleri olan cesaretle karşılarlar ve bu cesaret onları hiç terk etmez. Üstelik buldukları ülkeye o kadar değişik metaforlarla küfrederler ki bu, Londralıların hayal gücünden yoksun, tekdüze küfürlerini dinledikten sonra oldukça hayat vericidir. Londralı'nın tek, ama tek bir küfrü vardır ve bu küfür dilin edebe en aykırı kelimesidir, her durumda ve fırsatta bunu kullanırlar. Batılının ise zekice ve çeşitli küfürleri çok daha farklıdır, ahlaksızlıktan çok, küfre yakındır. Her şeyden önce, insanlar küfür etmeye her zaman devam edeceklerinden, küfrü, ahlaksızlığa tercih ederim. Batılıların küfürlerinde bir küstahlık, bir macera havası ve meydan okuma vardır; müstehcenlikten uzaktır.

İçlerinde Amerikalı bir şahane serseri vardı ki onu özellikle eğlenceli buldum. Onu ilk kez sokakta fark ettim, bir kapı aralığında uyuyordu, kafası dizlerinin üstüne düşmüştü, ama kafasında Batı Okyanusu'nun bu yakasında pek rastlanmayan bir şapka vardı.

-128-

Polis onu uyandırdığında, yavaş yavaş ayağa kalktı, polise baktı, esneyip gerindi, sonra ne yapıp yapmayacağını bilmediğini söylemek ister gibi polise yeniden baktı ve sonra avare avare kaldırımında yürümeye başladı. Başlangıçta şapkanın nereden geldiğinden emindim, ama hareketleri, bu şapkayı giyen adamın nereden geldiğine emin olmama neden oldu.

Sıkış sıkış kalabalıkta kendimi birden onun yanında buldum, biraz gevezelik ettik. İspanya'da, İtalya'da, İsviçre'de ve Fransa'da bulunmuş ve Fransa'da yolculuğunun son üç yüz milini bir Fransız treninde, sonunda yakalanmadan, kaçak yolculuk yaparak tamamlamıştı. Benim nerelerde takıldığımı sordu. "Uyuma" işini nasıl hallediyordum? Çevreye alışmış mıydım? Kendisi yavaş yavaş öğrenmeye başlamıştı, bu ülke "rezil" bir yer, şehirler de "boktan"dı. Vahşi bir yerdi, değil mi? "Enselenmeden" herhangi bir yerde "dile-nememişti." Ama yılmayacaktı. Yakında Buffalo Bill'in sirki gelecekti ve sekiz atı birden sürebilen bir adama böyle bir yerde her zaman iş vardı. Buradaki serserilerin hiçbiri iki attan daha fazlasını idare edebilecek yetenekte değillerdi. Ben Buffalo Bill'in gelmesini neden beklemeyecektim ki? Bir yolunu bulup orada iş bulacağımdan emindim. Ayrıca kan, sudan daha koyudur. Her şeyden önce aynı ülkedendik ve yabancı bir ülkede iki yabancıydık. Daha görür görmez eski şapkasına içim ısınmıştı. Ona gösterdiğim yakınlığa öylesine çok sevinmişti ki kan kardeş gibi olmuştuk. Bu ülke ve bu ülkede

-129-

yaşayan insanlar hakkındaki yararlı bilgilerimizi birbirimize aktardık. Yiyecek ve yatacak yer bulmanın yöntemleri üzerinde konuştuk ve birbirimize veda ederken gerçekten çok üzgündük.

Kalabalıkta göze çarpan bir diğer şey de boyların kısalığıydı. Orta boylu biri olmama karşın ben bile on kişinin dokuzuna tepeden bakıyordum. Buranın halkı kısa boyluydu, yabancı denizciler de öyle. Kalabalıkta oldukça uzun boylu denilebilecek beş altı kişi vardı, bunlar da İskandinavlılarla Amerikalılardı. Buna rağmen en uzun boylu adam bir istisnaydı. Bu bir İngiliz'di ama Londralı değildi. "Muhafız alayı adayı mısın?" diye sordum. "Tam üstüne bastın, dostum," diye cevap verdi. "Muhafız alayında bir süre hizmet ettim, görünüşe bakılırsa çok geçmeden yeniden yazılacağım."

Bir saat boyunca bu kalabalık avluda sessizce bekledik. Derken insanlar huzursuzlanıp homurdanmaya başladı. İleri doğru bir itiş kakış başladı. Bu tepkide kabalık ya da sertlik yoktu; yalnızca yorgun ve aç insanların taşan sabrıydı. Kargaşa başlayınca dışarıya görevli çıktı. Ondand hoşlanmadım. Bakışları hiç hoş değildi. Onda, Galilee'li İsa'nın alçakgönüllülüğü yoktu. Sanki eski Romalı bir yüzbaşıydı ve şöyle diyordu: "Yetkili kişi benim, emrimde askerler var; bir adama 'Git' dersem gider; bir başkasına 'Gel' dersem gelir; hizmetkârıma, 'Şunu yap' dersem yapar." İşte bize tam da bu gözle bakıyordu; ön-

-130-

de, ona yakın olanlar ürktüler. Sonra sesini yükseltti.

"Kesin şu itişip kakışmayı, yoksa sizi geri çevirip dışarı atarım! O zaman kahvaltı yerine hava alırsınız!"

Bunları tam olarak yazıya aktaramıyorum; dayanılamayacak olan üstünlüğünün bilincinde olması ve gücünün hayvani oburluğuydu. Sanki yetkiler elinde olduğu için eğleniyor ve karşısındaki binlerce perişan zavallıya şunları söylüyordu: "Yemek yemeniz ya da aç kalmanız yalnızca benim keyfime kalmış bir şey."

Saatlerce ayakta bekledikten sonra kahvaltımızdan yoksun kalmak ha! Bu korkunç bir tehditti ve anında ortalığa çöken acınacak, umutsuz sessizlik bu sözlerin korkunçluğunu onaylıyordu. Bu kancıkça bir tehdit, belden aşağı vurulmuş faullü bir yumruktu. Geri çekilemezdik, çünkü açlıktan ölüyorduk; dünyanın düzeni şudur ki, bir başkasını besleyen adam, o adamın efendisidir. Ama Romalı yüzbaşı -görevli adam demek istiyorum- henüz tatmin olmamıştı. Ölüm sessizliği içinde sesini yeniden yükseltti, tehdidini tekrarlardı, eklemeler yaptı ve ateş püsküren gözlerle baktı.

Sonunda ziyafet salonuna girmemize izin verildi. "Biletli adamlar" yıkanmıştı, ama hâlâ açtı. Söylendiğine göre, yaklaşık yedi yüz kişi oturuyorduk. O anda ne ekmek ne de et veriliyor, ama konuşmalar, şarkılar ve dualar ikram ediliyordu. Bütün bunlardan anladığıma göre; bolluk diyarında aç bırakılan efsane

-131-

Tantalus, cehennem bölgelerinin bu tarafında da çeşitli kılıklar içinde ıstırap çekiyordu. Dua eden bu işte görevli biriydi, ama ona hiç dikkat etmedim, çünkü önümde yığılan sefiller kitlesine dalmıştım. Ama konuşma şu şekilde sürüp gidiyordu: "Sizlere cennette ziyafetler çekilecek. Bu dünyada ne kadar açlık ve ıstırap çekerseniz çekin, cennette ziyafetlere boğulacaksınız. Ama bu da emirlere boyun eğmenizle mümkün olacak." Ve saire ve saire. Akıllıca bir propaganda olarak kabul ettim bunu, ama iki nedenden dolayı yaran yoktu: Birincisi, bu konuşmayı dinleyen adamlar hayal gücünden yoksundular ve maddeciydiler, herhangi bir Görünmez Olan'ın varlığının farkında değillerdi ve bu dünyadaki cehenneme çokça alıştıklarından öbür dünyadaki cehennem onları korkutmuyordu. İkincisi, bütün bir gecenin uykusuzluğu ve zorluğundan yorgun düşmüş, tükenmişlerdi, ayaklarının üstünde saatlerce beklemekten ıstırap çekmişlerdi, açlıktan bayılacak haldeydiler, ruhlarının kurtuluşunu değil, karınlarını doyuracak yiyecek istiyorlardı. Çabalarının daha etkili olmasını istiyorlarsa, "Ruh ArakçılarTnın -bu adamlar bütün dini propagandacılar bu adı veriyorlardı-, psikolojinin fizyolojik temelleri üzerinde biraz kafa yormaları gerekiyor.

Saat on bir civarında kahvaltılarımız geldi. Tabaklarda değil, kâğıt paketlerde gelmişti. İstedığıme sahip olamamıştım, eminim oradaki insanlar da istediklerine, hatta istediklerinin ya da ihtiyaç duyduklarının yansına bile sahip olamamışlardı.

Ekmeğimin bir kısmı-

-132-

nı Buffalo BiU'in gelmesini bekleyen şahane serseriye verdim. Başlangıçta ne kadar açsa, kahvaltı bittiğinde de o kadar açtı. Kahvaltı şunlardan oluşuyordu: İki dilim ekmek, içinde kuru üzüm olan ve 'kek' dedikleri küçük bir ekmek parçası, ince bir dilim peynir ve bir maşrapa "büyülü su", yani bir fincan çay. Sayısız insan sabah saat beşten beri bunu bekliyordu. Bizlere gelince en azından dört saattir bekliyorduk. Verdiklerine karşılık, domuzlar gibi güdülmüş, balık gibi istiflenmiş, sokak köpekleri gibi davranılmış, vaaz dinlemiş, ilahi okumuş ve dua etmiştik. Ama hepsi bu kadar değildi.

Kahvaltı biter bitmez, ki göz açıp kapayıncaya kadar bitmişti, yorgun başlar yeniden öne düşmeye başladı, beş dakika içinde kalabalığın yansı derin uykuya dalmıştı. Bizi salacaklarına dair en ufak bir belirti yoktu; tam tersine miting için hani hani hazırlık yapıyordu. Duvarda asılı olan küçük bir saate baktım. On ikiye yirmi beş vardı.

"Hey, vay anasını," diye düşündüm, "zaman uçup gidiyor. Daha kendime iş aramam gerekiyor."

"Ben gitmek istiyorum," dedim, yanımda uyanık olan iki adama.

"Ayine kalman gerek," dediler.

"Siz kalmak istiyor musunuz?" diye sordum.

Hayır der gibi başlarını salladılar.

"Öyleyse kalkıp onlara dışarı çıkmak istediğimizi söyleyelim," diye devam ettim. "Hadi gelin."

Ama zavallı yaratıklar şaşırılmıştı. Bu yüz-

-133-

den onları kaderleri ile baş başa bırakıp en yalandaki Kurtuluş Ordusu üyesinin yanına gittim.

"Gitmek istiyorum," dedim. "Buraya iş aramak amacıyla gücümü toplamak için kahvaltı etmeye gelmiş ama kahvaltının bu kadar geç geleceğini düşünmemiştim. Stepney'de bir iş bulma ihtimalim var. Ne kadar erken gidersem, işi alma şansım o kadar yüksek."

Gerçekten iyi bir adamdı, ama yine de isteğim onu şaşırtmıştı. "İyi ama," dedi, "dini ayin yapacağız, kalsan iyi edersin."

"Ama o zaman iş bulma ihtimalim yok olacak," diye üsteledim. "Şu anda benim için en önemli şey bir iş bulmak."

Yalnızca bir er olduğu ve yetkisi olmadığı için beni görevliye yolladı. Gitmek isteme nedenlerimi ona da tekrarlardım ve nazikçe gitmem için izin vermesini rica ettim.

"Ama bu olamaz," dedi, böyle bir nankörlük karşısında şaşırılmıştı. "Düşünceye bak!" diye hırladı. "Düşünceye bak!"

"Yani buradan dışarı çıkamayacağımı mı söylemek istiyorsunuz?" diye sordum.

"İsteğime karşı beni burada mı tutacaksınız?"

"Evet," diye hırladı.

Ne olabilirdi bilmiyorum, çünkü çok sinir-lenmiştim; ama "cemaat" durumun "farkına varmıştı" ve beni odanın bir köşesine çektiler, sonra da bir başka odaya sürüklediler. Adam gitmek istememin nedenlerini yeniden sordu.

"Gitmek istiyorum," dedim, "çünkü Stepney'de kendime bir iş bakacağım ve her geçen saat iş bulma şansımı azaltıyor. Saat on ikiye

-134-

yirmi beş var. Buraya geldiğimde kahvaltının gelmesinin bu kadar uzun süreceğini düşünmemiştim."

"İşin var, ha?" diye hakaretle dudaklarını büktü. "Bir işadamsın ha? Öyleyse ne demeye buraya geldin?"

"Bütün gece dışarıdaydım. İş aramak için biraz kuvvet toplamaya ihtiyacım vardı. Buraya onun için geldim."

"İyi marifet," diye devam etti, aynı küçümseyici tavırla. "İşi olan bir adam buraya gelmemeli. Sen bu sabah başka bir yoksulun rızkını aldın, yaptığın şey bu."

Bu yalandı, çünkü herkes buradaydı.

Şimdi size soruyorum, bu Hıristiyanlık mıydı, hatta dürüstlük müydü? Ona açık seçik evsiz ve aç olduğumu ve bir iş aramak istediğimi söylemişim. Ona göre iş aramam bir "iş" sahibi olmamdı, bu yüzden bana işadami demişti. Bunun doğal sonucu olarak işadamlarının hayır olarak dağıtılan kahvaltıya ihtiyacı olmazdı, hayır işi bir kahvaltıyı yiyerek, işadami olmayan aç bir garibanı soymuştum.

Sinirlerime hâkim oldum, ama gerçekleri bir kere daha anlatıp sıraladım, açıkça ve kısaca ona ne kadar haksızlık yaptığını ve gerçekleri saptırdığımı kanıtladım. Hiçbir şekilde gerilemeyeceğim anlaşılmıştı ve eminim gözlerim kıvılcım saçmaya başlamıştı, beni ortasında bir çadır bulunan binanın arka tarafındaki açık bir avluya götürdü. Aynı küçümseyici ses tonuyla orada bulunan erlere, "Burada, işi olduğu için, dini ayinden önce gitmek isteyen bir herif var," dedi.

-135-

Elbette tam anlamıyla hayrete düşmüşlerdi, anlatılamaz bir dehşetle yüzüme bakıyorlardı, bu sırada adam çadıra girip binbaşıyla birlikte dışarı çıktı. Hâlâ aynı küçümseyici tavırla, "iş" kelimesini özellikle vurgulayarak, durumumu birliğin komutanına anlattı. Binbaşı değişik bir adamdı. Görür görmez ondan hoşlandım ve ona da durumumu önceki gibi anlattım.

"Ayine kalmak zorunda olduğunu bilmiyor muydun?" diye sordu.

"Elbette bilmiyordum," diye cevap verdim, "yoksa kahvaltı etmeden giderdim. Ayin yapılacağına ilişkin afişleriniz yok, üstelik kimse de ben içeri girerken bana bu konuda bir şey söylemedi."

Bir an düşündü. "Gidebilirsin," dedi sonra da.

Sokağa çıkmayı başardığımda saat on iki olmuştu. Bir süre dini hizmet veren Kurtuluş Ordusu'nda mı yoksa bir hapishanede mi olduğumu kestiremedim. Günün yansı gitmişti ve Stepney'e giden yol çok uzundu. Üstelik, günlerden pazardı, aç bile olsa bir adam pazar günü neden iş aramalıydı ki. Bunun yanı sıra, gece sokaklarda yürüyerek güç bir gece, sabah kahvaltı edebilmek için güç bir gün geçirdiğim kararına varmıştım. Bu nedenle, iş arayan aç bir genç olduğuma ilişkin varsayımlanma son vererek bir otobüsü durdurdum ve bindim.

Tıraş olup banyo yaptıktan sonra, üzerimdeki bütün elbiseleri çıkararak, temiz beyaz çarşafın arasına girip uykuya daldım.

-136-

Gözlerimi kapadığımda saat akşamın altısıydı. Yeniden açıldıklarında ise saatler ertesi sabah saat dokuzu vuruyordu. Deliksiz on beş saat uyumuştum. Uyku sersemi yatarken, ayrıldığı dini ayini bekleyen yedi yüz talihsizi düşünmekten kendimi alamadım. Ayin bittikten sonra, yeniden yorucu sokaklara dönecekler ve akşam olmadan önce bir ekmek kabuğu bulma sorunuyla karşılaşacaklar, sokaklarda uzun uykusuz bir gece geçirecekler ve şafak söktüğünde yeniden ekmek bulma sorunu üzerinde derin derin düşüneceklerdi.

-137-

|xn*

Taç Giyme Günü

Ey siz deniz duvarlarını ayıranlar Denizlerin duvar çekmedikleri karalardan! Buna sonsuz dek katlanacak mısınız, Ey Milton'ın İngilteresi, bütün bunlara? Onun Cumhuriyetçileri olan sizler, Onların bacaklarını kucaklayacak mısınız? Pasın kemirdiği bu krallıklar, Bu kurtların kemirdiği yalanlar Ki başlarınızı firanada tutar, Ve güneş benzeri gücü gözlerin Açık havadan ve göklerden Yolu kesilmiş göklerin! Swinburne*

Vivai Rex Eduardus! Bugün bir krala taç giydirdiler. Çok büyük bir sevinç ve gösterişli bir ahmaklık vardı ve ben bütün bunları hem şaşkınlıkla hem de kederle seyrettim. Daha önce Amerikan sirkleri ve Elhamra revülerinin dışında hiç böyle bir şeyle kıyaslanabilecek bir kutlama, böylesine umutsuz ve böylesine trajik bir şey görmemiştim.

Algernon Charles Swinburne: İngiliz şair (1837-1909). Nazım sanatının büyük bir müzisyeni olan Swinburne, politik ve cinsel sapkınlık arasında bağlantı kurarak başkaldırının libidoya dayanan özünü yüceltti.

-139-

Bu Taç Giyme töreninin tadını çıkarmak için, dosdoğru Amerika'dan gelip Cecil Oteli'ne yerleşmeli ve beş gineye alacağım bir biletle Cecil Oteli'nden ayrılıp doğruca yıkanmış, temiz pak insanların arasına giderek oturmalıydım. Benim hatam, Doğu Yaka-sı'ndaki pis ve yıkanmamış insanların arasından gelmemdeydi. Şehrin bu yakasından gelen çok fazla insan yoktu. Doğu Yakası'nın insanları, bir bütün olarak, Doğu Yakası'nda kalıp sarhoş oldular. Sosyalistler, Demokratlar ve Cumhuriyetçiler, kırk milyon insanın kendilerine taç giymiş, yağlı bir yönetici seçmesi gerçeğinden pek etkilenmeyerek, temiz hava almak için kırlara çıkmışlardı. Taç Giyme törenine altı bin beş yüz piskopos, papaz, devlet adamı, prens ve savaşı katılmıştı. Biz geri kalanlar ise geçit alayını durduğumuz yerden, onlar geçerken izledik.

Ben tören yapılırken Trafalgar Meydanı'ndaydım. "Avrupa'nın en şahane yeri." Ve imparatorluğun tam göbeği. Binlerce kişiydik, çok büyük bir silahlı kuvvet tarafından kontrol edilip düzene sokulduk. Yürüyüş hattı boyunca çift sıra asker dizilmişti.

Nelson Sütunu'nun dibinde üçerli sıralar halinde mavi ceketliler duruyordu. Doğu yönünde, meydanın girişinde, Kraliyet Deniz Topçusu yerleştirilmişti. Pall Mall ve Cockspur Soka-ğının oluşturduğu üçgende, III. George'un heykeli her iki tarafından mızraklı süvari erleri ve Husar'lar tarafından sarılmıştı. Batı yönünde Kraliyet Denizcileri'nin kırmızı ceketleri vardı, Union Club'dan Whitehall'in ağ-

-140-

zına giden yol boyunca ise, Birinci Muhafız Alayı'nın parıl parıl parlayan, muazzam sırası görülüyordu; bunlar devasa toplara binmiş devasa adamlardı; çelik zırh, çelik miğfer, çelik haşe giyinmişlerdi, ellerinde çelikten büyük savaş kılıçları vardı. Ayrıca, kalabalığın içinde, Başkent Polis Kuvvetleri'nin uzun sıralan gözleniyordu, arkalarında yedek kuvvetler vardı. Uzun boylu, iyi beslenmiş adamlardı bunlar, gerektiğinde kullanmak üzere silahlıydılar.

Trafalgar Meydanı'nda durum böyleydi, yürüyüş hattı boyunca da böyleydi. Güç... yıkıcı güç timsaliydiler; sayısız, mükemmel seçkin adam; hayattaki tek işlevleri, verilen emirlere körü körüne itaat etmek, körü körüne öldürmek, yok etmek ve hayatın kökünü kazıyordu. Onların iyi beslenmesi, iyi giyinmesi, iyi silahlanması ve kendilerini dünyanın öteki ucuna götürecek gemilerin hazır olması için, Londra'nın Doğu Yakası'nın, bütün İngiltere'nin "Doğu Yakası"nın çalışması, çürümesi ve ölmesi gerekiyordu.

Bir Çin atasözü vardır; der ki: "Eğer bir adam tembelce yaşarsa, başka bir insan açlıktan ölür." Montesquieu da şunu söylemiştir: "Birçok insanın bir insanı giydirmek için çalışması, birçok insanın giysisiz kalmasının nedenidir." Bu iki deyim birbirini açıklıyor sanırım. Doğu Yakası'nın aç ve çelimsiz işçilerini -ailesi ile tek bir odada oturup döşemedeki boşlukları da öteki aç ve çelimsiz işçilere kiralarak yaşayan-, Batı Yakası'nın güçlü ve iri yapılı Muhafız Alayı'nı görmeden an-

-141-
layamayız, birinin bir diğerini beslemesi ve giydirmesi gerektiğini bilemeyiz.

Ve o anda Westminster Kilisesi'nde halk kendine bir kral seçerken, ben Trafalgar Meydanı'nda Muhafız Alayı ile Polis Kuvvetleri arasında sıkışmış, İsrailoğullarımın kendilerine ilk kez kral seçtikleri eski zamanları düşünüyordum. Bu hikâyeyi hepimiz bilirsiniz. Bütün yaşlılar Samuel peygamberin yanına çıkarlar ve derler ki: "Bize diğer uluslar gibi hükmedecek bir kral seç."

Ve Tann, Samuel'e dedi ki: "Diyelim ki onların sesine kulak verdin, ne var ki onları yönetecek kralın davranışlarını onlara anlatmalısın."

Ve Samuel, kendisinden bir kral isteyenlere Tann'ın bütün söylediklerini anlattı ve dedi ki:

Sizi yönetecek kralın davranışları şöyle olacak; o, senin oğullarını alıp kendi için kullanacak; onları savaş arabaları için sürücülerini yapacak ve onları, kralın arabalarının önünden gideceklerdir.

Ve senin oğullarının basma kral için binbaşılardan, elli basıllardan gelecek, bazûlarını toprağını sürmesi ve hasadını kaldırması için kullanacak ve onlara savaş araçları ve savaş arabaları araçları yaptıracaktır.

Ve o, senin kızlarını alıp şekerçi, aşçı ve ekmekçi yapacaktır.

Ve o, senin tarlalarını, üzüm bağlarını, zeytinliklerini, hatta bunların en iyilerini alacak ve onları hizmetçilerine verecektir.

Ve o, senin tohumunun onda birini, üzüm

-142-

bağlarını alacak, kendi subaylarına ve hizmetçilerine verecektir.

Ve o, senin erkek hizmetçilerini, kadın hizmetçilerini, genç ve kuvvetli adamlarının en iyilerini, eşeklerini alıp kendi hizmetine koşacaktır.

Ve o, senin sürülerinin onda birini alacak ve sen de onun hizmetçisi olacaksın.

Ve sen o gün gelince, seçtiğin kral yüzünden yardım çağlıkların atacaksın ve o gün Tann sana cevap vermeyecek.

Ve o eski günde söylenenlerin hepsi oldu, Samuel'e yardım etmesi için haykırdılar ve şöyle söylediler. "Efendine, Tann'na hizmetkârların için dua et ki ölmeyelim; çünkü

bizler kendi günahlarımızın üstüne bir günah daha ekledik, kendimize bir kral seçtik." Saul ve David'den sonra Solomon geldi: Halka sert sözlerle seslenerek şöyle dedi: "Babam boyunduruklarınızı sağlam yaptı, ama şimdi ben boyunduruklarınızı daha da sıkacağım; babam sizleri kırbaçla cezalandırmıştı, ama ben akreplerle cezalandıracağım."

Ve bu son günlerde beş yüz kalıtsal İngiliz soylusu İngiltere'nin beşte birinin sahibi; onlar, kralın emrindeki subaylar ve hizmetçiler ve işte o yasa koyucular yılda gereksiz lüksler için 1,850,000,000 dolar harcıyorlar, ki bu rakam İngiltere'nin bütün işçileri tarafından üretilen milli gelirin yüzde otuz ikisini oluşturmaktadır.

Kilisede ise, muhteşem altın elbiseler giyinmiş bir halde trampet ve müzik sesleri
-143-

arasında, çevresini pırıl pırıl giyinmiş efendiler, lordlar ve yöneticiler kalabalığının sardığı Kral, egemenliğinin nişanlarıyla donatılıyordu. Mahmuzlar topuklarına Lord Büyük Chamberlain tarafından takıldı ve mor kını içindeki devlet kılıcı Canterbury Başpiskoposu tarafından şu sözler eşliğinde sunuldu:

"Tanrı'nın mihrabından getirilip onun değersiz hizmetkârları ve piskoposlarının elleriyle size verilen bu kılıcı alın."

Bunun üzerine, kılıcı kuşandıktan sonra, Kral, Başpiskopos'un söylediklerine dikkat etti:

"Bu kılıçla adil davran, adaletsizliğin büyümesini durdur, Tanrı'nın Kutsal Kilisesi'ni koru, dullara ve yetimlere yardım edip onları koru, bozulmak üzere olan şeyleri eski haline getir, eski haline getirilmiş olanları koru, kusurlu olanları ıslah et, gerekirse cezalandır ve doğru olanları da tasdik et."

Ama dinle! Whitehall'dan alkış sesleri geliyor; kalabalık dalgalanıyor, çift sıra askerler esas duruşa geçiyorlar ve sonra fantastik ortaçağdan kalma kızıl kıyafetleri içinde, sanki bir sirk gösterisinin elemanları gibi, Kral'ın kayıkçıları görünüyor. Derken şahane bir şekilde sıralanmış içi hanımefendilerle ve beyefendilerle dolu bir kraliyet arabası, saçları pudralı piyadeler ve arabacılar. Sonra bir sürü araba daha. İçlerini lordlar, mabeyinciler, vikontlar, uzun elbiseli hanımefendiler ve uşaklar doldurmuş. Sonra, dünyanın öbür

-144-

ucundan tören için gelmiş yanık yüzlü ve yorgun savaşçılar, muhafız takımı, generaller; gönüllü subaylar, milis ve düzenli birliklerin subayları; Çin'den gelen General Gaselee ve Amiral Seymour; Hartum'dan General Kitchener; Hindistan'dan Lord Roberts ve dünyanın dört bir tarafında İngiltere için savaşan, yok etme ustaları, ölüm mühendisleri! Bunlar sanki başka bir ırkın insanlarıydı; küçük dükkânlarında ve kenar mahallelerde yaşayan insanlardan tamamıyla farklı bir ırk.

Ama işte geliyorlardı, bütün ihtişamıyla güç temsilcileri olarak hâlâ geliyorlardı, bu çelikten adamlar, bu savaş efendileri. Soylular ve kendi hesabına okuyan öğrenciler, prensler ve mihraceler, Kralın Ahır Bakıcıları ve Kral Muhafızlarının Gönüllü Süvarileri. Ve işte sömürgelerden gelenler, kıvrak ve cesur adamlar ve işte dünyanın bütün ırkları; Kanadalı, Avustralyalı, Yeni Zelandalı askerler; Bermu-da'dan, Borneo'dan, Fiji'den, Altın Kıyıları'ndan, Rodezya'dan, Güney Afrika

sömürgesinden, Natal'den, Sierra Leone'den, Gambiya'dan, Nijerya'dan, Uganda'dan, Seylan'dan, Kıbrıs'tan, Hong-Kong'dan, Jamaika'dan, Wei-Hai-Wei'den, Lagos'tan, Malta'dan, St. Lucia'dan, Singapur'dan, Trinidad'dan askeri birlikler. Ve Hindistan fatihleri, güneş yanığı atlılar ve kılıç taşıyanlar, barbar, koyu kırmızı elbiseleri içinde Sinler, Rajputlar, Burmalı-lar, her eyaletten ve kasttan insanlar.

Ve şimdi Atlı Muhafızlar. Krem rengi midilliler üzerinde parıldayan zırhlı takımları. Bir alkış tufanı, asker bandolarının gürleyen

-145-

sesleri. "Kral! Kral! Tanrı Kralı korusun!" Herkes sanki çıldırmış. Kalabalık ayaklarımı yerden kesiyor. Ben de, ben bile, "Kral! Tanrı Kralı korusun!" diye bağırarak istiyorum. Çevremdeki gözleri yaşlı, partal kılıklı adamlar, yağlı şapkalarını sallıyorlar ve huşu içinde kendilerinden geçmiş bir halde, 'Tanrı korusun! Tanrı korusun! Tanrı korusun!' diye haykınıyorlar. Bakın, Kral işte orada, harikulade altından araba içinde, koca taç başında parıldıyor, yanındaki beyazlar içindeki kadın da onun gibi taç giymiş.

Birdenbire kendimi yokluyorum, bütün bunların gerçek ve mantıklı olduğuna, bir an için gözüme çarpan hayal âleminden manzaralar olmadığına kendimi inandırmaya uğraşıyorum. Bu debdebenin, gösterişin, gösterinin ve anlamsız aptallığın, yıldızların sırrını çözen, doğaya hâkim olan akıllı ve makul insanların bir eseri olduğuna inanmaktansa hayal âleminden geldiğine inanmayı tercih ediyorum.

Prensler, küçük prensler, dukler, düşesler, taç giyme törenine katılanlar parıltılar içinde geçip gidiyor ve sonra daha çok savaşçı, uşaklar ve ele geçirilmiş insanlar geçiyor ve geçit töreni bitiyor. Kalabalık seline kapılarak meydandan karmaşık dar sokaklara sürükleniyorum. Buradaki meyhaneler sarhoşlukla gümbürdüyor, kadınlar, erkekler ve çocuklar muazzam bir safahat âlemine dalmışlar. Her yandan Taç Giyme Gününün en gözde şarkısı yükseliyor:

-146-

Ah! Taç Giyme Günü'nde, Taç Giyme Gürcü'nde, Âlem yapıp bağıracağız, hip, hip, hurra! Hepimiz mutluyuz, viski, şarap ve seri içiyoruz, Mutlu olacağız Taç Giyme Günü'nde!

Şakır şakır yağmur yağıyor. Yolun başından yedek birlikler geliyor. Siyah Afrikalılar ve san Asyalılar, sarıklılar, fesliler, kuliler, ellerinde makineli tüfekler, önlerinde dağ top-çulanyla geçiyorlar. Çamurlu kaldırımların üzerinde hızlı bir ritimle çıplak ayaklan şlap, şlap diye sesler çıkanyor. Sanki meyhaneler sihirli bir kuvvet tarafından boşaltılıyor, güneş yanığı sadık yabancılar İngiliz kardeşleri tarafından alkış yağmuruna tutuluyor ve kalabalık anında içki âlemine geri dönüyor.

"Geçit törenini nasıl buldun bakalım, dostum?" diye soruyorum Green Park'ta sırada oturan yaşlı bir adama.

"Nasıl mı buldum? 'Ulan,' dedim kendi kendime, 'uyumak için bundan daha iyi bir fırsat bulunmaz, hazır aynasızlar da çekip gitmişken.' Elli kişiyle beraber şuradaki köşeyi döndük. Ama uyuyamadım, karnım açtı, bütün bu yıllar boyunca nasıl da çalıştığımı ve şimdi başımı koyacak bir yer olmadığını düşündüm. Müzik sesleri,

alkış sesleri, top sesleri geliyordu kulağıma, sonunda kendimi bir anarşist gibi hissedip Lord Chamberlain'in beynini patlatmak istedim."

Neden sadece Lord Chamberlain'in beynini patlatmak istiyordu, tam olarak anlayamamıştım. Bunun nedenini kendisi de bilmiyordu, ama böyle hissettiğini söyledi kesin bir dille ve bunun üzerine tartışma da son buldu.

-147-

Gece çöktükçe, şehir ışıklar içinde yanmaya başladı. Yeşil, amber, yakut rengi ışık dalgalan her yerde insanın gözünü alıyordu. Kristalden kesilmiş ve hava gazı ile aydınlatılmış koskoca "E. R." harfleri her bir yandaydı. Sokaklardaki kalabalık yüz binlerce kişiydi. Serserilik, sarhoşluk ve hır gür polis tarafından kesinlikle yasaklandığından bunlara sokaklarda fazla rastlanmıyordu. Yorgun işçiler bu gevşeme ve heyecanla sanki çıldırılmış gibiydiler ve sokaklara akın edip kadını erkeği, yaşlısı genci, kol kola girmiş, uzun sıralar halinde dans ediyorlar, "Deli olabilirim, ama seni seviyorum", "Kukla Gray" ve "Hanımeli ile An" şarkılarını söylüyorlardı. Son şarkının sözleri aşağıdaki gibi bir şeydi:

Sen bir hanımelisin, ben de bir an Kırmızı dudaklarından emmek isterim balı.

Thames kıyısındaki sıralardan birine oturdum, pınl pınl ışıldayan nehrin karşısına bakıyordum. Gece yansı yaklaşıyordu, önümden daha üst sınıftan eğlenenler geçiyor, eğlenceli sokaklardan sakınarak evlerine dönüyorlardı. Yanımdaki sıraya eski püs-kü elbiselere bürünmüş iki yaratık oturdu, bir erkek ve bir kadın, başlan önlerine düşmüş uyukluyorlardı. Kadın kollanını göğsünde sıkı sıkıya kavuşturmuş olarak oturuyordu, vücudu sürekli hareket halindeydi. Dengesini yitirip kaldınma yuvarlanacak kadar eğiliyor; bir an yan tarafına, soluna doğru kaykılıyor, başını adamın omzuna koyuyor, sonra da sağa doğru yayılıyor, sızlayan vücu-

-148-

dunun ağnsıyla uyanıp dimdik oturuncaya kadar vücudunu gerip dikleştiriyordu. Ne var ki öne doğru eğilme yeniden başlıyor, aynı hareketlerin döngüsü tekrarlanıyor ve sonra kadın yine gerilip kendini dikleştirerek uyanıyordu.

Arada sırada, genç oğlanlar, delikanlılar sıranın arkasına kadar sokulup ani ve şeytani çığlıklar atıyorlardı. Bu çığlıklarla kadın ve erkek anında uyanıyordu. Ve kalabalık, şaşkın bir kederle kaplı yüzlerine bakıp kahkahalar atarak geçip gidiyordu.

Beni en çok etkileyen şey buydu; her tarafta sergilenen bu genel katı yüreklilik.

Umuma açık bir yerde, evsizler sıraların üstündeydi ve bu zavallı ve zararsız sefillerle alay ediliyordu. Ben sırada oturduğum süre içinde önümüzden yaklaşık elli bin kişi geçmiş olmalı, ama içlerinden hiçbirinin kralın taç giydiği bu şenlik gününde kadının yanına gelerek ona şöyle söyleyecek kadar yüreği yumuşamamıştı: "Al şu altı peniyi; git ve kendine yatacak bir yer bul." Ama kadınlar, özellikle kadınlar, başı öne düşmüş uyuklayan kadınla ilgili esprili yorumlar yaptılar ve yaptıkları her espride yanlarımdakini güldürdüler.

İngiliz İngilizcesine özgü bir deyim kullanmak gerekirse, bu "zalimce"ydi. Ama Amerika'da kullanılan ve bunun yerini tutan deyim çok daha uygundu; bu tavır "vahşice"ydi. Önümüzden akıp geçen bu mutlu kalabalığın sınırlarımı bozmaya

başladığını itiraf etmeliyim. O sırada kendimi tatmin etmek için, Londra'da yapılan istatistikleri düşündüm ve

-149-

her dört yetişkinden birinin bu şehirde halkın yardımına muhtaç bir şekilde öldüğünü hatırladım. Bunlar, ya düşkünler evinde ya hastanelerde ya da tımarhanelerde ölüp gidiyorlardı.

Bir adamla konuştum. Elli dört yaşında, kendini tüketmiş bir rıhtım işçisiydi. Fazla işgücüne ihtiyaç olduğu zamanlar ufak tefek işler bulabiliyordu. Bunun dışında az iş olduğu zaman çok daha genç ve güçlü adamlar tercih ediliyordu. Bir haftadır gecelerini bu nehir kıyısındaki sıralarda geçiriyordu. Ama gelecek hafta işler daha iyi gidecek, belki birkaç günlük bir iş bulup kendine yatacak bir yer sağlayacaktı. 1878'de gittiği Hindistan'da görev yaptığı beş yıl hariç, ömrü boyunca Londra'da yaşamıştı.

Elbette kendisi de, kız da karnını doyuracaktı. Böyle günler onlar gibi yoksullar için gerçekten zordu, ama polisler çok fazla meşgul olduklarından zavallı insanlar hiç olmazsa daha çok uyuyabiliyorlardı. Kızı, daha doğrusu kadını uyandırdım, çünkü kadın, "Yirmi sekiz yaşındayım, efendim," demişti. Hep birlikte bir kahveye doğru yola koyulduk.

"Bu ışıklan donatmak için, amma da uğraşmışlar " dedi adam, muhteşem bir şekilde aydınlatılmış bazı binaların manzarası karşısında. Sanki bu, onun varlığının temel düşüncesiydi. Bütün yaşamı boyunca çalışmıştı, kendi ruhunu olduğu kadar, nesnel evreni de yalnızca çalışmakla açıklayabiliyordu.

"Taç Giyme törenlerinin iyi yanları da var," diye devam etti. "İnsanlara iş bulma imkânı sağlıyor."

-150-

"İyi ama senin karnın boş," dedim.

"Evet," diye cevap verdi. "İş bulmayı denedim, ama şansım yaver gitmedi. Yaşım bana karşı koyuyor. Sen ne iş yapıyorsun? Denizci misin, ha? Elbiselerinden anladım."

"Ben senin nereli olduğunu biliyorum," dedi kız, "İtalyan'sın."

"Hayır değil!" diye bağırdı adam hararetle. "O bir Amerikalı. Ben bilirim."

"Aman Tanrım, dur bir bakayım şuna!" diye haykırdı kız, sahilde yürüyorduk, etraf Taç Giyme gününü kutlayan kalabalıkla doluydu. Erkekler böğürüyor, kızlar gırtlakları yırtılır-casına şarkı söylüyorlardı:

Ah! Taç Giyme Günü'nde, Taç Giyme Günü'nde Âlem yapıp bağıracağız, hip, hip, hurra! Hepimiz mutluyuz, viski, şarap ve seri içiyoruz, Mutlu olacağız Taç Giyme Günü'nde.

"İnsan böyle yaşamak zorunda olunca nasıl da kirleniyor," dedi kadın. Bir kahveye oturmuştuk; uykuyu kovmaya ve gözlerinin köşelerindeki çapakları silmeye uğraşıyordu. "Bugün ne manzaralar gördüm, hoşuma da gitti, ama tek başımaydım. Düşesler, hanımefendiler, güzel beyaz elbiseler. Çok güzeldi, hepsi güzeldi."

"Ben İrlandalı'yım," dedi kız, benim soruma karşılık olarak. "Adım Eyethorne."

"Ne?" diye sordum.

"Eyethorne, efendim; Eyethorne."

"Harf harf söyle."

"H-a-y-t-h-o-r-n-e, Eyethorne."

"Ah," dedim, "İrlandalı bir Londralı."

-151-

"Evet efendim, Londra doğumluyum."

Babası bir kazada ölene kadar evde mutlu bir yaşam sürmüş. Hep evde oturmuş.

Ancak babası kaza geçirdikten sonra kendisini birdenbire dünyanın içinde bulmuş.

Erkek kardeşlerinden biri ordudaymış. Öbür kardeşi ise haftada yirmi şiline ve düzenli bir işi olmaksızın karısına ve sekiz çocuğuna bakmak zorundaymış. Bu

yüzden kız için elinden bir şey gelmezmiş. Hayatında bir kez Londra dışına çıkmış.

On iki mil uzaklıktaki Essex'e yerleşip orada üç hafta boyunca meyve toplamış. "Geri döndüğümde güneşten çilek gibi kararmıştım. İnanmazsınız, ama öyle."

En son bir kahvede çalışmıştı. Sabah saat yediden gece saat on bire kadar çalışıyor ve

karşılığında haftada beş şilin ve yemek veriyorlardı. Daha sonra hasta olmuş ve

hastaneden çıktıktan bu yana da yapacak herhangi bir iş bulamamış. Kendini çok iyi hissetmiyordu. Son iki geceyi sokaklarda geçirmişti.

Her ikisi de önlerine gelen gereğinden fazla miktarda yemeği hızla yiyorlardı. İlk

ısmarladıklarını ikinci, üçüncü defa daha ısmarlayana kadar sakinleşme belirtileri göstermediler.

Genç kadın bir ara uzanarak ceketimin ve gömleğimın kumaşını inceledi ve

Amerikalıların iyi elbiseler giydiklerini söyledi. Üzerimdeki partallar iyi giyeceklerdi

ha! Bu, yüzümü kızarttı; ama onları daha yakından araştırdıktan ve adamların kadının

giydiği elbiseleri inceledikten sonra kendimi daha iyi giyinmiş ve saygın hissettim.

-152-

Onlara, "Sonunda ne yapmayı umuyorsunuz?" diye sordum. "Her geçen gün daha da yaşlanıyorsunuz?"

"Düşkünler evi," dedi adam.

"Tanrı beni oraya gitmekten korusun," dedi kız. "Benim için hiç umut yok, biliyorum, ben sokaklarda öleceğim. Düşkünler evine gitmek mi, kalsın."

"Asla gitmem," diyerek burnunu çekti, üzerimize çöken sessizlikte.

"Peki bütün gece sokaklarda dolaştıktan sonra," diye sordum, "sabahlan yemek için ne yapıyorsunuz?"

"Eğer akıllılık edip bir gece önceden bir metelik saklamadıysam, ertesi sabah o

parayı dilenirim," diye açıkladı adam. "Sonra da bir fincan çay içmek için bir kahveye giderim."

"Ama bu senin karnını doyurmaz ki," diye karşı çıktım.

İkisi birden bilgiç bir tavırla gülümsediler.

"Çayını küçük yudumlarla içersin," diye devam etti adam, "yani elinden geldiğince

iş uzatırsın. Gözlerini de dört açarsın bu arada. Her zaman için tabağında yemek bırakan biri olur."

"Hele bazıları tabaklarında o kadar çok yemek bırakır ki, görsen şaşar kalırsın," diye araya girdi kız.

"Asıl mesele," dedi adam, sanki bana işin püf noktasını öğretmek istiyordu, "çayı içecek meteliği bulmaktır."

Kahveden çıkmak üzereyken, Bayan Hayt-horne yan masalardan ekmek kabuklarını toplayıp eski püskü elbiselerinin içine soktu.

-153-

"Ziyan edemem, biliyorsun," dedi. Rıhtım işçisi de başını sallayarak onayladı ve bulduğu birkaç parça ekmeği bir taraflarına sıkıştırdı.

Sabah saat üçte nehrin kıyısındaki sette gezindim. Bu gece evsizler için şenlik gecesiydi, çünkü polis başka yerlerdeydi, sıraların üstü uyuyanlarla doluydu.

Uyuyanlar arasında kadınlar kadar erkekler de vardı, gerek kadın olsun gerek erkek uyuyanların çoğu yaşlıydı. Aralarında bazen bir çocuk da görünüyordu. Sıralardan birinde gözüme bir aile çarptı. Dimdik oturan adamın kollarında uyuyan bir bebek vardı, karısı adamın omuzlarında, uyuyordu. Kadının da kucağında uyuyan bir çocuk vardı. Adamın gözleri açıktı. Önü sıra akan suya bakıp düşünüyordu. Bu durum ailesi olup da sığınacak bir çatısı olmayan bir adam için hiç de iyi bir şey değildir. Onun düşünceleri üzerinde varsayımda bulunmak hiç de hoş bir şey değil; ama şunu biliyorum, bütün Londra da iyi biliyor ki, işsiz güçsüz erkeklerin kanlarının ve bebeklerinin ölümüne neden oldukları hiç de alışılmadık olaylardan değildir.

Herhangi biri, sabahın erken saatlerinde Parlamento Binası'ndan Waterloo Köprüsü'ne kadar Thames kıyısındaki sette yürürken yirmi yedi yüzyıl önce Eyüp adlı kitabın yazar tarafından anlatılan ıstırapları düşünmeden edemez:

Sınırları kaldıranlar vardır; cemaatleri zorbalıkla alıp götürürler ve onları beslerler.

-154-

Onlar rehine koymak için yetimin eşeğini, dulun öküzünü alırlar.

Muhtaç olanları yüz geri ederler; yoksullar hep bir arada saklanırlar.

Bak! Çöldeki yaban eşekleri gibi gidiyorlar işlerinin başına, gayretle yiyecek et arıyorlar; uçsuz bucaksız yabanlık çocuklarının rızkını verir onlara.

Tarladaki hayvan yemlerini keserler, günahkârların bağbozumunu hasat ederler.

Bütün gece çırılçıplak yatarlar ve onları soğukta koruyacak örtülen yoktur.

Dağlardan gelen sağanaklarla ıslanırlar ve kayalara sarılırlar barınak diye.

Yetimi memeden keserler, rehin alırlar yoksullardan.

Böylece aç, çıplak giderler. Giderler ve çarkı döndürürler.

Eyüp xxiv, 2 -10.

Aradan yirmi yedi yüzyıl geçmiş! Ve bütün bunlar VII. Edward'm kral olduğu Hıristiyan uygarlığının göbeğinde hâlâ doğrular ve gerçeklerdir.

-155-

r

XHI

Rıhtım İşçisi Dan Cullen

Hayat nadiren muhteşem şekilde ilerler Kirli avluda ve sıtmanın kol gezdiği sokakta.

Thomas Ashe

Dün "Belediye Evleri"nden birinde bir odadaydım, Leman Sokağı'ndan çok uzakta değildi. Eğer korkunç geleceğe bakıp da ölünceye kadar böyle bir odada yaşamak

zorunda kalacağımı görseydim, hiç durmadan gider, kendimi Thames Nehri'ne atar ve bu işi kestirmeden bitirirdim.

Burası oda filan değildi. Dile karşı nezake-ten, bir mezbeleye konak denmesine nasıl izin verilmezse, buraya da bir oda denmesine izin verilmezdi. Bir in, bir izbeydi. Büyüklüğü iki metreye iki metre otuz santimdi. Tavanı öylesine basık ve içerisi o kadar havasızdı ki, bunu ancak şöyle açıklayabilirim: İngiliz ordusunda asker başına düşen havanın hacmi bile ölçülüdür ve barakalar bu ölçü üzerine yapılır. Bu odadaki hava ise, barakada yatıp kalkan bir İngiliz erine yetmeyecek kadar azdı. Karman çorman eski püskü yatak örtüle-riyle normal büyüklükteki bir yatak, odanın

-157-
neredeysen yansıyı kaplıyordu. Eğreti bir masa, bir sandalye ve birkaç karton kutu, odada insana kımıldayacak bir yer bırakmıyordu. Beş dolar, odadaki her şeyi satın almaya yeterdi. Döşeme çıplaktı, ama duvarlar ve tavan abartmasız kan lekeleriyle doluydu. Her iz zorlukla gerçekleşen bir ölümü temsil ediyordu; tahtakurusunun ölümünü. Binayı haşarat sarmıştı ve hiçbir insan bu belayla tek başına başa çıkamazdı.

Bu delikte oturan Dan Cullen adındaki rıhtım işçisi hastanede ölüm döşeğindeydi. Yine de bu sefil odaya nasıl bir adam olduğunun işaretlerini taşıyacak kadar kendi kişiliğinin damgasını vurmuştu. Duvarlarda Garibaldi, Engels, Dan Burns ve diğer işçi liderlerinin ucuz resimleri asılıydı, bu arada masanın üstünde Walter Besant'm romanlarından biri duruyordu. Bana Shakespeare'i iyi bildiğini, tarih, sosyoloji ve iktisat okuduğunu söylediler. Kendi kendini yetiştirmiş biriydi.

Masanın üzerindeki muhteşem karışıklığın ortasında, üzerine şunlar karalanmış bir kâğıt parçası duruyordu: "Bay Cullen, lütfen benden ödünç almış olduğunuz büyük beyaz çanak ile tirbuşonu iade ediniz." Hastalığının ilk dönemlerinde kadın komşusundan ödünç aldığı eşyalardı bunlar ve şimdi ölmesi beklendiği için geri isteniyordu. Büyük beyaz bir çanak ile bir tirbuşon, bir uçurum yarattığı için bir başka yaratığın huzur içinde ölmesine izin vermeyecek kadar değerli şeylerdi. Son olarak, Dan Cullen'in ruhuna, içinden

-158-

boş yere kurtulmak istediği pislik tarafından eziyet ediliyor olmalıydı.

Kısa bir hikâyeydi bu, Dan Cullen'in hikâyesi. Ama satır aralarında okuyacak çok şey vardı. Kastların sınırlarının sert çizildiği bir şehirde yoksul olarak doğmuştu. Bütün hayatı boyunca bedeniyle çalışmak zorunda kalmıştı; çok sayıda kitap okuduğundan, ruhun alevleriyle tutuştuğundan ve "bir avukat gibi mektup yazabildiğinden" arkadaşları tarafından kendileri adına beynini kullanarak çalışması istenmişti: Meyve hamallarının lideri oldu, rıhtım işçilerini Londra Ticaret Konseyi'nde temsil etti ve işçi gazetelerine etkili makaleler yazdı.

İktisat ustaları olmalarına ve parasını kontrol altında tutmalarına rağmen kimseye yaltaklanmamış, düşündüklerini özgürce söylemiş, inandığı kavgada sonuna kadar dö-vüşmüştü. "Büyük Rıhtım İşçileri GrevTnde öncü bir rol oynadığı için suçlu bulunmuş, bu da Dan Cullen'in sonu olmuştu. O günden sonra artık damgalı biriydi

ve her geçen gün, on yıl, belki de daha fazla, yapmış olduğu şeyin "bedelini ödemişti."

Bir rıhtım işçisi gelip geçici bir işçidir. İşe göre, yüklenecek malların azlığına veya çokluğuna göre çalışırlar. Dan Cullen'e ayrımcılık yapıyordu, bir kere damgalanmıştı. Tamamen yüz geri edilmiyordu, böyle bir şey daha fazla karışıklığa neden olabilirdi, ustabaşı tarafından haftada sadece iki üç gün çalışması için çağrılıyordu. İşçiler arasında buna "disipline sokulmak" ya da "talim ettiril-

-159-
mek" denir; yani açlığa mahkûm edilmek anlamına gelir. Bunun için daha nazik bir kelime bulunamaz. On yıl bu şekilde yaşamak onun kalbini kırmıştı ve kalbi kırık insanlar yaşayamazlar.

Bu korkunç inde yatağa düştü, kimseden yardım görmediği için giderek durumu daha da kötüleşiyordu. Ne bir dostu ne bir akrabası vardı, yapayalnız yaşlı bir adamdı. Kırılmıştı, karamsardı. Odadaki haşaratla savaşıyor, bir yandan da kan lekeleriyle dolu duvarlardan kendisini seyreden Garibaldi, Engels ve Dan Burns'ün resimlerine bakıyordu. Belediyenin barakalarında oturan kalabalıktan hiç kimse onu görmeye gelmiyordu -hiçbiriyle dostluk kurmamıştı- ve tek başına çürümeye terk edilmişti. Ama Doğu Yakası'nın ta uzaklarından tek dostu olan ayakkabı tamircisiyle oğlu ziyaretine geldiler. Odasını temizlediler, evden yeni temiz çarşafklar getirdiler, pislikten kararmış yatak örtülerini değiştirdiler. Ve üstelik Aldga-te'den onun için gönüllü bir hemşire tuttular.

Gelen hemşire onun yüzünü yıkadı, darmadağın yatağını silkeledi ve onunla konuştu. Dan Cullen'le konuşmak ilginç bir şeydi. Ama kızın adını öğreninceye kadar. Ah, evet, kızın adı Blank'ti. Sir George Blank, onun ağabeyiydi. Sir George Blank ha! diye gürlledi Dan Cullen ölüm döşeğinde; Cardiff rıhtımlarının hukuk danışmanı olan Sir George Blank. Cardiff Rıhtım İşçileri Sendikası'nı darmaduman etmek için herkesten çok çalışmış ve sonunda bu yüzden 'sir' unvanını al-

-160-
mış olan adam mı? Ve bu kız onun kız kardeşiymi ha? Bunun üzerine Dan Cullen karman çorman yatağına oturup kıza ve kızın tüm sülalesine lanetler yağdırmaya başladı. Kadın bir daha geri dönmemesine kaçtı. Bu yoksul adamın nankörlüğünden gerçekten çok fazla etkilenmişti.

Dan Cullen'in ayaklan giderek su toplayıp şişmeye başladı. Bütün gün yatağının kenarında oturuyordu -vücudundaki suyu atmak için-, döşemede hasır yoktu, bacaklarında ince bir battaniye ve omuzlarında eski bir ceket vardı. Bir misyoner, ona değeri dört peni olan bir çift kâğıt terlik getirdi -terlikleri gördüm-ve Dan Cullen'in ruhunun kurtulması için elli defa dua edeceğini söyledi. Oysa Dan Cullen, ruhunun rahat bırakılmasını isteyecek adamlardandı. Tom, Dick ya da Harry adında birinin dört penilik terliklerden alacağı güçle ona hükmetmesine tahammülü yoktu. Misyonere kibarca pencereyi açmasını rica etti, böylece terlikleri sokağa atabilecekti. Misyoner de bir daha geri gelmemecesine gitti. O da, tıpkı kaçan hemşire gibi bu yoksulun nankörlüğünden çok etkilenmişti.

Adı duyulmamış olmasına rağmen kendisi de eski bir kahraman olan ayakkabı tamircisi gizlice meyve toplayıcılarının merkez bürosuna gitti. Dan Cullen, onlar için otuz yıl boyunca geçici işçi olarak çalışmıştı. Bu toptancıların çalışma sistemine göre bütün işler neredeyse tamamen geçici işçiler tarafından yapılırdı. Ayakkabı tamircisi onlara, dostunun içinde bulunduğu hiçbir umut olmayan kötü

-161-

durumu anlattı. İhtiyarlamıştı, kalbi kırıktı, ölüyor, kimseden yardım görmüyordu, parasızdı. Ölmek üzere olan arkadaşının onlar için otuz yıl çalıştığını hatırlattı ve onun için bir şeyler yapmalarını istedi.

"Ah," dedi yönetici, defterlere bakmadan Dan Cullen'i hatırlamıştı, "Geçici işçilere yardım etmek gibi bir ilkemiz yok, maalesef bir şey yapamayız."

Gerçekten de hiçbir şey yapmadılar. Dan Cullen'in bir hastaneye kabul edilmesi için bir mektup bile yazmadılar. Ve Londra'da hastaneye yatmak hiç de kolay bir şey değildir. Hampstead'de doktorlara muayene olup yatması gerektiği kabul edilse bile, hastaneye yatabilmek için en azından dört ay sıra beklemesi gerekiyordu. Ondan önce yatmak için o kadar çok sıra bekleyen vardı ki! Ayakkabı tamircisi sonunda onu Whitechapel Hastane-si'ne yatırmayı başardı ve onu sık sık ziyarete gittiğinde Dan Cullen'in o yaygın duyguya yenildiğini fark etti, durumu umutsuz olduğu için onu bir an önce öteki tarafa yollamaya çalışıyorlardı. Bunun, on yıl boyunca kararlı bir şekilde "disipline edilmiş" ve "talim ettirilmiş" yaşlı ve kalbi kırık bir adamın varacağı doğru ve mantıklı bir sonuç olduğu kabul edilebilir. Bright hastalığından* ötürü böbreklerinde biriken yağı dışarı atması için onu terlettiklerinde, Dan Cullen bu terletme işleminin ölümünü hızlandırdığını iddia etti. Çünkü Bright hastalığı böbrekleri eriten bir

Akut nefrit; böbreklerin çalışmasında görülen bir bozukluktan meydana gelir.

-162-

hastalığı, yani dışarı atılacak yağ falan yoktu ve doktorun bahanesi açıkça bir yalandı. Bunun üzerine doktor öfkelendi ve dokuz gün boyunca Dan Cullen'in yanına uğramadı.

Sonra yatağını ayak ucundan yukarı doğru kaldırdılar, böylece ayakları ve bacakları yükseltince aşağıda toplanan su vücuduna yayıldı. Bunun üzerine Dan Cullen, bu işlemin toplanan suyun bacaklarından vücuduna yayılarak kendi ölümünün hızlandırılması için yapıldığını iddia ederek hastaneden taburcu edilmesini istedi, ama ona, daha merdivenlerden inerken öleceğini söylediler. Dan Cullen yine de kendisini yan ölü bir halde ayakkabı tamircisinin dükkânına sürüklemeyi başardı. Ben bu satırları yazarken, Dan Cullen, sadık dostu ayakkabı tamircisinin kıyametleri kopararak onu yeniden yatırdığı Temperance Hastanesi'nde ölmek üzere.

Zavallı Dan Cullen! Bilgiye ulaşmaya çalışan, gündüzleri bedeniyle çalışıp geceleri okuyan, kendi rüyasını gören ve amaçları uğruna kahramanca mücadele eden adam. Bir yurtsever, insan özgürlüğünün âşığı, korkusuz bir dövüşçü. Sonunda, kendisini şaşırtıp kıstırıcı koşulları yenebilecek kadar güçlü olmadan, şüpheli ve karamsar biri olarak bir hayırsever koğuşunda, yoksulları yattığı bir yatakta son nefesini veriyor. "Akıllı olduğu halde yenilgi içinde ölen bir adam, işte ben buna trajedi diyorum."

-163-

!XIV* Şerbetçi Otu ve Toplayıcıları

Hastalık geçiyor ülkenin başından, hastalar bir av, Orada servet birikiyor ve insanlar çürüyor: Prensler ve lordlar gelişip büyüyebilir ya da solabilirler,

Bir soluk onları yeniden canlandırır, canlandırıyor da; Ama cesur bir köylü sınıfı, ülkelerinin gururu, Bir kere yok oldu mu, bir daha asla yeri doldurulamaz.

Goldsmith*

İşçiyi toprağından edip, çiftçilik yapılan bölgelerinden ayıranlar, hasadın toplarına zamanı gelince yine de şehirlere bağımlıdır. Yani toprak, olgun zenginliklerini döküp saçmaya başladığında, topraklarından sürülüp çıkarılan kaldırım insanları, atıldıkları topraklara geri çağırılırlar. Ama İngiltere'de bu insanlar geriye mirasyediler olarak değil de hâlâ toplum dışı insanlar, serseriler ve paryalar olarak dönerler. Din kardeşleri tarafından alay edilirler ve onlardan şüphe edilir. Cezaevlerinde, geçici koğuşlarda ve çalı diplerinde

Oliver Goldsmith: İngiliz yazar (1728-1774). Goldsmith'in yapıtları yalana dolana, iddialı gösterişlere ve alaycılığa duyduğu nefreti dile getirir. Gerçek iyiliğin soyluların kendini beğenmişliğiyle ilgisi yoktur.

-165-

uyurlar. Nasıl yaşadıklarına gelince, bunu sadece Tanrı bilir.

Yapılan tahminlere göre, sadece Kent eyaletinde şerbetçi otlarını toplamak için seksen bin kaldırım insanına ihtiyaç vardır. Ve bu insanlar, çağrıya boyun eğerek gelirler. Bu çağrı onların aç karınlarının ve içlerinde kalan macera tortusunun çağnsıdır. Kenar mahalleler, kerhaneler ve gettolar kusar. Ama buna rağmen kenar mahallelerin, kerhanelerin ve gettoların cerahatli pisliği azalmaz. Bir gulyabani ordusu gibi taşrayı istila ederler ve taşra onları istemez. Yersizdirler. Bodur, biçimsiz vücutlarını anayollarda ve yan yollarda sürüklerken, yeraltından çıkmış iğrenç yaratıklara benzerler. Varlıkları, parlak güneşe ve yeşil, büyüyen bitkilere bir hakarettir. Ağaçlar, onların bu utanç verici hallerine ve kurumuşluklarına ağlar; çürümüşlükleri doğanın tatlılığına ve saflığına karşı sümüksü bir tecavüzdür.

Bu betimlemem çok mu abartılı? Bu, kişiye göre değişir. Hayatı sadece kâr ve hisse senetleri açısından görüp düşünenler için elbette ki abartılıdır. Ama hayatı erkeklik ve kadınlık açısından görüp düşünenler için fazla abartılı sayılmaz. Böylesi hayvanca perişan ve kendini ifade etmekten aciz sefaletin, Batı Ya-kası'nda bir saray yavrusunda oturan, kendisini, Londra tiyatrolarının duygulara seslenen zevkleriyle tıka basa doyuran, lordlar ve prenslerle arkadaşlık eden ve kral tarafından asalet unvanları verilen milyonerler için hiçbir önemi yoktur. Asil oldukları zaman mahmuz-

-166-

larını da kazanırlar -Tanrı beni böyle bir şeyden korusun!- eski zamanlarda iri yan sansın insanlar savaşta arabalarını sürüp düşmanlarını beyinlerinden ta bel kemiklerine kadar ikiye yarıdıklarında ödül olarak mahmuzlarını kazanırlardı. Ve her şeyden önce, bir çelikle güçlü bir adamı ikiye bölmek, onun kuşaklar boyu sürecek

soyunu, endüstri ve siyasetin kurnazca, örümcek gibi manipulasyonu ile perişan, sefil ve hayvan gibi biri yapmaktan çok daha iyi ve mertçe bir iştir.

Ama biz yeniden konumuz olan şerbetçi otuna dönelim. İnsanları topraktan koparmak, İngiltere'deki diğer tarımsal alanların her birinde açıkça görülmektedir. Bira imalatı düzenli olarak artarken, şerbetçi otu ürünü düzenli olarak azalmaktadır. 1835 yılında şerbetçi otu ekilen arazi 71,327 dönümdü. Bugün ise 48,024 dönümdür ki, geçen yıl ekilen araziden 3103 dönüm daha azdır.

Bu yıl ekilen arazinin küçük olmasının yanı sıra, yaz mevsiminin kısa sürmesi ve şiddetli fırtınalar ürünün azalmasını sağlamıştır. Bu talihsizliğin bedelini, şerbetçi otu ekenlerle onu toplayanlar kendi aralarında bölüşerek ödeyeceklerdir. Şerbetçi otu yetiştirenler hayatın güzelliklerinden nasiplerini zorunlu olarak daha az alacaklardır, öte yandan en iyi zamanlarda bile kannanm yeterince doyuramayan toplayıcılar da daha az yiyecek bulabileceklerdir. Haftalar boyu İngiliz gazetelerinde aşağıdaki gibi manşetler çıkmıştır:

-167-

AYLAK TAKIMI BOL, AMA ŞERBETÇİ OTU AZ VE TOPLANMAYA HAZIR DEĞİL.

Sonra gazetelerde aşağıdaki gibi sayısız yazılar çıkmıştır:

Şerbetçi otu yetiştirilen çevrelerden kötü. haberler gelmektedir. Son iki gündür havanın düzelmesiyle birlikte yüzlerce şerbetçi otu toplayıcısı Kent eyaletine akın etmişlerdir. Bunlar, tarlaların hasada hazır olmasını burada bekleyeceklerdir.

Dover'daki düşkünler evinde ot toplamak için bekleyen serseriler geçen yıl aynı dönemdekine oranla bu yıl üç misli daha fazladır. Hasat mevsiminin gecikmesi diğer şehirlerde de geçici işçi sayısının artmasına neden olmuştur.

Sonunda toplama zamanı gelince de, patlayan korkunç bir fırtına, sağanak yağmurlar ve yağın dolu, ekicilerin ve toplayıcıların sefaletini daha da artırmıştı. Şerbetçi otları köklerinden sökülüp toprağa devrilmiş, doludan kaçmak için sığınacak bir dam altı arayan toplayıcılar deniz seviyesinden alçakta kurulan barakalarını basan su yüzünden boğulma tehlikesi geçirmişlerdi. Fırtınadan sonra acınacak haldeydiler; sefillikleri her zamankinden daha belirgindi. Ürün çok azdı, ürünün telef olması birkaç peni kazanma şanslarını da alıp götürmüştü ve binlercesine yeniden Londra'nın yolunu tutmaktan başka yapacak bir şey kalmadı.

Geride kalanlar ise homurdana homurda-na yan yarıya köklerinden sökülmüş olan şerbetçi otlarını yedi kilesini bir şilinden topladı-

-168-

lar; bu ücret şerbetçi otlarının bol olduğu iyi mevsimlerde verilen ücrettir. Ancak kötü mevsimlerde de üreticiler daha fazla zarar etmeyi göze alamadıklarından bu ücreti öderler.

Fırtınadan kısa bir süre sonra Teston ile Doğu ve Batı Farleigh bölgelerini dolaştım ve toplayıcıların homurdanmalarını dinledim. Bu arada şerbetçi otları toprakta çürüyordu. Barham Court limonluklarında dolu yüzünden otuz bin cam kırılmış, bu arada şeftaliler, erikler, armutlar, elmalar, raventler*, lahanalar, her şey mahvolup paramparça olmuştu.

Elbette bütün bu olanlar arazi sahipleri için oldukça kötüydü; ama ne var ki en kötü ihtimalde bile hiçbiri bir öğün bile yiyeceksiz ve içeceksiz kalmayacaktı. Yine de gazeteler sütunlanm onlara sempati besleyen yazılarla doldurmuşlar, maddi kayıplan rahatsız edici uzunlukta yazılarla aynntılanıyla açıklamışlardı. "Bay Herbert Leney zararını 8000 sterlin olarak hesaplamıştır;" "Bira yapımıyla ünlü ve bu bölgedeki topraklarının tamamını kiraya veren Bay Fremlin'in kaybı 10,000 sterlindir;" ve "Bay Herbert Leney'in kardeşi olan Wateringbury biracısı Bay Leney de çok büyük zarara uğrayanlardan biridir." Ama iş toplayıcıların kaybına gelince, bunu hesaba bile katmamışlardır. Ben yine de zaten çok az beslenmiş olan William Buggles'ın, Bayan Buggles'ın ve çocuklarının kaybettiği birkaç öğün yemeğin, Bay Fremlin'in 10,000 sterlinlik zararından çok daha trajik olduğunu ileri sürüyorum. Ayrıca, Bay Fremlin gibi kaybı

Ravent: İlaç yapımında da kullanılabilen bir sebze türü. -169-

olan beş kişi bile yoktur, ama William Buggles'ın trajedisini yaşayan binlerce kişi vardır.

William Buggies ve onun gibilerin başından geçenleri daha yakından görmek için üzerime denizci elbiselerimi geçirip iş aramaya çıktım. Yanımda genç Doğu Londralı bir ayakkabı tamircisi olan Bert vardı. Macera yaşama cazibesine kapılıp yolculuk için bana katılmıştı. Tavsiyelerime uymuş ve en kötü elbiselerini giymişti. Londra yolundan Maids-tone yoluna çıktığımızda üzerimizdeki elbiselerin yapacağımız iş için çok kötü olduğu korkusuyla endişeye kapılmıştı.

Korkularında hiç de haksız değildi. Yol üstünde bir tavernada mola verdiğimizde, meyhaneci bize ihtiyatla baktı. Paramızın rengini gördüğü halde bile tavırlarında bir değişiklik, bir düzelme olmadı. Yol boyunca oturan yerliler her zaman kuşkuluydu. Londra'dan arabalarıyla yanımızdan geçenler alkış tutup bizimle alay ettiler ve peşimizden bağıra çağıra etmedik hakaret bırakmadılar. Ama Maidsto-ne bölgesine gelmeden önce arkadaşım, ortalama şerbetçi otu toplayıcılarından çok daha iyi giyindiğimizi görünce rahatladı. Bazılarının üzerindeki eski püskü elbiseler müthişti. Şerbetçi otu toplayanların otları koydukları bir dizi kutunun arasından geçerken, çingeneye benzeyen bir kadın, arkadaşlarına, "Sular çekilmiş," dedi.

"Çaktın mı?" diye fısıldadı Bert. "Seni kastediyor."

Çakmıştım. Ve şunu itiraf etmek gerekir ki, kılığıma kıyafetime bakıldığında bunu

-170-

söylemekte haklıydı. Sular çekildiğinde gemiler sahilde kalırlar ve sefere çıkmazlar. Bir denizci de sular çekildiğinde doğal olarak sefere çıkmaz. Denizci elbiselerim ve şerbetçi otu tarlasındaki varlığım onlara gemisi olmayan bir denizci, yani karadaki bir adam olduğumu ve sığ sulara oturmuş bir gemiye benzediğimi söylemişti. Bert, çiftlik kâhyasına, "Bize de iş verebilir misin, patron?" diye sordu. İşi başından aşkın temiz yüzlü ve yaşlı bir adamdı.

Adamın ağzından çıkan, "Hayır," cevabı kesindi; ama Bert peşini bırakmayıp onu izledi. Ben de arkalarına takıldım ve bütün tarlayı beraberce dolaştık. Çiftlik kâhyasını bizim iş için ısrarlarımız mı, yoksa kör talihli görünüşümüz ve ne benim ne

Bertin layıkıyla uyduramadığımız acıklı hikâyemiz mi etkilemişti bilmiyorum ama, sonunda yüreği yumuşadı ve bize boş bir sandık buldu. Öğrenebildiğime göre, bu kutu, kazançları yaşamaları için yeterli olmayan iki işçi tarafından terk edilmişti. "Terbiyesizlik istemem, anlaşıldı mı?" diye uyardı bizi kâhya, sonra da çalışan kadınların ortasında bırakıp gitti.

Cumartesi öğleden sonrasıydı ve paydos zamanının çok geçmeden geleceğini biliyorduk. Bu yüzden dört elle işimize sarıldık, tuz alacak kadar para kazanıp kazanamayacağımızı merak ediyorduk. Basit bir işti bu. Gerçekte bir kadın işiydi, erkek işi değil. Kutunun kenarına oturduk ve bir saat içinde bu işte mümkün olduğunca uzman olduk. Par-

-171-

ınaklarımız otomatik olarak şerbetçi otları ile yapraklan birbirinden ayırmayı ve çiçekleri ayıklamayı öğrenince, geriye öğrenecek bir şey kalmıyordu.

Hızlı çalışıyorduk. Neredeyse kadınlar kadar hızlı çalışıyorduk, ama onların kutuları daha çabuk doluyordu çünkü çevrelerindeki çocuk yığınının her biri her iki eliyle neredeyse bizim topladığımız kadar hızlı topluyorlardı şerbetçi otlarını.

Kadınlardan biri, "Fazla ince eleyip sık dokumayın, bu kurallara aykındır," dedi. Ona minnettar kalarak tavsiyesine uyduk.

İkinci ilerledikçe, her ikimiz de, erkeklerin bu işi yaparak yaşamak için gerekli olan parayı kazanamayacağını anladık. Kadınlar, erkekler kadar çok topluyorlardı, çocuklar da en az kadınlar kadar iyi yapıyorlardı bu işi. Bu yüzden bir erkeğin, bir kadın ve yarım düzine çocukla başa çıkması imkânsızdı. Kadın ve yarım düzine çocuğu bir kişi sayılıyordu ve onların bu bir araya gelen işgüçleri ücreti belirtiyordu. "Hayvan gibi acıktım, dostum," dedim Bert'e. Öğle yemeği yememiştik.

"Ben de. Hani şu otları bile yiyebilirim."

Bunun üzerine, muhtaç olduğumuz bu günde bize yardımcı olacak çocuklar yapmadığımız için her ikimiz de yas tuttuk. Bu ruh hali içinde vakit geçirip komşularımızla konuştuk. Bu arada taşralı genç bir köylü olan sink sökücüsünün sevgisini kazanmıştık. Arada sırada topladığı çiçeklerin bir kısmını bizim kutuya atıyordu.

-172-

Kendisine bu işten kaç para kazanabileceğimizi sorduk. Bize, topladığımız yedi kile ot için bir şilin ödendiği bilgisini verdi, ama yalnızca topladığımız her on iki kile için bir şilin alabiliyorduk. Bu da, topladığımız her on iki kilenin, beş kilesinin parasının alıkonulduğu anlamına geliyordu ki, şerbetçi otu yetiştiricisinin ürün bol ya da az olduğu zaman topla-yıcılan iş başında tutmasının bir yoluydu; özellikle de ürün az olduğu zaman.

Her şeyden önce, orada parlak güneşin altında oturmak, altın rengi çiçek tozlarının elimizden uçuşmasını görmek, şerbetçi otlarının burnumuza gelen keskin, güzel kokulan-nı hissetmek ve bu arada bu işçilerin geldiği gürültülü şehirleri düşünmek güzel bir şeydi. Zavallı sokak insanları! Zavallı hendek halkı! Toprağa susamışlardı, toprağa açıldılar. Yıllarca önce sürülüp atıldıkları bu toprağı, açık havada özgür yaşamayı, şehrin pisliğiyle lekelenmemiş rüzgârında, yağmurunda ve güneşinde

kalmayı özlemişlerdi. Denizin denizciyi çağırması gibi, toprak da onları öyle çağırıyordu. Yıpranmış, çürüyen vücutlarının derinliklerinde, daha şehirler kurulmadan önce o topraklarda yaşayan atalarının köylü ruhu canlıydı. Akıl sır ermez bir şekilde toprağın kokusuyla, manzarasıyla mutlu oluyorlardı ve onlar tam olarak hatırlamasa da damarlarında akan kanları bunları unutmamıştı.

"Artık yeter, dostum," diye yakındı Bert.

Saat beş olmuş, sink sökümleri işlerini bırakmıştı, bu yüzden her şeyin temizlenmesi gerekiyordu, çünkü pazar günleri çalışılmı-

-173-
yordu. Bir saat boyunca topladığımız otları tartacak olanları boş boş beklemek zorunda bırakıldık. Batan güneşten topraklarımıza kadar gelen kırıntı nedeniyle ayaklarımız üşüyüp uyuşmaya başlamıştı. Yanımızda çalışan kadınla yarım düzine çocuğu dokuz kile ot toplamışlardı. Bizim topladığımız beş kile en az onlar kadar iyi çalıştığımızı gösteriyordu, çünkü yarım düzine çocuğun yaşları dokuz ile on dört arasında değişiyordu.

Beş kile! İki adam birlikte üç buçuk saat çalışmış ve ancak sekiz buçuk peni kazanmıştık; kelle başına dört peni. Saatimiz bir peniden biraz fazlaya geliyordu! Ancak kurallara göre bize beş peni verilecekti, ama hesabı tutan adam, bozukluğu olmadığı için, altı peni verdi. Yalvanp yakarmalanımız boşunaydı. Anlattığımız acıklı hikâyeye bile onu yumuşatmadı. Yüksek sesle almamız gerekenden bir peni daha fazla aldığımızı yüzümüze vurarak yoluna gitti.

Kendimizi yoksul ve parasız kişiler olarak tanıtmıştık. İçinde bulunduğumuz durum şöyleydi: Gece yaklaşıyordu; ne öğle yemeği, ne de akşam yemeği yemiştik ve ikimizin toplam sadece altı penisi vardı. Ben altı peninin üç mislini yiyecek kadar acıkmıştım, Bert de öyle. Bir şey çok açıktı. Altı peninin hepsini harcayacak, ama gene de aç kalacak, yeniden beş parasız kaldığımız için, ancak bir çalı dibinde uyuyabilecektik. Belki bu o kadar kötü bir şey değildi, ama soğuk hava yemiş olduklarımızdan aldığımız kalorinin bir kısmını alıp götürecekti. Yann pa-

-174-

zardı, çalışmayacaktık, ama herhalde bizim sersem midelerimiz bu nedenle aç kalmaya ara verecek değildi. Sorun şuydu; Pazar günü üç öğün, pazartesi günü de iki öğün yemeği -çünkü paramızı ancak pazartesi akşamı alabilecektik- nereden, nasıl bulacaktık. Düşkünler evinin geçici koşulları ağzına kadar doluydu; çiftçilerden ya da köylülerden yemek dilenecek olsak, on dört gün hapse girme olasılığı vardı. Ne yapmalıydık? Umutsuzluk içinde birbirimize baktık.

Yapılacak hiçbir şey yoktu. Öbür adamlar, özellikle şerbetçi otu toplayanlar gibi olmadığımız için neşe içinde Tann'ya şükrettik. Londra'dan yanımızda getirdiğimiz paraları ceplerimizde şingırdata şingırdata Maidstone yoluna çıktık.

-175-

XV*

Deniz Kadını

Dünyanın her tarafındaki aptal köylüler hükümdarları tahtlarında oturtuyorlar, devlet adamlarına ün, generallere bitmeyen zaferler kazandırıyorlar. Bütün bunları

cehaletten, aldırmazlıktan, geri zekâlı bir kinle yapıyor, kollarının gücüyle dünyayı yerinden oynatıyor, Tann, kral ya da borsa adına kafalarını birbirlerine tokuşturuyorlar. Bunlar, akıllarını parlak kuklaların eline teslim eden ve bazı oyuncakları onun para kesesinde yaşamaya ikna eden ölümsüz, düş gören ve umutsuz eşeklerdir.

Stephen Crane*

Bir Deniz Kadını'nı Kent şehrinin göbeğinde bulmayı ummayabilirsiniz, ama ben onu Maidstone'un yoksul bir semtinde, adi bir sokakta buldum. Penceresinde kiralık yer olduğunu belirten herhangi bir işaret yoktu ve ön odasında yatmak için bana izin vermesini sağlamak için onu ikna etmem gerekti. Akşamleyin yan yarıya yerin altında olan mut-

• Amerikalı gazeteci ve yazar (1871-1900). Genç yaşta ürettiği, ama sürdürmeye yaşamasının elvermediği yapıtlarıyla Amerikan edebiyatının gelişiminde önemli bir rol oynadı. En önemli kitabı olan The Red Badge of Courage'da savaşın acımasızlığını naturalist bir bakış açısıyla yansıttı.

-177-

faklarına indim; onunla ve Thomas Mugridge adlı yaşlı kocasıyla konuştum. Onlarla konuşurken, bu heybetli uygarlık makinesinin bütün kurnazlıkları ve karmaşıklığı ortadan kayboldu. Sanki derisine ve etine nüfuz ederek onun çıplak ruhuna kadar inmiş, Thomas Mugridge ile onun yaşlı karısının kişiliğinde bu dikkate değer İngiliz ırkının özünü yakalamış, orada Albion'un* oğullarını sınırlan aşmak için cezbeden macera ruhunu bulmuştum. Orada İngilizleri aptalca arbedelere ve akıl almaz savaflara sürükleyen muazzam hesapsızlığı gördüm; onları körü körüne imparatorluğa ve onun görkemine bağlayan inatçılığı ve dik başlılığı da gördüm. Ve keza ev halkının bütün bu yaşam mücadelesinin zorluklarına katlanmalarını, yıllarca hiç şikâyet etmeden çalışıp çabalamalarını sağlayan büyük, akıl almaz sabrı gördüm. Uysallıkla en iyi oğullarını dünyanın öteki ucunda savaşmaya ve oraları sömürgeleştirmeye yolluyorlardı.

Thomas Mugridge yetmiş bir yaşında, ufak tefek bir adamdı. Sırf bu kadar ufak tefek olduğu için askere yazılmamış, ülkede kalıp çalışmıştı. İlk anıları işiyle bağlantılıydı. Çalışmaktan başka bir şey bilmiyordu. Bütün bir ömür boyu çalışmıştı ve yetmiş bir yaşında hâlâ çalışıyordu. Her sabah tarla, onu kuşlarıyla birlikte kırlarda karşılardı. Gündüz işçisiydi, çünkü böyle doğmuştu bir kere. Bayan Mugridge yetmiş üç yaşındaydı. Yedi yaşından itibaren tarlalarda ça-

Albion: Şiir dilinde İngiltere. -178-

lımış, başlangıçta bir oğlan çocuğunun, daha sonra da bir erkeğin işini görmüştü. Hâlâ da çalışıyordu. Evini pırıl pırıl tutuyor, çamaşır yıkıyor, ekmek pişiriyordu. Benim gelişimle bana da yemek pişiriyor ve yatağımı yaparak beni utandırıyor. Altmış yıllık bu çabalamanın sonunda hiçbir şeyleri yoktu. Gelecekte bekledikleri bir şey de yoktu. Hallerinden memnundular. Gelecekte hiçbir şey beklemiyor, başka hiçbir şey arzu etmiyorlardı.

Basit bir hayat yaşıyorlardı. İstekleri azdı. Gün sonunda yan yarıya yeraltında olan mutfakta yudumlanacak bir litre bira, yedi gece okunacak haftalık bir dergi ve bir

buzanın geviş getirmesi gibi düşünceli ve boş sohbetler. Duvarda asılı olan bir tahta oy^ mada ince uzun, melek gibi bir kız onlara bakıyordu. Oymanın altında, "Gelecekteki Kraliçemiz" yazılıydı. Onun yanında ise çok renkli bir litograftan* yapılmış yaşlı bir kadın bakıyordu. Litografin altında ise, "Kraliçemiz" yazıyordu. Onlara artık dinlenme zamanlarının geldiğini söylediğimde kadın, "İnsanın kendi kazancı tatlıdır," dedi.

"Hayır, yardıma filan ihtiyacımız yok," dedi Thomas Mugridge, çocuklarının onlara yardım edip etmediğine dair sorduğum soruya karşılık olarak.

"Anayla ben, kuruyup göçene kadar çalışacağız," diye ekledi ve Bayan Mugridge evet anlamında başını sallayarak onu onayladı.

Litograf: Taş baskı.

-179-

Kadın on beş çocuk doğurmuştu, ama şimdi hepsi ya uzaklardaydı ya da ölmüştü. Ama "bebek"leri Maidstone'da yaşıyordu ve yirmi yedi yaşındaydı. Çocuklar evlendikleri zaman kendi ailelerinin derdine düşüyordu; tıpkı onlardan önce anne babalarının olduğu gibi.

Çocuklar neredeydi? Nerede değillerdi ki: Lizzie, Avustralya'da; Mary, Buenos Aires'te; Poll, New York'taydı. Joe, Hindistan'da ölmüştü. Mutfaklarında oturan seyyah misafirleri yüzünden, teker teker onları hatırladılar, yaşayanları ve ölüleri, askerleri ve denizcileri, sömürgecinin karısını, hepsini...

Bana bir fotoğraf uzattılar. Fotoğraftan bana asker elbiseleri içinde yakışıklı bir genç bakıyordu.

"Bu hangi oğlunuz?" diye sordum.

Her ikisi birden yürek dolusu kahkahalar attı. Oğul mu? Hayır, torunlarıydı bu. Hindistan'daki görevinden yeni dönmüştü, kralın hizmetinde boru çalışıyordu. Kardeşi de onunla birlikte aynı alaydaydı. Böylece konuşma uzadı gitti. Oğullar ve kızlar, torunlar, dünya gezginleri ve imparatorluk kurucuları, ihtiyarlar evlerinde otururken onlar dünyanın dört bir yanında bir imparatorluk kuruyorlardı.

Kuzey Kapısı'nda bir kadın oturur. Zengin bir kadındır o; Kürekçi oğullar doğurur Ve salar hepsini denize.

Bazıları derin sularda boğulmuştur, Bazıları kıyıyı göre göre; -180-

Haberi gelir yorgun kadına,

O yine de yeni oğullar salar denize.

Ama artık Deniz Kadını'nın çocuk doğurma işi bitmiştir. Eldekiler azalsa bile gezegen her geçen gün dolup taşıyor. Oğullarının kanlan soyu sürdüreceklerdir, ama onun işi bitmiştir. İngiltere'nin eski erkekleri, şimdi artık Avustralya'nın, Afrika'nın ve Amerika'nın erkekleridir. İngiltere, "kadının doğurduklarının en iyilerini" dört bir yana yollamış, kalanları ise acımasızca kendi kucağında mahvetmiştir. Onun için yapacak çok az şey kalmıştır, uzun gecelerde mutfakta oturacak ve duvara asılı kraliyeti seyredecektir.

Gerçek İngiliz tüccar gemicisinin vakti geçmiştir. Nelson'la birlikte Trafalgar'da ve Nil'de çarpışan deniz kurtları artık yok. Ticaret gemilerini çoğunlukla yabancılar doldurmuştur, ama hâlâ İngilizler onlara komuta etmeye devam edip yabancı

gemicileri tercih ediyor. Güney Afrika'da sömürgeciler Adalılara ateş etmeyi öğretir ve subaylar beceriksizlikten aptalca hatalar yaparlar. Memlekette ise sokak insanları umutsuz bir serseriliğin pençesinde dirler ve Savaş Bakanlığı askere gönüllü yazılacak insanların sayısını her yıl biraz daha azaltır.

Başka türlü olması da beklenemez. En kendini beğenmiş İngiliz bile hayat kanını ve iyi beslenmemişleri silah altına alıp bakımını sonsuza kadar üstlenmeyi aklına getirmez. Bayan Mugridge gibi ortalama insanlar şehre sürülürler ve böylesi kadınlar da yete-

-181-

rince yiyecek bulamayan kansız ve hastalıklı çocuklardan başka bir şey doğurmaz. Bugün İngilizce konuşan bu ırkın bütün gücü, bu küçük adadan değil, Bayan Mugridge'in oğullarının ve kızlarının bulunduğu denizaşırı Yeni Dünya'dan gelir. Kuzey Kapısı'nda oturan Deniz Kadını bu dünyadaki görevini yapmıştır, ama bunun farkında değildir. Bir yere oturup yorgun belini dinlendirmelidir. Eğer onu geçici koğuş ve düşkünler evi beklemiyorsa, bunun nedeni, onun güçsüzlük günleri için yetiştirdiği oğulları ve kızlarıdır.

!XVI* Mülkiyet İnsana Karşı

Mülkiyet hakları o kadar genişletilmiştir ki toplumun hakları neredeyse tamamen ortadan kalkmıştır. Nüfusun refahının, konforunun ve özgürlüklerinin ne çalışan ne de uğraşan az sayıda mülk sahibinin ayaklarının altında yattığını söylemek güç değildir.

Joseph Chamberlain*

Açıkça maddeci olan ve ruh üzerine değil de mülkiyet üzerine temellenen bir uygarlıkta, mülkiyetin ruh karşısında yüceltilmesi kaçınılmazdır. Bu gibi toplumsal düzenlerde mülkiyete karşı işlenen suçlar insana karşı işlenen suçlardan çok daha fazla ciddi olarak dikkate alınacaktır. Bir insanın karısını pestilini çıkanncaya kadar dövmesi, birkaç kaburgasını kırması, bir insanın yatacağı yere verecek parası olmadığı için çıplak yıldızların altında uyumasıyla kıyaslanınca önemsiz bir suçtur. Zengin bir demiryolu şirketinin vagonlarından birkaç armut çalan bir delikanlı toplum için, yetmiş yaşından büyük bir yaşlıyı ortada hiçbir neden yokken döven genç

-182-

* Sir Joseph Austen Chamberlain: İngiliz siyaset adamı (1863-1937).

-183-

bir vahşiden çok daha büyük bir tehdittir. Çalıştığını söyleyerek bir oda kiralayan bir genç kız öylesine büyük bir suç işlemiştir ki, şiddetle cezalandırılmazsa, o ve onun gibilerinin mülkiyet düzenini ayakları altına alabileceği düşünülür. Aynı kız Piccadilly'de ya da sahilde gece yarısından sonra aylıklık edip kendini satsa, polis ona karışmayacak ve kız da kazandığı parayla kalacak yerin parasını ödeyebilecektir. Aşağıdaki tanımlayıcı vakalar sadece bir hafta içinde polis mahkemelerinde tutulan raporlardan seçilmiştir.

Widnes Polis Mahkemesi: Belediye meclisi üyeleri Gossage ile Neü'nün huzurunda. Thomas Lynch sarhoşluk, uygunsuz davranış ve polise karşı çıkmaktan suçlu

bulunmuştur. Davalı nezarethaneden bir kadını kurtarmış, polis memurunu tekmelemiş ve ona taş atmıştır. İlk suçundan 3 şilin 6 peni, polise karşı koymaktan 10 şilin para cezasına ve saldırının neden olduğu maddi zararın bedelini ödeme cezasına çarptırılmıştır.

Glasgov Queen's Park Polis Mahkemest Nahiye müdürü Norman Thompson'm huzurunda. John Kane, karısına saldırmaktan suçlu bulunmuştur. Daha önce aynı suçtan beş mahkûmiyeti bulunmaktadır. 2 sterlin 2 şilin para cezasına çarptırılmıştır. Taunton County Mahkemesi: İşçi olduğu söylenen iri yan John Painter karısına saldırmaktan suçlu bulunmuştur. Kadının her ikigö-

-184-
zü de şiddetli bir şekilde morarmış ve yüzü feci şekilde şişmiştir. 1 sterlin 8 şilin para cezasına çarptırılmıştır. Buna mahkeme masrafları da dahildir.

Widnes Polis Mahkemesi: Richard Best-wick ve George Hunt av alanına izinsiz girmekten suçlu bulunmuştur. Hunt 1 sterlin para cezasına ve mahkeme masraflarını karşılamaya, Bestwick 2 sterlin para cezasına ve mahkeme masraflarını karşılamaya çarptırılmıştır. Bir ay avcılıktan men edilmişlerdir.

Shaftesbury Polis Mahkemesi: Belediye Başkanının huzurunda (Bay A. T. Carpenter). Thomas Baker açık havada uyumaktan suçlu bulunmuştur. On dört gün hapis cezasına çarptırılmıştır.

Glasgow Merkez Polis Mahkemesi: Nahiye müdürü Dunlop'un huzurunda. Edward Morrison adlı bir delikanlı demiryolu istasyonundaki bir kamyondan on beş armut çalmaktan mahkûm edilmiştir. Yedi gün hapis cezası.

Doncaster Borough Polis Mahkemesi: Belediye meclisi üyesi Clark ile öteki sulh hâkimlerinin huzurunda. James M'Gowan, Kaçak Avcılığı Önleme Yasası uyarınca kaçak avlanma aletleri ve birkaç tavşanla birlikte bulunmaktan suçlanmıştır. 2 sterlin para cezası ve mahkeme masraflarını karşılamaya ya da bir ay hapis cezasına çarptırılmıştır.

Dunfermline Mahkemesi: Şerif Gilles-pie'nin huzurunda. John Young adlı bir maden ocağı işçisi, Alexander Storrar adlı birinin
-185-

vücuduna ve kafasına yumruk atmaktan, onu yere fırlatmaktan ve aynı zamanda ocak demiri ile vurmaktan suçlu bulunup mahkûm edilmiştir. 1 sterlin para cezasına çarptırıldı.

Kirkcaldy Polis Mahkemesi: Nahiye müdürü Dishart'ın huzurunda. Simon Walker bir adama saldırıp onu yere devirmekten suçlu bulundu. Nedensiz bir saldırıydı ve sulh hâkimi, sanığı toplum için ciddi bir tehlike olarak tanımladı. 30 şilin para cezasına çarptırılmıştır.

Mansfield Polis Mahkemesi: Belediye Başkanı ve sulh hâkimleri F. J. Turner, J. Whita-ker, F. Tidsbury, E. Holmes ve Dr. R. Nesbitt'in huzurunda. Joseph Jackson, Charles Nunn'a saldırmaktan suçlu bulunmuştur. Ortada hiç sebep yokken, yüzüne şiddetli bir yumruk atmış, onu yere devirmiş ve kafasının yan tarafına tekme atmıştır. Adam bilincini kaybetmiş ve on dört gün tıbbi tedavi görmüştür. 21 şilin para cezasına çarptırılmıştır.

Perth Mahkemesi: Şerif Sym'in huzurunda. David Mitchell kaçak olarak avlanmaktan suçlu bulunmuştur. Sonuncusu üç yıl olmak üzere, hakkında iki mahkûmiyet kararı vardır. Şerifin altmış iki yaşında olan ve av bekçisine karşı direnmeyen Mitchell'e yumuşak davranması istenmiştir. Dört ay hapis cezasına çarptırılmıştır.

Dundee Mahkemesi: Şerif vekili R. C. Wal-ker'in huzurunda. John Murray, Donald Craig ve James Parkes kaçak olarak avlanmaktan suçlu bulunmuştur. Craig ve Parkes

1
-186-

sterlin para ve on dört gün hapis cezasına, Murray ise, 5 sterlin para cezasına, bu cezayı ödemediği takdirde bir ay hapis cezasına çarptırılmıştır.

Reading Borough Polis Mahkemesi: Sulh hâkimleri W. B. Monck, F. B. Parfitt, H. M. Wal-lis ve G. Gillagan huzurunda. On altı yaşındaki Alfred Masters, yatacak yeri ve geçinecek parası olmadığından açık havada uyuduğu için suçlu bulunmuştur. Yedi gün hapis cezasına çarptırılmıştır.

Salisbury Şehir Mahkemesi: Belediye Başkanı ve sulh hâkimleri C. Hoskins, G. Fullford, E. Alexander ve W. Marlow huzurunda. James Moore, bir dükkânın önünden bir çift çizme çalmaktan suçlu bulunmuştur. Yirmi bir gün hapis cezasına çarptırılmıştır.

Horncastle Polis Mahkemesi: Papaz W. P. Massingberd, Papaz J. Graham ve Bay N. Lucas Calcraft'ın huzurunda. Genç bir işçi olan George Brackenbury, sulh hâkimlerinin sebepsiz yere yapılan vahşi bir saldırı olarak niteledikleri yetmiş yaşını aşmış James Sargeant Foster'a saldırmaktan suçlu bulunmuştur. 1 sterlin 5 şilin ve mahkeme masraflarını karşılama cezasına çarptırılmıştır.

Workshop Mahkemesi: Sulh hâkimleri F. J. S. Foljambe, R. Eddison ve S. Smith'in huzurunda. John Priestley, Papaz Leslie Graham'a saldırmaktan suçlu bulunmuştur. Sarhoş olan davalı o sırada bebek arabası sürmekteydi; arabayı bir kamyonun önüne itmiş ve bunun

-187-

sonucunda çocuk arabası devrilip içindeki çocuk dışarı fırlamıştır. Kamyon çocuk arabasının üzerinden geçmiş ama bebeğe hiçbir şey olmamıştır. Davalı, kamyon sürücüsüne saldırmış ve daha sonra yaptığı bu hareketin yanlış olduğunu bildiren davacıyı da dövmüştür. Aldığı yaralar sonucu davacının bir doktora başvurması gerekmiş, suçlu ise 40 sterlin para cezasına ve mahkeme masraflarını ödemeye mahkûm edilmiştir.

Rotherham West Riding Polis Mahkemesi: Sulh hâkimleri C. Wright ve G. Pugh ile Albay Stoddart'ın huzurunda. Benjamin Storey, Thomas Brammer ve Samuel WUcock kaçak avlanmaktan suçlu bulunmuş, her biri bir ay hapis cezasına çarptırılmıştır.

Southampton İlçe Polis Mahkemesi: Amiral J. C. Rowley, Bay H. H. Culme-Seymour ve diğer sulh hâkimlerinin huzurunda. Henry Thor-rington açık havada uyumaktan suçlu bulunmuştur. Yedi gün hapis cezasına çarptırılmıştır.

Eckington Polis Mahkemesi: Belediye Başkam L. B. Bowden, sulh hâkimleri R. Eyre ve H. A. Fowler ile Dr. Court'un huzurunda. Joseph Watts bir bahçeden dokuz adet eğrelti otu fidanı çalmaktan suçlu bulunmuştur. Bir ay hapis cezasına çarptırılmıştır. Ripley Mahkemesi: Sulh hâkimleri J. B. Wheeler, W. D. Bembridge ve M. Hooper'ın huzurunda: Vincent Allen ve George Hall, Yasak Avlanmayı Önleme Yasası uyarınca yanlarında birkaç tavşanla yakalanmaktan, John
-188-

Sparham da onlara yardım ve yataklık etmekten suçlu bulunmuştur. Hail ve Sparham 1 sterlin 17 şilin para cezasına, Ailen 2 sterlin 17 şilin para cezasına ve mahkeme masraflarını ödemeye mahkûm edilmişlerdir. Para cezalarını ödemedikleri takdirde ilk iki kişi on dördü gün, sonuncu kişi de bir ay hapis cezasına çarptırılmışlardır. South-western Polis Mahkemesi, Londra: Bay Rose'un huzurunda. John Probyn, bir polis memuruna saldırıp ağır bir şekilde dövmekten suçlu bulunmuştur. Tutuklu karısını tekmelemiş, bu arada onun vahşetine karşı koymaya çalışan bir başka kadına da saldırmıştır. Polis memuru onu evine girmek için ikna etmeye çalışmış, ama tutuklu birden polis memurunun üzerine saldırıp yüzüne bir yumruk atarak yere devirmiştir. Polis memuru yerde yatarken tekmelemiş ve boğmaya yeltenmiştir. Sonunda tutuklu bile bile polis memurunun belden aşağısını tekmelemiş, polisi uzun süre görevini yapamayacak şekilde yaralamıştır. Tutuklu altı hafta hapis cezasına çarptırılmıştır.

Lambeth Polis Mahkemesi: Bay Hopkins'in huzurunda. On dokuz yaşında olan ve bir koroda şarkı söyleyen "Bebek" Stuari adlı bir genç kız, 5 şilin yemek ve yatak borcu olduğundan ve yalan bilgi vererek Emma Brasier'ı dolandırmaya kalkmaktan suçlu bulunmuştur. Davacı Emma Brasier Atwell Yolu'nda bir pansiyon işletmektedir. Tutuklu Crown Tiyatrosu'nda çalıştığını söyleyerek

-189-

bu kadının evinde bir oda kiralamıştır. Genç kız eve taşındıktan iki üç gün sonra Bayan Brasier bir araştırma yapmış ve kızın anlattıklarının doğru olmadığını öğrenince polise haber vermiştir. Tutuklu sulh hâkimine sağlığının kötü olması nedeniyle çalışmadığını söylemiş, genç kız, altı hafta ağır iş cezasına çarptırılmıştır.
-190-

|xvn->

Yetersizlik

Bana kalsa mavi gökyüzünün altında bir yolda ölürdüm. Bana kalsa tatlı havada ölene kadar aç kalırdım; ya da güzel, tuzlu denizde boğulurdum ya da bir saat bir savaşın ateşli mutluluğunu, sonra da bir mermiyle vurulmayı isterdim. Pis kokan bir cehennemde bir vahşinin hayatını sürmektense ve son nefesimi bir yoksulun şiltesinin üzerinde vermektense bunları isterdim.

Robert Blatchford

Mile End Waste'den geçerken yapılan tartışmaya kulak vermek için bir süre durdum. Akşam vaktiydi, tartışanların hepsi daha iyi sınıftan işçilerdi. Temiz yüzlü otuz yaşlarında bir adamın çevresini sarmışlar, hararetle bir şekilde ona söyleniyorlardı.

İçlerinden biri, "Peki bu ucuz göçmenlere ne diyeceksin?" diye sordu. "Sadece Whitec-hapel'deki Yahudiler bile gırtlığımızı kesiyorlar."

Cevap, "Onları suçlayamazsın," oldu. "Onlar da tıpkı bizler gibi ve yaşamak zorundalar. Sizden daha ucuza çalışıp işlerinizi elinizden alan insanları suçlamayın."
-191-

Bir başkası, "Ama ya kanm ve çocuklarımın hali ne olacak?" diye sordu.

Gelen cevap, "Bak gördün mü?" oldu. "Senden daha ucuza çalışıp senin işini elinden alan adamın karısına ve çocuklarına ne olacak peki? Ha? Onun karısına ve çocuklarına ne olacak? Kendi çocuklarını seninkiler-den daha fazla umursar elbette ve onların açlıktan öldüğünü görmeye dayanamaz. Bu yüzden işveren ücretlerini düşürür ve böylece sana da yol görünür. Ama o zavallıyı suç-lamaman gerekir. Başka türlü davranamaz. İki adam aynı işin peşinde olduğu zaman ücretler daima düşer. Bu da rekabetin suçudur, ücretleri düşüren adamın değil."

"Ama sendika olduğu zaman ücretler düşmüyor," diye karşı çıkıldı.

"Bak yine aynı noktaya geldin, yerden göğe kadar da haklısın. Sendika, işçiler arasındaki rekabeti engeller, ama sendika olmayan yerlerdeki işleri güçleştirir. İşte senin Whitec-hapel'deki ucuz işgücün burada devreye girer. Vasıfsızdırlar, sendikaları yoktur, birbirlerinin gırtlığını keserler. Eğer bizler de güçlü bir sendikaya üye olmazsak bizim de gırtlığımız kesilir."

Tartışma daha fazla uzamadan, Mile End Waste'teki bu adam, şayet iki adam tek bir işin peşindeyse ücretlerin düşmeye mahkûm olduğu konusunda düsturunu gösterdi. Eğer meselenin daha derinlerine inmiş olsaydı, diyelim ki yirmi bin üyesi olan güçlü bir sendikanın, yirmi bin işsiz, sendikalı işçilerin yerine işe girmeye çalıştığında, ücretleri yüksek

-192-

tutmaya gücünün yetmeyeceğini görecekti. Bunun en güzel örneği de şu anda askerlerin Güney Afrika'dan geri dönmesi ve terhis edilmesidir. Terhis edilen bu erlerin on binlercesi bir anda umutsuz işçiler ordusunun saflarına katılmıştır. Bütün ülke çapında ücretlerde genel bir düşüş vardır, bu da tartışmalara ve grevlere yol açmaktadır, ki bundan da işsizler yararlanır, çünkü grevcilerin fırlatıp attıkları aletleri memnuniyetle alıp, daha düşük ücretler karşılığında çalışmayı seve seve kabul ederler.

İnsanlar için az sayıdaki işten çok daha fazla çalışacak insan olduğunda az para karşılığında çok çalışma, açlık sınırında olan ücretler, işsizler ordusu, evsizler barksızlar olması kaçınılmazdır. Sokaklarda, dükkünler evlerinde, aş evlerinde karşılaştığım kadınlar ve erkeklerin oralarda bulunma nedenleri "beleş yaşam" diye nitelendirilebilecek bir yaşam tarzını sevmeleri değildir. Çünkü yaptığım incelemeler onların katlandıkları zorlukların, sürdükleri yaşamın "kolay" bir yaşam olmadığını bana yeterince iyi göstermiştir.

Yapılacak soğukkanlı bir hesap, burada İngiltere'de, haftalığı yirmi şiline çalışmanın, düzenli yemek yemenin ve akşamları yatacak bir yere sahip olmanın sokaklarda sürtmekten çok daha kolay bir yaşama tarzı olduğunu ortaya koyar. Sokaklarda sürten bir insan daha fazla ıstırap çeker, daha çok çalışır ve karşılığında çok daha az

gelir elde eder. Size onlann geçirdikleri geceleri, bedensel bir tükenmişlik içinde "dinlenmek" için geçici ko-

-193-

ğuşlara nasıl sürüklendiklerini anlattım. Geçici koğuşlar hiç de kolay bir yaşam tarzı sunmazlar. Verilen berbat yiyecek ve yatılacak yelken bezi karşılığında iki kilo üstüpu toplamak, bilmem kaç yüz kilo taş kırmak, ya da en iğrenç işleri yapmak yoksul oldukları için suçlu olan insanlara verilen bir cezadır. Yetkililer tarafından yapılan bir hırsızlıktır. Bunlar, kapitalist işverenlerden daha az şey verirler yaptıkları iş karşılığında. Aynı işi özel sektörde bir işveren için yapsalar kendilerine çok daha iyi yatacak yerler, iyi yiyecekler, daha fazla eğlence bulur ve hepsinden önemlisi, daha büyük bir özgürlük elde ederlerdi.

Dediğim gibi, bir adamın geçici bir koğuşun sürekli müşterisi olması müsrifliktir. Bedensel olarak tükenene kadar bu gibi yerlerden kaçınmaları bu gerçeği onların da bildiğini gösteriyor. Öyleyse bunu neden yaparlar? Cesaretsiz, korkak işçiler olduklarından değil. Ama baştakilere göre bunun tam tersidir, onlar korkak, cesaretini yitirmiş serserilerdir. Birleşik Devletler'de bir serseri her zaman korkak bir işçidir. O, serserilik yapmayı, çalışmaktan daha kolay bir yaşam tarzı olarak kabul eder. Ama böyle bir şey İngiltere için doğru değildir. Buradaki yasalar aylıkların ve serserilerin cesaretlerini kırmak için elinden geleni ardına koymaz. Ve bütün gerçek, İngiltere'deki serserilerin son derece korkak yaratıklar olduğudur. O, günde iki şilinde kendine üç öğün iyi yemek yiyebileceğini, gece yatacak bir yeri olacağını, hatta cebinde birkaç peni harçlık da kalacağını bilir. Geçici

-194-

koğuşlara sığınmaktansa, bu iki şilini kazanmak için çalışmayı tercih eder; çünkü dışarıda düşkünler evindeki kadar çok çalışmak zorunda kalmayacağını ve iğrenç bir davranışla karşılaşmayacağını bilir. Eğer bunu yapamıyorsa, bunun nedeni çalışmak istememesi değil, ortalıkta, yapılacak işten çok daha fazla işsiz bulunmasıdır. Yapılacak işten daha çok işçi olduğu zaman bir eleme işlemi yapılmaktadır. Sanayiinin her kolunda yeterince verimli olmayanlar işten çıkarılır. Yetersizlikten dolayı işten çıkarılanlar bir daha yükselmedikleri için daha aşağıya düşmek zorundadırlar, düşmeye devam ederler, ta ki sanayii alanında yeterli olabilecekleri uygun bir düzeye gelinceye kadar. Bundan sonra daha az verimli olanlar, amansız bir şekilde, uçurumun en dibine kadar inerler ve burası da, sefalet içinde yok oldukları mezbahalardır.

Uçurumun dibindeki bu yetersiz kişilere atılacak bir göz onların çoğunlukla kafa, fizik ve ahlaki yönden birer enkaz olduklarını gösterir. Bunun istisnaları uçurumun dibine yeni düşmüş insanlardır, ki bunlar yalnızca çok yetersiz olanlardır ve yıkım işlemi onların üzerinde yeni yeni etkisini göstermeye başlamıştır. Unutulmamalıdır ki, buradaki bütün güçler yıkıcıdır. İyi bir vücut -beyni yeterince hızlı çalışmadığı ve yetenekli olmadığı için buradadır- hızla şeklini kaybedip mahvolmaya başlar. Berrak bir kafa ise -zayıf bedeninden ötürü buradadır- hızla kirlenir. Ölüm oranı çok fazladır, ama o zaman bile bu uçu-

-195-

rum dibi insanların çoğu yavaş yavaş can çekişerek ölür.

Burada, Uçurum'un ve mezbahaların yapısı ortaya çıkmaktadır. Sanayiinin bütün kollarında sürekli bir eleme sürüp gitmektedir. Yetersiz olanlar ayıklanır ve düşmeye başlarlar. Yetersizliği farklı şeyler oluşturur. İşine düzenli devam etmeyen ve sorumsuz bir mühendis kendi asıl yerini bulana kadar düşmeye devam edecek, sonunda geçici bir işçi olacak, kendi doğası gereği düzensiz olan ve çok az ya da hiç sorumluluk gerektirmeyen bir işte çalışacaktır. Bedensel ya da zihni zayıflıktan mustarip olan ağır, hantal olanların ya da sinirsel, zihinsel ve fiziksel dayanıklılıktan yoksun olanların da düşmesi gerekmektedir, bunlar ya hızla ya da adım adım dibe inerler. Verimli bir işçiyi sakatlayan bir kaza onu yetersizleştirecek, böylece o da dibe düşmek zorunda kalacaktır. Hele yaşlanan, kuvvetini kaybeden bir işçinin düşüşü korkunçtur; düşüşünün sonunda uçurumun dibinden ve ölümden başka onu bekleyen hiçbir şey yoktur.

Bu son örnekte, Londra'da yapılan istatistikler korkunç bir hikâye anlatmaktadır. Londra'nın nüfusu İngiltere'nin toplam nüfusunun yedide biridir ve Londra'da her yıl her dört yetişkinden biri ya düşkünler evinde, ya hastanede ya da tımarhanede ölmektedir. Hali vakti yerinde olanları böyle bir sonun beklemediği gerçeğini göz önüne alırsak, her üç yetişkin işçiden en azından birinin muhtaç bir halde öldüğü açıkça ortaya çıkar.

-196-

İyi bir işçinin nasıl aniden yetersiz bir hale geldiğine ve sonra başına neler geldiğine bir örnek vermek için, otuz iki yaşında olan ve bir düşkünler evinde yaşayan M'Garry'nin hikâyesini anlatmak zorundayım. Aşağıdaki alıntı, bir sendikanın yıllık raporundan alın-tılanmıştır:

"Widnes'de Sullivan'ın işyerinde çalışıyordum. Burası daha çok İngiliz Alkali Kimyasalları Fabrikası olarak bilinir. Bir sundurmada görevliydim, avluyu geçmem gerekiyordu. Gece saat ondu ve her taraf karanlıktı. Avluyu geçerken bir şeyin bacaklarımı kapıp sı/aştırdığını hissettim. Bilincimi kaybetmişim; bir iki gün hiçbir şeyden haberim olmadan baygın bir halde yatmışım. Ertesi pazar gecesi ayıldı-ğında kendimi bir hastanede buldum. Hemşireye bacaklarıma ne olduğunu sordum. Bana her ikisinin de kesildiğini söyledi.

Avluda zemine gömülü sabit bir krank vardı; çukur 48 santim uzunluğunda, 37 santim derinliğinde ve 37 santim genişliğindeydi. Krank, çukurda dakikada üç devir yapıyordu. Çukurun çevresinde ne bir çit vardı ne de üstü kapalıydı. Ben kaza geçirdikten sonra krankı tamamen durdurdular ve çukurun üzerini demir bir levhayla örttüler... Bana da 25 sterlin verdiler. Bunu bir tazminat olarak hesaba katmadılar; sadece bir yardım olduğunu söylediler. Bu paranın 9 sterlini ile kendime hareket edebilmek için tekerlekli bir sandalye satın aldım.

Bacaklarım kesildiği ana kadar çalışıyor,

-197-

haftada yirmi dört şilin alıyordum ve bu ücret diğer işçilerin aldığından daha fazlaydı, çünkü, ben vardiyalarda da çalışıyordum. Yapılacak ağır bir iş olduğunda, genellikle beni seçerlerdi. Fabrikanın müdürü Bay Manton beni birkaç kere

hastanede ziyaret etti İyileşmeye başladığım zaman, bana iş bulup bulmayacağını sordum. Bana bu konuyu kendime dert etmememi, şirket sahiplerinin katı yürekli olmadıklarını söyledi. Bu olayda haklı olan bendim... Bay Manton, bir daha ziyaretime gelmedi; son geldiğinde ise, memleketim olan İrlanda'daki arkadaşlarımın yanına gidebilmem için fabrika yöneticilerinden bana elli sterlin verilmesini istemeyi düşündüğünü söyledi"

Zavallı M'Garry! Hırslıydı, birden fazla vardiyada çalıştığı için diğer işçilerden daha çok para kazanıyordu ve ağır bir iş yapılma-' sını gerektirdiği zaman onu seçiyorlardı. Sonra, işte olan oldu ve düşkünler evinin yolunu tuttu. Düşkünler evine gitmemenin alternatifi İrlanda'ya dönüp ömrünün sonuna kadar arkadaşlarına yük olmaktı. Yorum yapmak gereksiz.

Şu anlaşılmalı ki, yeterlilik, çalışanlar tarafından belirlenmiyor, işgücü talebi tarafından belirleniyor. Eğer üç adam aynı işi istiyorsa, içlerinde en yeterli olan işi alacaktır. Diğer ikisi, ne kadar becerikli olurlarsa olsunlar, yetersiz sayılacaklardır. Eğer Almanya, Japonya ve Birleşik Devletler demir, kömür ve tekstil piyasasının tüm dünya pazarını ele geçirseler, bir anda yüz binlerce İngiliz

-198-

işçisi boşa kalır, bazıları göç eder, ama geri kalanlar kendilerine başka sanayi kollarında iş arardı. İşçiler arasında tepeden aşağı doğru genel bir çalkalanma olur ve sonra denge, Uçurum'un dibindeki yetersizlerin sayısının yüz binlerce artmasıyla yeniden kurulurdu. Öte yandan, koşullar değişirse ve işçiler yeterliliklerini ikiye katlasa, her bir yetersiz daha önce olduğundan iki misli becerikli ve birçok yetersizden çok daha fazla becerikli olsa da yine de çok sayıda verimsiz işçi olurdu. İşçi sayısı, yapılacak işin çok üstünde olduğu zaman, çok sayıda adam verimsiz işçi konumuna düşer ve verimsiz işçiler olarak ıstırap dolu bir mahvoluşa mahkûm olurlar. Kitabın bundan sonraki bölümlerinin amacı işçilerin çalışma ve yaşama şartlarını anlatmak olacaktır. Sadece verimsizlerin nasıl ayıklanıp yok edildiklerini değil, günümüzde olduğu gibi, sanayii toplumunun güçlerinin nasıl sürekli ve sebepsiz yere verimsiz işçiler yarattığını da göstereceğim.

-199-

!XVIII* Ücretler

Bazıları ekmek için hayatlarını satarlar; Bazıları altın için ruhlarını; Bazıları nehir yatağını ararlar; Bazıları düşkünler evinin küfünü.

Zenginliğin isteklerini elde ettiği Gururlu İngilizler için de durum böyledir, Bugün beyaz ten ucuzdur, Beyaz ruhlarsa daha da ucuz.

Fanteziler

Aşağı Londra'da aile başına haftada 21 şilin ya da daha az kazanan 1,292,737 kişi bulunduğunu öğrenince, bu gibi ailelerin sağlıklarını ve fiziksel güçlerini koruyabilmeleri için ücretlerini en iyi nasıl harcayabilecekleri ilgimi çekmeye başladı. Altı, yedi, sekiz ya da on kişilik aileleri hiç hesaba bile katmadım, aşağıdaki tablo bir baba, bir anne ve üç çocuktan oluşan beş kişilik bir aile temel alınarak hazırlanmıştır. 21 şilin yaklaşık olarak 5.25 dolara eşittir.

Kira.....

Ekmek.

1.50 dolar 1.00

-201-

Et.....	O. 87 1/2
Sebze.....	O. 62 V2
Kömür.....	0. 25
Çay.....	0. 18
Sıvıyağ.....	0. 16
Şeker.....	0. 18
Süt.....	0. 12
Sabun.....	0.08
Yağ.....	0. 20
Odun.....	0. 08
Toplam.....	5.25 dolar

Yukarıdaki maddelerden herhangi birinin analizi, harcama yapmak için ne kadar az imkân olduğunu gösterecektir. Örneğin 1 dolarlık ekmeği ele alalım; yedi günde beş kişilik bir aile için bir dolarlık ekmeğin günde 2 6/7 sentlik ekmeğin demektir; eğer günde üç öğün yemek yerlerse, her biri öğün başına 9 mill'lik* ekmeğin yiyecekler demektir ki, bu da bir sentten biraz daha azdır. Ekmek en çok harcama yapılan maddedir. Her öğünde daha az et, daha az sebze yemek zorundadırlar; tablonun daha küçük maddeleri ise hesaba katılamayacak kadar mikroskobiktir. Öte yandan, bu listedeki yiyecek kalemlerinin hepsi küçük miktarlarda perakende olarak alınmıştır ki, bu alışveriş yapmanın en pahalı ve savurgan yoludur.

Yukarıda verilen tabloya göre savurganlık olmadığı ve mideye fazla bir şey girmediği gibi, bu paradan herhangi bir şekilde artırma-

* Mili: Bir sentin onda biri.

-202-

nın da mümkün olmadığı dikkati çekecektir. 5.25 doların hepsi yiyecek ve kiraya harcanmakta, geriye cep harçlığı diye bir para kalmamaktadır. Erkeğin bir bardak bira içmesi, ailenin boğazından kesilmesi demektir; aile daha az yedikçe de fiziksel gücü ve sağlığı bozulacaktır. Bu ailenin üyeleri otobüse ya da tramvaya binemez, mektup yazamaz, gezmeye çıkamaz, ucuz vodvillere gidemez, hiçbir sosyal ya da menfaat kulübüne katılamaz, ne şekerleme, tütün, kitap ne de gazete alabilirler. Dahası, çocuklardan birinin, ki üç çocuk vardır; eğer bir çift ayakkabıya ihtiyacı olsa, ailenin bir haftalık münüsünden eti çıkarması gereklidir. Ayakkabıya ihtiyacı olan beş çift ayak, şapkaya ihtiyacı olan beş kafa, elbiseye ihtiyacı olan beş beden olduğundan ve genel ahlakı düzenleyen yasalar bulunduğundan, ailenin giyinmesi ve cezaevinden uzak durması için sürekli olarak sağlığından fedakârlık etmesi gereklidir. Dikkat etmek gerekir ki, haftalık gelirden kira, kömür, yağ, sabun ve odun parası çıkarıldığında, her bir kişi için günlük olarak yiyeceğe ayrılacak 9 sent kalmaktadır; bu 9 sentle de ailenin yiyecek parasından kesmeden elbise alınması mümkün değildir.

Bütün bunlar yeterince zor koşullardır. Ama işte olan olur; evin erkeği ve babası bir kaza sonucu bacağını ya da boynunu kırar. O zaman da kişi başına günlük 9 sente elveda; öğün başına 9 mill'lik ekmeğe elveda ve hafta sonunda kira için verilecek 1.50 dolara elveda. Böylece kapı dışarı edilirler, sokaklara ya

-203-

da düşkünler evine düşerler. Ya da annenin haftada kazanabileceği 10 şilinle aileyi umutsuzca bir arada tutmak için çabaladığı sefil bir mezbeleliğe düşerler.

Aşağı Londra'da haftada aile basma 21 şilin kazanan 1,292,737 kişi olduğunu söylemişim. Ama şu unutulmamalı ki, biz haftada 21 şilin kazanan beş kişilik bir aileyi inceledik. Daha büyük aileler de bulunmaktadır. 21 şilinden az bir gelire yaşayan daha birçok aile vardır. Bunun dışında düzensiz istihdamı da göz ardı etmemek gerekir. O zaman şu soru doğal olarak gündeme geliyor: Bunlar nasıl yaşıyorlar? Cevabı şudur: Onlar yaşamıyorlar. Yaşamın ne olduğunu bilmiyorlar. Ancak ölümün merhametiyle kurtulabilecekleri hayvanca bir yaşam sürdürüyorlar. Daha pis derinliklere inmeden önce, telefoncu kızların durumuna bir göz atalım. Bunlar temiz, taze İngiliz kızlarıdır; yaşam standartlarının diğer hayvanlannkinden kesinlikle daha iyi olması gerekmektedir. Yoksa temiz, taze İngiliz kızları olarak kalamazlar. İşe ilk girdiklerinde, bir telefoncu kız haftada 2.75 dolar ücret alır. Eğer yeterince hızlı ve akıllıysa, beş yılın sonunda belki de en yüksek ücret olan haftalık 5.00 dolar kazanabilir. Geçenlerde haftalık bir dergide böyle bir kızın haftalık masrafları açıklandı. Şöyle:

Kira, yakacak ve aydınlatma.....1.87 x/2

Evde yemek.....0. 87 1/2

Ofiste yemek.....1.12 V2

Yol parası.....0. 37 V2

-204-

Çamaşırhane.....o. 25

Toplam.....4.50 dolar

Ele geçen bu haftalıktan geriye giyim, eğlence ve hastalık masrafları için hiçbir şey kalmamaktadır. Oysa çalışan kızların çoğu haftada 4.50 dolar değil, 2.75, 3 ya da 3.50 dolar kazanmaktadırlar. Onların da giyinmeye ve eğlenmeye hakları var.

Sık sık haksızlık eder erkek erkeğe Ama haksızlık daimidir kadınlara karşı

Şu anda Londra'da yapılmakta olan İş Sendikaları Kongresi'nde, Gaz İşçileri Sendikası Parlamento Komitesi'ne on beş yaşından küçük çocukların çalışmasını yasaklamak için bir yasa tasarısı verilmesi istendi. Parla-mento Üyesi ve Kuzey

Dokumacılar Birliği'nin temsilcisi, tekstil işçilerinden yana bir tavır alarak bu önergeye karşı çıktı ve tekstil işçilerinin çocuklarının kazançlarından

vazgeçemeyeceklerini, yalnız başlarına elde ettikleri gelire yaşayamayacaklarını belirtti. 514,000 işçinin temsilcileri bu önergeye karşı oy kullanırken, 535,000 işçinin

temsilcileri de önergenin lehinde oy kullandı. 514,000 işçi, on beş yaşından küçük çocukların çalışmasını yasaklayan böyle bir önergeye karşı çıkıyorsa, bu, ülkedeki

çok sayıda yetişkin işçiye geçinemeyecekleri kadar bir ücret ödendiğini ortaya koymaktadır. Whitechapel'de çalışan bazı kadınlarla konuştum. Ceket

imalathanelerinde çalışanlar günlük on iki saat çalışmanın karşılığında 25 sentten daha az para alı-

-205-

yor, pantolon imalathanelerinde çalışanların haftalık kazançları ise 75 sent ile 1 dolar arasında değişiyordu.

Son bir olay birçok insanın durumunu açığa çıkarttı: Zengin ticarethanelerde çalışanlar yemek dahil haftada altı gün, günde on altı saat çalışarak 1.50 dolar alıyorlar. Sandviç satan adamlar günde 27 sent kazanarak geçiniyorlar. Seyyar satıcıların ve seyyar meyve satıcılarının haftalık ortalama kazançları 2.50 dolar ile 3 dolardan fazla değildir. Rıhtımlarda çalışanlar hariç, vasıfsız işçilerin haftalık kazançları dört dolardan azdır. Rıhtım işçileri ise haftada ortalama 2 dolar ile 2.25 dolar arasında bir para kazanmaktadırlar. Bu rakamlar kraliyet komisyonunun bir raporundan alınmıştır ve hepsi gerçektir.

Ruhen ve bedenen zayıf düşmüş ve ölmekte olan yaşlı bir kadın düşünün. Kendini ve dört çocuğunu geçindiren bu kadın kibrit kutusu yaparak ve gross* başına 4 sent alarak haftada 75 sent kira ödüyor. On iki düzine kibrit kutusuna karşılık 4 sent, ayrıca macun ve iplik de kendisinden! Bugüne kadar boş gün nedir bilmemiştir, ne hastalık, ne dinlenmek ne de eğlenmek için tek bir günü olmamıştır. Pazarları da dahil Tann'nın her günü günde on dört saat çalışır ve bu kadın günde ancak yedi gross kibrit kutusu yapar ve bunun karşılığında da 31 sent kazanır. Haftalık doksan dört saatlik çalışma sonunda 7066 kibrit kutusu yapar ve eline 2.20 dolar para geçer.

* Gross: On iki düzine.

-206-

Geçen yıl, polis mahkemesinde görevli bir memur olan Bay Thomas Holmes, kadın işçilerin çalışma koşulları hakkında bir yazı yazdıktan sonra 18 Nisan 1901 tarihli aşağıdaki mektubu alır:

Efendim, size yazma cesaretini gösterdiğim için beni bağışlayınız, ama yoksul kadınların haftada on şilin karşılığında günde on dört saat çalıştığını belirttiğiniz yazınızı okuduktan sonra size kendi durumumu bildirmek istedim. Ben kravat yaparım. Bütün bir hafta boyunca çalıştıktan sonra beş şilinden daha fazla para kazanamam. Ayrıca, on yıldan fazla bir süredir bir peni bile kazanamamış olan yoksul ve hasta kocama da bakmak zorundayım.

Bir kadın düşünün ki böylesine açık, anlaşılır ve dilbilgisi bakımından hatasız bir mektup yazabiliyor ve bu kadın kendisini ve kocasını haftada 5 şiline (1.25 dolar) geçindiriyor! Bay Holmes onu ziyarete gittiğinde kapıdan içeri zar zor sığarak girebilmiş. Hasta olan kocası yatıyor, kadın da bütün gün aynı odada çalışıyor; aynı odada yemek pişiyor, yıkanıyorlar, yemek yiyorlar, uyuyorlar ve aynı odada yaşamın gereklerini yerine getiriyorlar. Misyoner Bay Holmes için odada oturacak yer yokmuş. Sadece yatak varmış, onun da üstü kravatlar ve ipekle doluymuş. Adamın ciğerleri çürümenin son aşamasındaymış. Sürekli öksürüyor ve balgam çıkarıyor, kadın bu hastalık nöbetleri sırasında kocasına yardım etmek için işine ara vermek zorunda ka-

-207-

hyormuş. Kravatlardan çıkan ipekli tüyler adamın hastalığını daha da kötüleştiriyor-
muş; aynı zamanda adamın hastalığının da kravatlara zararı çok büyüktür. Hele
bunları kullanacak ve satacak olanlar göz önünde bulundurulursa.

Bir başka seferinde Bay Holmes yiyecek çaldığı için polis mahkemesinde suçlu
bulunan on iki yaşında küçük bir kızı ziyaret ettiğinde kızın, dokuz yaşında bir oğlan
çocuğuna, yedi yaşındaki sakat bir oğlan çocuğuna ve bir de daha küçük bir çocuğa
analık ettiğini gördü. Annesi duldu ve bluz dikiyordu. Haftada 1.25 dolar kira
ödüyordu. İşte size, kadının evini idare etmek için yaptığı son alışverişin hesabı: Çay,
1 sent; şeker, 1 sent; ekme, 1/2 sent; margarin, 2 sent; yağ, 3 sent ve yakacak odun,
1 sent. Yumuşak ve rahat ailelerin iyi ev kadınları, kendinizin böyle bir parayla
alışverişe çıktığınızı, evi idare ettiğinizi ve beş kişilik bir sofraya hazırladığınızı hayal
edin. Bu arada da küçük erkek ve kız kardeşleri için yiyecek çalmaması için on iki
yaşında analık yapan kızınızdan gözlerinizi ayırmayacaksınız. Bir kâbus gibi
sıralanan bluzları dikecek, dikecek, dikeceksiniz, ki bu bluzlar sizin için hazırlanmış
olan yoksul tabutuna ve kasvetine uzanmaktadır.

-208-

!XIX* Getto

Biz Bilim'le dolaşıp zamanı yenerken

Kent çocuklarının kent balçığında ruhlarının

kararması iyi mi? O kederli sokaklarda İlerleme, felçli ayaklarıyla

ilerliyor, Suç ve açlık binlerce genç kızımızı sokaklara

fırlatıyor;

Orada efendi, bitkin terzi kadının günlük ekmeğinden

kesiyor;

Orada tek göz pis bir tavan arasında ölümle yaşam

yan yana; Orada için için yanan humma ateşi çürümüş

döşemelerde sürünüyor. Ve orada ensestin kalabalık yatağı, yoksulların

kalabalık mahallelerinde.

Tennyson*

Bir zamanlar Avrupalı uluslar istenmeyen Yahudileri kent gettolarına tikiştirirdi.

Bugün ise toplumun egemen ekonomik sınıfı, çok daha az keyfi, ama hiç de daha az
sert olmayan yöntemlerle istenmeyen ama yine de ge-

Lord Alfred Tennyson: İngiliz yazar (1809-1892). Bir rahibin oğluydu. Yapıtlarında
güncel olayları şiirleştirir-ken "değişmez" romanesk öğelere de yer verdi.

-209-

rekli olan işçileri olağanüstü sefillikteki ve genişlikteki gettolara hapsedmiştir. Doğu
Londra da böyle bir gettodur; zenginler ve güçlü olanlar buralarda oturmazlar;

gezinler buralara hiç uğramazlar ve buralarda iki milyon işçi kaynaşır, ürer ve ölür.

Londralı işçilerin tamamının Doğu Yaka-sı'na yığıldığı düşünülmemelidir, ama akıntı
güçlü bir şekilde o yöne doğru akıyor. Kentin yoksul mahalleleri sürekli yok ediliyor

ve evsiz kalan büyük bir kalabalık Doğuya doğru sürükleniyor. Son on iki yıl içinde,
"Sınırın dışındaki Londra" diye adlandırılan ve Aldgate, Whitechapel ve Mile End'in

arkasındaki bölgenin nüfusu 260,000 kişi, yani yüzde altmışın üzerinde artmıştır. Bu

bölgedeki kiliselerde, yeni gelen nüfusun ancak otuz yedide birisinin oturabileceği kadar yer vardır.

Doğu Yakası çoğu kez "Korkunç Tekdüzeliğin Kenti" diye adlandırılır; özellikle iyi beslenmiş, iyimser gezginler tarafından. Bu gezginler genellikle varolana yüzeysel bakarlar ve bütün bunlardaki katlanılmaz aynılık ve rezillik onları sadece şok eder. Eğer Doğu Yakası, "Korkunç Tekdüzeliğin Kenti" adından daha kötüsüne layık değilse ve çalışan insanlar değişikliğe, güzelliğe ve beklenmedik şeylere layık görülme, burası yine de yaşanacak kötü bir yer olmazdı. Ama Doğu Yakası daha kötü bir adı hak etmektedir. Ona, Yozlaşmanın Kenti denmeliydi.

Bazı insanların sandığı gibi burası kenar mahallelerden oluşan bir kent değildir; dev bir kenar mahalle olduğunu söylemek daha -210-

doğrudur. Basit, terbiye ve temiz insanlık bakımından herhangi bir pis sokak, bir kenar mahalledir. Ne sizin ne de benim çocuklarımın görmesini ve seslerini duymasını istemediğimiz, hiçbir insan evladının görüp, işitip, yaşamaması gereken bir yerdir. Sizin ve benim kanlarımızın hayatlarını geçirmesini istemeyeceğimiz bir yer, hiçbir insanın karısının hayatını geçirmemesi gereken bir yerdir. Çünkü burada, Doğu Yakası'nda, hayatın açık saçıklığı ve hayvanca terbiyesizliği şaha kalkmıştır. Mahremiyet diye bir şey yoktur. Kötü olan iyi olanı bozar, her şey birlikte iltihaplanır. Masum çocukluk güzel ve tatlı bir şeydir; ama Doğu Londra'da masumiyet kısa sürelidir, beşikten emekleyip çıkmadan önce bebekleri yakalamanız gerekir, yoksa küçük bebeklerin bile sizin kadar kirli, sizin kadar kurnaz olduğunu görürsünüz.

Altın Kanun uygulaması Doğu Londra'nın yaşamaya uygun bir yer olmadığını belirtir. Kendi bebeğinizin yaşaması, gelişmesi, hayatın bilgisini ve hayatın gerçeklerini öğrenmesi için uygun bulmayacağınız bir yer, diğer insanların da bebeklerinin yaşaması, gelişmesi ve hayatın bilgisini ve hayatın gerçeklerini öğrenmesi için uygun bir yer değildir. Bu Altın Kanunu basit bir şeydir ve gerekli olan da budur. Eğer bunun tersi söylenirse politik ekonomi ve güçlü olanın yaşaması kuralı gidip kendilerini assınlar daha iyi. Sizin için yeterince iyi olmayan şeyler başkaları için de yeterince iyi değildir ve bu konuda söylenecek başka bir şey yok. -211-

Londra'da ailelere bölünmüş 300,000 kişi tek odalı kiralık apartmanlarda oturmaktadır. Tek odalı yerlerde yaşayanlara göre çok, çok daha fazlası iki ve üç odalı evlerde kalabalık içinde, cinsiyet farkına bakmaksızın yaşamaktadırlar. Yasa, kişi başına 22 m³ yer şart koşmaktadır. Asker barakalarında bu, her bir asker için 33 m³ olarak kabul edilmektedir. Bir zamanlar Londra'da sağlık memurluğu yapmış olan Profesör Huxley her zaman kişi başına 44 m³ yer ve bu yerlerin de temiz havayla havalandırılması gerektiğini ileri sürmüştür. Yine de Londra'da, yasanın emrettiği 22 m³ yerden daha az bir yerde yaşayan 900,000 kişi vardır.

Yıllardır çalışan kent nüfusunun haritasının çıkarılmasında ve sınıflandırılmasında sistematik bir çalışma içinde olan Bay Charles Booth, Londra'da yoksul ve çok yoksul olan 1,800,000 kişi olduğunu tahmin etmektedir. Yoksul kelimesiyle neyi anlatmak istediği ilgiye değerdir. Yoksul kelimesiyle haftalık toplam geliri 4.50

dolarla 5.25 dolar arasında değişen aileleri kastediyor. Çok yoksul ise bu gelir seviyesinin çok altına düşmektedir.

İşçiler, bir sınıf olarak, patronları tarafından giderek daha çok ayrıma tabi tutulmaktadır ve bütün sıkışıklığı ve kalabalıklığına rağmen çok da fazla ahlaksızlığa eğilimli değildir. Aşağıda, Londra Kent Meclisi'nin kısa bir zaman önce yaptığı bir toplantıdan alıntı bulunmaktadır. Bu alıntının üslûbu özlü ve sadedir, ama satır aralarında oldukça korkunç şeyler okunmaktadır:

-212-

Bay Bruce, Kamu Sağlığı Komitesi Başka-nı'na Doğu Yakası'ndaki aşırı ve ciddi kalabalıklaşmaya dikkatinin çekilip çekilmediğini sormuştur. Doğu St. Georges'ta oturan bir adam, karısı ve sekiz kişilik ailesiyle tek bir odada oturmaktadır. Bu söz konusu aile yaşları yirmi, on yedi, sekiz, dört ve henüz bir bebek olan beş kız ile yaşları on beş, on üç ve on iki olan üç oğlan çocuğundan oluşmaktadır.

Whitechapel'de ise bir adam ve karısı ile yaşları on altı, sekiz ve dört olan üç kızları ve yaşları on ve on iki olan iki oğullarıyla birlikte daha küçük bir odada oturmaktadır. Yine Beth-nal Green'de, bir adam ve kansı yaşları yirmi üç, yirmi bir, on dokuz ve on altı olan dört oğulları ve yaşları on dört ve yedi olan iki kızları-la birlikte bir odaya tıkmış durumdadırlar. Bay Bruce böylesi ciddi kalabalıklaşmanın önlenmesinin çeşitli yerel otoritelerin görevi olup olmadığını sormuştur.

Bu 900,000 kişi aslında yasadışı koşullarda yaşamaktadırlar, otoritelerin işleri de başından aşkındır. Fazla kalabalık olan bir aile odadan dışarı atıldığı zaman, kafasını sokarak başka bir delik bulur. Eşyalarını geceleyin el arabalarıyla taşıdıklarından -bir el arabası bütün bir ev halkının eşyalarını ve uyuyan çocukları bir seferde taşımaya yeter- onların izlerini sürmek neredeyse imkânsız gibi bir şeydir. Eğer 1891'de kabul edilen Kamu Sağlığı Yasası çıkar çıkmaz ve tam anlamıyla uygulansaydı, 900,000 kişi evlerini terk edip sokaklara çıkmak için ihbarname alacaklar

-213-

ve yeniden bir eve yerleştirilmeden önce 500,000 oda yapılması gerekecekti.

Adi sokaklar sadece dışarıdan bakıldığında adi görünür, ama evlerin içinde bakımsızlık, sefalet ve trajedi hüküm sürmektedir. Aşağıda anlatacağım trajediyi okumak insanı isyan ettirir, ama böyle bir şeyin varolmasının çok daha fazla isyan ettirici olduğunu unutmamak gerekir. Devonshire Place'de, Lisson Grove'da kısa bir süre önce yetmiş beş yaşında ihtiyar bir kadın öldü. Şüpheli ölüm olaylarını araştıran memurun yaptığı incelemede odada bulunan bütün her şeyin haşaratla kaplanmış bir yığın paçavra olduğu belirtiliyor. Memurun kendisi de haşarata yakalanmış. Bütün oda insanı şok eden bir du-rumdaymış ve hayatında daha önce buna benzer hiçbir şey görmemiş. Her şey tamamen haşaratla kaplanmış.

Doktor ise şunları söyledi: "Merhumeyi sırtüstü şömine paranasının karşısında yatar bir halde buldum. Üzerinde bir elbise, ayaklarında ise çorapları vardı.

Vücudunda türlü türlü haşarat kaynıyordu ve odadaki bütün elbiseler böcekler yüzünden renk değiştirip tamamen grileşmişti. Çok kötü beslendiğinden sıskaydı. Bacaklarında derin yaralar vardı ve çorapları da bu yaralara yapışmıştı. Yaraların nedeni ise haşarattı."

İncelemede bulunan bir adam şöyle yazıyordu: "Zavallı kadının bedenini morgda yatarken görme talihsizliğine sahip oldum ve şimdi bile bu ürkütücü görüntü gözümün önüne geldikçe içimi titretiyor. Orada morg

-214-

masasında yatıyordu, öylesine aç kalmış ve zayıflamıştı ki bir deri bir kemik yığınına andırıyordu. Pislikten keçeleşmiş saçları haşarat yuvasıydı. Kemikli göğsünde yüzlerce, binlerce, sayısız haşarat zıplayıp yuvarlanıyordu."

Böyle bir ölüm ne sizin ne de benim anneme yaraşmıyorsa, o zaman böyle bir ölüm kimin annesi olursa olsun bu kadına da yaraş-mamaktadır.

Zulu'lann arasında uzun bir süre yaşamış olan Piskopos Wilkinson kısa bir süre önce şöyle demişti: "Hiçbir Afrika köyünün reisi, genç erkek ve kadınların, oğlan çocuklarıyla kızların böyle bir arada yaşamasına izin vermez." Piskopos aşın kalabalık ailelerin çocuklarına atıfta bulunmuştur. Beş yaşındaki bir çocuğun öğrenecek hiçbir şeyi yoktur ve buna karşılık öğrenmemesi gereken birçok şey vardır. Oysa onlar öğrenilmemesi gereken şeyleri öğrenmektedirler.

Gettodaki herkesin bildiği bir gerçek var ki, o da yoksulların evleri, zenginlerin konaklarından daha çok kâr getirir. Yoksul işçi bir hayvan gibi yaşamakla kalmaz, aynı zamanda zengin bir adamın bol konforlu evi için ödediğinden daha fazlasını öder. Yoksulların ev bulması için aralarında korkunç bir yarışma vardır. Odadan daha fazla sayıda evsiz barksız insan vardır, çok sayıda insan başka sığınacak bir yer bulamadıklarından düşkünler evindedir. Sadece evler kiraya verilmekle kalmaz, kiracılar tarafından da en küçük odasına kadar kiraya verilir. Hatta odaların içindeki yerler de kiraya verilir.

-215-

"Odanın bir kısmı kiralıktır." Bu ilan kısa bir süre önce St. James Hall'dan beş dakikalık yürüyüş mesafesinde bulunan bir evin penceresine asılmıştı. Rahip Hugh Price yatak kiralama, üçüzlü-yatak kiralama konusu üzerinde bir otoritedir. Yani, bir yatağı üç kiracı kiralamaktadır, her biri sekiz saat yatmakta ve böylece yatak hiç soğumamaktadır; bu arada yatağın altındaki yer de bunun gibi üçüzlü-kiralama sistemiyle kiraya verilir. Sağlık memurları aşağıda anlatacağım gibi olaylarla karşılaşmaya alışkındırlar: 55 m³ kapasitesi olan bir odada, üç yetişkin kadın yatakta, iki yetişkin kadın yatağın altında yatmaktadırlar ve 91,6 m³'lük bir odada bir yetişkin erkekle iki çocuk yatakta ve iki yetişkin kadın yatağın altında yatmaktadırlar.

Burada çok daha saygıdeğer olan ikili-ya-tak kiralama sistemine tipik bir örnek verelim. Oda gündüzleri, bütün bir gece otelede çalışan genç bir kadın tarafından kiralanmıştır. Akşam saat yedide odayı boşaltır ve yerini bir duvarcı işçisi alır. Sabah saat yedide duvarcı işçisi odayı boşaltır, bu saatte kadın odasına geri döner.

Spitalfields bölgesi papazı Rahip W. N. Davies kendi ruhani bölgesindeki sokaklarda bir nüfus sayımı yapmıştır. Şunları söylüyor:

"Sokaklardan birinde 10 ev var -hepsi yaklaşık iki buçuk metreye üç metre olan 51 oda- ve 254 kişi. Altı evde sadece iki kişi bir odayı paylaşmaktadır; diğerlerinde oturanların sayısı 3 ile 9 arasında değişmektedir. Altı

-216-

evlik bir başka avluda 22 odada 84 kişi yaşamaktadır, yine başka birkaç örnekte bir odada oturanların sayısı 6, 7, 8 ve 9 arasında değişmektedir. Bir evdeki 8 odada 45 kişi; bir odada 9 kişi, birinde 8, ikisinde 7, bir başkasında 6 kişi yaşamaktadır." Bu gettoların bu kadar kalabalık olmasının nedeni buraların çok rağbet görmesi değil, zorunluluktur. İşçilerin yaklaşık yüzde ellisi kazandıklarının dörtte birini kiraya yatırırlar. Doğu Yakası'nın büyük kısmında ortalama kira ücreti bir oda için haftalık 1.00 dolar ile 1.50 dolar arasında değişmektedir. Buna karşılık haftada 8.75 dolar kazanan uzman teknisyenler iki ya da üç küçük odalı küçük izbelerde kalmak için bu paranın 3.75 dolarını ayırırlar ve bu yerlerde ev hayatına benzer bir hayat yaşamak için umutsuzca çabalarlar. Ve kiralar her zaman yükselmektedir. Step-ney'deki bir sokakta kiralar sadece iki yıl içinde 3.25 dolardan 4.50 dolara yükselmiştir; bir başka sokakta ise 2.75 dolardan 3.75 dolara yükselmiştir. Whitechapel'de ise kısa bir süre önce 2.50 dolara kiralanan iki odalı evler şimdi 5.25 dolar etmektedir. Doğuda, batıda, kuzeyde ve güneyde kiralar sürekli yükselmektedir. Bir dönümü 100,000 dolardan 150,000 dolara yükselen arazi için birilerinin mal sahibine bu parayı ödemesi gerekir.

Avam Kamarası'ndan Bay W. C. Stead-man, seçim bölgesi olan Stepney hakkında şunları söylemiştir:

"Bu sabah, yaşadığım yerden yüz metre

-217-

m

kadar uzak bir yerde, dul bir kadın yolunu kesti. Bakması gereken altı çocuğu varmış ve evinin kirası haftada 14 silinmiş. Yaşamını evini pansiyonerlere kiraya vererek ve kendisi de çamaşır yıkamaya, temizlik yapmaya giderek kazanıyormuş. İşte bu kadın, gözleri yaşlarla dolu, bana ev sahibinin kirayı 14 şilinden 18 şiline çıkardığını anlattı. Bu kadın ne yapabilirdi? Stepney'de konaklama diye bir şey yok. Her yer dolu ve aşın kalabalık."

Bir sınıfın egemenliği ancak bir başka sınıfın bozulup yok olmasıyla yükselebilir. İşçiler gettolara sıkıştıkça onları bekleyen nihai yıkılmanın etkilerinden kaçamazlar. Kısa ve bodur bir halk yaratılmıştır; bu soy dikkat çekecek surette patronlarının soyundan farklılaşmıştır; dayanıklılıktan ve güçten yoksun kaldırım halkıdır. Erkekler, fiziksel açıdan insanların olması gerektiğinin birer karikatürü haline gelmişlerdir. Kadınları ve çocukları soluk yüzlü ve kansızdırlar, gözleri mor mor halkalanmıştır, kambur ve sarsaktırlar; genç yaşta şekilsizleşirler ve güzellikten hayatları boyunca uzak kalırlar.

İşin daha da kötüsü, getto insanları bozulmaya terk edilmiş ve hâlâ bozulmaya devam eden bir soydur. En az yüz elli yıldan beri bu insanların iyi yanları kurumuştur. Kuvvetli erkekler, yiğit, insiyatifi ve hırsı olanlar yeni ülkeler ve uluslar yaratmak için dünyanın daha taze ve daha özgür bölgelerine giderler. Bunlardan yoksun olanlar, elleri, kafaları ve yürekleri zayıf olanlar, çürümüş ve

-218-

umutsuz olanlar geride kalıp soylarını sürdürürler. Ve yıl be yıl, buna karşılık, yarattıkları en iyi soylar ellerinden alınır. Nerede kuvvetli, boyu poşu yerinde biri

yetiŖse, hemen orduda soluğu alır. Bernard Shaw'un dediği gibi bir asker, "görünüŖte ülkesinin kahraman ve vatansever bir savunucusudur, ama gerçekte yoksulluk yüzünden erlere verilen düzenli yiyecek, barınak ve giyim uğruna kendisini barutun gücüne yem eden zavallı bir talihsizden başka bir Ŗey değildir."

İŖçilerin arasından en iyilerinin sürekli seçilip ayrılması geride kalanları fakirleŖtirmiş-tir. Geriye kederle bozulmuşlar kalır, bunların çoğu da gettoda en derindeki derinliklere batarlar. Onlardan çekilen yaşam Ŗarabı, kendisini dünyanın geri kalanı üzerine kan ve yeni nesiller olarak Ŗaçar. Ondan arta kalanlar ise posadır, kendi içlerinde ayrıma uğrar ve batağa batarlar. HayasızlaŖıp hayvan-laŖırlar. Öldürünce elleriyle öldürürler ve sonra aptalca kendilerini cellatlara teslim ederler. Tecavüzlerinde görkemli bir korkusuzluk yoktur. ArkadaŖlarını adi bir ekmek bıçağıyla bıçaklar ya da kafasına bir demir kavanozla vururlar ve sonra da oturup polisin gelmesini beklerler. Kadınları dövme, evliliğin erkeklere özgü ayrıcalığıdır. Demir ve pirinçten yapılan tuhaf postallar giyerler. Çocuklarının anasını gözleri morarana kadar iyice dövüp yere serdikten sonra bir aygırın bir çingiraklı yılanı ayaklarının altında çiğnemesi gibi tekmeleyip çiğnemeye baŖlarlar.

Gettonun aŖaęı sınıftan kadınlar tıpkı

-219-

Kızılderili kadınlar gibi kocalarının kölesi olurlar. Eğer ben bir kadın olsaydım ve iki seçim hakkım olsaydı, Kızılderili kadını olmayı tercih ederdim. Erkekler ekonomik olarak patronlarına bağımlı, kadınlar da ekonomik olarak erkeklere bağımlıdır. Sonuçta ise, adamın aslında patrona atması gereken dayağı kadın yer ve elinden hiçbir Ŗey gelmez. Arada çocuklar vardır; evin ekmeğini kazanan da erkektir. Bu yüzden kadın, kocasını hapse yollayıp kendisini ve çocuklarını açlığa mahkûm etmeye cesaret edemez. Böyle davalar mahkemenin önüne geldiğinde bunun ne derece doğru olduğunun kanıtlan ortaya çıkar; bir kural olarak ayaklar altında çiğnenen kadın ve anne ağlar ve isteri krizleri içinde ço-cuklannın hatın uğruna kocasının serbest bırakılması için hâkime yalvanr.

Kadınlar bağınıp çağırın cadaloz, umutla-nnı kaybetmiş, köpekten farksız kiŖiler olurlar; genç kızlık günlerinden az da olsa kalan terbiyeyi ve öz saygıyı da yitirirler ve hep birlikte çirkefin ve pisliğin içine batarlar.

Ara sıra getto yaşamının bu toplu sefaleti üzerine yaptığım genellemelerden ben de korkuyorum. Bütün bu izlenimlerimin abartılı olduğunu hissediyor, resme çok fazla yaklaŖtıęımı ve bu yüzden perspektifimi kaybettiğimi düşünüyor, böyle anlarda, aŖın heyecanlı ve kafası kaŖmış biri olmadığımı kendi kendime kanıtlamak için baŖkallannın tanıklıkla-anna baŖvurmanın yerinde olacağına karar veriyorum. Frederick Harrison beni her zaman sağlam kafalı ve kontrolünü hiç kaybet-

-220-

meyen biri olarak etkilemiştir. İşte bu konuda Ŗunlan söylüyor:

"Bence bugün modern toplumu, köle ticareti ve kölelik düzenindeki ilerleme yüzünden mahkûm etmek gerekir. Sanayiinin durumunu gözlemlediğimizde, zenginliğin gerçek üreticileri olanların yüzde doksanının benim diyebilecekleri bir evi yok; bir avuç toprakları yok, kendilerine ait tek bir odaları bile yok. Bir at

arabasına yüklenebilecek eski mobilyalarının dışında değerli olan herhangi bir şeyleri yok; haftalık gelirleri var, bu da, onlan ancak hayatta tutmaya yetecek kadar bir para; çoğu bir atın yaşaması için bile uygun olmayan yerlerde oturuyor... Yoklukla aralarında çok dar bir şerit vardır, ki bir aylık kötü giden bir ticaret, hastalık ya da beklenmedik bir kayıp onlan açlık ve yoksullukla yüz yüze getirir... Ayrıca kentteki ve taşradaki ortalama işçinin normal durumunun çok daha altında, büyük gruplar halinde toplum dışına atılmış yoksullar vardır. Bunlara sanayii ordusunun adı takipçileri diyebiliriz. Onlar, bütün proleter nüfusunun en azından onda birini oluşturur ve hayat standarttan dayanılmayacak bir sefalettir. Eğer bu modern toplumun sürekli düzenle-mesiye, uygarlık, insanlığın büyük çoğunluğunu lanetleyecek demektir."

Yüzde doksan! Bu rakamlar insanı dehşete düşürecek gibidir, yine de Rahip Stopford Brooke korkunç bir Londra tablosu çizdikten sonra, bu rakamı yanın milyonla çarpmak

-221-

zorunluluğunda olduğunu hisseder. İşte söyledikleri:

"Kensington'da vaizken Hammersmith yolundan Londra'ya sürüklenen ailelerle sık sık karşılaştım. Bir gün, yanında karısı, oğlu ve iki kızıyla bir işçi geldi. Uzun bir süredir taşradaki arazilerden birinde yaşamış ve devlet toprağında ortakçılık yaparak geçimini sağlamış. Ama araziye el konulan bir zaman gelmiş ve artık toprakta onların çalışmasına gerek duyulmamış, onlar da oturdukları kulübeden atılmışlar. Nereye gidebilirlerdi ki? Elbette, işin bol olduğunu sandıkları Londra'ya. Biraz birikmiş paralan olduğu için, iyi bir semtte iki odalı bir yer bulabileceklerini düşünüyorlarmış. Ama Londra'da karşılana amansız yer darlığı sorunu çıkmış. Oturmak için güzel avlulan denemişler ve iki odanın haftada on şiline mal olacağını fark etmişler. Beslenmeleri yetersiz ve kötüydü, su mikropluydu; kısa bir süre içinde sağlıktan bozuldu. İş bulmak çok zordu, ücretler o kadar düşüktü ki çok geçmeden borca battılar. Çevrenin zehirleyici etkisi, karanlık ve uzun çalışma saatleri yüzünden daha hasta olup daha fazla umutsuzluğa düştüler ve daha ucuz kalacak bir yer bulmak zorunda kaldılar. Benim de çok iyi bildiğim bir çevrede ev buldular; burası suçun ve anlatılamaz dehşetlerin yatağıydı. Burada kirası çok yüksek olan tek bir oda buldular. Kötü şöhreti olan bir yerde oturduklarından şimdi iş bulmaları daha da zorlaşmıştı. Verdikleri ücretlerle sadece aç kalmayacak kadar yiyecek alabilen erkekleri,

-222-

kadınlar ve çocuklar son damlasına kadar terleten insanların eline düştüler. Karanlık ve pislik, kötü yiyecek ve hastalık, su ihtiyacı eskisinden de kötüydü; çevresindeki kalabalık ve eş dost kendi öz saygıların son kırpın-tılannı da ellerinden çaldı. İçki denen iblis onlan ele geçirdi. Elbette yolun her iki ucunda meyhaneler vardı. Bannmak, ısınmak, toplumdaki ve unutulmuşluktan kaçmak için oraya sığındılar. Daha da borca batarak oradan çıkarlar, duygulan perişan olmuş, beyinleri yanmaktadır. İçki için yapmayacaktan şey yoktu. Ve birkaç ay içinde baba hapse girdi, anne ölüm döşeginde, kızlar sokaklardaydı. Bunu yanm milyonla çarpın, yine de gerçek rakamın altında olacaksınız."

Bu dünya üzerinde bu "korkunç Doğu Ya-kası'ndan" daha beter bir yer bulunamaz. Whitechapel'i, Hoxton'u, Spitalfields'ı, Beth-nal Green'i ile ta Doğu Hindistan nhtımlanna kadar Doğu Yakası. Hayatın rengi gri ve ölüdür. Her şey çaresiz, umutsuz, tekdüze ve pistir. Banyo küvetleri bütünüyle bilinmez şeylerdir, tannların lezzetli yiyecekleri kadar mitseldir. İnsanların kendileri pistir, temizlik için yapılan herhangi bir girişim son derece komik bir şeymiş gibi, acıklı ve trajik olmadığı zamanlarda, ulumalı kahkahalarla karşılanır. Garip ve iğrenç kokular yağlı rüzgârla sürüklenerek gelir; yağmur yağdığında gökten su değil de daha çok yağ akar gibidir. Arnavut kaldırımları yağla köpük bağlar. Burada millerce uzunluktaki kirli tuğlalı

-223-

duvarların arasında kalın kafalı ve yaratma kabiliyetinden yoksun bir nüfus yaşar. Din neredeyse gelip geçmiştir buradan. Büyük ve aptalca bir maddecilik hüküm sürer; bu ruhun şeylerine ve hayatın daha güzel içgüdülerine benzer öldürücü bir maddeciliktir.

Bir zamanlar gururla her İngiliz'in evi onun şatosudur diye övünülürdü. Ama bugün bu bir tarih hatasıdır. Gettoda yaşayan halkın evi yoktur. Ev hayatının önemini ve kutsallığını bilmezler. Daha iyi sınıftan işçilerin oturduğu belediye konutları bile aşırı kalabalık barakalara dönüşmüştür. Ev hayatları yoktur. Bu, konuştukları dilden bile anlaşılır. İşinden dönen baba, yolda rastladığı çocuğuna annesinin nerede olduğunu sorar; aldığı cevap şudur: "Binalarda."

Ortaya yeni bir ırk çıkmıştır. Sokak insanları! Hayatlarını işte ve sokaklarda geçirirler. Sırf uyumak için girdikleri inleri, izbeleri vardır, bu kadar. Bir insan bu kelimeyi böylesi izbelere ve inlere "ev" diyerek hicvedemez. Geleneksel sessiz ve muhafazakâr İngiliz insanı göçüp gitmiştir. Kaldırım insanları gençliklerinde gürültücü, çenebaz, asabi ve heyecanlıdır, yaşlandıkça içtikleri biralar nedeniyle aptal ve sarsak olurlar. Yapacak başka bir şeyleri olmadığında bir inek gibi geviş getirirler. Her yerde insanın karşısına çıkarlar, kaldırımlarda ve köşelerde dikilirler ve boşluğa bakarlar. İçlerinden birini seyredin. Hiç kıpırdamadan saatlerce orada dikilir ve siz yanından ayrıldığınız zaman hâlâ boşluğa bakar. Korkunç bir şeydir bu. Bira içecek parası

-224-

I

yoktur ve ini sadece uyumak içindir, bu durumda ona yapılacak başka ne kalır? Şimdiye kadar kızların aşkının, kadınların aşkının ve çocukların aşkının gizemlerini çözmüş ve bunlarda bir yapmacıklık ve hile bulmuştur. Tıpkı çiy damlaları gibi hayatın korkunç gerçekleri karşısında çabucak yok olan, uçucu ve beyhude şeylerdir bunlar.

Dediğim gibi, gençler tiz sesli, sinirli, heyecanlı; orta yaşlılar boş kafalı, ruhsuz ve aptaldır. Onların Yeni Dünya'nın işçileri ile yarışabileceklerini bir an bile düşünmek saçmalaktır. Kaba, çürümüş ve sersem getto insanları, ekonomistlerin daha şimdiden başladığını söyledikleri dünyanın sanayi egemenliğini ele geçirme savaşımında İngiltere'ye etkili bir hizmette bulunamayacaklardır. İngiltere, yardıma ihtiyaç

duyduğu bir anda, bu unutulmuş insanların çağırıldığı zaman, bunlar ne işçi ne de asker olarak vatanlarına yararlı olamazlar. Eğer İngiltere bir gün dünyanın sanayi yörüngesinin dışına çıkarsa, bu insanlar yaz mevsimi sona erdiğinde ölen sinekler gibi yok olacaklardır. Ya da, İngiltere bir tehlike içine düştüğünde, vahşi hayvanların umutsuz kalması gibi umutsuz kalan bu insanlar bir tehdit olabilir, Batı Yakası'na saldıracaktır ve tıpkı Batı Yakası'mın bir zamanlar kendilerini düşürdüğü gibi orayı da uçuruma iterek kendi Doğu Yakalarına benzetebilirler. Durum ne olursa olsun, seri ateş eden silahların ve savaşın modern makinelerinin önünde çok daha hızlı ve kolayca yok olacaklardır.

-225-

«XX* Cafe'ler ve Yatakhaneler

Neden konserve sardunyalara gibi kafamız ve kuyruğumuz birbirine geçmiş bir halde paketlenelim ki?

Robert Blatchford

Bir deyim daha parıltılar saçarak yok oldu. Geleneksel ve romantik anlamını kaybederek, korunmaya değer deyimler yaratmak için yok oldu! Benim için, bundan böyle, "kahvehane" hoş giden bir yan anlamdan başka hiçbir şeye sahip olmayacak. Dünyanın öbür yanında, bu kelimenin sadece söylenmesi bile, önemli müdavimleriyle birlikte büyük bir kalabalığı gözümün önünde canlandırmaya yeter. Gözümün önünden sonsuz nüktedan ve züppe grupları, broşür yazarlar ve haydutlar ve Grub sokağının bohemleri geçer.

Ama burada, dünyanın bu yanında, ne yazık ki bu isim yanlış bir adlandırmadan ibarettir. Kahvehane: insanların kahve içtiği yer. Hiç de değil. Böyle bir yerde para ya da aşk karşılığında kahve içemezsiniz. Doğru, kahve ısmarlayabilirsiniz ve size bir fincanda

-227-

kahve olduğu söylenen bir şey getireceklerdir. Siz bunun tadına bakacak ve hayal kırıklığına uğrayacaksınız, çünkü bu kesinlikle kahve değildir.

Kahve için gerçek olan, kahvehaneler için de gerçektir. Çoğunlukla buralara işçiler gelir, yağlı ve pis yerlerdir, insanda nezaket duygusu ya da öz saygı uyandırmaz. Buralarda masa örtüsü ve peçete nedir bilinmez. İnsan kendisinden önce masada yemek yiyenlerin bıraktığı artıklar ortasında yemeğini yer ve kendi yemek artıklarını sağına soluna ve yere döker. Hele hızlı mesai saatlerinde, böyle yerlerde, kelimenin tam anlamıyla yeri kaplayan pislik ve karışıklık arasında bata çıka yürüdüğümü bilirim. Buralarda yemek yemeyi başarabildim, çünkü fena halde açtım ve her ne olursa olsun yiyebilirdim.

Bu, işçi için normal bir durum olarak görünüyor. Burada yemeğe tat verecek bir güzellik aranmaz. Karın doyurmak gereklidir ve bunun için yapmacıklık gösterişe gerek yoktur. İlkel bir oburlukla içeri girer ve eminim kendisiyle beraber sağlıklı bir iştahı da götürür. Böyle bir adamı sabah işine giderken görürsünüz, yarım litre çay ısmarlar, çayın sıcak sudan farkı yoktur, cebinden iri bir parça kuru ekmeği çıkarır ve bunu çayın içine batırır, çalışması gerektiği için bu yemeğe dayanmak zorundadır. Midesinde doğru yiyecek yoktur, ne de yanlış yiyecek vardır, zaten bu da bir şey fark

ettirmez. Ayrıca, binlerce adamın iştahla et ve patates yiyebilmeleri ve gerçekten kahve olan kahveyi içebilmeleri için o

-228-

ve binlerce benzeri kendi işlerinde çalışmak zorundadır.

Yarım litre çay, çiroz -ya da tütsülenmiş ringa balığı- ve "iki dilim" tereyağlı ekmek, Londralı bir işçi için çok güzel bir kahvaltıdır. Onun boş yere beş penilik ya da altı pe-nilik biftek -ki bu en ucuzudur- ısmarlamasını bekledim; bu arada kendime ismarladığımda genellikle mal sahibinin en yakındaki kasaba çocuk gönderip bir biftek aldırmasını beklerdim.

Bir zamanlar "serserilik" suçundan California cezaevinde yatarken bize, Londralı işçilerin cafe'lerde yediklerinden çok daha iyi içecek ve yiyecek verilirdi. Amerikalı bir işçi olarak on iki peniye bir İngiliz işçinin yemeyi hayal bile edemeyeceği kahvaltılar yedim. Elbette o kendi kahvaltısı için sadece üç ya da dört peni ödeyecektir; buna karşın ben kazandığım para kadar parayı ödeyebilirdim, çünkü onun kazandığı iki buçuk şiline karşılık benim kazancım altı şilindi. Öte yandan, buna karşılık ben, gün boyunca onu utandıracak kadar çok yoğun çalışırdım. Yani aslında bu işin iki yönü var. Yüksek yaşam standardı olan bir adam, her zaman için düşük yaşam standardı olan bir adamdan daha çok ve daha iyi iş çıkartır.

Denizcilerin, Amerikan ve İngiliz ticaret gemileri arasında yaptıkları bir kıyaslama vardır: Derler ki, bir İngiliz gemisinde yemekler kötü, ücretler az ve işler kolaydır; bir Amerikan gemisinde ise yemekler iyi, ücretler yüksek ve işler zordur. Bu kıyaslama her iki

-229-

ülkenin çalışan nüfusları için de uygulanabilir. Bu okyanus tazılarının yapacakları hız ve islim için para ödemeleri gerekir, işçi de aynı şeyi yapar. Ama eğer işçi bunu karşılayamı-yorsa, o zaman gemi de hıza ve islime sahip olamayacaktır, hepsi bu kadar. İngiliz bir işçi Amerika'ya geldiğinde bunun kanıtı ortaya çıkar. New York'ta, Londra'da olduğundan daha fazla tuğla örecektir, St. Louis'de daha fazla tuğla örecektir, San Francisco'ya vardığında ise bu çalışma son haddine ulaşacaktır. Yaşam standardı sürekli olarak yükselir.

Sabahın erken saatlerinde, sokaklar işlerine giden işçilerle dolduğunda, birçok kadın yaya kaldırımlarında yanlarında ekmek tor-balanıyla oturur. İşçiler bunları tüketirler ve bu kadınlardan aldıkları ekmekleri yiyerek yollarına devam ederler. Bu kuru ekmekleri cafelerden bir peniye alabilecekleri çayla ıslatacak paralan yoktur. Bir adamın iş gününe böyle bir yemekle başlamasının uygun olmadığı su götürmez bir gerçektir; bunun işveren ve ulus için de bir kayıp olacağı aynı şekilde su götürmez. Kimi zaman, şimdilerde, devlet adamları "İngiltere'yi uyandırın!" diye bağıryorlar. Bunun yerine "İngiltere'yi doyurun!" diye bağırımları daha sağduyulu olacaktır. İşçi yetersiz beslenmekle kalmaz, aynı zamanda kötü beslenir. Bir kasap dükkânının önünde durup vurguncu ev kadınları sürüsünün sığır ve koyun eti kırpıntılarını, artıklarını ve parçalarını aldıklarını gördüm. Aslında bunlar Birleşik Devletler'de köpeklere yediri-lir. Onların birçoğunun ve ailelerinin yaşadığı

-230-

tek odaların temizliğine nasıl kefil olamazsam, bu ev kadınlarının parmaklarının temizliğine de kefil olamam. Böyle olduğu halde her biri verdikleri paranın karşılığında en iyisini almak endişesiyle etleri tırmıklıyor, pençeliyor ve mıncıklıyorlardı. Bir gün, özellikle çirkin görünüşlü bir et parçasına gözümü diktim. Bu parçayı en azından yirmi kadının parmakları mıncıkladı ve sonunda et, kasabın kandırdığı, ufak tefek, ürkek bir kadın tarafından satın alındı. Bütün gün bu et kırpıntılan yığınının yenileri ekleniyor ve kaldınılıyordu; sokağın tozu ve pisliği, kara sinekler bu etlerin üzerine konuyor ve pis parmaklar bu etleri mıncıklıyor da mıncıklıyordu.

Sokak satıcılarının arabaları, bütün gün çürümeye, bozulmaya yüz tutmuş meyvelerle etrafta dolaşır durur. Bu meyveler çoğu zaman geceleri yaşadıkları ve uyudukları tek odada saklanır. Burada meyveler hastalıklara, aşırı kalabalık ve çürümüş yaşamın iğrenç kokularına maruz kalır ve ertesi gün yeniden satılmak üzere arabalara yüklenir.

Doğu Yakası'nın yoksul işçisi iyi, sağlığa yararlı et ya da meyve yemenin nasıl bir şey olduğunu bilmez; aslında, çok nadiren et ya da meyve yer; daha kalifiye işçinin ise yediği şeylerden övünecek bir yanı yoktur. Cafelerin durumuna bakacak olursak, ki bu oldukça iyi bir ölçüttür, hayatlarında hiçbir zaman çayın, kahvenin ya da kakaonun tadını bilemezler. Kahvehanelerdeki bulaşık suyu sizin ya da benim içmeye alışkın olduğumuz çay ya da kahvenin yanına bile yaklaşamaz.

-231-

Mile End yolu üzerindeki Jubilee Sokağı'ndan çok uzakta olmayan cafeyle ilgili küçük bir olayı anlatmadan geçemeyeceğim.

"Buna karşılık bana bir şey verir misin, kızım? Herhangi bir şey, fark etmez. Bütün gün ağzıma tek lokma koymadım. Açlıktan neredeyse bayılacağım..."

İhtiyar bir kadındı, temiz siyah paçavralara bürünmüştü ve elinde bir peni tutuyordu. "Kızım" diye seslendiği ise yorgunluktan bitmiş, kırk yaşlarında bir kadındı, cafenin hem sahibi hem de garsonuydu.

Bu yalvarışın nasıl karşılanacağını görmek için ben de yaşlı kadın kadar endişelenerek bekledim. Saat öğleden sonra dörttü, kadının baygın ve hasta bir görünüşü vardı. Cafenin sahibi bir an tereddüt etti ve daha sonra koca bir tabak "kuzu yahnisi ve taze fasulye" getirdi. Ben de aynı yemekten yiyordum. Fikrimce kuzu çoktan koyun olmuş ve taze fasulyeler de tazeliğini çoktan kaybetmişti. Bununla birlikte asıl önemli olan şey, bu yemeğin altı peniye satılmasıydı ve cafenin sahibi bu yemeği yaşlı kadına bir peniye vermişti. Bu durum bir kez daha yoksulların daha yardımsever olduğu gerçeğini kanıtlıyordu.

Yaşlı kadın büyük bir minnettarlıkla dar masanın karşı tarafına oturdu ve dumanı tüten yahniye aç kurtlar gibi saldırdı. Bir süre ses çıkarmadan sessizce, durmadan yedik. Sonra birdenbire kadın sanki patlarcasına ve neşe içinde bana seslendi:

"Bir kutu kibrit sattım!"

"Evet," diyerek doğruladı yeniden, çok bü-

-232-

yük bir neşe içinde. "Bir kutu kibrit sattım! Bu peniyi böyle kazandım."

"Epey yaşlı olmalısın," dedim.

"Dün yetmiş dördüme bastım," diye karşılık verdi, sonra iştahla tabağına döndü.

"Yemin ederim ki bu yaşlı kadına yardım etmek isterdim, ama bugün ağzıma ilk defa bir şey koyuyorum," dedi yanımda oturan genç adam. "Bu yemeği yiyebiliyorum, çünkü bulaşık yıkayarak rezil bir şilin kazandım. Karşılığında kaç tencere yıkadığımı ben de bilmiyorum."

"Altı haftadır benim mesleğimde iş yok," dedi daha sonra, benim sorularıma cevap olarak, "arada bir böyle ufak tefek işlerden başka bir şey bulunmuyor."

İnsan cafelerde her tür macerayla karşılaşılıyor. Trafalgar Meydanı'nın yakınlarında bir cafede gördüğüm Londralı Amazonu uzun süre unutamayacağım. Hesabımı öderken ona bir İngiliz altını vermiştim. -Bu arada, yeri gelmişken söyleyeyim, buralarda bir insanın yemek yemeden önce parayı ödemesi beklenir, eğer kılıksızsa yemek yemeden önce parayı ödemeye zorlanır.-

Kız parayı dişleriyle ısırды, tezgâhın üstüne atıp çıkardığı sesini dinledi, sonra dondurucu bakışlarla bir üstümdeki paçavralara bir bana baktı.

"Nereden buldun bunu?" diye sordu.

"Bir enayinin masada unuttuğunu mu sanıyorsun?" diye karşılık verdim.

"Ne yaparsın sen," diye sordu, gözlerime soğuk soğuk bakarak.

-233-

"Gördüğün bu paralan kazandım," dedim.

Kibirle burnunu büktü, paranın üstünü gümüş para olarak verdi. Ben de paralan teker teker ısırarak ve tezgâhın üstüne atıp seslerim dinleyerek intikamımı aldım.

"Çayına bir şeker daha atarsan yanm metelik veririm sana," dedim.

Kibarca, "Önce cehennemde görüşürüz," diye karşılık verdi. Sonra burada yazılamaya-cak sözler etti.

Zaten hazırcevap biri değılimdir, ama o söylediğim birkaç sözü bile beni yerle bir etti ve ben yenilmiş bir adam olarak acele çayımı yudumladım. Bu arada sokağına çıktığımda hâlâ arkamdan sövüp sayıyordu.

Londra'da 300,000 kişi tek odalı yerlerde yaşarken, 900,000 kişi yasa dışı, sağlıksız koşullarda yaşamaktadır. 38,000 kişi ise kamuya ait evlere kayıtlıdır; bu yerler günlük dilde "yatakhaneler" olarak bilinir. Yatakhanelerin birçok çeşidi vardır, ama bir bakıma birbirlerinin benzerleridirler. Pis ve küçük olanlarından çok büyük olanlarına kadar hepsi hükümete yüzde beş komisyon sağlar ve bu yerler hakkında hiçbir şey bilmeyen şıklık meraklısı orta sınıf insanları tarafından açıkça övülürler. Onların bilmedikleri şey, buraların oturulamayacak kadar kötü yerler olduklarıdır. Böyle söyleyerek damlannın aktığını ya da duvarlarının çatlak olduğunu demek istemiyorum; demek istediğim, buralardaki hayatın alçaltıcı ve sağlığına zararlı olduğudur.

"Yoksul adamın oteli," derler buralara çoğunlukla, ama bu deyim bir karikatürdür.

-234-

İnsanm yalnız kalmak istediğı zaman oturacak bir odası yoktur; sabahlan ilk iş paldır küldür yataktan kaldınırlar; her gece yeni bir yatak bulup para ödemek zorunda

kalırlar; buralarda hiçbir özel hayatları olmaz, ki bu da otel hayatından oldukça farklı bir yaşam tarzıdır.

Bu söylediklerimle belediye evleriyle, büyük, özel evleri ve işçilerin evlerini kınıyorum sanılmasın. Tam tersine. Bunlar güvenilir olmayan küçük yatakhanelerin birçok kötü yanlarını düzeltmiştir ve işçiye, parasının karşılığı olarak çok daha önce aldığından daha fazlasını verir. Ama bu, onları bu dünyadaki işlerini yapan bir insanın oturacağı bir yer olarak oturulabilir, sağlığa uygun yerler yapmaz.

Küçük özel yatakhaneler bir kural olarak tam bir dehşet yuvasıdır. Buralarda yattığım için biliyorum; ama şimdi buralan bir kenara bırakmama ve daha büyük ve daha iyi olan-lanna göz atmama izin verin: Whitechapel ya-kınlanndaki Middlesex Sokağı'nda böyle bir eve gittim; burası neredeyse tamamen işçilerin oturduğu bir yerdi. Evin girişinde, kaldı-nmdan tam anlamıyla binanın mahzeni diyebileceğimiz yere inen merdivenler bulunuyordu. Mahzende büyük, loş ışıkla aydınlatılmış iki oda vardı, işçiler yemeklerini burada pişirip yiyorlardı. Ben de kendime yemek pişirmeye niyetlendim ama içerinin kokusu bir anda iştahımı kesti, ya da daha doğrusu iştahımı benden çekip aldı. Bunun üzerine diğer adamlann yemek pişirip yemelerini seyretmekle yetindim.

-235-

İşinden evine dönen bir işçi kaba, ahşap masada tam karşıma oturdu ve yemeğini yemeye başladı. Temizlenmemiş masada bir avuç tuz vardı ve sanki bu onun tereyağıydı. Ekmeğini, lokma lokma, tuza bandırıyor ve büyük bir maşrapadaki çayında ıslatıyor, adeta bir parça balık mөнüsünü tamamlıyordu. Sessizce yiyordu, ne sağma, ne soluna, ne de karşısına, bana bakıyordu. Orada burada, çeşitli masalarda, onun gibi sessizce yemek yiyen başka adamlar da vardı. Bütün odada tek bir kelime edilmiyordu. Bir kasvet duygusu sanki bu kötü ışıklandırılmış yeri istila etmişti. Çoğu oturmuş, yemeklerinden arta kalan kırıntılara gözlerini dikmişti. Bu beni meraklandırmıştı, tıpkı Childe Roland'ın meraklandığı gibi, bu adamlar böylesine cezalandırılmak için ne günah işlemişti?

Mutfaktan daha neşeli bir hayatın sesleri geliyordu. O tarafa, işçilerin yemek pişirdikleri tarafa yürüdüm. Ama mahzene girerken aldığım kokular burada daha da keskindi, midem bulanarak temiz hava almak için sokağa kendimi zor attım.

Tekrar geri döndüğümde beş peni vererek bir "kabin" kiraladım, makbuz yerine elime koca bir pirinç levha tutuşturdular. Yukarıya, sigara odasına çıktım. Burada, bir çift küçük bilardo masası ve dama tahtası vardı. Genç işçiler oyun oynama sırasının kendilerine gelmesini bekliyorlardı. Bu arada birçok adam orada burada oturmuş, sigara içiyor, okuyor ve elbiselerini tamir ediyorlardı. Gençler şen şakrak, yaşlılar sıkıntılıydı. Ger-

-236-

çekte içerde iki çeşit insan vardı: Neşeliler ve hüznülüler. Bu sınıflama sanki yaş farkından kaynaklanıyordu.

Ama mahzendeki iki oda gibi, bu oda da insanda en ufak bir ev hissi uyandırmıyordu. Elbette ki sizler gibi, benim gibi, burası gerçek bir evin ne olduğunu bilen kişilere ev havası veremezdi. Duvarlarda misafirlerin davranışlarını düzenleyen

oldukça inanılmaz ve aşağılayıcı notlar asılıydı. Işıklar saat onda söndürülüyor ve geriye yatmaktan başka yapacak bir şey kalmıyordu. Tekrar mahzene indim, elimdeki pirinç levhayı iri yapılı kapıcıya verip bir sürü merdiven tırmanarak üst katlara çıktım. Binanın tepesine vardım ve sonra yeniden aşağı indim, uyuyan adamlarla dolu birkaç kattan geçtim. "Kabinler" konaklamak için en iyi yerlerdi, her kabinin içinde küçük bir yatak ve soyunmak için bir yer vardı. Yatak takımları temizdi, ne yatak takımlarında ne de yatakta herhangi bir kusur bulamadım. Ama burada özel hayata yer yoktu, insan yalnız kalamıyordu.

Kabinlerle dolu bir kat hakkında yeterli bir fikir elde edebilmek için, yumurta sandıklan bulunan mukavva güvercin yuvalarının bulunduğu bir tabakayı hayalinizde büyütün. Bu yuvaların yüksekliği iki metreden biraz fazla ve enleri de buna göre orantılı. Sonra hayalinizde büyüttüğünüz bu tabakayı büyük, ahıra benzeyen bir kata yerleştirin, işte şimdi gözünüzün önünde canlanmış olmalı. Güvercin yuvalarının tavanı yok, duvarlar ince, uyuyanların horultuları, yan

-237-

komşularınızın her hareketi açık ve net bir biçimde kulağınızın dibinde patlıyor. Ve bu kabin kısa bir süre için size aittir. Sabahleyin çıkıp gitmek zorundasınız. İçeriye eşyalarınızı bırakamazsınız, istediğiniz zaman girip çıkamazsınız, kapıyı arkanızdan kilitleye-mezsiz ya da buna benzer bir şey yapamazsınız. Aslında, hiç kapı yoktur, sadece bir giriş vardır. Eğer bu yoksullar otelinde misafir olarak kalmak istiyorsanız, bütün bunlara ve bu cezaevi kurallarına katlanmak zorundasınız. Bu kurallar size sürekli olarak sizin bir hiç olduğunuzu hatırlatır, size ait çok küçük bir ruhunuz vardır ve bu konuda söylenebilecek başka hiçbir şey yok.

Şimdi ben günlük işini yapmış olan bir adamın en azından kapısını kilitleyebileceği ve eşyalarıyla birlikte güvenli olabileceği kendine ait bir odasının olması gerektiğini ileri sürüyorum. Burada istediği gibi oturabilmeli, pencere kenarında bir şeyler okuyabilmeli ya da dışarıyı seyredebilmeli; istediği zaman gelip istediği zaman çıkabilmeli; sırtında ya da ceplerinde taşıdıklarının dışında birkaç kişisel eşyasını bu odaya bırakabilmeli; annesinin, kız kardeşinin, sevgilisinin, balerinlerin, buldogların ya da canı neyi isterse onun resmini aşabilmeli; kısacası, bu dünyada kendine ait bir yer olmalı ve burası hakkında şunu söyleyebilmen: "Burası benim, benim şatom; dünya buranın kapısının eşiğinde biter; buranın tek efendisi benim." O zaman bu adam daha iyi bir vatandaş olabilecek; günlük işini çok daha iyi yapacaktır.

-238-

Yoksul insanların otelinin bir katında buldum ve onları dinledim. Yataktan yatağa giderek uyuyanları seyrettim. Çoğu, yaşlan yirmi ile kırk arasında değişen genç insanlardı. İhtiyar adamlar bu otellerin parasını ödeyecek durumda değildirler. Onlar düşkünler evine giderler. Ama bu genç adamların yüzlerine baktım, sayısız adamın yüzüne baktım, kötü görünüşlü kimseler değildiler. Yüzleri kadın öpücükleri, boyunları kadın kolları için yaratılmıştı. Bütün başka erkekler gibi onlar da sevilebilir kimselerdi. Sevmeye yetenekliydi. Kurtulmaları ve ruhlarının yumuşaması için bir kadının dokunuşu yeterliydi. Böylesi bir kurtarılmaya ve yumuşamaya ihtiyaçları vardı, ama bunun yerine her geçen gün daha da katılaşıyorlardı. O zaman bu

kadınların nerede olduğunu merak ettim ve bir "fahişenin rezil kahkahasını" duydum. Leman sokağı, Waterloo yolu, Piccadilly, sahil yolu bana cevap verdi ve ben o kadınların artık nerede olduklarını biliyordum.

-239-

«XXI* Hayatın Tehlikeleri

Ne işinde çalışıyorsun? Hasta görünüyorsun. Ben akciğerim. Sülfürik asit yapıyorum. Neden böyle kölelere yakışır bir işte çalışıyorsun? Evliyim. Çocuklarım var. Aç mı kalayım, onları

sokakta mı bırakayım?

Neden böyle bir hayat sürüyorsun?

Evliyim. St. Helen's'de işsiz bir sürü adam var.

Hangi iş senin için zor?

Benim işim. Sen de gelip üç yüz kiloluk hamur

yığınlarını yirmi beş kiloluk sırıklarla kaldır ve o sıcakta Jinn kapağından içeri at, bunu bir dene.

Denemem. Ben bir filozofum.

Ah! Çok iyi o zaman, işine sıkı sarıl Bizim iş çok zor.

İşçilerle Söyleşiler'den Robert Blatchford

Çok kinci bir adamla konuşuyordum. Ona göre, karısı ona haksızlık etmişti ve yasa da ona haksızlık etmişti. Olayın erdemi ve ahlaki yönü önemsiz. Konunun asıl yanı, karısı ondan boşanmış ve adamın, onun ve beş çocuğunun bakımı için kadına her hafta on şilin ödemesi gerekiyordu. "Ama bana bak," dedi adam bana, "Eğer on şilin vermezsem ne

-241-

olur onun hali? Farz et, sadece farz et ki başıma bir kaza geldi ve ben çalışamıyorum. Farz et ki bir yerim kırıldı, romatizma ya da kolera oldum. O zaman ne halt edecek ha? Ne halt edecek?"

Başını kederle salladı. "Hiçbir umut yok onun için. Yapabileceği en iyi şey düşkünler evine gitmek ki buraları tam bir cehennemdir. Yok, eğer düşkünler evine gitmezse, hayatı cehennemden de kötü olur. Benimle gel de, sana bir aralıkta uyuyan kadınları göstereyim, düzinelercesini. Sana daha da kötüsünü, eğer benim başıma bir şey gelir de on şilini alamazsa onun durumunun ne olacağını göstereceğim."

Adamın tahmininin kesin olduğu göz önünde bulundurulmaya değer. Karısının hayatının tehlike içinde olduğunu biliyordu. Yiyecek ve yatacak bir yere ihtiyacı vardı. Adamın çalışma koşulları bozulduğu ya da yok olduğunda karısı için oyun bitecekti. Bu olaya daha büyük bir ölçekten bakacak olursak, aynı durumun, dostça birlikte yaşayan, yiyecek ve barınak peşindeyken birbirlerine yardım eden yüz binlerce, hatta milyonlarca kadın ve erkek için de geçerli olduğunu görürüz.

Rakamlar ürkütücüdür; Londra'da 1,800,000 kişi yoksulluk sınırında ya da altında yaşamaktadır. 1,000,000 kişi bir haftalık ücretlerle yaşarlar ve onlarla yoksulluk arasında sadece bir haftalık bir zaman vardır. Bütün İngiltere ve Galler'de toplam nüfusun yüzde on sekizi yaşayabilmek için kilisenin yardımına muhtaçtır. Londra'da ise, Londra

-242-

Kent Meclisi'nin istatistiklerine göre, toplam nüfusun yüzde yirmi biri aynı şekilde kiliseye sığınmıştır. Yaşamak için kiliseye sığınmakla çok ama çok yoksul olmak arasında çok büyük bir fark vardır, yine de Londra Belediyesi 123,000 yoksula bakmaktadır, ki bu kendi başına bir kent nüfusu demektir. Londra'da her dört kişiden biri halkın yardımına muhtaç bir şekilde ölürken, Birleşik Krallıkta her 1000 kişiden 939'u yoksulluk içinde ölür. 8,000,000 kişi açlıkla boğuşurken, 20,000,000 kişi kelimenin gerçek anlamında rahat yaşamıyorlardır.

Londra'da yardıma muhtaç olarak ölen insanlarla ilgili daha fazla ayrıntıya girmek ilginç olacaktır. 1886'dan 1893 yılına kadar Londra'da, yoksulluk oranının genel nüfusa oranı bütün İngiltere'ye oranla daha küçüktü. Ama 1893'ten bu yana, her geçen yıl, Londra'da yoksulluk oranı bütün İngiltere'de olduğundan daha yüksek olmuştur. 1886 yılı Registrar General's Raporu'ndan aşağıdaki rakamlar alınmıştır: 1884 yılında Londra'da ölen 81,951 kişiden 9909'u düşkünler evinde, 6559'u hastanelerde, 278'i tımarhanelerde ölmüştür. Demek ki toplam 16,746 kişi halka açık kuruluşlarda ölmüştür.

Bu rakamları göz önünde bulunduran İngiliz Sosyalist Partisi'nden bir yazar bu konuda şunları yazıyor: "Bir dereceye kadar bu ölümlerin birkaçının çocuk olduğu düşünülürse, Londralı her üç yetişkinden birinin ölmek için bu kuruluşlara sığındığı görülmek-

-243-

tedir. Bu durumda işçi sınıfı arasındaki ölüm oranının çok daha yüksek olması gerekir."

Bu rakamlar, orta sınıftan bir işçinin yoksulluğa yakın olduğuna bir şekilde işaret eder. Değişik nedenler yoksulluğa yol açar. Örneğin, dün sabahki gazetede şöyle bir ilan yayımlanmıştır: "Stenoyu, daktiloyu ve fatura düzenlemeyi bilen memur aranmaktadır; ücret haftada on şilindir (2.50 dolar). Başvurular mektupla yapılmalıdır," vs. Oysa bugünkü gazetede Londra'da düşkünler evinde yaşayan otuz beş yaşında bir memurun görevini yapmadığı gerekçesiyle hakim karşısına çıkartıldığını okudum. Adam, düşkünler evinde yaşayana kadar kendisine verilen çeşitli işleri yaptığını iddia ediyordu; ama düşkünler evinin amiri kendisini taş kırmaya yollamış, elleri su toplayınca işini bitirememiş. Adam, kalemden daha ağır bir alete alışkın olmadığını söylemiş. Hâkim de adamı ve su toplamış ellerini yedi gün ağır iş cezasına mahkûm etmiş.

Yaşlılık, elbette ki, yoksulluğun en önemli nedenlerinden biridir. Daha sonra kazalar gelmektedir. Kocanın, babanın, kısacası eve ekmek getirenin ölümü ya da iş yapamaz duruma gelmesi yoksulluğa neden olmaktadır. Karısı ve üç çocuğu olan bir adam düşünün, haftada yirmi şilin (5 dolar) o hassas güvenliğinde yaşamaktadır.

Londra'da böyle yüz binlerce aile vardır. Çaresiz, bu paranın son kuruşunu harcayacak şekilde yaşarlar, yani haftalık 5 dolar, ücret, bu aile ile yoksulluk ya da açlık arasında duran tek şeydir. Olan olmuştur işte, babanın başına bir kaza

-244-

gelir, sonra ne olacak? Üç çocuklu bir anne çok az şey yapabilir ya da hiçbir şey yapamaz. Ya kendisine uygun bir iş yapmak amacıyla çocuklarını genç yoksullar olarak toplumun içine salacak ya da çok çalıştırıp az para veren bir işyerine girip aşağılık izbelerde para kazanmak için uğraşacaktır. Ama böyle iş yerlerinde kocasının gelirine katkıda bulunan evli bir kadınla, sefilce kendini ve çocuklarını geçindirmekten başka bir amacı olmayan yalnız bir kadın arasındaki ücret skalası öyle belirlenmiştir ki, aldığı ücret çok düşüktür; anne ve üç çocuğu ölüm ıstıraplarına son verene kadar tam anlamıyla hayvanca, yan açlık çekerek yaşarlar.

Bu gibi yerlerde çalışan üç çocuklu bir kadının kendilerini geçindirmesinin imkânsız olduğunu göstermek için bugünkü gazetelerden aşağıdaki iki örneği vereceğim: Bir baba ve kızının ve kızının kız arkadaşının kibrit kutusu yaparak 12 düzine için 17 sent aldıklarını yazıyor. Her gün 48 düzine kibrit kutusu yapıyorlardı. Giderleri ise 16 sent yol parası, 4 sent etiket parası, 5 sent tutkal parası ve 2 sent iplik parasıydı. Böylece 42 sent kazanıyorlardı, yani her birinin günlük kazancı 21 sentti. İkinci örnekte ise, birkaç gün önce Luton Guardians'a gelen yetmiş iki yaşında bir kadın yardım istemiştir. "Kadın hasır şapka yapıyordu, şapka başına aldığı 4 sent para onun geçinmesine yetmediği için işten ayrılmak zorunda kalmıştı. Aldığı parayla hasın da kendisinin alması, kesmesi ve örmesi gerekiyordu."

-245-

Ele aldığımız bu anneyle üç çocuğu, cezalandırılmalarını gerektirecek bir suç işlememişlerdir. Günahsızdırlar. Olan olmuştur o kadar; koca, baba, yani eve ekmek getiren sa-katlanmıştır. Bundan kaçınmanın bir yolu yoktur. Tesadüfidir. Bir aile, Uçurum'un dibinden kaçması için şansları olduğu gibi, bir anda Uçurum'un dibini de boylayabilir. Şans soğuk, acımasız rakamlara indirgenebilir ve bu rakamlardan birkaçını burada vermek hiç de yersiz değildir.

Sir A. Forwood'un hesaplarına göre;

Yılda her 1400 işçiden biri ölür.

Yılda her 2500 işçiden biri tamamen sakatlanır.

Yılda her 300 işçiden biri sürekli olarak kısmen sakatlanır.

Yılda her 8 işçiden biri geçici olarak sakatlanır (3 ya da 4 hafta).

Ama bunlar sadece sanayideki kazalardır. Gettoda yaşayan insanlar arasındaki ölüm oranı korkunçtur. Batı Yakası'nda yaşayanların ortalama yaşam süresi elli beş; Doğu Yakası'nda yaşayanların ortalama yaşam süresi ise otuz yıldır. Bu demektir ki, Batı Yakası'nda yaşayan bir insanın yaşama şansı Doğu Yakası'ndakine göre iki mislidir. Savaş başka bir konu! Güney Afrika'daki ve Filipin-ler'deki ölüm oranı buranın yanında sönük kalır. Burada, bansın göbeğinde, kan akmaktadır; burada savaşın uygar kuralları bile geçerli değildir, çünkü kadınlar, çocuklar ve kucaklardaki bebekler tıpkı erkeklerin öldü-

-246-

I

rülmesi gibi vahşice öldürülürler. Savaş! İngiltere'de, her yıl, çeşitli sanayi dallarında çalışan 500,000 erkek, kadın ve çocuk öldürülüyor, sakat kalıyor ya da bulaşıcı hastalıklara yakalanıyor.

Batı Yakası'nda çocukların yüzde on sekizi beş yaşına gelmeden önce ölür; Doğu Yakası'nda ise çocukların yüzde elli beşi beş yaşına gelmeden önce ölür. Ve Londra'da öyle sokaklar vardır ki, bir yılda doğan yüz çocuktan ellisi ertesi yıl ölür ve kalan elli çocuğun yirmi beşi beş yaşına gelmeden ölür. Bu bir katliamdır! Sanayinin insan hayatına savaşımlardan daha fazla hasar verdiğini, Liverpool Medical Of-ficer'ın kısa bir süre önce açıklanan bir raporundan yapılan aşağıdaki alıntıdan başka hiçbir şey doğrulayamaz; ki bu rapor sadece Liverpool için geçerli değildir. Birçok evde avlulara çok az güneş ışığı girmektedir. Evlerin içindeki hava ise her zaman çok kötüdür. Nedeni de duvarların ve tavan-lann evde oturanların yıllarca alıp verdikleri havayı gözenekli katmanların emmiş olmasıdır. Bu avlulardaki güneş ışığı yokluğunun kanıtlarından biri de, Park ve Bahçeler Komitesi'nin yoksulların evlerini neşelendirmek için onlara hediye ettikleri çiçekler ve pencere kenarına koyulan çiçek sandıklarıdır. Ama bu hediyeler o avlulara göre değildir, çünkü çiçekler ve bitkiler bu sağlıksız çevre koşullarında yaşayamayacak kadar hassas olduklarından ölürlür.

-247-

Bay George Haw, aşağıdaki tabloyu St. George'un mahallelerinde (Londra mahalleleri) derlemiştir.

Londra mahalleleri

St. George'un Batısı St. George'un Güneyi St. George'un Doğusu

Aşın kalabalık 1000de olarak ailelerin oranı ölüm oranı

10 35 40

13.2 23.7 26.4

Ayrıca sayısız işçinin çalıştığı "tehlikeli meslekler" de vardır. Hayatları gerçekten de tehlike altındadır; yirminci yüzyıl askerlerinin içinde bulunduğu tehlikeden çok daha fazladır içinde buldukları tehlike. Keten sanayisinde, ketenin hazırlanmasında, ıslak ayaklar ve ıslak elbiseler olağanüstü oranda bronşite, zatürreeye ve şiddetli romatizmaya neden olmaktadır; yün tarama ve eğirme departmanlarında ise havadaki toz birçok durumda akciğer hastalıklarına yol açar. Yün tarama işine on yedi on sekiz yaşlarında başlayan bir kadının otuz yaşına geldiğinde iler tutar yanı kalmamıştır. En kuvvetli, en yapılı insanlar arasından seçilen ve kimya sanayisinde çalışan işçiler ortalama olarak kırk sekiz yıldan az yaşarlar.

Çömlekçilik mesleği hakkında Dr. Arlidge şunları söylemektedir: "Çömlek tozları insanı birdenbire öldürmez, ama yıldan yıla ciğerlere daha sıkı yerleşir ve sonunda ciğerlerde bir alçılama oluşur. Nefes alıp verme her geçen gün daha da zorlaşır ve sonunda durur."

Çelik tozu, taş tozu, kil tozu, alkali tozu, tütün tozu, elyaf tozu, bütün bunlar öldürücü-

-248-

dür. Hem de makineli tüfeklerden ve dom dom kurşunlarından daha öldürücüdür.

Ama bunların içinde en beteri üstübeç* sanayiindeki kurşun tozudur. Aşağıda genç, sağlıklı, iyi gelişmiş bir kızın üstübeç sanayiinde çalışmaya başladıktan sonra yaşadığı tipik erime anlatılmaktadır:

Kurşun tozuna değişen derecelerde maruz kaldıktan sonra kızda kansızlık baş göstermiştir. Dişetlerinde hafif bir mavileşme görülebildiği gibi, şans eseri dişleri ve

dişetleri tamamen sağlam olabilir ve hiçbir mavilik görülmeyebilir. Kansızlıkla orantılı olarak kız giderek zayıflamaktadır, ama bu öylesine ağır ve uzun süren bir zayıflamadır ki ne kendisi ne de arkadaşları bunun farkına varabilir. Ne var ki hastalık ilerler, şiddeti gittikçe artan baş ağrıları görülür. Bu belirtilere sık sık gözlerde kararma ve geçici körlük eşlik eder. Böyle bir kız arkadaşlarına ve tıbbi bir danışmana sıradan bir histeri vakası olarak görünebilir. Oysa hastalık hiçbir uyan vermeksizin derece derece derinleşir. Sonunda ansızın yüzün bir yanında başlayan ihtilaçlara** tutulur. Sonra bir kola, daha sonra vücudun aynı yanındaki bacağa yayılır ve sonunda ihtilaç şiddetli sara krizini andıran nöbetlere dönüşür. Buna bilinç kaybı eşlik eder. Bunun sonucunda bir dizi şiddeti giderek artan ihtilaç geçirir. Bu nöbetlerden biri sırasında ya ölür ya

TM

* Üstübeç: Beyaz kurşun, kurşun karbonat. •* İhtilaç: Halk dilinde vücut azalarından herhangi bir yerin seğirmesidir.

-249-

kısmen ya da tamamen bilinci yerine gelir; Bu, birkaç dakikalığına olabilir, birkaç saatliğine ya da birkaç günlüğüne. Bu sırada şiddetli baş ağrılarında yakınılır. Bunun dışında kız sayıklayabilir ya da aşırı heyecanlanabilir; tıpkı akut delilikte olduğu gibi. Ya da melankolide olduğu gibi sessiz ve sakin de olabilir. Bu durumda hareket ettirilmesi gerekir. Konuşması, yürümesi normal değildir. Sonra nabız atışı düzensizleşir. Normal atarken birden yavaşlar ve sonra hızlanır bu defa birden yeni bir krize girer, ya bu krizde ölür, ya da bir daha hiç iyileşemeyeceği koma durumuna girer. Başka bir durumda ihtilaçlar yavaş yavaş yatıştır, baş ağrısı yok olur ve hasta iyileşir gibi olur. Ama sonunda ya tamamen ya da geçici olarak gözlerini kaybeder. Aşağıda da birkaç kurşun zehirlenmesi vakasından örnek verelim:

Sağlığı son derece iyi, sağlam bünyeli, iyi gelişmiş ve hayatında bir kere bile hasta olmamış olan Charlotte Rafferty üstübeç işçisidir. İşteyken merdivenin dibinde nöbet geçirir. Dr. Oliver onu muayene eder ve dişetlerinin mavileşmeye başladığını görür. Bu, vücudun kurşun etkisinde olduğunun bir kanıtıdır. Nöbetlerin kısa bir süre sonra tekrar başlayacağını bilir. Öyle de olur ve kız ölür.

Hayatında bir kere bile kriz geçilmemiş olan on yedi yaşındaki Mary Ann Toler çalışmaya başladıktan sonra üç kere hastalanır ve fabrikadaki işini bırakmak zorunda kalır. On

-250-

dokuz yaşına gelmeden önce kurşun zehirlenmesi belirtileri gösterir. Ağzından köpükler saçarak ölür.

Olağanüstü kuvvetli bir kadın olan Mary A. yirmi yıl boyunca kurşun fabrikasında çalışmaktadır. Bu süre boyunca sadece bir kere karın ağrısına tutulmuştur.

Doğurduğu sekiz çocuğun hepsi çok küçük yaşlarda kriz geçirerek ölmüştür. Kadın bir sabah saçlarını fırçalarken birden her iki bileğindeki gücü kaybeder.

Yirmi beş yaşındaki Eliza H. kurşun fabrikasında beş ay çalıştıktan sonra karın ağrısına yakalanır. Bir başka fabrikaya girer -daha önce çalıştığı fabrikadan çıkarılmıştır-, hiç aralıksız iki yıl çalışır. Daha sonra başlangıçtaki belirtiler yeniden

baş gösterir, kriz geçirmeye başlar ve iki gün içinde akut kurşun zehirlenmesinden ölür.

Henüz doğmamış kuşaklardan söz ederken Bay Vaughan Nash şöyle der: "Üstübec fabrikasında çalışan kişilerin çocukları bu dünyaya değişmez bir kural olarak kurşun zehirlenmesinden dolayı kriz geçirerek ölmek üzere gelirler. Ya erken doğarlar ya da birinci yaşlarını doldurmadan ölürlür."

Ve, son olarak, sizlere Harriet A. Walker'in hikâyesini anlatmalıyım: On yedi yaşında olan bu kız, sanayiinin savaş alanında boş ümitlerin peşinde koşarken öldürülmüştür. Bir emaye fabrikasında parlatıcı olarak çalışırken kurşun zehirlenmesine yakalanır.

Ba-

-251-

bası ile erkek kardeşi işsizdir. Hastalığını gizlemiş, her gün işten eve, evden işe altı mil yürümüş, haftada yedi ya da sekiz şilin kazanmış ve on yedi yaşında ölmüştür. Ekonomik bunalımlar da işçilerin uçuruma yuvarlanmasında önemli bir rol oynar. Yoksul ve bir aile sahibi olarak, bir haftalık ücretleri bulunan bu adamlar için bir ay süren zorunlu aylaklık bir sürü sıkıntı ve anlatılması imkânsız sefalet demektir. Kurbanlar yeniden işe alınsalar bile bu tahribattan kurtulamazlar. Şu anda günlük gazetelerde Rıhtım İşçileri Sendikası'nın Carlisle Şubesi'nin yaptığı bir toplantının raporları yayınlanmaktadır. Bu raporda, çalışan işçilerden çoğunun haftalık ortalama gelirinin 1.00 dolar ile 1.25 dolardan fazla olmadığı açıklanmaktadır. İşlerin böyle olmasının nedeni Londra limanındaki gemicilik sanayiinin durgun bir dönem geçiriyor olmasıdır.

Çalışan genç erkeklerin, kadınların ya da evli çiftlerin mutlu ve sağlıklı orta halli bir hayat yaşamalarının ya da yaşlılıklarında borçlarını ödeyebilir durumda olmalarının bir garantisi yoktur. Ne kadar çalışırlarsa çalışsınlar, geleceklerini güvence altına alamazlar. Her şey olacak olanlara bağlıdır; bu olacak olanlar konusunda da yapacakları hiçbir şeyleri yoktur. Her şey şansa kalmıştır. Alınacak önlemler bunları uzaklaştırmaz, ne de yapılacak hilelerle bundan kaçınılabılır. Eğer sanayiinin savaş alanında kalacaklarsa bunları göze almak ve ağır eşitsizliğe karşı şanslarını denemek zorundadırlar. Elbette eğer baka-

-252-

caklan kimse yoksa, sanayiinin savaş alanından kaçabilirler. Bu durumda, böyle bir adamın tutacağı en güvenli yol orduya katılmaktır; bir kadın içinse Kızıl Haç hemşiresi olmak ya da manastıra girmektir. Her iki durumda da bir ev, bark, çoluk çocuk sahibi olmaktan, hayatı yaşanmaya değer kılan her şeyden vazgeçmeleri gerekir ve yaşlılıkları da bir kâbustan başka bir şey olmaz.

-253-

xxn

İntih

ar

ingiltere zenginlerin cenneti, akıllıların arafi ve yoksulların cehennemidir.

Theodore Parker

Hayat bu kadar tehlikelerle dolu ve mutluluk fırsatı bu kadar uzakken, hayatın ucuzlaması ve intiharın yaygınlaşması kaçınılmazdır. Bu öylesine yaygındır ki, insan günlük gazetelerde bu haberlere rastlamadan edemez; bir intihar girişimi polis mahkemesinde sıradan bir "sarhoşluk" vakasından daha büyük bir heyecan uyandırmaz ve intihara girişen kişiye de sarhoşa gösterilen aynı çabuklukla ve ilgisizlikle davranılır.

Thames Polis Mahkemesi'ndeki bir vakayı hatırlıyorum. Ben her zaman gözlerimin iyi görmesi ve kulaklarımın iyi duymasıyla gurur duyarım, ayrıca insanlar ve olaylar hakkında da az buçuk bildiklerim vardır. Ama itiraf edeyim ki, mahkeme salonunda dikildiğim zaman, sarhoşların, yasaya karşı gelenlerin, serserilerin, kavgacıların, kanlarını dövenlerin, hırsızların, çalınmış mal satanların, kumarbazların ve sokak kadınlarının büyük bir

-255-

hızla adalet makinesinin karşısına getirilmesinden neredeyse aptala dönmüştüm. Sanığın durduğu bölme mahkemenin ortasındaydı -en iyi ışık alan yerde-, erkekler, kadınlar ve çocuklar hakimın ağzından çıkan sözler gibi sanki sürekli akan bir ırmak benzeri bu bölmeye girip çıkıyorlardı.

Ben hâlâ çalınmış mal satan, çalışamayacak, karısına ve çocuklarına bakamayacak durumda olduğunu söyleyen ve bir yıl ağır iş cezasına çarptırılan adam üzerinde derin derin düşünürken, yirmi yaşlarında bir delikanlı sanık bölmesinde görüldü.

"Alfred Freeman" Adını duyabildim, ama ona yöneltilen suçlamayı duyamadım.

Tanık kürsüsünde yapılı ve anaç yüzlü bir kadın birdenbire ortaya çıktı ve tanıklık etmeye başladı. Kadının Britannia kanal bekçisinin karısı olduğunu öğrendim. Vakit, gece vakti; bir su sesi; kadın kanala koşmuş ve tutukluyu suyun içinde bulmuştu.

Bakışlarımı kadından delikanlıya çevirdim. Suçlama, intihara girişmekti. Delikanlı şaşkın ve hiç aldırmadan öylece duruyordu, dolgun kahverengi saçları karmakarışık bir şekilde alnına düşmüştü, yüzü bitkin görünüyordu ve hâlâ çocuksuydu.

"Evet, efendim," diyordu kanal bekçisinin karısı. "Elimden geldiğince hızla onu sudan çıkardım, ama o yeniden suya sürüldü. Sonra yardım çağırdım, birkaç işçi görüldü ve sonra onu yakalayıp sudan çıkardık, polise teslim ettik."

Hâkim, kadına kaslarının kuvveti nedeniyle iltifat etti, mahkeme salonundakiler

-256-

kahkahalarla güldü. Oysa ben karşımda hayatın daha eşiğinde olan bir çocuk görüyordum, bütün gücüyle çamurlu suların derinliklerinde kendini öldürmek için uğraşmıştı ve bunda gülünecek hiçbir şey yoktu.

Daha sonra bir adam tanık kürsüsüne çıktı, çocuğun iyi karakterli olduğunu söylüyor ve hafifletici kanıtlar gösteriyordu. Onun ustabaşısıydı, ya da bir zamanlar ona ustabaşılık etmişti. Alfred iyi bir çocuktü, ama evinde bir sürü dert vardı; para derdi. Ayrıca annesi hastaydı. Buna üzülyordu, o kadar çok üzülyordu ki sonunda işini bile yapamaz hale gelmişti. Ustabaşı çocuğun kötü çalıştığını söyleyerek onu işten çıkarmak zorunda bırakıldığını belirtti.

Hâkim ansızın, "Söyleyecek bir şeyin var mı?" diye sordu.

Sanık bölmesindeki çocuk belli belirsiz bir şeyler geveledi. Hâlâ şaşkıındı.

Hâkim sabırsız bir halde, "Ne diyor, memur efendi?" diye sordu.

Mavi üniformalı, çam yarması gibi adam kulaklarını tutuklunun dudaklarına yaklaştırdı ve sonra yüksek sesle, "Çok üzgün olduğunu söylüyor, efendim."

"Hapishaneye geri yollayın," dedi Efendi; bir sonraki dava başlamak üzereydi, ilk tanık şimdiden yemin etmişti bile. Şaşkın ve hiç oralı olmayan çocuk, gardiyanla birlikte salondan çıktı. Her şey bu kadardı, davanın başlamasıyla bitmesi beş dakika sürmüştü. Daha sonra sanık bölmesinde iki hantal hayvan gibi duran adamlar muhtemelen on sent

-257-

değerinde olan çalıntı bir olta kamışının sorumluluğunu birbirlerinin üzerine atmaya çalışıyorlardı.

Bu yoksul insanların başlıca sorunu nasıl intihar edeceklerini bilememeleri. Başarıya ulaşmadan önce genellikle iki üç intihar girişiminde bulunmak zorunda kalıyorlar.

Bu da, çok doğal olarak polisler ve hâkimler için büyük bir bela oluyor, sıkıntılarının bir türlü sonu gelmiyor. Zaman zaman hâkimler bu konuda sözünü hiç sakınmadan tutukluları girişimlerinde beceriksiz oldukları için azarlıyorlar. Örneğin Stalybridge hâkimlerinin başkanı Bay R. Sykes, kendisini kanala atarak öldürmek isteyen Ann Wood adlı bir kadının davasında geçen gün, "Eğer bunu yapmak is-tediysen, neden yapamadın, bu işi neden bi-tiremedin?" diye sormuş kızgın bir halde. "Neden suyun altına girip de bu işe bir son vermedin de bunun yerine bütün bu derdi ve sıkıntıyı başımıza açtın?"

Yoksulluk, sefalet ve düşkünler evine gitme korkusu işçi sınıfı arasındaki intiharların başlıca nedenleridir. Elli iki yaşındaki Ellen Hughes Hunt, "Düşkünler evine gitmektense gider kendimi suda boğarım," demişti. Geçen çarşamba Shoreditch'de bulunan cesedi üzerinde resmi bir soruşturma yaptılar. Kocasını cesedi teşhis etmek için Islington düşkünler evinden geldi. Adam peynir imalatçısıymış, ama iflas etmiş ve yoksulluk onu düşkünler evine düşürmüş, karısı ise onunla birlikte gitmeyi reddetmiş.

Kadın son olarak sabahın saat birinde gö-

-258-

rülmüştü. Üç saat sonra şapkası ve ceketi Regent's Kanalı'nın yanındaki yolda bulunmuş ve daha sonra cesedi sudan çıkarılmıştı. Jüri karar: Geçici cinnet sırasında intihar.

Böyle kararlar aslında gerçeğe karşı işlenmiş suçlardır. Yasa bir yalandır ve insanlar bu yasa sayesinde hiç utanıp sıkılmadan yalan söylüyorlar. Örneğin, hısım akrabası tarafından reddedilmiş ve kötü yola düşmüş bir kadın, afyon tentürünü hem kendi içip, hem de çocuğuna içirerek intihara kalkışıyor. Bebek ölüyor; ama kadın hastanede birkaç hafta tedavi gördükten sonra kurtuluyor; cinayetle suçlanıyor, mahkûm ediliyor ve on yıl ağır hapis cezasına çarptırılıyor; hayatı kurtulduğu için, Yasa onu eylemlerinden sorumlu tutuyor; oysa ölmüş olsaydı aynı Yasa onun geçici cinnet sırasında intihar ettiğine karar verecekti.

Şimdi Ellen Hughes Hunt vakasını biraz daha inceleyelim: Kocasının Islington düşkünler evine gittiği sırada geçici bir cinnet geçirdiğini söylemek oldukça

mantıklıdır. Kadın da geçici bir cinnet geçirerek düşkünler evi yerine Regent's Kanalı'na gitmeyi tercih etmiştir. Bunlardan hangisinin gidilecek yer olduğuna gelince bu bir görüş, entelektüel bir yargı meselesidir. Ben, hem kanalları hem de düşkünler evini bilen biri olarak, kendi hesabıma, kadınla benzer bir durum içinde olsaydım, kanalı seçerdim. Ve şunu ileri sürebilirim ki ben ne Ellen Hughes Hunt'tan, ne kocasından ne de diğer insan sürülerinden daha fazla deli ya da cinnet geçirmiş değilim.

-259-

İnsan artık kendi içgüdülerini eski doğal bağlılıkla izlemiyor. Muhakeme yapabilen bir yaratık haline geldi. Hayat büyük zevk ya da acı vaat ederken entelektüel olarak yaşama sanlabılır ya da onu reddedebilir. Elli iki yıllık hayatında elinden hayatın zevkleri çalınan Ellen Hughes Hunt'm, önünde düşkünler evinin dehşetinden başka hiçbir şey beklemiyor-ken, kanala atlamayı tercih ettiğinde çok mantıklı ve dengeli olduğunu iddia ediyorum. Hatta daha da ileri giderek iddia ediyorum ki, bu dünyada elli iki yıl hizmet ettikten sonra Ellen Hughes Hunt'ın elinden hayatın tüm zevklerinin çalınmasına izin veren toplumu geçici cinnetle suçlasaydı jüri çok daha akıllıca bir iş yapmış olurdu.

Geçici cinnet ha! Ah, bu lanet olası deyimler, dilin bu yalanlan. Karnı tok sırtı pek kişiler bu deyimlerin altına sığınıyor, aç ve sırtı çıplak kardeşlerinin ve kız kardeşlerinin sorumluluğunu almaktan kaçınıyorlar.

Doğu Yakası'nın gazetesi Observefm. bir sayısından aşağıdaki sıradan olayları alıntılıyorum:

Johnny King adlı bir gemi ateşçisi intihara girişmekle suçlanmıştır. Davalı çarşamba günü Bow polis karakoluna giderek görevlilere zor durumda olduğu ve iş bulamadığı için fosfor macunu yuttuğunu söylemiştir. King içeri alınmış ve kusturucu bir ilaç verilmiş ve zehiri küsmüştür. Davalı, şimdi yaptığı işten pişman olduğunu söylemiştir. On altı yıllık sicilinde en küçük bir leke bulunmadığı hal-

-260-

de bütün çabalarına rağmen bölge rahibine gönderilmiştir.

Otuz iki yaşındaki Timothy Warner, benzer bir suçtan dolayı hapishaneye geri gönderilmiştir. Limehouse iskelesinden kendini denize atan adam kurtarıldığında, "Kararım kesindi," demiştir.

Ellen Gray adında genç ve kibar görünümlü bir kadın intihara girişmekten mahkûm olmuştur. Pazar sabahı saat sekiz buçuk sıralarında polis memuru 834 K davalıyı Benworth Sokağı'nda bir kapı ağzında yatarken bulmuştur ve kadın baygın bir haldedir. Bir elinde boş bir şişe tutmaktadır ve iki üç saat kadar önce afyon tentürü yuttuğunu söylemiştir. Kadın açıkça çok hastaymış, yardıma çağrılan bölge cerrahı hastaya biraz kahve vermiş ve kadının uyanık tutulmasını istemiş. Davalı suçlandığında, hayatına son vermeye kalkışmasının nedeni olarak ne bir evinin ne de arkadaşlarının bulunmamasını belirtmiştir.

Ben intihar eden her insanın kesinlikle akıllı olduğunu söylemiyorum. İntihar etmeyenlerin akıllı olduğunu da söylemiyorum. Kişinin ne yatacak yeri ne de yiyeceği güvence altında değilse, bu durum yaşayanlar arasında çılgınlığın en büyük

nedeni olarak görülebilir. Zerzevatçılar, seyyar satıcılar ve işportacılar, başka herhangi bir sınıftan daha çok kazandığı kadarını yiyen bu işçi sınıfı, tımarhaneye girenlerin büyük bir yüzdesini

-261-

oluşturuyor. Bu gruba dahil erkekler arasında her yıl 10,000 kişiden 26.9'u çıldırıyor. Kadınlar arasında ise bu oran 36.9'dur. Öte yandan, en azından yiyecekleri ve yatacak yerleri güvence altında olan askerlerin 10,000'de 13'ü çıldırıyor; çiftçilerin ve çobanların ise sadece 5. l'i. Demek oluyor ki, bir sokak satıcısının aklını kaçırma olasılığı bir askere oranla iki kat, bir çiftçiye oranla beş kat daha fazladır.

Talihsizlik ve sefalet insanların aklını başından almakta çok etkilidir. Sürekli sefalet bir insanı tımarhaneye yollarken, bir diğerini morga ya da darağacına yollar. Bir aksilik olur da bir koca ve baba olan adam, karısına, çocuklarına olan bütün sevgisine ve çalışma isteğine rağmen çalışacak bir iş bulamıyorsa, bu durumun onun aklını yerinden oynatması ve beynindeki ışığı söndürmesi basit bir iştir. Bedenin gıdasızlık ve hastalıkla tahrip edildiği göz önüne alınırsa, ıstırap çeken karısının ve çocuklarının görüntüsünün onun ruhunu yıpratacağı da açıktır.

"Gür siyah saçlı, kara, anlamlı bakışlı, muntazam burunlu ve çeneli, dalgalı, ince bıyıklı, güzel görünümlü bir adam." Hazin eylül ayında mahkemeye çıkan Frank Cavilla için gazetecinin tanımı bu. "Üzerinde çok eski kurşuni renkte bir elbise vardı ve yakalık takmıyordu."

Frank Cavilla, Londra'da ev dekoratörü olarak çalışıyor ve bundan kazandığı parayla yaşıyordu. Tanıkların hepsi onun iyi bir işçi, düzenli bir adam olduğunu söylemişlerdi. İç-

-262-

kiye düşkünlüğü yoktu ve bütün komşuları onun nazik, şefkatli bir koca ve baba olduğuna tanıklık etmekte ağız birliği etmişlerdi.

Karısı Hannah Cavilla iri yan, güzel, iyi yürekli bir kadındı. Çocuklarını Childeric Road yatılı okuluna temiz, üstü başı düzgün gönderiyordu -bütün komşuları bunu vurguladılar. Bu mübarek adam düzenli çalışıyor, ılımlı bir hayat sürüyor ve her şey yolunda gidiyordu.

Ve sonra olan oldu. Cavilla, Bay Beck adında bir müteahhidin hesabına çalışıyor ve patronun Trundley Road'daki evlerinden birinde oturuyordu. Bay Beck, atından düşmüş ve ölmüştü. Olaya neden olan azgın bir atı ve dediğim gibi olan olmuştu. Cavilla'nın yeni bir iş ve başka bir ev araması gerekiyordu.

Bu anlattıklarım on sekiz ay önce olmuştu. Genç adam on sekiz ay boyunca hep mücadele etti, hiç yılmadı. Batavia Road'daki küçük bir evde iki üç oda tuttu, ama bir türlü iki yakasını bir araya getiremedi. Düzenli bir iş bulamamıştı. Her türden gelip geçici işlerde bir erkek gibi çalıştı, karısı ve çocukları gözlerinin önünde açlıktan ölüyorlardı. Kendisi de açlık çekiyor, her geçen gün kuvvetten düşüyordu, sonunda hasta oldu. Bunlar üç ay önceydi, ondan sonra yiyecek bulmak kesinlikle imkansızlaştı. Hiç şikâyet etmiyor, ağızlarını açıp tek kelime söylemiyorlardı. Ama yoksul insanlar bunu biliyorlardı. Batavia Road'daki ev kadınları onlara yemek gönderiyorlardı. Ama Cavilla'lar öylesine saygıdeğer kimselerdi ki yemek onların

-263-

gururunu kırmamak için gizlice, belli etmeden gönderiliyordu.

Sonra olanlar oldu işte. Savaşmış, aç kalmış ve on sekiz ay boyunca ıstırap çekmişti. Bir eylül sabahı sabah erkenden uyandı. Cebinden çakısını çıkardı. Otuz üç yaşındaki karısı Hannah Cavilla'nın gırtlakını kesti. Sonra ilk oğlu, on iki yaşındaki Frank'in gırtlakını kesti. Arkadan sekiz yaşındaki oğlu Walter'in gırtlakını kesti. Sonra dört yaşındaki kızı Nellie'nin gırtlakını kesti. Onun ardından da en küçük çocuğu, on altı aylık Er-nest'in gırtlakını kesti. Sonra ölülerin yanına oturdu ve onları ta hava kararıp da polis gelene kadar seyretti. Memurlar içeri doluştukları zaman onlardan gaz metre makinesine bir peni atmalarını rica etti. Görevliler gaz ışığında olanı biteni daha iyi görebilirdi.

Frank Cavilla şimdi mahkemedeydi. Üzerinde son derece eski, kurşuni renkte bir elbise vardı ve yakalılık takmıyordu. Gür siyah saçlı, siyah, anlamlı bakışlı, muntazam burunlu ve çeneli, dalgalı, ince bıyıklı yakışıklı bir adamdı.

-264-

XXIII: Çocuklar

Eğer ahır gibiyse ev ve sürünüyorsak yerlerde Unuturuz dünyada varolduğunu neşelerin de.

Doğu Yakası'nın tek, ama sadece tek bir güzel manzarası vardır; bu da laternacılar sokaktan geçerken dans eden çocuklardır. Onları, bu yeni doğmuş gelecek kuşağı seyretmek büyüleyicidir. Kendilerine has adım atışlarını, dönüşlerini, sevimli, minik taklitçiliklerini ve sadece kendilerine ait olan o nazik buluşlarını, hızla ve kolayca kıvrılan kaslarını, bedenlerinin havaya uçar gibi zıplayışlarını ve dans okullarında öğretilmeyen bir örgüyü andıran ritimlerini seyretmek çok güzeldir.

Ben bu çocuklarla konuştum, orada, burada, her yerde konuştum. Öteki çocuklar kadar zeki olmaları beni etkiledi, hatta birçok yönden onlardan daha da zekiydiler. Hepsinin çok işlek hayal güçleri var. Kendilerini romansın ve fantezinin dünyasına sokma kapasiteleri olağanüstü. Kanlarında neşeli bir hayat hoplayıp zıplıyor. Müzikten, hareket etmekten ve renklerden zevk alıyorlar. Çoğu zaman pisliklerinin ve üzerlerindeki partalların

-265-

altında güzel bir yüzün ve beden yapısının şaşırtıcı güzelliğini ortaya koyuyorlar.

Ama Londra kentinde de onlan çalıp götüren bir fareli köyün kavalcısı vardır.

Ortadan yok olurlar. İnsan onları bir daha hiç göremez ya da geriye onları hatırlatan hiçbir şey kalmaz. Onlan umutsuzca yetişkinlerin arasında ararsınız. Karşınıza eciş bücüş bedenler, çirkin suratlar ve boş kafalar çıkar. Zarafet, güzellik, hayal gücü, kafanın ve kasların esnekliği kaybolup gitmiştir. Kimi zaman bir kadın görebilirsiniz, ille de yaşlı olması gerekmez, ama kadınlığın bütün güzel yanlarını kaybetmiştir, iki büklümdür, davul gibi şişmiştir ve sarhoştur, çamura bulaşmış eteğini yukarı sıyrarak kaldıranın üstünde acayip ve hantal bir iki dans adımı atar. Bu hareketleri, onun da bir zamanlar laternacıların eşliğinde dans eden çocuklardan biri olduğunun işaretidir. Bu acayip ve hantal adımlar çocukluktan kalmadır. Beyninin sisli iç taraflarından bir zamanlar küçük bir kız olduğunun anısı yükselir. Çevresine

kalabalık toplanır. Küçük kızlar yanında yöresinde dans eder ve o, küçük yüzlerdeki bütün çizgilerin ne demek istediğini belli belirsiz hatırlar, ama yapabildiği sadece vücudunu komik bir şekilde oynatabilmektir. Sonra soluğu kesilir, bitkin düşmüştür, sendeleyerek çemberin dışına çıkar. Ama küçük kızlar dans etmeye devam ederler. Getto çocukları mükemmel erkekler ve kadınlar olmanın bütün niteliklerine sahiptirler; ama gettonun kendisi, çocuklarına saldıran kızgın bir dişi kaplan gibi, bütün bu iyi nite-

-266-

likleri yok eder, çocukların yüzlerinden ışıltılı gözleri ve kahkahaları silip atar, onları öldürmez ama bu çocukları ümitsiz, kaba saba yaratıklara döndürür, ağır ağır alçaltır ve hayvanlardan bile daha aşağılık bir hale getirir.

Bunun nasıl olduğunu bundan önceki bölümlerde uzun uzun anlatmıştım; burada Profesör Huxley'in bu konuyu kısaca anlatmasına izin verelim: "Büyük sanayi merkezlerindeki nüfusun durumuna aşına olan herhangi bir kimse bilir ki, ister bu ülkede olsun ister başka ülkelerde, nüfusun sürekli arttığı bu yerlerde Fransızların 'la misere' dedikleri sefalet egemen olur; Fransızların bu kelimesine İngilizce'de tam karşılık bulamıyorum. Bu öyle bir durumdur ki, normal durumlarında-ki bedenlerin işlevlerinin muhafaza edilmesi için gerekli olan yiyecek, ısı ve giyecek buralarda sağlanamaz; erkekler, kadınlar ve çocuklar terbiyenin ortadan kalktığı inlere tı-kışmaya zorlanırlar; erişebildikleri zevkler vahşilik ve sarhoşluktur; acılar açlığa, hastalık engellenmiş büyüme ve ahlaki çöküntüye dönüşür; sanayide düzenli ve dürüst çalışma olanağı yoksulun meyanıyla kuşatılmış, açlıkla girişilen başansız bir savaştır."

Bu koşullar altında, çocukların durumu ümitsizdir. Sinekler gibi ölürlar, hayatta kalanlar ise, aşın yaşam dirayetine ve çevrelerini saran yozlaşmaya uyum gösterme kapasitelerine sahip oldukları için hayatta kalırlar. Ev hayatları yoktur. İçinde yaşadıkları inlerde ve izbelerde müstehcenliklere ve uygunsuz davranışlara maruz kalırlar. Çürümüş kafa-

-267-

ları gibi, vücutları da kötü sağlık koşulları, aşın kalabalık ve gıdasızlık yüzünden çürü-yüp bozular. Anne, baba, üç ya da dört çocuk tek odada yatsalrarsa ve çocuklar gece sabaha kadar nöbetleşe oturarak uyuyanların üzerindeki fareleri kovalamak zorunda kalırlarsa, bu çocuklar yeterince yiyecek bulamazlarsa, türlü türlü haşarata yem olup sefil duruma düşüp zayıflarsalrarsa, hayatta kalanların nasıl erkekler ve kadınlar olacakları çabucak hayal edilebilir.

Duygusuz keder ve sefalet Doğdukları andan itibaren yanlarında yatar; Çirkin lanetler, daha da çirkin sevinçler Olmuştur onların ilk ninnileri.

Bir erkek ve bir kadın evlenir ve bir odaya yerleşir. Geçen yıllar içinde gelirleri artmazken, aile büyür. Bu süre içinde erkek sağlığını ve işini kaybetmemişse aşın şanslıdır. Bir bebek doğar, arkasından bir tane daha. Bu, daha fazla odanın tutulmasını gerektirir; ama bu küçük ağızlar ve vücutlar fazladan masraf anlamına gelir ve daha geniş bir yere çıkmayı kesinlikle imkânsız kılar. Yeni bebekler doğar. Odanın içinde kımıldayacak yer kalmamıştır. Küçükler sokağa dökülürler. Artık

günleri sokakta geçer. Yaşlan on üçü on dördü buldu mu bundan böyle evleri sokaklardır. Erkek çocuk, eğer şanslıysa, halka açık evlere başını sokabilir ve her birini değişik bir son bekler. Ama on dört on beş yaşlarında bir kız çocuğu bu durumda ev denilen tek odaya çıkmak zorunda kalır, haftada beş ya da altı

-268-

şilin kazanabilir, ama onu bekleyen sadece tek bir son vardır. Ve bu kötü sonun asıl acıklı sonu, tıpkı bu sabah Whitechapel'de Dorset Sokağı'nda bir kapı aralığında polis tarafından cesedi bulunan kadının sonu gibidir. Evsiz barksız, sığınaksız, hasta ve son saatinde yanında kimse olmaksızın bir gece yansı ölmüştür. O kadın altmış iki yaşındaydı ve kibrit satıyordu. Vahşi hayvanlar gibi öldü.

Herhangi bir Doğu Yakası polis mahkemesinin sanık sandalyesinde oturan bir çocuğun hayali hâlâ gözlerimin önünde. Kafası bölmenin parmaklıklarının üzerinden zar zor görünüyordu. Bir kadının iki şilinini çalmaktan suçlu olduğu kanıtlanmıştı. Çaldığı parayı ne şeker, ne kek almak ne de eğlenmek için harcamıştı; sadece yiyecek almıştı.

"Peki neden kadından yiyecek istemedin?" diye sordu hâkim, ses tonunda burukluk vardı. "Eminimki sana yiyecek bir şeyler verirdi."

Çocuğun cevabı, "Eğer kadından yiyecek isteseydim, beni dilencilikten içeriye atarlardı," oldu.

Hâkim kaşlarını çattı ve bu azarlamayı kabullendi. Kimse çocuğu tanımıyordu, babasını anasını tanıyan da yoktu. Sanki başlangıcı, soyu olmayan biriydi. Kimsesizdi, sürüden ayrılmıştı, imparatorluğun balta girmemiş ormanlarında yiyeceğini arayan yavru bir ayıydı, zayıflan avlıyor, güçlüler tarafından avlanıyordu. Yardımseverler getto çocuklarını toplayıp onları kırlarda bir günlük gezintiye çıkarırlar.

-269-

On yaşına gelip de en azından bir gün kırlara gitmemiş olan az sayıda çocuk olduğuna inanırlar. Bu konuda bir yazar şunları diyor: "Böyle geçirilen bir günün neden olduğu zihinsel değişim asla küçük görülmemelidir. Koşullar ne olursa olsun, çocuklar kırların ve ormanların anlamını öğrenirler, kitaplarda okudukları ve daha önce onlar üzerinde hiçbir etki bırakmayan kır tanımlamaları o anda anlam kazanır." Kırlarda ve ormanlarda geçirilen bir gün... elbette yardım etmeye çalışan kişiler tarafından seçilecek kadar şanslısalar! Oysa her gün o kadar çabuk ürüyorlar ki, hayatlarında bir kere olsun kırlara ve ormanlara gitme şansı azalıyor. Bir tek gün! Hayatları boyunca bir gün! Ya hayatlarının geri kalanında! Bir çocuğun, rahibe dediği gibi: "On yaşında okuldan tüyeriz, on üç yaşında araklamaya başlarız; on altıya varınca polisleri marizleriz."

Rahip J. Cartmel Robinson, kendi bölgesinden bir erkekle bir kız çocuğunun ormana gitmek için nasıl çabaladıklarını anlatıyor. "Doğu Yakası'ndan yola çıkıp bitmez tükenmez sokaklar boyunca yürüdüler de yürüdüler ve her köşe başında karşılına ormanın çıkmasını umdular. En sonunda baygın ve umutsuz bir halde bir yere çöktüler, iyi kalpli bir kadın onları bulup kurtardı ve mahalleye geri getirdi." Belli ki onlara yardım edip ormana götürmek isteyen kişiler tarafından seçilmemişlerdi.

Sokak çocukları konusunda otorite olan Rahip Robinson, Doğu Yakası'ndaki Hoxton -270-

Sokağı'nda yaşlan beş ile on üç arasında değişen yedi yüzden fazla çocuğun seksen küçük evde yaşadığını belirtiyor ve ekliyor: "Londra, çocukları daracık sokaklar ve evler labirentinin içine sıkıştırıp haklan olan gökyüzünü, kıran ve ırmakları onlardan çaldığı için, bu çocuklar fiziksel olarak yetersiz kadınlar ve erkekler olarak yetişiyorlar."

Aynı rahip kendi cemaatinin bir üyesinin evli bir çiftte bodrum katında nasıl tek bir oda kiraladığını anlatıyor. "Arkadaşıma iki çocuk-ları olduğunu söylemişlerdi; ancak odaya taşındıktan sonra dört çocukları olduğu ortaya çıkıyor. Bir süre sonra beşincisi doğuyor ve ev sahibi bu işe bir son vermeleri için onları uyandırıyor. Onu umursamıyorlar. Bu sefer sık sık yasayla işbirliği yapan sağlık müfettişi geliyor ve arkadaşşıma yasal işlemleri başlatmasını söylüyor. Arkadaşım onları sokağa atamayacağını belirtiyor. Aileye gelince, onlar da hiç kimsenin bu kadar çok çocukları varken onlara kiralık yer vermeyeceğini söyleyerek yalvarıyorlar, ki bu yoksulların en yaygın şikâyetlerinden biridir. Ne yapılabilirdi ki? Ev sahibi iki arada bir derede kalmıştı. Sonunda mahkemeye başvurdu, hâkim de olayı incelemek için eve bir memur gönderdi. O günden bu yana yirmi gün geçti ve hâlâ hiçbir şey yapılmadı. Bu nadir görülen bir olay mıdır? Kesinlikle hayır, oldukça yaygındır." Geçen hafta polis uygunsuz bir eve baskın yaptı. Bir odada iki küçük çocuk bulundu. Tutuklandılar ve evde çalışan fahişe kadınlarla aynı yerde oturmakla suçlandılar. Ço-

-271-
cukları babaları mahkemeye geldi. Kendisi, karısı ve rıhtımlarda çalışan iki çocuğunun yanı sıra bu iki çocuğunun o odada oturduklarını; ayrıca haftada üç şiline başka bir oda bulamadığı için bu odayı tutmak zorunda kaldığını söyledi. Hâkim, iki küçük suçluyu salıverdi ve babayı da çocuklarını sağlıksız bir çevrede büyüttüğü için uyardı.

Bu örnekler anlatmakla bitirilemez. Londra'da masumların katliamı dünya tarihinde daha önce hiç görülmemiş bir derecede devam etmektedir. İsa'ya inanan, Tann'yı tanıyan ve her pazar düzenli olarak kiliseye giden insanların kalpleri de benzer şekilde nasır tutmuştur. Haftanın diğer günlerinde ise Doğu Yakası'ndan gelen, çocukların kanlarıyla lekelenmiş kira paralarını toplayıp kârlarını hesaplarlar. Ayrıca bu adamlar öyle garip yaratılmışlardır ki, bazen, aldıkları kiraların yarım milyon sterlinini zenci çocukların eğitilmesi için Sudan'a gönderirler.

-272-

!XXIV* BİT Gece Manzarası

Bunların hepsi yular önce küçük al yanaklı, tombul bebeklerdi ve hepsi sizin seçtiğiniz toplumsal biçime uygun bir biçimde yoğrulabilecek durumdaydı.

Cariyle

Dün gece geç vakit Commercial Sokağı'n-dan Whitechapel'e yürüdüm, daha sonra yürüyüşüme devam ederek güneye, Leman So-kağı'na ve rıhtıma gittim. Yürürken de bir yandan Doğu Yakası gazetelerine için için gülüyordum, çünkü gazeteler

yurttaşlık gururuyla dolu bir halde, Doğu Yakası'nda hiçbir kötülüğün olmadığını, kadın erkek herkesin rahatça yaşayabileceğini övünerek ilan ediyorlardı. Gördüklerimin onda birini anlatmak bile benim için oldukça zor. Çoğu anlatılamayacak şeyler. Ama genel olarak konuşursam kâbus gördüğümü söyleyebilirim. Kaldırımları hayatla canlandıran korkunç bir balçık vardı ayaklarımın altında. Ağza alınmaz bir müstehcenlik Piccadilly'nin ve sahil yolunun "gece yaşanan dehşetleri bile gölgede bırakıyordu. Elbiseli ve iki ayaklı vahşi hayvanlar

-273-

koleksiyonuydu sanki önümden geçen. Bunlar insana benziyorlardı ama daha çok hayvan gibiydiler. Bu resmi, fazla hırlamaya başladıklarında aralarında bulunan ve düzeni sağlamaya çalışan pirinç düğmeli terbiyeciler tamamlıyordu. Pirinç düğmeli terbiyecilerin orada olmasına gerçekten sevinmişim, çünkü üzerimde "denizci" elbiselerim yoktu ve ben bu halimle, sokak boyunca sinsi sinsi çevreyi kolağan ederek bir aşağı bir yukarı yürüyen bu av yaratıkları için gerçek bir "hedeftim. Zaman zaman, iki terbiyeci arasındaki uzaklık boyunca, bu adamlar bana keskin, aç gözlerle bakıyorlardı; bunlar hendek kurtlarıydı ve ben onların ellerinden, çıplak ellerinden korkuyordum, tıpkı birinin bir gorilin pençelerinden korkması gibi. Bana gorilleri hatırlatıyorlardı. Vücutları ufak tefek, biçimsiz ve bodurdu. Öyle boğum boğum kasları, insanı korkutacak kadar kuvvetleri ve geniş omuzları yoktu. Doğa sanki vücutlarında ekonomi yapmıştı; tıpkı mağara insanlarında olduğu gibi. Ama bu sıska vücutlarda kuvvet vardı; kavrayıcı, sıkıntı verici, yırtıcı ve kopancı, vahşi, ilkel bir kuvvet. İnsan avlarının üzerine sıçradıkları zaman kurbanı geriye doğru büküklerini ve bel kemiğini kırana kadar iki büküm ettiklerini duymuştum. Ne vicdanları ne de duygulan vardı. Fırsat verilse, yarım İngiliz lirası için kıllarım kıpırdatmadan ve gözlerini kırpmadan korkusuzca adam öldürebilirlerdi. Yeni bir cinsti bunlar, kent yabanileri soyu. Evler ve sokaklar, caddeler ve avlular

-274-

avlanma alanlarıydı. Yaban hayvanlarının av alanı, nasıl vadiler ve dağlarsa, sokaklar ve binalar da onların vadileri ve dağları, kenar mahalleler balta girmemiş ormanlarıydı, bu ormanda yaşar ve avlanırlardı.

Büyük malikânelerin, göz kamaştırıcı tiyatroların bulunduğu Batı Yakası'nda oturanlar bu yaratıkları görmez, onların var olduklarını hayal bile etmezler. Ama bu vahşi yaratıklar buradadır, canlıdır, balta girmemiş ormanlarında son derece canlı olarak yaşarlar. İngiltere'nin geri kalan son siperini korumak için savaştığı, askerlerinin ateş hattında olduğu o kederli gün, ah! Çünkü o gün bu vahşi yaratıklar izbelerinden ve inlerinden dışarı sürünecek, Batı Yakası'nın insanları, tıpkı Feodal Fransa'nın sevgili yumuşak aristokratları gibi bu insanları görececek ve birbirlerine soracaklar: "Nereden çıktı bu yaratıklar? Bunlar insan mı?"

Ama bunlar vahşi hayvanlar koleksiyonunu oluşturan tek hayvanlar değillerdi. Onlar sadece şurada buradaydı, karanlık avlularda pusuya yatıyor, gri gölgeler gibi duvarların dibinden yürüyorlardı. Ama çürümüş bedenleri, dökülmüş etleriyle kadınlar her yerdeydiler. Arsız arsız zınıldıyor, cıvık ses tonlarıyla benden metelik dileniyor ve daha beter tekliflerde bulunuyorlardı. Her meyhanede içki âlemleri

yapıyorlardı. Pasaklı, dağınık saçları, mahmur bakışlarıyla yan gözle bakıyor, anlaşılmaz birtakım şeyler geveliyor, ahlaksızlık ve dejenerellekle her yerde hazır ve nazır bulunuyorlardı; sıraların üzerinde, çalılarının

-275-

dibinde, parmaklıkların arkasında anlatılmayacak kadar iğrenç, bakılamayacak kadar korkunç kişilerdi bu kadınlar.

Sonra daha başkaları da vardı. Garip, uğursuz suratları, kargacık burgacık bedenleri ile bana her yerde omuz atıyorlardı. Bunlar aklın hayalin alamayacağı kadar çirkin, sarhoş, sarsak toplum enkazlarıydı. Etrafta dolaşan leşler, yaşayan ölülerdi. Ve türlü hastalıklara yakalanmış bu kadınlar açıkta çiftleşmekten utanmayacak kadar içiyorlardı. Sonra garip paçavralar içinde erkekler vardı, vücutları sürekli yaşadıkları zorluklarla eciş bücüş olmuş erkekler. Bunlar yüzlerinde acının sürekli kıvrımları, aptal aptal sırıtan, maymunlar gibi ayaklarını sürüye sürüye yürüyen, attıkları her adımda ve içlerine çektikleri her solukta ölen insanlardı. Sonra on sekiz yirmi yaşlarında genç kızlar vardı. Narin ve güzel vücutlarıyla, şişliklerin henüz yüzlerine dokunmadığı bu kızlar bir hamlede Uçu-rum'un dibine yuvarlanmışlardı. Hele on dört yaşlarında bir oğlanla, altı yedi yaşlarında bir başka oğlanı hiç unutamayacağım. Bembeyaz, hastalıklı suratlarıyla, her ikisi de evsiz olan bu çocuklar sırtlarını parmaklıklara dayamış kaldırımında oturuyorlar ve gözlerinin önünde akan bu rezillik seline bakıyorlardı.

Bunlar uygunsuz ve ihtiyaç duyulmayan kişilerdi! Sanayii onları işe almak için can atmıyordu. Binlerce işsiz arasında insan gidip de iş bulamaz. Giriş kapısının önünde yığılan nhtım işçileri, ustabaşı kendilerine iş vermeyince lanetler okuyarak geri dönüyorlardı.

-276-

Haftada altı şiline çalışan mühendisler ve bu paraya iş bulamayan sayısız meslektaşları vardı. 514,000 tekstil işçisi on beş yaşından küçük çocukların çalışmasını yasaklayan çözüme karşı çıkmışlardı. Kadınlar sayısızdı; bunlar, fırsatçıların eline düşmüşlerdi ve günde on dört saat çalışarak on peni alıyorlardı. Alfred Freeman işini kaybettiği için ölümü çamurlu suların dibinde aramıştı. Ellen Hughes Hunt, Islington düşkünler evine gitmektense Regent's Kanalı'nı tercih etmişti. Frank Cavi-la, onları besleyecek yeterince yiyecek ve barınacak yer sağlayabileceği bir iş bulmadığı için karısının ve çocuklarının gırtlaklarını kesmişti. Uygunsuz ve ihtiyaç duyulmayan kişiler! Sefil, iğrenç ve unutulmuş olan bu insanlar toplumsal mezbahalarda ölüyorlardı. Orospuluğun tohumlan; erkek, kadın ve çocukların orospuluğunun, etin ve kanın orospuluğunun, kısacası, işin ve çalışmanın orospuluğunun. Eğer bu, uygarlığın insan için yaptığı en iyi şeyse, o zaman bize uluyan, çıplak vahşeti verin. Yabani topraklarda, çöllerde, mağaralarda ve inlerde yaşamak, makineye esir olup bir Uçurum'un dibinde yaşamaktan çok daha iyidir.

-277-

«XXV* Haykıran Açlık

Her şeye gücü yeten Tanrı eğer sadece yiyen ama hiç çalışmayan insanlar yaratsaydı, sadece ağızlarını verir, ellerini yaratmazdı: eğer sadece çalışsan ve hiç yemeyen insanlar yaratsaydı, ağız vermez, sadece ellerini yaratırdı.

Abraham Lincoln*

"Babam benden daha kuvvetli ve dayanıklı, çünkü o taşrada doğdu."

Bana bu sözleri söyleyen, vücudu yeteri kadar gelişmediği için üzülen, zeki, genç bir Doğu Yakalıydı.

"Şu bir deri bir kemik koluma baksana." Gömleğinin kolunu yukarı sıvadı. "Yeteri kadar yiyecek yok, bunun nedeni bu işte. Yok, yok, şimdi değil. Bugünlerde ne istersem yi-yebiliyorum. Ama artık çok geç. Yediklerimin hepsi, çocukken yiyemediklerimin yerini tutamaz. Babam Londra'ya taşradan geldi. Annem öldü ve biz altı çocuk babamla birlikte iki küçük odada yaşıyorduk.

"Babam çok zorluklar çekti. Bizi başından

* Amerikalı ve devlet adamı ve Amerikan başkanı (1809-1865).

-279-

atabilirdi, ama yapmadı. Bütün gün köle gibi çalıştı, akşamları eve gelip yemek hazırladı, bize baktı. Yani hem analık hem babalık yaptı. Elinden gelenin en iyisini yaptı, ama yeterince yiyeceğimiz olmuyordu. Pek seyrek görürdük etin yüzünü, gördüğümüz zaman da karşımıza gelen en kötüsüydü. Büyüyen çocuklar için sofrada bir parça peynirle ekmeğin başına oturmak hiç de iyi bir şey değildir. Üstelik bu bile yeterli değilse.

"Sonuç mu ne? Bücür kaldım işte. Bende babamın dayanıklılığı da yok. Gücüm kuvvetim açlıktan yok oldu. Birkaç kuşak sonra Londra'da benim gibiler kalmayacak. Benim kardeşim benden daha yapılı ve iyi gelişmiş durumda. Görüyorsun ya, babam ve biz çocuklar birbirimize destek olduk. Sırf bu yüzden en küçüğümüz daha kuvvetli."

"Ama anlamıyorum," diye karşı çıktım. "Bu koşullar altında benim bildiğim yaşam-sallık giderek azalır ve daha sonra doğan çocuklar daha çelimsiz olur."

"Birbirlerine destek olurlarsa hayır," diye karşılık verdi. "Doğu Yakası'na her geldiğinde yaşı sekiz ile on iki arasında değişen, yapılı, iyi gelişmiş, sağlıklı görünen bir çocuk gördüğünde, ona bir sor, onun ailenin en küçüğü ya da en azından en küçüklerinden biri olduğunu öğrenirsin. Bunun nedeni şudur: Büyük çocuklar küçük çocuklardan daha çok açlık çekerler. Küçükler doğdukları zaman, büyükler çalışacak yaşa gelmişlerdir, böylece aile bütçesine daha çok para girer ve sofrada daha fazla yiyecek bulunur."

-280-

Gömleğinin kolunu indirdi. Karşımdaki çocuk kronik yan açlığın öldürmediğine, ama insanı bodur bıraktığına somut bir örnekti. Onun sesi, dünyanın en büyük imparatorluğunda yükselen sayısız açlık çığlığından sadece biriydi. Birleşik Krallıkta 1,000,000'dan fazla insan yoksulluk yasasından yararlanarak yaşıyor. Bütün işçi sınıfında, her on bir kişiden biri, yıl boyunca, yoksulluk yasasından yararlanıyor; 37,500,000 kişi, aile başına ayda 60 dolardan daha az para alıyor; 8,000,000 kişilik bir ordu açlık sınırında yaşıyor.

Londra Okullar Birliği şöyle bir açıklama yapıyor: "Özel dert ve sıkıntılann olmadığı zamanlarda Londra'da 55,000 aç çocuk vardır ki, açlıktan yüzünden okullarda eğitim vermek hiçbir işe yaramaz." "Özel dert ve sıkıntılann olmadığı zamanlar" İngiltere'nin refah içinde olduğu zamanlar demektir. Çünkü er geç açlık ve sefalet çökecektir İngiltere'nin insanlan üzerine. Yani onlann toplum kurallannı incitmemek için "sıkıntı" dedikleri gerçek! Burada kronik açlığa normal bir olay gözüyle bakılır. Sadece mutlak açlık büyük oranda görüldüğünde olağandışı bir şey olduğu düşünülür.

Karanlık bulutlarla dolu bir günün sonunda, Doğu Yakası'nda küçük bir dükkânda kör bir adamın buruk feryadını asla unutmayacağım. Beş kardeşin en büyüğüymüş. Bir de analan varmış. Babalan ölmüş. Kardeşlerinin en büyüğü olduğu için, daha çocukken açlıkla boğuşarak çalışmış ve küçük kardeşlerinin ağzına ekmek koymuş. Üç ayda bir kere olsun

-281-

etin tadına zor bakarlarımış. Ömrü boyunca açlığını tam olarak bastırmanın ne demek olduğunu öğrenememiş. Çocukluğunda çektiği kronik açlığın gözlerinin kör olmasına neden olduğunu iddia ediyordu. Bu iddiasını desteklemek için, Kraliyet Körler Komisyonu'nun raporundan bir bölümde şöyle yazdığımı söyledi: "Körlük en çok yoksul bölgelerde yaygındır ve yoksulluk bu korkunç derdi hızlandırır."

Bu kör adam konuşurken ses tonunda toplumun yeterince yiyecek vermediği kederli bir adamın burukluğu vardı. Londra'daki körler ordusunun altı milyonluk üyesinden sadece biriydi ve körler evinde yiyeceklerinin yansı kadar bile yemek alamadıklarını söyledi. Bir günlük besin listesini verdi: Kahvaltıda verilen yarım litre yulaf ezmesi ve kuru ekmek. Öğle yemeğinde 90 gram et, bir dilim ekmek ve 170 gram patates. Akşam yemeğinde ise yanm litre yulaf ezmesi ve kuru ekmek.

Oscar Wilde, Tanrı günahlarını affetsin, bir hapisane çocuğunun çığlığını seslendirir, bu çığlık değişen derecelerde hapisteki kadın ve erkeklerin de çığlığıdır: "Bir çocuğun hapisanede çektiği ikinci büyük sıkıntı açlıktır. Sabahın yedi buçuğunda kahvaltı olarak verilen son derece kötü pişmiş, sert cezaevi ekmeği ile bir maşrapa sudur. Saat on ikide öğle yemeği olarak bir teneke kutu adi yulaf ezmesi verilir. Saat beş buçukta akşam yemeği olarak bir parça kuru ekmekle bir maşrapa su verilir. Böyle bir perhiz, kuvvetli gelişmiş bir erkeğin bile kısa bir süre sonra hastalanmasına neden olur. Bu hasta-

-282-

lıklann başında ishal gelir ve kısa zamanda insanı zayıf düşürür. Sırf bu yüzden büyük bir hapisanede yöneticiler tarafından mahkûmlara düzenli olarak ishali durduran ilaçlar verilir. Bir çocuk hapisanede verilen bu yiyecekleri yiyemez. Çocuklar hakkında en küçük bir fikri olanlar bile çocukların sindirim sisteminin ne kadar kolay bozulduğunu bilirler. Sürekli ağlamak, korku ve zihinsel sıkıntı bir çocuğun sindirim sistemini bozar. Bütün bir gün ve belki de yarı gece, yarı aydınlık bir hücrede korkudan titreyen bir çocuk yemek diye önüne sürülen bu adi, korkunç şeyi elbette yiyemez. Böyle bir durumda gardiyan Martin'in çocuğa bisküvi verdiğini hatırlıyorum. Çocuk salı sabahı açlıktan ağlıyordu, kahvaltı diye verilen ekmeği ve

suyu yiyebilecek durumda değildi. Martin kahvaltı dağıtıldıktan sonra dışarı çıktı ve çocuğa birkaç tatlı bisküvi satın aldı. Onun açlıktan kıvrandığını görmek istemiyordu. Bu, adam adına yapılan güzel bir davranıştı. Çocuk da bunun böyle olduğunu biliyordu. Hapishane kurallarından tamamen habersiz olan çocuk kıdemli gardiyanlardan birine genç gardiyanın kendisine ne kadar iyi davrandığını anlattı. Sonuç, elbette ki, tutulan bir rapor ve yaptığı iyilikten dolayı gardiyanın işten atılması oldu."

Robert Blatchford düşkünler evindeki bir yoksulla bir askerin günlük besinlerini karşılaştırıyor. Asker de çok yemek yiyemez ama yine de bir yoksulun yediğinden iki katı yemek yiyor.

-283-

YOKSUL YEMEK ASKER

90 gram Et 360 gram

465 gram Ekmek 720 gram

180 gram Sebze 240 gram

Yetişkin erkek yoksul (çorbanın dışında) haftada bir kere et yer. Yoksulların "solgun yüzleri kesinlikle açlığın bir belirtisidir."

Aşağıdaki tabloda da düşkünler evindeki bir yoksulun haftalık yiyeceğiyle düşkünler evindeki görevlilere verilen haftalık yiyecek karşılaştırılıyor.

GÖREVLİ

3,5 kilo 2,5 kilo 360 gram 240 gram 3,5 kilo 3 kilo 500 gram 60 gram 360 gram

Verilmiyor

YEMEK

Ekmek

Et

Domuz pastırması

Peynir

Patates

Sebze

Un

Domuz yağı

Yağ

Sütlaç

YOKSUL

3, 375 kilo 560 gram 75 gram 60 gram 750 gram verilmiyor verilmiyor verilmiyor

210 gram 500 gram

Aynı yazar şöyle devam ediyor: "Görevlilere yoksullardan daha fazla yemek verilmektedir; ama belli ki bu yemekler bile yeterli görülmemiş olacak ki, her görevliye haftada ayrıca iki şilin altı peni nakit para verilmektedir. Eğer yoksullara yeteri kadar yiyecek veriliyorsa, o zaman neden görevlilere daha çok yemek verilmektedir? Eğer görevli fazla yiyecek almıyorsa, o zaman yoksul onun aldığı yiyeceğin yansını alarak nasıl doğru dürüst beslenebilir?"

-284-

Açlık çekenler sadece gettoda oturanlar, cezaevi mahkûmları ve yoksullar değildir. Ülkenin hemen hemen büyük bir kısmı, iyi doymuş bir karnın ne demek olduğunu bilmez. Gerçekte, onu böylesine kente süren boş mi-desidir. Şimdi de yoksullar yasasından yararlanarak yaşayan bir işçiyi ele alalım. İki çocu<-ğu, düzenli bir işi, kira ödemediği bir evi ve haftalık ortalama on üç şilin geliri olduğunu varsayalım. Haftalık bütçesi aşağıda verilmektedir:

(şilin) (peni)

Ekmek (10 kilo)	1	10	
Un (2,5 kilo)	0	4	
Çay (125 gram)	0	6	
Yağ (500 gram)	1	3	
Domuz Yağı (500 gram)	0	6	
Şeker (3 kilo)	1	0	
Domuz pastırması ya da başka bir et (2 kilo)	2	8	
Peynir (500 gram)	0	8	
Süt (yarım kutu)	0	3	
Yağ, mum, sabun, çivit, tuz, biber, vs.	1	0	
Kömür	1	6	
Bira	yok		
Tütün	yok		
Sigorta taksiti	0	3	
İşçi sendikası	0	1	
Odun, alet edevat, eczane,			vs. 06
Giyecek	1	1	
Toplam	13	0	

Düşkünler evinin görevlileri tutumluluklarından dolayı kendilerinden gurur duya-
-285-

bilirler. Bir yoksulun haftalık gideri ise şöyledir:

Şilin Peni

Erkekler	6	1
Kadınlar	5	6
Çocuklar	5	1

Eğer yukarıda bütçesi verilen işçi işinden ayrılıp da düşkünler evine giderse görevlilere şu kadara mal olacaktır:

Şilin Peni

İşçi	6	1
Karısı	5	6
İki çocuğu	10	2
Toplam	21	9

Ya da yaklaşık olarak 5.46 dolar

Düşkünler evinin işçi ve ailesi için 5.46 dolar harcaması gerekirken, işçi kendi çalıştığında bu işi 3.25 dolarla başarabilmektedir. Ve ayrıca şunu da eklemek gerekir ki, çok sayıda insan için alışveriş yapmak, yemek pişirmek, yani toptan alışveriş yapmak bir aile için alışveriş yapmaktan daha ucuza gelmektedir.

Bununla birlikte, bu bütçenin hazırlandığı sırada, bu bölgede bir başka aile daha vardı. Bu aile dört kişilik değil, on bir kişilikti ve haftada on üç şirinlik bir gelirle değil, on iki şilinlik {kışları on bir şilin} bir gelirle yaşamak zorundaydı. Ayrıca bedava bir yerde oturmuyor, haftada üç şilin kira veriyorlardı.

Şunu anlamak, çok açık bir şekilde anlamak gerekiyor: Yoksulluk ve sefalet açısından Londra için doğru olan şeyler, bütün İngiltere

-286-

için de doğrudur. Paris, bütün Fransa demek değildir, ama Londra, bütün İngiltere demektir. Londra'yı cehenneme çeviren korkunç koşullar, Birleşik Krallık'ı da cehenneme çevirir. Londra'daki nüfusun dağıtılmasının, koşulları biraz olsun düzelteceği iddiası boş ve yanıltıcıdır. Londra'daki 6,000,000 kişi yüz kente dağıtılırsa her bir kentin nüfusu 60,000 olurdu; sefalet azaltılmış değil sadece dağıtılmış olur ve toplam sefalet aynı büyüklükte kalırdı.

Bay B. S. Rowntree, yaptığı kapsamlı bir incelemeyle Bay Charles Booth'un başkent için kanıtladığı gerçeklerin bir taşra kenti için de doğru olduğunu kanıtlamıştır. Yani kentte oturanların dörtte biri bedensel ve ruhsal yönden yıkıma uğrayan bir yoksulluğa mahkûmdur; kent sakinlerinin dörtte biri yeterli beslenecek para kazanamadıkları gibi, iyi gi-yinememekte, barmamamakta, soğuk havalarda ısınamamakta ve onları bir vahşiden daha aşağı konuma düşüren ahlaki bir yozlaşmaya mahkûm olmaktadır.

Kerry'de yaşlı bir İrlandalı köylünün şikâyetlerini dinledikten sonra Robert Blatchford adama ne istediğini sordu. Yaşlı bahçıvan beline yaslanarak çöken gökyüzünün altındaki kara turbalı tarlalara baktı. "Ne mi istiyorum?" dedi. Sonra ağlamaklı bir ses tonuyla benden daha çok kendi kendisiyle konuşur gibi, "Bütün yiğit oğullarımızla iyi kızlarımız deniz aşırı ülkelere gittiler, tahsildar domuzlarını elimden aldı, bütün güzellikler yok oldu. Artık yaşlı bir adamım ve Yargı Günü'nün gelmesini istiyorum."

-287-

Yargı Günü! Her şeyden çok bunu istiyor. Bütün ülkeden açlık çılgınlıkları yükseliyor; gettodan, taşradan, hapishaneden, geçici koğuşlardan, tımarhaneden ve düşkünler evinden; yeteri kadar yiyecek bulamayan insanların çılgınlıkları yükseliyor. Yeteri kadar yiyecekleri olmayan milyonlarca insan, erkekler, kadınlar, çocuklar, küçük bebekler, körler, sağırlar, topallar, hastalar, serseriler, işçiler, mahkûmlar, yoksullar, İrlandalı, İngiliz, İskoçyalı, Gal-li halkın çılgınlıkları. Ve bu, bir kişinin, bin kişi için ekmek yapabileceği gerçeğine karşın böyledir; bir işçi 250 kişi için pamuklu, 300 kişi için yünlü elbise, 1000 kişi için ayakkabı yapar. Bu, 40,000,000 kişinin oturduğu büyük bir eve benziyor ve ev kötü idare ediliyor. Gelir gerçekten iyi, ama yönetimde bir yerde yanlış bir şeyler var. Beş kişinin bin kişiye yetecek kadar ekmek

yapabildiği ama yine de milyonlarca kişinin yiyecek ekmek bulamadığı bir yerde bu büyük evin yanlış yönetilmediğini kim ileri sürmeye cüret edebilir?

-288-

XXVIs-İçki, İlimlilik ve Tutumluluk

Kimi zaman yoksullar tutumlu olmakla övülürler. Ama bir yoksula tutumlu olmasını tavsiye etmek hem acayip hem de aşağılayıcı bir şeydir. Bu, açlıktan ölmek üzere olan bir insana daha az yemesini tavsiye etmeye benziyor. Bir kent ya da taşra işçisinin tutumlu olması kesinlikle ahlaka aykırıdır. İnsanlar kötü beslenmiş bir hayvan gibi yaşayabileceklerini göstermeye hazır olmamalıdır.

Oscar Wilde*

İngiliz işçi sınıfının gırtlığına kadar biraya batmış olduğu söylenebilir. Bira yüzünden kafaları işlemez ve donuk olmuşlardır. Verimlilikleri ne yazık ki düşer, hayal güçlerini, özelliklerini ve ataklıklarını kaybederler. Bu alışkanlıklarının sonradan edinilmiş bir alışkanlık olduğunu söylemek çok zordur, çünkü bebekliklerinden başlayarak bu şeye alışırlar. Çocuklar sarhoşluğun içinde doğarlar, daha ilk soluklarını içlerine çekmeden önce içkiye

İrlandalı yazar (1854-1900). Erkekliğe ve erkeksiliğe estetik bağlamda duyduğu hoşgörüyü eserlerinde açığa vurdu. Bir estetik ve "sanat sanat içindir" akımının önde gelen isimlerindendir. En önemli yapıtı Dorian Gray'in Portresidir.

-289-

doyarlar, içkinin kokusunun ve tadının ortasında dünyaya gelirler ve bunun ortasında büyürler.

Her yerde meyhaneler vardır. Her köşeden fişkırırlar ve erkekler kadar kadınlar da sık sık buralara giderler. Buralarda çocuklara da rastlanır. Analarının babalarının eve gitmelerini bekleyen bu küçükler büyüklerinin bardaklarından yudumlar alırlar, bayağı konuşmaları ve alçaltıcı sohbetleri dinlerler, bütün bunlar onlara da bulaşır, ahlaksızlığa ve sefahate alışırlar.

Bayan Grundy* işçilere de burjuvaziye hükmettiği gibi hükmeder; ama işçilerin durumunda hiddetlenmediği tek şey meyhanelerdir. Meyhaneleri yüz karası ya da utanç duyulacak yerler olarak görmez. Genç kadınların ya da kızların meyhanelere gitmesine de kızmaz.

Kahvehanenin birinde bir kızın şunları söylediğini hatırlıyorum: "Meyhanedeyken asla içki içmem." Genç ve tatlı bir garsondu. Bayan Grundy içki içmeye sınır çeker, ama genç bir kızın meyhaneye gidip bira içmesine normal karşılayarak izin verir. Bira yalnızca insanların içmesi için uygun olmamakla kalmaz, çoğu zaman erkekler ve kadınlar bira içmeye uygun değildir. Öte yandan, işte bu uygunsuzluk onları bira içmeye yöneltir. Kötü beslenme, gıdasızlık, aşın kalabalık ve bakımsızlığın kötü etkileri sonucunda bünyele-

* Bayan Grundy: Geleneksel düşüncenin gündelik hayata uyguladığı sansürü temsil eden hayali bir İngiliz karakteri.

-290-

ri içkiye yönelik hastalıklı bir istek yaratır, tıpkı Manchester'daki dokuma işçilerinin salatalık turşusu ve benzeri tuhaf yiyeceklere düşkünlüğü gibi. Sağlıksız çalışma ve

yaşama koşulları sağlıksız iştahlara ve isteklere yol açar. İnsanları bir beygirden daha kötü koşullar altında çalıştırsan, domuz ahını gibi yerlere sokarsan domuzlar gibi beslersen, onlardan sağlıklı idealler, istekler ve temizlik bekleyemezsin.

Ev hayatı ortadan kayboldukça, meyhane hayatı ortaya çıkar. Yalnızca aşın çalışan, bitkin düşmüş, kötü sağlık koşullarına maruz olan erkeklerle kadınlar içkiye anormal olarak eğilim gösterenler değildirler. Ev hayatı olmayan, topluluk içinde yaşamayı seven erkek ve kadınlar da topluluk içinde yaşama isteklerini tatmin etmek için ışıklı ve gürültülü meyhanelere koştururlar. Bir aile tek bir odaya sıkıştırılırsa, elbette ki ev hayatı imkânsız olacaktır.

Böyle bir ikametgahın kısa bir incelemesi sarhoşluğun en büyük nedenlerinden birini gün ışığına çıkaracaktır. Buralarda aile sabahları uyanır, anne, baba, oğullar ve kızlar aynı odada tuvaletlerini yaparlar, sıkış tıktırılır -çünkü oda çok küçüktür-, anne kahvaltıyı hazırlar. Kalabalık vücutlarının bütün gece boyunca ağır ve mide bulandıran nefes alışverişleriyle havası ağırlaşan aynı odada kahvaltı edilir. Baba işe gider, büyük çocuklar okula gider ya da sokağa salınır, anne emekleyen küçüklerle evde kalarak ev işlerini yapar -yine aynı odada. Burada çamaşırları

-291-

yıklar, hiç yer kalmayan odayı sabun köpükleriyle ve kirli çamaşırların kokularıyla doldurur ve kuruması için çamaşırları yine aynı odaya asar.

Akşam olunca günün türlü türlü kokularının çıkmadığı odaya aile yeniden doluşup yatar. Yani, olabildiğince çok sayıda insan tek bir yatağa -o da yatakları varsa- ve yerde serili paçavraların üzerine yığılır. Günlük yaşayışları budur. Bu düzen, aylar ayı, yıllar yılı sürer gider. Evden tahliye edilinceye kadar bu tempoya hiç ara verilmez. Çocuklardan biri öldüğü zaman, ki Doğu Yakası'nda yaşayan çocukların yüzde elli beşi daha beş yaşına gelmeden önce öldükleri için ölmeye mahkûmdur, ceset aynı odaya yatırılır. Eğer çok fakirlerse, cesedi gömene kadar odada bekletirler. Ceset gündüzleri yatağa yatırılır; geceleri ise yaşayanlar yattıkları için, cesedin yeri masanın üstüdür. Sabah ceset tekrar yatağa konulur ve masada kahvaltı edilir. Kimi zaman ceset, ailenin yiyecekleri için kiler görevi gören rafa yerleştirilir. Yalnızca birkaç hafta önce Doğu Yakalı bir kadının başı belaya girmişti, çünkü çocuğunu gömmediği için üç hafta evinde bekletmişti.

Şimdi anlattığım böyle bir oda bir ev değil, bir dehşet yuvasıdır ve buradan meyhanelere kaçan kadın ve erkekler suçlanmama-lı, onlara acınmalıdır. Londra'da ailelere bölünmüş 300,000 insan tek odalı evlerde yaşamakta, 900,000 kişi ise 1891'de kabul edilen Kamu Sağlığı Yasası'na aykırı koşullarda ikamet etmektedir.

-292-

Bundan başka mutlulukları güvence altında değildir, varlıkları tehlike altındadır, gelecekte haklı olarak korkarlar -bunlar insanları içki içmeye sürüklemek için kuvvetli etkenlerdir. Perişanlık, teselli bulmak için kıvrılır ve meyhanelerde acılar hafifler ve her şey unutulur. Bu sağlıksız bir şeydir. Elbette sağlıksızdır, ama hayatlarındaki her şey sağlıksızdır. İçki hiç olmazsa, onlara hayatlarında başka hiçbir şeyin unutturamadığı dertlerini unutturur. Hatta içki onları yüceltir, onlara daha iyi olduklarını hissettirir. Ama aynı zamanda daha aşağılara sürükler ve her

zamankinden daha hayvanca kılar. Bu, talihsiz erkek ve kadın için, sefaletler arasında geçen ve ölümlerle biten bir tür yarışır.

Bu insanlara ılımlılıktan ve içki içmemekten söz etmek boşunadır. İçki içme alışkanlığı birçok sefaletin nedeni olabilir; ama buna karşılık onları içki içmeye yönelten sefalettir. İlimlilik avukatları içkinin zararları üzerine nefeslerini istedikleri kadar tüketebilirler, ama insanların içki içmesine neden olan kötülükler ortadan kalkmadıkça içki içilecek ve bunun yol açtığı kötülükler devam edecektir.

Yoksullara yardımcı olmaya çalışan insanların iyi niyetli çabaları bunu anlayınca kadar boşuna olacaktır ve sadece gülünecektir onlara. Geçenlerde bir Japon sanatı sergisine gittim. Bu sergi Whitechapel'de yaşayan yoksulların moralini yükseltmek, onlarda Güzel'e, Doğru'ya ve İyi'ye yönelik arzular uyandırmak için düzenlenmişti.

Yok-

-293-

İnsanlara Güzel, Doğru ve İyi'yi arzu etmeyi bilmeyi ihsan etmek demek, onların üçte birini yardıma muhtaç olarak ölmeye mahkûm eden iğrenç varoluş koşulları ve toplumsal yasa göz önünde bulundurulduğunda, bu bilgi ve arzu yalnızca onların hayatlarına eklenmiş yeni bir lanet demek olacaktır. Bunları bilip arzulamaktansa daha çok unutmaları gerek. Eğer bugün kader beni Doğu Yakası'nda yaşayan bir kölenin hayatını yaşamaya mahkûm etseydi ve bana sadece bir tek isteğimi yerine getireceğini söyleseydi, ondan Güzel, Doğru ve İyi olan her şeyi bana unutturmasını isterdim. Kitaplardan öğrendiklerimi, insanlardan öğrendiklerimi, duyduğum şeyleri, gördüğüm yerleri bana unutturmasını isterdim. Eğer kader bu isteğimi yerine getirmezse, o zaman eminim ki bunları unutmak için kendimi içkiye verir ve mümkün olduğunca bunları unutmaya çalışırdım.

Bu yardım etmeye çalışan insanlar! Okulları, misyonları, yardımları birer başarısızlıktan başka bir şey değildir. İçten olmalarına rağmen olan bitenleri yanlış kavramaktadırlar. Bu iyi insanlar hayata hayatı yanlış anlayarak yaklaşırlar. Onlar Batı Yakası'nı bilir ama anlamazlar, yine de Doğu Yakası'na öğretmen ve âlim olarak gelirler. İsa'nın basit sosyolojisini anlamazlar, yine de bu sefillerin ve küçümsenmişlerin yanına toplumsal kurtarıcı şaşaasıyla gelirler.

Birinin söylemiş olduğu gibi, sırtlarından inmenin dışında yoksullar için her şeyi ya-

-294-

parlar. Çocukları kurtarmak için hazırladıkları planlar uyarınca çocukların ceplerine koydukları para bile yoksullardan sökülüp alınmıştır. Bu insanlar başarılı ve yağmacı iki ayaklılar ırkından gelirler; işçiyle ücretleri arasında dikilip dururlar ve işçiye o zavallı, o acınacak kazancını nasıl harcaması gerektiğini öğretmeye kalkarlar. Tanrı aşkına, kadın işçilerin çocukları için çocuk yuvası yapmanın ne yaran vardı?

Örneğin, anne Isling-ton'da on iki düzinesi üç çeyrek peniye kâğıt menekşe yaparken çocuk yuvaya götürülüyor. Ama bu sırada ortaya bu annelerin boy ölçüşemeyecekleri daha çok çocuk ve kâğıt menekşe yapan kadın çıkıyor. Bu kâğıt menekşe yapan kadınlar her çiçeği dört kez elden geçirirler, yani üç çeyrek peni kazanmak için bu çiçeklerin 576 kere elden geçirilmesi gerekir. Kadın, günde on sekiz sent kazanmak için çiçekleri 6912 kere elden geçirir. Yani aslında soyulmaktadır. Sırtında birileri

vardır ve Güzel'e, Doğru'ya ve İyi'ye özlem duymaları için açılan sergiler yükünü hafifletmez. Bu amatörler onun için hiçbir şey yapmaz; gün boyu çocuk için yaptıkları da çocuk eve geldiğinde geceleri mahvolur.

Hepsi birlikte, temel bir yalanı öğretmek için bir araya gelmişlerdir. Bunun bir yalan olduğunu bilmezler, ama onların bunu bilmemesi bunun gerçek olmasını sağlamaz. Ve telkin ettikleri yalan "tutumlu" olmaktır. Verilecek bir örnek bunu kanıtlayacaktır. Aşın kalabalık olan Londra'da iş bulma şansı için girişilen mücadele kıyasıyadır ve bu mücade-

-295-

leden dolayı ücretler en düşük seviyeye düşer. Tutumlu olmak bir işçinin gelirinden daha azını harcaması anlamına gelmektedir; bir başka deyişle daha az parayla geçinmesi demektir. Bu ise hayat standardının daha da düşmesi anlamına gelir. Bir iş bulma şansı için girişilen rekabette, hayat standardı daha düşük olan kişi, daha yüksek hayat standardı olan kişiye karşılık daha az ücretlerle çalışacaktır. Ve aşın kalabalıklaşmış sanayii kolunda çalışan böyle tutumlu olan küçük bir işçi grubu bu sanayideki ücretlerin sürekli olarak düşmesine neden olacaktır. Tutumlu olanlar da artık tutumlu olamayacaktır, çünkü gelirleri ancak masraflarını karşılayabilecek düzeye kadar inmiş olacaktır.

Kısacası, tutum tutumu inkâr eder. Eğer İngiltere'deki her işçi tutumluluğu öğütleyen insanlara kulak asıp masraflarını yan yana kıssa, işten daha fazla çalışacak insan olduğu için ücretler de hemen yan yana düşecektir. O zaman İngiltere'deki hiçbir işçi tutumlu olamayacaktır, çünkü azaltılmış gelirleriyle yaşamak zorunda kalacaklardır. Olaylara kısa vadeli bakan tutumluluğu öğütleyenler bu sonuç karşısında şaşkınlığa düşeceklerdir. Başsuzluklarının derecesi kesinlikle propagandalarının başarı derecesini gösterecektir. Haftalık toplam gelirleri 5.25 dolardan daha düşük ve ailelere bölünmüş olan 1,800,000 Londralı işçiye tutumlu olmalarını telkin etmek tamamen zıvalık ve saçmalaktır. Üstelik bu aileler gelirlerinin dörtte biri ile yansı kadarını ev kirasına öderler.

-296-

Bu Uçurum insanlarına yardım etmek isteyen insanların yararsızlığına karşın dikkate değer, soylu bir istisnaya dikkat çekmek isterim. Bu istisnanın adı Dr. Barnardo Homes'dir. Dr. Barnardo bir çocuk avcısıdır. Öncelikle bu çocukları henüz çok küçükken, kötücül toplumsal kalıp tarafından biçimlendirilmeden önce yakalar ve onları bir başka daha iyi toplumsal kalıpta biçimlenip büyümeleri için yurt dışına gönderir. Bugüne kadar çoğu Kanada'ya olmak üzere yurt dışına 13,340 çocuk yollamıştır ve başsuzluk derecesi ellide bir bile değildir. Bu, bu çocukların kimsesiz ve sürüden ayrılmış, evsiz barksız, anasız babasız oldukları, Uçurum'un dibinden çıkarıldıkları ve ellide kırk dokuzunun insan gibi yetiştirildiği düşünüldüğünde mükemmel bir sonuçtur.

Dr. Barnardo her yıl, günde yirmi dört saat sokaklardan dokuz kimsesiz çocuğu yakalar; onun çalışma alanının genişliği kavran-malıdır. Bu insanlara yardımcı olmak isteyen kişilerin ondan öğreneceği şeyler vardır. Pal-yatıf önlemlerle vakit geçirmez. Toplumsal sefaleti kaynağına dek izler. Hendek insanları'nın çocuklarını öldürücü

çevrelerinden tutar çıkarır ve onlara iyi birer insan olabilecekleri sağlıklı bir çevre verir.

Bu insanlara yardımcı olmak isteyen kişiler çocuklar için gündüz yuvaları açmak, Japon sanatı sergileri düzenlemek gibi işlerle oyalanmak yerine, Batı Yakası'na gidip İsa'nın sosyolojisini öğrenseler, bu dünyada yapmaları gereken işleri çok daha iyi bir şekilde-

-297-

kilde yaparlar. Eğer gerçekten yararlı bir iş yapmak istiyorlarsa, Dr. Barnardo örneğini izleyecekler, üstelik bunu ülke çapına yayacaklardır. On iki düzinesi üç çeyrek peniye kâğıt menekşe yapan kadınların gırtlığına Güzel, Doğru ve İyi özelemlerini tıkamayacaklar, ama birilerinin kadının sırtından inmesini sağlayacaklardır. Ve şaşkınlık dolu bakışları altında, kendilerinin de kadının sırtından inmeleri gerektiğini göreceklerdir.

-298-

XXVII* Yönetim

Günde on altı saat çalışan yedi adam bin kişiye yetecek kadar yiyeceği makinelerden daha iyi üretebilir.

Edward Atkinson

Kitabın bu son bölümünde Toplumsal Uçuruma en geniş bakış açısından bakıp Uygarlığa belirli sorular soracağız ve aldığımız cevaplardan Uygarlığın devam etmesi mi yoksa çökmesi mi gerektiğini anlayacağız. Örneğin Uygarlık, insanların hayat şartlarını iyileştirmiş midir? "İnsan" kelimesini demokratik anlamında kullanıyorum, yani ortalama insanı kastediyorum. Böylece soru kendini yeniden biçimlendiriyor: Uygarlık, ortalama insanın hayat şartlarını iyileştirmiş midir? Görelim. Alaska'da, Yukon Nehri'nin ağzına yakın kıyılarda Inuit halkı yaşamaktadır. Çok ilkel insanlardır. Uygarlık denilen büyük sahtekârlığın pırıltılarından uzaktırlar. Yıllık sermayeleri kişi başına 10 dolar geçmez. Kemik başlı mızrakları ve oklarıyla yemek için avlanır ve balık tutarlar. Hiçbir zaman sığınacak bir dam altından yoksun

-299-

kalmazlar. Çoğunlukla avladıkları hayvanların derilerinden yaptıkları elbiseleri onları sıcak tutar. Her zaman yakacakları, ev yapmak için keresteleri bulunur. Evlerini yan toprağa gömülü olarak yaparlar ve şiddetli soğuk dönemlerinde bu evler onları korur. Yazları çadırlarda yaşarlar; bu çadırlar rüzgâra ve serin havaya açıktır. Sağlıklı, güçlü ve mutludurlar. Tek sorunları yiyecektir. Onların da bolluk ve açlık zamanları vardır. İyi zamanlarda eğlenip bayram ederler; kötü zamanlarda ise açlıktan ölürlər. Ama kronik açlığın ne demek olduğunu bilmezler. Dahası, borçları da yoktur.

Batı Okyanusu'nun kıyısındaki Birleşik Krallık'ta İngiliz halkı yaşar. Son derece uygar insanlardır. Yıllık sermayeleri yıllık kişi başına en az 1500 dolardır.

Yiyeceklerini, avcılık ya da balıkçılık yaparak değil, çalışarak kazanırlar. Büyük bir kısmı, sığınacak bir dam altından yoksundur. Yine büyük bir kısmı iğrenç koşullar altında barınırlar, onları sıcak tutmaya yetecek kadar yakacakları yoktur, giyim kuşanılan yetersizdir. Sabit sayıda insanın hiç evi yoktur, yıldızların altında açıkta

uyurlar. Yaz kış, sokaklarda partalları içinde titreyen insanlara rastlanır. İyi ve kötü zamanlar vardır. İyi zamanlarda yeteri kadar yiyecek bulmayı başarırlar, kötü zamanlarda açlıktan ölürlər. Şimdi açlıktan ölüyorlar, dün ve geçen yıl açlıktan ölüyorlardı, yarın ve gelecek yıl da açlıktan ölecekler; çünkü, Innuıt halkının aksine kronik açlık çekerler. İngiliz halkı 40,000,000 kişidir ve her 1000 kişiden 939'u yoksulluk içinde ölür. Bu arada 8,000,000 kişilik sabit bir ordu açlık sınırında yaşamaya çabalar. Dahası, her doğan bebek 110 dolar borçlu olarak doğar. Bunun nedeni Ulusal Borç adı verilen bir hiledir.

Ortalama bir Innuıt ile ortalama bir İngiliz arasında dürüst bir kıyaslama yapıldığında hayatın Innuıt için daha az zor olduğu görülür. Bir Innuıt yalnızca kötü zamanlarda açlık çekerken, bir İngiliz iyi zamanlarda da açlık çeker. Hiçbir Innuıt yakacak, giyecek ve ev sıkıntısı çekmezken, İngiliz yaşamak için gerekli olan bu üç temel unsurdan sürekli yoksundur. Bu bağlamda Huxley gibi bir adamın yargısını örnek vermek yerinde olacaktır. Londra'nın Doğu Yakası'nda sağlık memurluğu yaparken edindiği bilgiler sonucunda, en ilkel vahşiler arasında bilimsel araştırmalar yapan bir bilim adamı olarak Huxley şu sonuca varmıştır: "Eğer bana seçme hakkı verilseydi Hıristiyan Londra'nın insanları arasında yaşamaktansa vahşilerin arasında yaşamayı tercih ederdim."

İnsanları rahata ve huzura kavuşturan yaratıcılık, insan emeğinin bir ürünüdür.

Uygarlık ortalama bir İngiliz insanına bir Innuıt ile eşit derecede yiyecek ve bannak sağlamakta başarısız olduğuna göre, şöyle bir soru ortaya çıkıyor: Uygarlık, ortalama insanın üretim gücünü artırmış mıdır? Eğer insanın üretim gücünü artırmadıysa, o zaman Uygarlık söz konusu olamaz.

Ama şu hemen kabul edilecektir ki, Uygarlık insanın üretim gücünü artırmıştır. Beş kişi bin kişinin yiyebileceği kadar ekmek üretebilir. Bir kişi, 250 kişiye yetecek kadar pamuklu, 300 kişiye yetecek kadar yünlü kumaş, bin kişiye yetecek kadar ayakkabı üretebilir. Yine de bu kitabın sayfaları boyunca milyonlarca İngiliz'in yeterince yiyecek, giyecek ve ayakkabı alamadığı gösterilmiştir. O zaman ortaya üçüncü ve amansız bir soru daha çıkıyor: Eğer Uygarlık ortalama insanın üretim gücünü artırdıysa, o zaman neden ortalama insanın hayat şartlarını iyileştirmemiştir?

Bu sorunun tek bir cevabı olabilir; yanlış yönetim. Uygarlık her insanın refah içinde olmasını olası kılmıştır. Ama yine de ortalama İngiliz insanı bundan payını almaz.

Eğer sonsuza dek bundan payını alamazsa, o zaman Uygarlık yıkılır. Açıkça başarısız olan bu hilenin devam etmesine bir neden yoktur. İnsanların bu korkunç hileyi boş yere devam ettirmesi imkânsızdır. Böyle bir şey akıllan durdurur. O zaman bu yıkıcı hezimetin kabul etmek ve ilerlemeye öldürücü son darbeyi indirmek gerekir.

Burada bir başka seçenek daha ortaya çıkıyor: Uygarlık, ortalama insanın hayat şartlarını iyileştirmeye zorlanmalıdır. Bu kabul edildiği durumda, ortaya iş yönetimi sorunu çıkar. Kârlı olan işler sürdürülmeli; kârlı olmayanlarsa elenip ortadan kaldırılmalıdır. İmparatorluk, İngiltere için ya kâr ya da zarardır. Eğer zararsa ortadan kaldırılmalıdır. Eğer karsa, o zaman ortalama insanın da bu kârdan payını alacak biçimde yönetilmelidir. Ticari üstünlük çabası kârlıysa, buna devam

edin. Eğer değilse, eğer işçiye zarar veriyor ve onun hayat şartlarını bir vahşinin hayat şartlarından daha kötü bir hale getiriyorsa, yabancı pazarları ve sanayii imparatorluğunu kaldırıp atın. Çünkü Uygarlığın da yardım ettiği 40,000,000 kişinin Innuit'lerden daha fazla bireysel üretim gücüne sahip olduğu açık bir gerçekse, o zaman bu 40,000,000 kişinin hayatın nimetlerinden ve rahatlığından Innuit'lerden daha fazla yararlanması gerekir.

Eğer 1881 nüfus sayımında kendi beyanlarına göre 400,000 İngiliz centilmeni "mesleksiz"se ülkeye kâr sağlamıyorlar demektir ve ortadan kaldırılmalıdırlar. Onlara çift sürdürmek ve patates ektirmek gerekir. Eğer kâr getiriyorlarsa, işlerine devam edebilirler. Ama ortalama insanın, mesleksizlerin çalışarak ürettiği bu kârları paylaşması sağlanmalıdır. Kısacası, toplum yeniden düzenlenmeli, başa becerikli, iş bilir bir yönetim getirilmelidir. Bugünkü yönetim yetersiz olduğuna göre, bu konuda bir tartışma olamaz. Bu yönetim Birleşik Krallık'ın can damarını kurutmuştur. Ülkedeki insanları, birbiriyle rekabet halinde olan ülkelerin ileri kollarıyla mücadele edemeyecek kadar güçten düşürmüşlerdir. Krallığın kendisi kadar büyük olan Batı Yakası ile Doğu Yakası'nı yaratmıştır. Bunlardan biri çürümüş, şamatacı, diğeri ise hasta ve açtır.

Büyük bir imparatorluk yetersiz yöneticilerin ellerinde sarsılıp çökmektedir. İmparatorlukla kastedilen, Amerika'nın dışında, dünyada İngilizce konuşan halkı bir arada tutan siyasi mekanizmadır. Bunda bile karamsarca bir yan vardır. Kana dayalı imparatorluk siyasi imparatorluklardan daha kuvvetlidir. Yeni Dünya'da ve güney yarımkürede bulunan İngilizler her zamanki gibi kuvvetli ve dinçtir. Ama altında toplandıkları siyasi imparatorluk yok olmaktadır. Britanya İmparatorluğu olarak bilinen siyasi makine yavaşlamaktadır. Bu yönetimin ellerinde her geçen gün ivmesini kaybetmektedir.

Kötü ve canicesine yanlış yönetilen bu yönetimin temizlenip atılması kaçınılmazdır. Bu yönetim yalnızca savurgan ve verimsiz olmakla kalmamış, aynı zamanda ana sermayeyi de haksız yere yanlış kullanmıştır. Her harcanmış, soluk yüzlü yoksul, her kör, her hapishane bebeği, karnı açlıktan kazman her erkek, kadın ve çocuk, bu yönetimin ana sermayeyi haksız yere yanlış kullanması yüzünden açtır.

İnsanlardan kurulu bir jürinin önünde bu yönetici sınıfın hiçbir üyesi suçsuz bulunup affedilemez. "Yaşayanların yeri evleri, ölülerin ise mezarlarıdır" sözü, bir meydan okuma gibi, gıdasızlıktan ölen her bebek, az para vererek çok çalıştıran patronların izbelerinden kaçıp Piccadilly'de orospuluk eden her genç kız, kendini kanala atarak canına kıyan her işçi tarafından hay kırılmalıdır. Bu yönetici sınıfın yediği yiyeceğe, içtiği şaraba, giydiği güzel elbiselere, tam olarak doymayan sekiz milyon ağız ve yeterince giyinemeyen ve barınamayan sekiz milyon kişi tarafından meydan okunmaktadır.

Ortada bir yanlış olamaz. Uygarlık, insanın üretim gücünü yüz misli artırmıştır, ama yanlış yönetim yüzünden bu Uygarlığın insanları, hayvanlardan daha kötü koşullarda, bugün buz gibi bir iklimde on bin yıl önce taş devrindeki gibi yaşayan vahşi bir Innuit'den daha az yiyeceğe, giyeceğe ve korunacak yere mahkûm bir şekilde yaşamaktadırlar.

